วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๕

มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์

Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review

ISSN : 2539-5777

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
www.pali.mcu.ac.th

วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๕

วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์

Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2565

Vol 8 No.1 January – April 2022

ISSN : 2539-5777

❖ วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางวิชาการและการวิจัยในสาขาที่เกี่ยวกับด้านมนุษยศาสตร์ (ศาสนา ปรัชญา พระพุทธศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม) ศึกษาศาสตร์ (จิตวิทยา บริหารการศึกษา การสอนสังคมศึกษา) และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่บทความทางวิชาการและบทความวิจัยและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัย จากสถานบันอุดมศึกษา องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งนักวิชาการอิสระทั้งภาครัฐและเอกชน

3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม

❖ กำหนดการเวลาเผยแพร่

วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ กำหนดเวลาการออกวารสาร ปีละ 3 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1	มกราคม – เมษายน เผยแพร่ 30 เมษายน
	ปิดรับบทความ 31 มีนาคม
ฉบับที่ 2	พฤษภาคม – สิงหาคม เผยแพร่ 31 สิงหาคม
	ปิดรับบทความ 31 กรกฎาคม
ฉบับที่ 3	กันยายน – ธันวาคม เผยแพร่ 31 ธันวาคม
	ปิดรับบทความ 30 พฤศจิกายน

หากส่งภายหลังกำหนดจะได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ในฉบับถัดไป

❖ ข้อกำหนดของบทความที่ตีพิมพ์

บทความทั้งหมดที่ตีพิมพ์ ได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed) ในสาขาวิชานั้น ๆ ไม่น้อยกว่า 2 ท่านต่อ 1 บทความ โดยเป็นการประเมินแบบ Double-Blinded Review

❖ **การพิจารณาบทความ**

1. บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

2. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3. บทความที่ได้รับการเผยแพร่ จะได้พิจารณากลั่นกรองผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อบทความ ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blinded)

4. บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ส่วนบทความจากภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

❖ **เจ้าของ**

สำนักวิชาการวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 108/5 หมู่ที่ 2 วัดมหาสวัสดิ์นาคพุฒาราม ซอยวัดมหาสวัสดิ์ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์/โทรสาร: 0 3429 9357

www. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palisueksabuddhaghosa/index

“ทรรศนะและความคิดเห็นของผู้เขียนบทความ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือทรรศนะความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์”

❖ **พิมพ์ที่**

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์ 44/132 หมู่ที่ 6 ซอยกำนันแม้น 36 ถนนกำนันแม้น แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร 10150

โทรศัพท์ 0-2812-2119, 08-1566-2540

http://www.prayoonsanthai.co.th/

❖ บรรณาธิการ

พระเทพสุวรรณเมธี, รศ.ดร.

Ven.Assoc. Prof. Dr. Phrathepsuwanmethee Suchat

❖ กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์	**Prof. Dr. Chamnong Adiwathanasit**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
พระเมธาวินัยรส,รศ.ดร.	**Assoc. Prof. Dr. Phramedhavinaiyaros Sutep**
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	Mahamakut Buddhist University
รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล	**Assoc. Prof. Dr. Wate Bannakornkul**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	**Assoc.Prof.Dr. Suvin Ruksat**
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	Mahamakut Buddhist University
ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง	**Asst. Prof. Dr. Amnat Yodtong**
มหาวิทยาลัยมหิดล	Mahidol University
ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น	**Asst. Prof. Dr. Uthai Satiman**
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต	Suan Dusit University
ผศ.ดร.สรณีย์ สายศร	**Asst. Prof. Dr. Soranee Saisorn**
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	Kasetsart University
ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ	**Dr. Juralut Vichanati**
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	Phranakhon Rajabhat University
ผศ.ดร.ธานี สุวรรณประทีป	**Dr. Thanee Suwanprateep**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	Mahachulalongkornraavidyalaya University

❖ ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ว่าที่ ร.ต.อุทัย ภูมิประมาณ	**Acting Sub Lt. Uthai Phoomparmarn**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	Mahachulalongkornraavidyalaya University

บรรณธิการแถลง

วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดำเนินการเพื่อส่งเสริมเผยแพร่ และเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทางวิชาการด้านศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยนิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ปีละ 3 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เดือนเมษายน ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และฉบับที่ 3 กันยายน – เดือนธันวาคมของทุกปี

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาและสาระของบทความทั้งหมดในฉบับนี้จะให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นทั้งในด้านองค์ความรู้และโลกทัศน์ที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ ตามที่ผู้เขียนแต่ละท่านได้ศึกษาค้นพบไม่มากก็น้อย และหากท่านประสงค์จะสมัครสมาชิกหรือเขียนบทความส่งมาเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ สามารถติดต่อได้ตามรายละเอียดที่อยู่ท้ายเล่มของวารสาร ท้ายที่สุดนี้ กองบรรณาธิการต้องขอขอบคุณสมาชิกวารสารทุกท่านที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเสมอมาไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(พระเทพสุวรรณเมธี, รศ.ดร.)
บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	III
บรรณาธิการแถลง	IV

บทความวิจัยและบทความวิชาการ

- การบูรณาการหลักอัตถะ 3 ในการสังคมสงเคราะห์ : บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธศาสนา 1
  An Integrating of Three Benefits (Attha) Teaching for Social Welfare: An Analysis in Buddhist Perspective
  สังข์วาล เสริมแก้ว, ธานี สุวรรณประทีป, ชลิต วงษ์สกุล
- คัมภีร์สีมาวิโสธนี : การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ 16
  Sīmāvisodhanī: Transliteration, Translation and Analysis
  พระศรีสุทธิเวที, วิโรจน์ คุ้มครอง, พระมหาวัฒนา ปญฺญาทีโป (คำเคน)
- คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ : การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ 32
  Upasakājanālangkāra: Transliteration, Translation and Analysis
  ธานี สุวรรณประทีป, พระศรีสุทธิเวที, พระภาวนาพิศาลเมธี วิ.
- การพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นเพื่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 43
  Developing the Potential of Local Communities for the Depended Elderly Care in Northeast of Thailand
  ชวลิต สวัสดิ์ผล, วารี ศรีสุรพล
- ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวทางพุทธวิธี 57
  Leadership of Local Administrators According to Buddhist Method
  คณิตดา กรรณสูต
- บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ Smart City 71
  Roles of Locality in Smart City Management
  ณัฏฐ์ณัชชา ไชยประเสริฐ
- การกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย 85
  Decentralization and Local Development of Local Government Organizations in Thailand
  ธัญญพัทธ์ ภูริพินิศนันท์

❖ การจัดการองค์กรตามแนวทางปราภวสูตร 101
Organization Management Based on Parābhava Sutta
พระครูสมุห์จิรชาติ พุทฺธรกฺขิโต

❖ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดบริการสาธารณะอย่างมีคุณภาพ 114
Local Government Organizations and the Effective Provision of Public Service
สมชัย นันทาภิรัตน์

❖ การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4
ในวิกฤติการณ์โควิด 19 128
Academic Administration in Teaching Management According to Iddhipāda Principle in the Covid-19 Crisis
อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล

❖ หลักพรหมวิหาร 4 กับคุณค่าของคนในสังคมไทย 142
Four Brahmavihara and the People's Value in Thai Society
พระมหาอัสกรณ์ แตงดี

❖ การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ
โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 153
THE DEVELOPMENT OF CURRICULUM TO ENHANCE COMPREHENSIVE READING ABILITY USING DR-TA STRATEGY FOR GRADE 3 STUDENTS
จันทรรัตน์ จาดแห, ปริญญภาษ สีทอง

❖ แนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ
ของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร 166
Approaches for Academic Administration of Private Secondary School in Bangkok According to Concept of Professional Learning Community
ภูริทัต ชัยวัฒนกุล, จิตรา จันทราเกตุรวิ, ทิวัตถ์ มณีโชติ

❖ ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน 179
Phenomenon of Beliefs of Thai People in the Present Era
พระชลญาณมุนี

❖ การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 199
Management of the Provincial Administrative Organization Using the Principle of Four Brahmavihara
ปณณภา ปริเมธาชัย, พระครูสมุห์จิรชาติ พุทธรกฺขิโต, ดาวเหนือ ทองน้อย

❖ การบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย 211
THE INTEGRATION OF COMMUNICATION FOR BUDDHISM PROPAGATION OF MONKS THROUGH SOCIAL MEDIA IN THAI SOCIETY
พระมหาชูชาติ จิรสุทฺโธ

❖ แนวทางการรักษาศีลของเยาวชนไทยยุค 4.0 225
A GUIDELINE FOR OBSERVING PRECEPTS OF THAI YOUTH IN THE 4.0 ERA
มนตรี เมฆะวิภาต

❖ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 240
Model of sustainable leadership development for the school administrator under the secondary educational service area office.
สุนทรีพร อำพลพร, อรสา จรูญธรรม, ชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์

❖ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 256
Model of sustainable leadership development for the school administrator under the secondary educational service area office.
ศาสตรา หล้าอ่อน, ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, เกียรติ แสงอรุณ, นฤมล ช่างศรี

❖ แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด 271
EMOTIONAL ASPECT OF STUDENTS' MATHEMATICAL REASONING HABITS IN MATHEMATICS CLASSROOM IMPLEMENTING LESSON STUDY AND OPEN APPROACH
ทองอุ่น มั่นหมาย, ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, นฤมล ช่างศรี

บทวิจารณ์หนังสือ

❖ เปลี่ยนเจ้ากรรมนายเวรให้เป็นมิตร 288
นางสาวรังษิยา อุ่นใจ

การบูรณาการหลักอัตถะ 3 ในการสังคมสงเคราะห์ : บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธศาสนา

An Integrating of Three Benefits (*Attha*) Teaching for Social Welfare: An Analysis in Buddhist Perspective

สังข์วาล เสริมแก้ว, Sungwan Soremkaew[1]

ธานี สุวรรณประทีป, Thanee Suwanprateep[2]

ชลิต วงษ์สกุล, Chalit Wongsakul[3]

E-mail: sungpapassaro@gmail.com

Received: *March 31, 2021* **Revised:** *June 21, 2021*

Accepted: *June 21, 2021*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อบูรณาการหลักอัตถะ 3 ในการสังคมสงเคราะห์โดยวิเคราะห์ในมิติระพุทธศาสนา อัตถะ 3 ได้แก่ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ 2) สัมปรายิกัตถะ และ3) ปรมัตถะ อัตถะ 3 ประการ เป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาของชีวิต คือ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ปัจจุบัน เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างเพียงพอ เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล 2) สัมปรายิกัตถะประโยชน์เบื้องหน้า เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก้ปัญหาส่วนสังคม 3) ปรมัตถะประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ วิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง

บูรณาการหลักอัตถะ 3 ในการสังคมสงเคราะห์ : บทวิเคราะห์ในมิติระพุทธศาสนา คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายอย่างเพียงพอ เป็นการ

---

[1] หลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/Palisuksa Buddhagosa Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[2] อาจารย์ประจำวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/Palisuksa Buddhagosa Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[3] อาจารย์ประจำวิทยาวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

สงเคราะห์รายบุคคล สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข และปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจ อัตถะ 3 ถือได้ว่าเป็นหลักการและเหตุผลที่สำคัญ คือ ต้องคำนึงถึงหลักเหตุผลเป็นสำคัญ ยึดหลักพึ่งตนเอง เป็นไปอย่างสมดุล สอดคล้องจุดมุ่งหมายหลักของชีวิต และต้องไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น

คำสำคัญ: (อัตถะ 3), (การสังคมสงเคราะห์), (บทวิเคราะห์), (พระพุทธศาสนา)

Abstract

The objective of this article is to integrate three benefits (Attha) for social welfare with analysis based on the Buddhist perspective. According to the study, it was found that *Attha* means benefit consisting of 3 types: 1) *Diiṭṭhadhammikattha*, 2) *Samparāyikattha,* and 3) *Paramattha*. These three *Attha* can be synthesized to social welfare to solve the life problems, i.e., 1) D*iṭṭhadhammikattha* or the present benefit helping a person to obtain the four necessary needs for the physical survival, a relief for individuals, 2) *Samparāyikattha* or future benefits which is a means of social welfare for social peace, it is a social response aiming to provide assistance to solve social problems, 3) *Poramattha* is a means of mental relief so that a person becomes stable, peaceful and happy, which is the complete solution of problems.

Integration of Three Benefits principles for social welfare in Buddhist perspective showed that *Diiṭṭhadhammikattha* helps a person to obtain the four basic needs that are necessary for sufficient living stating on individual relief, *Samparāyikatta provides* the social peace and stability and *Poramattha* is a means of mental growth so that a person would live happily, peacefully which is rather the mental response. This principle can be considered as an essential theory and practice to take into account of reasonable task based on self–reliance, balance, consistent with the main purpose of life focusing on not cause any suffering and problems to oneself and others.

Keywords : (3 Benefit), (Social Welfare), (Analysis), (Buddhism)

1. บทนำ

ตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์และวัดมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิดทั้งสองฝ่ายต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน การสร้างวัดเกิดขึ้นจากความเลื่อมใสศรัทธาเพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับพระภิกษุสงฆ์จะได้มีที่พักอาศัย เพื่อปฏิบัติธรรม และสั่งสอนเผยแผ่พระธรรมคำสอน นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังมีฐานะเป็นเนื้อนาบุญ เป็นที่ปรึกษาและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจสำหรับชาวบ้านด้วย ส่วนด้านพระสงฆ์นั้นนอกจากมีสถานที่พำนักเป็นหลักแหล่งสำหรับปฏิบัติธรรมและประกอบกิจของสงฆ์แล้ว ที่สำคัญคือพระสงฆ์ต้องพึ่งพาชาวบ้านเรื่องปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตในขณะเดียวกันพระสงฆ์เองก็สามารถสงเคราะห์ชาวบ้านที่มีจิตใจศรัทธาได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งในภพนี้และในภพหน้า และประโยชน์ในระดับสูงสุด เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ามีพระดำรัสสั่งแก่พระอรหันต์ทั้ง 60 รูป ออกไปประกาศพระศาสนา พระองค์ทรงแสดงเจตนาไว้ชัดเจนเรื่องการทำประโยชน์สุขของภิกษุสงฆ์ต่อชาวโลก สมดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน[4]

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนมากมายที่มีการกล่าวถึงเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์และในขณะเดียวกันยังมีพระสูตรหนึ่งที่น่าสนใจมาก คือ “พหุการสูตร”พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนภิกษุสงฆ์ไว้ว่า ให้ระลึกตระหนักถึงการอุปถัมภ์ของชาวบ้านและการพึ่งพาอาศัยของกันและกันระหว่างภิกษุสงฆ์กับชาวบ้านซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายมีใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ คิลานปัจจัยบริขาร ชื่อว่า เป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยประการดังกล่าวนี้”[5] โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดและหลักธรรมที่สนับสนุนเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ คือ

[4] วิ.ม. (ไทย) 4/32/40

[5] ขุ.อิติ. (ไทย) 25/107/486.

ในด้านนามธรรมเป็นการยึดเหนี่ยวผูกจิตใจให้รวมกันไว้ให้เป็นหนึ่ง ส่วนในรูปธรรม คือ ให้คนมารวมกันมีแนวคิดวิถีชีวิตประเพณี ค่านิยมที่สอดคล้องประสานเข้าด้วยกันได้[6]

ดังนั้น สังคมสงเคราะห์ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงเรียกได้ว่าเป็นการทำให้คนในสังคมอาศัยร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว ทั้งยังป้องกันและแก้ไขช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่ไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตน ทั้งนี้โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของบุคคล กลุ่มชน และชุมชนโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ และในขณะเดียวกันแนวคิดสวัสดิการสังคมตามหลักพุทธธรรม เป็นระบบการจัดบริการสังคมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม และพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในระดับมาตรฐาน แบ่งเป็น3 ลักษณะ คือ มุ่งแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน มุ่งป้องกันปัญหา และ มุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทักษะประชาชน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่มองว่าเป็นสวัสดิการสังคมเชิงพุทธ สรุปความได้ว่ามี 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนาคน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยคนในฐานะที่เป็นแกนกลาง เน้นรูปแบบการสงเคราะห์ใน 2 สถานะ คือ อามิสสังคหะ และธรรมสังคหะ ให้ทานอย่างมีขอบเขต และมีเหตุผล[7]

สรุปความได้ว่า การสังคมสงเคราะห์ตามหลักพระพุทธศาสนาการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางที่จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิตเรียกว่า อัตถะ 3 คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ, สัมปรายิกัตถะ, และ ปรมัตถะ เพราะหลักการและเหตุผลที่สำคัญในการสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ คือ ต้องคำนึงถึงหลักเหตุผลเป็นสำคัญ ต้องยึดหลักพึ่งตนเอง ต้องเป็นไปอย่างสมดุล ต้องสอดคล้องจุดมุ่งหมายหลักของชีวิต และต้องไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น

2. หลักเหตุผล

ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายเพียงพอเป็นการสงเคราะห์รายบุคคล ดังนั้น การสงเคราะห์จึงต้องคำนึงถึงให้มากเกี่ยวกับการให้ว่าสิ่งที่ให้นั้นมีคุณประโยชน์มากน้อยแก่ผู้รับ โดยปกติบุคคลจะต้องแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการ หรือการหาเลี้ยงชีพของตน และครอบครัวให้เพียงพอ คือ สงเคราะห์ให้ผู้รับบริการนั้นถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรเมื่อมีความขยันหมั่นเพียรในการหามาแล้วก็ต้องให้ถึงพร้อมด้วย

---

[6] วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร์, 2529), หน้า 6.

[7] คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า 167.

การรักษา รู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร และให้มีความเป็นอยู่พอดีและพอเพียง เช่น การให้ข้าวและน้ำแก่บุคคลผู้หิวข้าว ให้เครื่องนุ่งห่มแก่ผู้ขาดแคลน

กรณีตัวอย่างของการสงเคราะห์ระดับบุคคลของภิกษุณีเขมาเถรี[8] พระนางเขมาเถรีมีเพื่อนสนิทชื่อว่าวิชยา ตั้งแต่สมัยยังเป็นคฤหัสถ์อยู่ เธอเป็นหญิงตระกูลสูง เมื่อนางวิชยาทราบว่าพระนางเขมาเถรีออกบวช วันหนึ่งเธอจึงไปหาพระนางเขมาเถรี พระนางเตือนสติด้วยการแสดงธรรมให้ฟัง นางวิชยาเกิดความศรัทธาได้บวชเป็นภิกษุณีตามพระนางเขมาเถรี พระนางวิชยาภิกษุณีได้นำหลักธรรมที่พระนางเขมาเถรีแสดงนั้นไปเจริญสมณธรรม ในที่สุดก็บรรลุพระอรหัตตผล

สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านสังคม เป็นการมุ่งสงเคราะห์เพื่อให้แก้ไขส่วนสังคม ดังนั้น การสังคมสงเคราะห์ในข้อนี้ควรคำนึงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม เป็นปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้ง ทะเลาะกัน ในเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นต้น เป็นเรื่องค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคม เนื่องมาจากกิเลส คือ ต้องสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นมีขึ้นในสังคมให้มีศรัทธาที่ถูกต้อง เช่น หลักกรรม ความดี ความชั่ว ให้คนในชุมชนมีศีลธรรม และเคารพกฎระเบียบของสังคม ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละช่วยเหลือกัน และเมื่อบุคคลในสังคมมีศรัทธา ศีล มีความเคารพกฎระเบียบแล้วที่ขาดไม่ได้เลยคือต้องมีปัญญารู้เท่าทันสถานการณ์ เข้าใจความจริงของชีวิตด้วย

ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข เป็นการตอบสนองด้านจิตใจวิธีนี้เป็นการดับปัญหาอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านปัญญา ควรพัฒนาการใช้ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งเน้นความคิดอย่างเป็นระบบ พิจารณาปัญหาและสรรพสิ่ง อย่างสืบสาวลงลึกถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลขึ้นมาระบบการเปรียบเทียบและจำแนกคุณค่าของสรรพสิ่ง รวมทั้งระบบที่เป็นระบบคิดที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อปัดเป่าความเชื่อ ค่านิยมและแนวคิดที่ผิด รวมทั้งให้รู้จักและเข้าใจโลกและชีวิตตามความจริง เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่โลก

3. หลักพึ่งตนเอง

ทิฏฐธัมมิกัตถะ ในฐานะที่เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายเพียงพอดังนั้น ในการสังคมสงเคราะห์ข้อนี้มีความจำเป็น และเป็นที่พึ่งของตนจะทำอย่างไรให้ผู้รับบริการหรือผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงจากการพึ่งพาตนเองได้ตัวอย่าง เช่น ในมิลินทปัญหาจะเห็นได้ว่าทำไมพระเจ้ามิลินท์จึงแบ่งเมล็ดผักให้แก่ชาวบ้านไม่ให้แก้วแหวนเงินทองด้วยเหตุที่ว่าหากให้แก้วแหนเงินทองสักวันก็มีวันหมดแต่ให้เมล็ดผักไปปลูกแล้วเอาไปขายในวังหรือส่งแม่ครัวในวังมารับย่อมได้ประโยชน์กว่าแล้วเงินที่ได้ก็ยังสามารถนำมาซื้อเมล็ดพันธ์เพาะปลูกต่ออีกได้

[8] ขุ.เถรี.อ. (ไทย) 169–174/274–275.

สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข ดังนั้น ในการสังคมสงเคราะห์ข้อนี้จึงมีความจำเป็นว่าในการอยู่ร่วมกันในสังคมจะทำอย่างไรจึงจะสงเคราะห์ให้เขาอยู่ในสังคมแบบพอเพียงที่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่เป็นภาระแก่สังคม เช่น ไม่เป็นบุคคลไร้ที่อยู่อาศัย ให้มีงานทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโรคระบาดคนตกงานเยอะและได้รับผลกระทบเยอะบางคนคิดสั้นเพราะไม่มีงาน ไม่มีค่าครองชีพ เป็นต้น และพระราชธรรมนิเทศ (พระพะยอม กลฺยาโณ) โครงการบวชเณรฤดูร้อน พ.ศ. 2521 เริ่มโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อนเพราะท่านเห็นว่าเด็ก ๆ จะว่างเว้นจากการศึกษาในโรงเรียน ระหว่างนั้นเด็กควรจะได้ศึกษาและอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา เป็นการลดภาระแก่พ่อแม่ และเป็นการป้องกันให้เด็กห่างไกลอบายมุข รู้จักพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองด้วยปัญญาตามที่ได้เรียนรู้จากพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข ดังนั้น เมื่อบุคคลมีบ้านที่อยู่อาศัย ไม่เป็นบุคคลตกงานย่อมเป็นที่พึงพอใจของบุคคลที่ได้รับการสังคมสงเคราะห์ เช่น ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เรื่องพระองคุลีมาลเถระสงเคราะห์หญิงมีครรภ์แก่และคลอดยาก[9] พระองคุลีมาลเข้าไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ขณะกำลังบิณฑบาตอยู่นั้น ท่านได้เห็นสตรีมีครรภ์แก่และคลอดไม่ออกคนหนึ่ง ท่านคิดว่า “สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองหนอ สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองหนอ” หลังจากฉันอาหารและกลับถึงพระเชตวันแล้ว ท่านได้เข้าเฝ้าและกราบทูลเรื่องที่เห็นสตรีมีครรภ์แก่ให้ทรงทราบ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “องคุลีมาล ถ้าอย่างนั้น จงเข้าไปหาสตรีนั้นแล้วกล่าวกับนางว่า “ดูก่อนน้องหญิง ตั้งแต่อาตมาเกิดมา ไม่เคยจงใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสัจจวาจานี้ขอความสวัสดีจึงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดีจงมีแก่ทารกในครรภ์ของท่านเถิด” พระองคุลีมาลทูลค้านว่า ถ้ากล่าวอย่างนั้นก็เป็นอันว่าข้าพระองค์กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ เพราะข้าพระองค์ (เคย) จงใจปลงชีวิตสัตว์จำนวนมาก” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนองคุลีมาล ถ้าอย่างนั้นเธอจงเข้าไปหาสตรีนั้นแล้วกล่าวกับสตรีอย่างนี้ว่า น้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดแล้วในอริยชาติ ไม่เคยจงใจปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยสัจวาจานี้ขอความสวัสดีจงแก่ท่าน ขอความสวัสดีจงมีแก่ทารกในครรภ์ของท่านเถิด”พระองคุลีมาลทูลรับดำรัสแล้วเข้าไปหาสตรี แล้วกล่าวว่าความสวัสดีได้มีแก่สตรีผู้เป็นแม่และทารกในครรภ์อันเป็นการสงเคราะห์ให้หญิงครรภ์แก่คลอดยาก ได้คลอดอย่างสะดวกสบาย[10]

4. ความสมดุล

ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสังคมสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายเพียงพอ เช่น พระราชธรรมนิเทศ (พระพอม กลฺยาโณ) โครงการเข้าค่ายอบรม (พ.ศ. 2530) เมื่อ

---

[9] ปัญญา ใช้บางยาง, **80 พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์**, (กรงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.) หน้า 397.

[10] ม.ม. (ไทย) 13/347/421.

เด็กชายสามารถเข้าโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ไม่เพียงแค่เด็กชายเท่านั้นท่านยังสามารถบริหารจัดการเป็นไปอย่างสมดุลให้กับเด็กหญิงหรือบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจที่จะศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระพะยอม กลฺยาโณ[11] จึงเปิดโครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม เพื่อให้ผู้สนใจและเยาวชนได้เรียนรู้พื้นฐานของพระพุทธศาสนาและกิริยามารยาท ประเพณีวัฒนธรรม มีความรับผิดชอบช่วยตนเอง อบรมสั่งสอนให้การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นหลัก และนำหลักธรรมประกอบการสอน คือการพัฒนาทางกายให้เด็กได้ร่วมทำงานกับผู้ด้อยโอกาส ซึ่งทำให้มองเห็นความเหนื่อยยาก ความอดทนและการทำงานที่ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อถอยจึงจะลุล่วงความสำเร็จ

สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีสังคมสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข เช่น งานด้านสังคมสงเคราะห์ของพระอุดมประชาทร (อลงกต ติกฺขปญฺโญ) คือ โครงการบ้านเด็กธรรมรักษ์ (Kidhome) ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 5 ตำบลดงดินแดน อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี เป็นบ้านหลักเล็ก ๆ ของเด็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่ด้อยโอกาสทางสังคม อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน โดยมีพระรูปหนึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ได้ใช้ชีวิตแบบมีความสุข บ้านหลังเล็กหลังนี้ ชื่อว่าบ้านเด็กธรรมรักษ์ บางคนอาจไม่คุ้นหู หรือไม่รู้จัก เป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาเพื่อรองรับเด็กที่ด้อยโอกาสทางสังคม เด็กที่พักอาศัยอยู่ในบ้านส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ติดเชื้อ HIV เดิมทีวัดพระบาทน้ำผุยังไม่ได้มีบ้านเด็กธรรมรักษ์ แต่หลังจากที่ผู้ขอรับการดูแลที่วัดอุ้มลูกมาที่วัดด้วย พอพ่อแม่เสียชีวิตลูกก็ไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน พระอุดมประชาทร (อลงกต ติกฺขปญฺโญ) ก็ต้องคิดหาที่ทางเพื่อที่จะสร้างบ้านให้เด็กพวกนี้อยู่

หลังจากมีบ้านแล้ว ปัจจัยพื้นฐานต่อมา ๆ ก็คือ การศึกษา ท่านก็ได้สร้างโรงเรียนมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยมีมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ เข้ามาและอีกทีหนึ่ง โดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 33 จังหวัดลพบุรี

บ้านหลังเล็กหลังนี้ จากที่มีเด็กอยู่แค่เพียงไม่กี่คน เริ่มเพิ่มเป็นสิบคนและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การดูแลเด็กที่ติดเชื้อ HIV ไม่ได้แตกต่างจากการดูแลเด็กปกติสักเท่าใด จะต่างกันตรงที่เด็กพวกนี้ต้องทานยาต้านไวรัสให้ตรงเวลา และควบคุมเรื่องอาหารการกินที่ถูกหลักโภชนาการให้ครบ 5 หมู่ ได้รับการตรวจเลือดสม่ำเสมอ ดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงเพื่อป้องกันการฉวยโอกาส

ในปี พ.ศ. 2546 ก่อตั้งโรงเรียนธรรมรักษ์บริบาล เพื่อผลิตบุคลากรทางด้านการพยาบาลในการดูแลและรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ และในปี พ.ศ. 2547 ก่อตั้งโรงเรียนแพทย์แผนไทยธรรมรักษ์ เพื่อผลิตบุคลากรด้านแพทย์แผนไทยและด้านการดูแลเด็กผู้ป่วยโรคเอดส์ และพระสงฆ์จากการทำงานสังคมสงเคราะห์ดังกล่าว ส่งผลให้พระอุดมประชาทร (อลงกต ติกฺขปญฺโญ) ได้รับปริญญา

---

[11] คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์**, หน้า 252.

ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาต่าง ๆ คือ[12] สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์จากหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาพยาบาลศาสตร์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สาขาปรัชญา จากหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สาขาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บทบาทด้านการสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน มีเป็นจำนวนมากดังกล่าวมาข้างต้น แต่ที่ปรากฏเด่นชัดมี 3 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่ธรรม เป็นการจัดการศึกษาโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนหรือหากเก็บก็ไม่ได้หวังผลกำไรในเชิงธุรกิจ เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด โรงเรียนสงเคราะห์ที่วัดจัดตั้งขึ้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษา โครงการพระธรรมทูต การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาที่ขาดทุนทรัพย์ การสนับสนุนสถานศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการค่ายพุทธบุตร การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะมีการเผยแผ่สอดแทรกธรรมะไปด้วย

2. ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดให้มีที่พักสำหรับคนชราผู้ไร้ที่พึ่ง การจัดให้มีที่พักสำหรับคนที่เดินทางไกล รวมทั้งผู้ประสบอุบัติภัย การรับอุปการะแก่เด็กกำพร้า การจัดวัดให้เป็นสถานที่ฝึกและประกอบอาชีพ การจัดวัดให้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม การจัดวัดให้เป็นสถานที่ประชุม การให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ของวัดในการจัดงานกิจกรรมต่าง ๆ

3. ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การปลุกพืชสมุนไพรไว้ให้บริการแก่ประชาชน การจัดตั้งศูนย์นวดแผนโบราณ การบำบัดผู้ติดยาเสพติด การดูแลรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา การจัดโครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม การชักชวนประชาชนสร้างสาธารณสมบัติ เช่น ถนน สะพาน ประปา อาคารสถานที่ต่าง ๆ

ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม มีหลากหลายเส้นทางที่มนุษย์สามารถเลือกดำเนินชีวิตได้ เป็นสังคมที่มีการแข่งขัน ต่อสู้ ดิ้นรน เพื่อเอาตัวรอดในยุคที่ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์นิยมความสะดวกสบาย ความทันสมัยของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสชี้แนะเส้นทางเดินไว้สำหรับมนุษย์ได้เลือกเดินอย่างชัดเจน พร้อมทั้งได้ทรงชี้แนะถึงผลของการ

[12] <http://th.wikipedia.org/wiki>. (ออนไลน์ 13 ก.ย. 2555).

เลือกเดินแต่ละเส้นทางไว้ด้วยว่า จะเกิดผลเช่นไรทั้งตรัสบอกด้วยว่า เส้นทางไหนไปสู่สุคติและเส้นทางไหนไปสู่ทุคติ พร้อมทั้งทรงชี้แนะเส้นทางที่มนุษย์ควรดำเนินไป

พฤติกรรมบริโภคนิยม เป็นการกระทำหรือการแสดงออกพฤติกรรมของมนุษย์ในการใช้สอยสิ่ง ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการซื้อ การกิน การท่องเที่ยว การดูแลสุขภาพ และการมีเครื่องอำนวยความสะดวก การเสพความบันเทิง การใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ โดยมีกระบวนการตัดสินใจทั้งก่อนและหลังการซื้อ หรือการใช้ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความคิดตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตก การรับค่านิยมเรื่องต่าง ๆ ของตะวันตกมาเป็นปัจจัยภายในและภายนอก เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมและเพื่อตอบสนองความต้องการและความปรารถนาที่เกินความจำเป็นของการดำเนินชีวิต

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ล้วนแต่มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสืบเนื่องมาจากหลักสัจธรรมเดียวกัน เป็นไปเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน คือ ความดับทุกข์ หรือปัญหาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต เพราะฉะนั้น การสังคมสงเคราะห์ตามแนวพุทธ จะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักของชีวิต คือ การดับทุกข์ หรือปัญหาได้ ในทางปฏิบัติ หลักการนี้ เป็นหลักการสำหรับการตรวจสอบว่า การกระทำนั้น ๆ ถูกหรือไม่ ถ้าหากการสงเคราะห์นั้น เป็นไปเพื่อเพิ่มพูนปัญหา อันเป็นทางตรงกันข้ามกับการดับทุกข์ หรือดับปัญหาตามหลักอริยสัจสี่แล้ว ถือว่าการปฏิบัตินั้นไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายเพียงพอ สภาพปัญหาการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยม มีพฤติกรรมบริโภคในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการซื้อ การกิน การท่องเที่ยว การดูแลสุขภาพ การมีเครื่องอำนวยความสะดวก เสพความบันเทิง ใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมและเพื่อตอบสนองความต้องการและความปรารถนาที่เกินความจำเป็นของการดำเนินชีวิต เป็นสาเหตุที่มาของปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาการขาดความเพียร ปัญหาการไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ ปัญหาการคบคนพาล และปัญหาการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมสงเคราะห์จะสงเคราะห์ยังไงให้ต้องสอดคล้องจุดมุ่งหมายหลักของชีวิต ดังนั้นนักสังคมสงเคราะห์ที่ดีจะต้องยึดหลักอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นมี 4 ประการ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริตฝึกฝนให้มีความชำนิชำนาญ และรู้จริงรู้จักใช้ปัญญาสอดคล้องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะที่ดี จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี มีความขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากินหรือ ในหน้าที่การงานที่รับผิดชอบหรือปฏิบัติอยู่ โดยไม่มีความย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ ไม่ปล่อยปละละเลยการงานของตนให้คั่งค้าง ด้วยการรู้จักใช้ความรู้ และปัญญา มาปฏิบัติ และปรับปรุงให้มีความก้าวหน้าหรือเพิ่มพูนขึ้น ทั้งนี้ ความรู้ และปัญญาที่ใช้พึงตั้งอยู่ในหลักความสุจริต

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย รู้จักคุ้มครอง หรือ เก็บรักษาทรัพย์ของตนให้คงอยู่ มิให้ลดน้อยถอยลง มิให้อันตรธานสูญหาย และมิให้เสื่อมเสีย

3. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหาคนไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถผู้น่าเคารพนับถือและมีคุณสมบัติ

เกื้อกูลแก่อาชีพการงาน รู้จักคบหาหรือเลือกเสวนากับบุคคลที่เหมาะสม กล่าวคือ การรู้จักคบบัณฑิต และการไม่คบคนพาล โดยพึงรู้จักใช้หลักกัลยาณมิตร

4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดีคือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่พอดีสมรายได้มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยให้รายได้เหนือรายจ่าย รู้จักพอประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ โดยใช้จ่ายอย่างเหมาะสมตามความจำเป็น และพอประมาณกับกำลังทรัพย์ของตน อาทิพอประมาณในการลงทุน พอประมาณในการบริจาค พอประมาณในการใช้จ่าย เป็นต้น หรือที่เรียกว่าการประหยัด

สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข ในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นเป็นความพึงพอใจของบุคคลต่อสภาพแวดล้อม เป็นความสามารถเฉพาะตนในการดำเนินชีวิต และเป็นความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างดีมีความสุข เพราะนอกจากบุคคลจะแสวงหาผลให้เกิดขึ้นแก่ตนเองอยู่ดีมีสุขในปัจจุบันแล้ว บุคคลนั้นยังแสวงหาหลักประกันในอนาคตภายหน้าอีกด้วย ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสแสดงถึงเหตุ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในทางที่ดีงาม สร้างสมสิ่งที่มีความเกื้อกูลต่อบุคคลไว้ในกาลข้างหน้า อันหมายถึงวันหน้า เดือนหน้า ปีหน้า ตลอดถึงชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไปในภายหน้า

สัมปรายิกัตถะธรรม ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า หรือธรรมเป็นเหตุให้สมหมายได้แก่ สัทธาสัมปทา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความเชื่อ หมายเอาความเชื่อหรือความศรัทธาในปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าตามนัยแห่งพระพุทธคุณทั้ง 9 ประการ ที่สรุปเป็นพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และพระมหากรุณาธิคุณ (2) สีลสัมปทา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความประพฤติที่ดีงาม หมายเอาความสมบูรณ์ด้วยศีล คือเป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แต่ในภาคปฏิบัตินั้นบุคคลผู้ประพฤติดีงามนั้นย่อมจะเป็นผู้ที่ประกอบด้วยกัลยาณธรรม อันเป็นธรรมฝ่ายดี กล่าวคือ เมตตา มีความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้เป็นสุข สัมมาชีพ มีการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมกามสังวร มีการสำรวมระวังไม่ล่วงเกิน สัจจวาจา มีคำพูดที่เป็นคำสัตย์คำจริงและสติ มีความระลึกได้ก่อนทำอนพูด ก่อนคิด อยู่เสมอเนื่องเพราะความสำรวมระวัง (3) จาคสัมปทา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความเสียสละ หมายเอาบุคคลผู้มีจิตปราศจากมลทินใด คือความตระหนี่มีน้ำใจเสียสละ พอใจยินดีในการเสียสละเมื่อมีคนมาขอก็พร้อมที่จะเสียสละให้ ยินดีในการจำแนกแจกจ่ายทาน ทั้งที่เป็นการสงเคราะห์ การอนุเคราะห์ และการบูชา และ (4) ปัญญาสัมปทา เป็นผู้

สมบูรณ์ด้วยปัญญา หมายเอาบุคคลผู้มีปัญญาเห็นความเกิดและความดับของสัตว์ ตลอดจนสังขารทั้งหลาย และสามารถลด ละ สงบ บรรเทาจากกิเลสจนถึงการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ในที่สุด ความสุขในภพหน้าชาติหน้า โดยนัยหมายถึงคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามในภายภาคหน้า ในโอกาสข้างหน้า เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมปรายิกัตถประโยชน์ มี 4 ประการ คือ สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือเชื่อว่าทำดีได้ดี ศีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือรักษากาย วาจาเรียบร้อย จาคะสัมปทา ถึงพร้อมด้วยจาคะ คือเสียสละเอื้ออาทร และปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือรู้จักบาปบุญคุณโทษ

ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุขเป็นที่ทราบกันดีว่า จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาหรือพรหมจริยะนั้นคือ "พระนิพพาน" ซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "ปรมัตถ์" หรือ "ปรมัตถะ" แปลว่า ประโยชน์อย่างยิ่งหรือจุดหมายสูงสุด ซึ่งในการสอนธรรมของพระพุทธศาสนานั้นจะเน้นการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งยวดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต อันเป็นจุดหมายสูงสุด ได้แก่การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่งผ่องใส ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความยึดติดถือมั่นหวาดหวั่นของตนเอง ปราศจากกิเลสที่ทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว อยู่อย่างไร้ทุกข์ ประจักษ์แจ้งความสุขที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันประกอบพร้อมด้วยความสงบเยือกเย็นสว่างไสวเบิกบาน รียกว่า "วิมุตติ" หรือ "นิพพาน"พระพุทธเจ้าทรงยอมรับความสำคัญของประโยชน์ หรือจุดหมายเหล่านี้ทุกระดับ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ การครองชีพสภาพแวดล้อม และความพร้อม หรือความแก่กล้าสุกงอมแห่งอินทรีย์ของปัจเจกบุคคล บุคคลผู้ปรารถนาโภคะอันโอฬารต่อๆ ไป พึงบำเพ็ญความ ไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาท ในบุญกิริยาทั้งหลาย บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า เพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ ผู้มีปัญญาจึงได้นามว่าบัณฑิต[13]

บุคคลควรดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายอย่างน้อยถึงขั้นสัมปรายิกัตถะ กล่าวคือ เมื่อบรรลุทิฏฐธัมมิกัตถะแล้วก็ดีอยู่ แต่ยังไม่เพียงพอ หรือไม่ควรหยุดอยู่เพียงแค่นั้น ควรก้าวต่อไปให้ได้อย่างน้อยในส่วนของสัมปรายิกัตถะด้วยและผู้ใดประสบจุดหมายหรือประโยชน์ถึงประโยชน์ในขั้นสัมปรายิกัตถะนี้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้เป็น "บัณฑิต" (บัณฑิต แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นผู้มีชีวิตไม่ว่างเปล่าไร้ค่าในโลกนี้)ทรงเน้นหลักธรรมที่จะให้บรรลุประโยชน์ทั้งหลายอีกแนวทางหนึ่ง คือ ทรงย้ำอัปปมาทธรรม อันได้แก่ ความไม่ประมาท ไม่เพิกเฉย ละเลย หรือความเอาใจใส่ กระตือรือร้น ขวนขวาย ทำสิ่งที่ควรทำแก้ไขสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุง ประกอบกรรมที่ดีงาม โดย

[13] สำ.ส. (ไทย) 15/385/111.

ถือว่าอัปปมาทธรรมนั้นเป็นคุณธรรมพื้นฐานหรือหลักใหญ่ที่จะให้บรรลุประโยชน์ ทั้งที่เป็นทิฏฐธัมมิกัตถะและสัมปรายิกัตถะ

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น สามารถสรุปลงด้วยคำจำกัดความสั้น ๆ ได้คือ "ความไม่ประมาท" หรือ "อัปปมาทะ" คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือความเพียรที่มีสติเป็นเครื่องเร่งเร้าและควบคุม ได้แก่ การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติปฏิบัติและการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัว ไม่ยอมถลำลงไปในทางเสื่อม แต่ไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความดีงามและความเจริญก้าวหน้า ตระหนักในสิ่งที่พึงกระทำและพึงละเว้นใส่ใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่อันจะต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อยปละละเลย กระทำการด้วยความจริงจัง รอบคอบและรุดหน้าเรื่อยไป เพราะความไม่ประมาทเป็นที่รวมแห่งกุศลกรรมความดีทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทรงเน้นลักธรรมนี้เพื่อให้บรรลุประโยชน์ทั้งหลาย[14]

5. ต้องไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น

หลักธรรมข้อนี้ เป็นผลของการกระทำ การกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น กล่าวคือคำว่า เปสสะ คนนั้นสอนยาก สัตว์เลี้ยงฝึกง่าย บุคคล 4 ประเภท มีปรากฏอยู่ในโลก คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ (1) เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน (2) เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน (3) เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และ (4) เป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ดูรายละเอียดในเป็นไปเพื่อเป็นการป้องกัน แก้ไข ส่งเสริมพัฒนา ทั้งบุคคล กลุ่มชน และเป็นการพัฒนาสังคม ทำให้ปัญหาสังคมลดลงไป ไม่เพิ่มปัญหาให้แก่สังคม บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง อิ่มเอิบ ดีใจ เสวยกรรมอยู่ กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมดี ตลอดเวลา ที่บาปยังไม่ให้ผล คนพาลย่อมสำคัญบาปดุจน้ำผึ้ง แต่เมื่อใดบาปให้ผล เมื่อนั้นคนพาลย่อมประสบทุกข์” ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะระลึกถึงความชั่ว บุคคลย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ส่วนความดี ทำไว้เถิดดีกว่า เพราะทำแล้วระลึกถึงภายหลังบุคคลย่อมไม่เดือดร้อน[15]

ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นวิธีสงเคราะห์ให้บุคคลได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อร่างกายเพียงพอ คือ ในการสงเคราะห์ลักษณะนี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะในการให้ทานก็ดี การบริจาคของเพื่อสงเคราะห์บุคคลอื่นก็ดีต้องคำนึงถึงหลักการให้เป็นสำคัญการต้องการให้ตนเองมีความสุข โดยก่อความทุกข์ให้ผู้อื่นก็คือ การก่อเวรให้ตนเองหรือผู้อื่นนั้น อาจจะกลัวการก่อทุกข์ให้ผู้อื่นด้วยหวังความสุขแก่ตนโดย

---

[14] พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหายคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.ธรรมปิฎก. 2535), หน้า 8.

[15] ขุ.ธ. (ไทย) 25/68/48.

ต้องย้อนคิดด้วยว่า ความสุขที่ตนหวังจะได้รับเพราะการก่อทุกข์ให้ผู้อื่น ก็คือเวร นั่นเองที่จะเกิดแก่ตน ที่ตนหลงเข้าใจว่าเป็นความสุข นึกไว้ให้มั่นใจก็จะเป็นเครื่องป้องกันการก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่นได้ดีพอสมควร "เรากำลังก่อเวร ไม่ใช่กำลังสร้างความสุขด้วยการก่อทุกข์แก่ผู้อื่น สร้างความทุกข์ให้แก่ใครเมื่อใด ก็ขอให้นึกไปพร้อมกันว่า "เรากำลังก่อเวรให้แก่ตัวเอง ไม่ใช่ก่อความทุกข์ให้แก่ผู้อื่นเท่านั้น แต่ก่อเวรให้แก่ตนเองด้วย ก่อทุกข์ให้แก่ใครหนักหนาเพียงใด ก็กำลังก่อเวรให้แก่ตนเองหนักหนาเพียงนั้น หรืออาจจะมากกว่าทุกข์ที่ก่อให้แก่ผู้อื่นก็ได้ ในข้อนี้ควรนึกถึงหลักอัตตาธิปไตยถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ของตนเป็นใหญ่ ฝ่ายที่เป็นกุศลในด้านนี้คือ การเว้นจากการทำความชั่ว มุ่งทำความดีด้วยการเคารพตนเอง

สัมปรายิกัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความสงบสุข หลักการปกครองของพระพุทธศาสนา มีประเด็นสำคัญที่น่าศึกษาและควรนำมาประพฤติปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในช่วงที่มนุษย์ถูกกดขี่อิสรภาพ มีการถือชั้นวรรณะ เป็นการจำกัดสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ ยังผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนชั้นของอินเดียในสมัยนั้น ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชนชาติอริยกะ ซึ่งเป็นผู้ผูกขาดอำนาจแต่เพียงเผ่าเดียว จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นในโลก ทรงปฏิเสธการถือชั้นวรรณะทั้ง 4 คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ด้วยการยึดถือหลัก “อาวุโส” เป็นประการสำคัญ[16]

ประเด็นที่ยกมาจะเห็นได้ว่า การเมืองและสันติภาพเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญที่จะปลดปล่อยมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทรงต่อสู้กับแนวทางการปกครองที่ถือชั้นวรรณะการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มาสู่ความเสมอภาคกันและมีเสรีภาพในการดำรงชีวิตพระพุทธศาสนาจึงมีแนวทางและหลักการที่จะนำพาชาติบ้านเมืองให้บรรลุเป้าหมายที่สงบสุขมีสันติอย่างแท้จริง โดยให้ฝ่ายปกครองและสมาชิกของสังคมนั้น ๆ หรือประเทศชาตินั้น ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติธรรมตามแนวทางที่จะช่วยพยุงความอยู่รอดปลอดภัยให้เกิดแก่ชาติบ้านเมืองเป็นอันดับแรก จะเป็นสภาพเอื้อให้สมาชิกทุกคนในประเทศนั้นมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น และมีจิตใจมุ่งไปสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ด้วย

ดังนั้น หากมีความต้องการทำให้สังคมสงบสุขไม่เบียดเบียนตนองและผู้อื่น นักการเมืองควรคำนึงถึงประเด็นนี้มากเพราะนักการเมืองทั้งโลกเป็นเรื่องของการแบ่งสรรผลประโยชน์และอำนาจ จึงจำเป็นต้องสะสมผู้คน พวกพ้อง เงินทอง ข้าวของ แม้กระทั่งอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ เพราะหากตกลงกันด้วยดีไม่ได้ ก็ต้องข่มขู่ด้วยวิธีการที่รุนแรงไปตามลำดับจนกระทั่งการสู้รบขนาดเล็กไปจนถึงสงครามขนาดใหญ่ลามไปทั่วโลก การเมืองทางโลกจึงเป็นการแสดงพลังอำนาจทุก ๆ วิถีทางเพื่อจะได้เหนือคู่ต่อสู้อันจะทำให้สามารถแย่งชิงผลประโยชน์ในสัดส่วนที่มากกว่าคนอื่นเพราะเหตุแห่งการมีกำลังอำนาจมากกว่าคนอื่น จะต้องคำนึงถึงหลักโลกาธิปไตยถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือ

---

[16] ขุ.ธ. (ไทย) 25/69/48.

ความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทา สรรเสริญ เป็นต้น ฝ่ายที่เป็นกุศลได้แก่ เว้นจากการทำชั่ว มุ่งทำความดีด้วยการเคารพเสียงของชนหมู่มาก

ปรมัตถะ เป็นวิธีการสงเคราะห์ด้านจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความมั่นคงสงบสุข จะทำอย่างไรให้ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ก็ต้องมี ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดเว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ยึดหลักการ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยการคำนึงถึงสิ่งที่ได้ศึกษาได้ตรวจสอบข้อเท็จจริง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักพิจารณาอย่างถ่องแท้ ตามกำลังสติปัญญา และมุ่งคิดพิจารณาด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามตามหลักโดยทั่วไปได้แก่ การรู้จักเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา และข้อบังคับทางสังคมหรือองค์กรนั้น ๆ ดังนั้นหากเราต้องการถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ จะต้องยึดหลักของธรรมาธิปไตยโดยมิได้ถือตนหรือถือโลกเป็นใหญ่

6. สรุป

หลักธรรมข้อนี้ เป็นผลของการกระทำ การกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น บุคคล 4 ประเภท 1) เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน 2) เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน 3) เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และ 4) เป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อนเป็นไปเพื่อเป็นการป้องกัน แก้ไข ส่งเสริมพัฒนา ทั้งบุคคล กลุ่มชน และเป็นการพัฒนาสังคม ทำให้ปัญหาสังคมลดลงไป ไม่เพิ่มปัญหาให้แก่สังคม บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง อิ่มเอิบ ดีใจ เสวยกรรมอยู่ กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมดีตลอดเวลา ที่บาปยังไม่ให้ผล คนพาลย่อมสำคัญบาปดุจน้ำผึ้ง แต่เมื่อใดบาปให้ผล เมื่อนั้นคนพาลย่อมประสบทุกข์ ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะระลึกถึงความชั่ว บุคคลย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ส่วนความดี ทำไว้เถิดดีกว่า เพราะทำแล้วระลึกถึงภายหลังบุคคลย่อมไม่เดือดร้อน เพราะเป็นหลักในการสงเคราะห์ช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่น ให้ดีขึ้นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสังคมสงเคราะห์อย่างสมบูรณ์

อัตถะ 3 คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ, สัมปรายิกัตถะ, และ ปรมัตถะ เป็นหลักการและเหตุผลที่สำคัญในการสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ เพราะ 1) คำนึงถึงหลักเหตุผลเป็นสำคัญ 2)

ยึดหลักพึ่งตนเอง 3) เป็นไปอย่างสมดุล 4) สอดคล้องจุดมุ่งหมายหลักของชีวิต และ 5) ไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ, **สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น,** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2529.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

ปัญญา ใช้บางยาง, **80 พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์,** กรงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป..

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระพุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์,** พระนครศรีอยุธยา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์,** พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.ธรรมปิฎก. 2535.

ประสิทธิ์ จันรัตนา, **หลักธรรมราชสดุดี,** กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, 2539.

http://www.suankaew.or.th/catalog.php?idp=2>. (เข้าถึงเมื่อ 13 กันยายน 1554).

<http://th.wikipedia.org/wiki>. (เข้าถึงเมื่อ 13 ก.ย. 2555).

คัมภีร์สีมาวิโสธนี : การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์

Sīmāvisodhanī: Transliteration, Translation and Analysis

พระศรีสุทธิเวที, Phrasrisuttivetee[1]

วิโรจน์ คุ้มครอง Viroj Koomkrong[2]

พระมหาวัฒนา ปญฺญาทีโป (คำเคน), Phramaha Wattana Pannadipo (Khamken) [3]

E-mail: koom-krong9@hotmail.com

Received: *February 9, 2022* **Revised:** *March 6, 2022*

Accepted: *March 6, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่า คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา อธิบายเรื่องสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัย พระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน 5 หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีสีกัณฑ์ และปกิณณกกัณฑ์ มีลักษณะการประพันธ์แบบร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอัพพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา ซึ่งมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกามาอธิบายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทยสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีคุณค่าต่อวินัยกรรมพระสงฆ์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมทำร่วมกันในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว สีมามีทั้งหมด 19 ชนิด เช่น ขัณฑสีมา อุปจารสีมา สมานสังวาสสีมา อวิปปวาสสีมา เป็นต้น และมีคุณค่าต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆกรรม มีอยู่ 4 ประเภท คือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำ

---

[1] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[2] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[3] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

ภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา คือ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม ตัวอย่างเช่น การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์ไม่มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้าน บุคคลที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: คัมภีร์สีมาวิโสธนี. การปริวรรต. การแปล. การวิเคราะห์

Abstract

This research article had investigated to present the highlight of *Sīmāvisodhanī* Scripture regarding to describe the right precinct or *Sīmā* allowed in Vinaya. Most Ven. Sagarabuddhithera had composed commentary on 5 topics, i.e., *Upasampadakaṇḍa*, *Kappavinasakaṇḍa*, *Nibbānakaṇḍa*, *Samasīsīkaṇḍa*, and *Pakiṇṇakakaṇḍa*. There are two types of writing: prose (Simple essay) and verse (Incantations) which signified his excellence on Pali language seen in his text composition using correct nouns, verbs, and terminology based on linguistic principles and grammar consistent with Tipitaka, commentaries, sub–commentaries and other special texts. The researcher had transliterated from Pali Burmese manuscript into Pali Thai characters, and finally correctly translated into Thai language. The value of *Sīmāvisodhanī* dealing with the Sangha disciplines was allowed by the Buddha himself to accomplish in the specified area only and to prevent any interfering of lay people. There are a total of 19 types of *Sīmā*, for example, *Khaṇḍasīmā*, *Upacārasīmā*, *Samānasanvāsasīmā* etc. In addition, the value of Sangha's works in which Sangha must recognize all works called *Sanghakamma* which contains 4 types; 1) *Apalokanakamma* in which Sangha can accomplish outside the precinct, while all of, 2) *Ñattikamma* or a motion, 3) *Ñattidutiyakamma*, 4) *Ñatticatutthakamma*, must be accomplished inside the precinct only. For example, an ordination is a type of *Ñatticatutthakamma* requires the permission from Sangha inside the precinct, if Sangha has a unanimous resolution, no Bhikkhus oppose it, that ordination will be completely. This ceremony must be accomplished only inside *Sīmā* for correct discipline of Buddhist tradition.

Keywords: *Sīmāvisodhanī* Scripture. Transliteration. Translation. Analysis.

1. บทนำ

สีมามีกำเนิดและพัฒนาการมาจากเรื่องของพวกปริพาชก[4] ที่เป็นนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนามาประชุมกันสนทนาพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำทุกเดือน ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกในพระพุทธศาสนา ทรงทราบเรื่องแล้วจึงได้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานอนุญาต เพื่อให้พระสงฆ์ได้พบปะสนทนาธรรมกันตามกาลอันสมควร และพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ประชุมแสดงธรรมโดยกำหนดในวัน 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำและ 8 ค่ำแห่งปักษ์ ทรงมีความดำริอีกว่า “เราพึงอนุญาตสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายให้เป็นปาติโมกขุทเทส และจักเป็นอุโบสถกรรมของพวกเธอด้วย”[5] และตรัสอีกว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้สมมติสีมา”[6] การสมมติสีมานั้น อย่าให้เล็กไปต้องบรรจุพระสงฆ์ได้ไม่ต่ำกว่า 21 รูปนั่งเข้าหัตถบาสกันได้ ถ้าเป็นขนาดใหญ่ไม่เกิน 3 โยชน์เป็นอย่างยิ่ง[7] พระสงฆ์จึงพากันสมมติสีมาอันเป็นขอบเขตที่พระสงฆ์ทำขึ้นเพื่อทำสังฆกรรมต่างๆ ที่สำคัญและใช้ในกิจการพระศาสนาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ในอรรถกถาพระวินัยชื่อว่า สมันตปาสาทิสกา มีอธิบายเรื่องสีมาว่า มหาวิหาร 18 แห่ง[8] ในกรุง ราชคฤห์ มีสีมาเดียวกันทั้งหมด[9] พระสารีบุตรเถระเป็นผู้ผูกสีมาเหล่านั้น[10] เวลาภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรมต้องประชุมทำกันในสถานที่แห่งเดียวกัน ซึ่งส่วนมากเป็นที่เวฬุวันมหาวิหารเช่น พระมหากัสสปเถระซึ่งพักอยู่ที่ปิปผลิคูหาวิหารต้องมาทำอุโบสถที่เวฬุวันวิหาร เพื่อให้เกิดความสามัคคีแก่หมู่สงฆ์[11] สังฆกรรมเป็นเรื่องสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแนะนำพระมหากัปปินเถระ ซึ่งพักอยู่ในมัททกุจฉิมิคทายวิหารซึ่งอยู่ภายในมหาวิหาร 18 แห่งนั้นคิดจะไม่ไปทำอุโบสถสังฆกรรมให้เห็นว่า

---

[4] เตน โข ปน สมเยน อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา จตุตฺถเส ปณฺณรเส อฏฺฐมิยา จ ปกฺขสฺส สนฺนิปติตฺวา ธมฺมํ ภาสนฺติ. เต มนุสฺสา อุปสงฺกมนฺติ ธมฺมสฺสวนาย. เต ลภนฺติ อญฺญติตฺถิเยสุ ปริพฺพาชเกสุ เปมํ, ลภนฺติ ปสาทํ, ลภนฺติ อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ปกฺขํ ; วิ.ม. (บาลี) 4/132/146, วิ.ม. (ไทย) 4/132/207.

[5] วิ.ม. (บาลี) 4/133/147, วิ.ม. (ไทย) 4/133/209.

[6] วิ.ม. (บาลี) 4/138/151, วิ.ม. (ไทย) 4/138/215.

[7] วิ.ม. (บาลี) 4/140/152, วิ.ม. (ไทย) 4/140/216.

[8] (1) เวฬุวนาราม (2) ตโปทาราม (3) สัตตบรรณคูหา (4) กัสสปาราม (5) สีตะวัน (6) เงื้อมผาสัปปโสณฑิกะ (7) อัมพลัฏฐิกา (8) ชีวกัมพวัน (9) เหวที่ทิ้งโจร (10) มัททกุจฉิทายวัน (11) คิชฌกูฏ (12) อินทสาลคูหา (13) กาฬสิลา (14) สัฏฐิวัน (15) ทักขิณาคีรี (16) หมู่บ้านเอกนาลา (17) โคตมนิโครธ (18) ปาสาณกเจดีย์. วิ.อ. (บาลี) 3/122., พระราชโพธิวิเทศ (ทองยอด ภูริปาโล), **กรุงราชคฤห์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2545), หน้า 43.

[9] วิ.อ. (บาลี) 3/122.

[10] วิ.อ. (บาลี) 3/122.

[11] วิ.อ.(บาลี) 3/122.

“พวกเธอ ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชาอุโบสถ ใครเล่าจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาอุโบสถ” ตรัสให้ท่านไปทำสังฆกรรม ไม่ไปไม่ได้[12] แสดงให้เห็นว่าพระองค์ให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถในการทำสังฆกรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจอย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดความพร้อมเพรียงแก่หมู่คณะ

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปประกาศพระศาสนายังประเทศต่างๆ คณะของพระมหินทเถระเมื่อเดินทางไปถึงเกาะลังกาได้ประกาศพระศาสนา ทำให้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาทรงเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ตรัสถามพระเถระว่า “พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานมั่นคงในเกาะลังกาได้อย่างไร พระเถระตอบว่า ถวายพระพรมหาบพิตร เมื่อผูกสีมาที่เกาะลังกาทำสังฆกรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้น พระพุทธศาสนาจักตั้งมั่นที่เกาะลังกา”[13] และเมื่อครั้งพระอุบาลี[14]พร้อมด้วยพระสงฆ์ไทยเดินทางไปเกาะลังกาเพื่อไปอุปสมบทสามเณรสรณังกรพร้อมผูกพัทธสีมาที่เกาะลังกา[15] จะเห็นได้ว่าที่เกาะลังกานั้นสีมามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญมั่นคงถาวรในประเทศศรีลังกาจนถึงปัจจุบันนี้

ในคัมภีร์คัณฐีฝ่ายพระวินัยปิฎก คัมภีร์คัณฐี ได้แก่ คัมภีร์ที่ชี้เงื่อนสำคัญ หรือชี้ปมสำคัญ คัมภีร์คัณฐีเป็นคัมภีร์ที่มิได้แสดงบทต่อบท ปาฐะต่อปาฐะเหมือนอย่างอรรถกถา แต่จัดเป็นคัมภีร์ฝ่ายพวกโคจรญาณ เป็นคัมภีร์ที่แสดงเพียงบทปาฐะ และอธิบายที่มั่วรู้ได้ยาก และที่เป็นเงื่อนงำสลับซับซ้อนเท่านั้น คัณฐีพระวินัย มีรายชื่อปรากฏทั้งหมด 28 คัมภีร์ มีคัมภีร์หนึ่งที่สำคัญในลำดับที่ 14 คือ คัมภีร์สีมาวิโสธนี หมายถึง การชำระสีมาหรือเสมา พระสาครพุทธิเถระเป็นผู้แต่ง[16] ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องสีมาเป็นอย่างยิ่ง มีอธิบายพระวินัยที่เกี่ยวกับสีมาจำนวน 5 หัวข้อ คือ

1. อุปสมฺปทากณฺโฑ ว่าด้วยอุปสมบทกัณฑ์
2. กปฺปวินาสกณฺโฑ ว่าด้วยกัปวินาศกัณฑ์
3. นิพฺพานกณฺโฑ ว่าด้วยนิพพานกัณฑ์

---

[12] วิ.ม.(บาลี) 4/137/150, วิ.ม.(ไทย) 4/137/214.

[13] อุโปสถาทิกมฺมตฺถํ ชินาณาย ชนาธิป สีมาย อิธ พทฺธาย ปติฏฺฐสฺสติ สาสนํ. มหาวํส. (บาลี) 1/181/110.

[14] ในหนังสือพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขาว่า จุลศักราช 1115 (พ.ศ. 2296) พระบรมราชาธิราชที่ 3 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐโปรดให้พระอุบาลีเป็นหัวหน้าพระอริยมุนี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์อีก 12 รูปไปลังกาทวีป.

[15] พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต (แต่ง), **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 2**, ผศ. สุเทพ พรมเลิศ (แปล) (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550), หน้า 390.

[16] พระมหาอดิศร ถิรสีโล, **ประวัติคัมภีร์บาลี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543),, หน้า 78.

4. สมสีสิกณฺโฑ ว่าด้วยบุคคลที่มีความเสมอภาคกันกัณฑ์

5. ปกิณฺณกกณฺโฑ ว่าด้วยปกิณณกกัณฑ์ (เรื่องเล็กน้อย)

อนึ่ง คัมภีร์สีมาวิโสธนี แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายขยายความพระวินัยที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาให้มีความชัดเจน และเข้าใจง่ายทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และมีคุณค่าต่อการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ดี เนื่องจากคัมภีร์สีมาวิโสธนี นี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรพม่าอยู่ ยังไม่มีผู้ใดได้ปริวรรตและแปลเป็นภาษาไทย และวิเคราะห์ในเชิงงานวิจัยให้ทราบถึงเนื้อหา ภาษาและคุณค่าของคัมภีร์ ตลอดทั้งมีความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ อย่างไรบ้าง

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ

2. เพื่อปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์สีมาวิโสธนี: การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์ ” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์สีมาวิโสธนี ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษาทบทวนคัมภีร์สีมาวิโสธนีนี้

3.1 ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนี ในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ

3.2 ศึกษาคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ปริวรรตจากภาษาบาลีอักษรพม่าให้เป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทย

3.3 วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

3.4 สรุปผลการวิจัยและนำเสนอ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้พบผลการวิจัยดังนี้

ก. วิเคราะห์คัมภีร์สีมาวิโสธนีในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา หลักไวยากรณ์ และความสัมพันธ์กับคัมภีร์อื่นๆ

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา เป็นการอธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย กล่าวคือเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นที่ให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมมีการอุปสมบทเป็นต้นตามพระวินัย คำว่า “สีมา” อ่านว่า สี–มา รากศัพท์มาจาก สี (ธาตุ = ผูก) + ม ปัจจัย + อา ปัจจัยเครื่องหมายอิตถีลิงค์ : สี + ม = สีม + อา = สีมา แปลตามศัพท์ว่า “ขอบเขตอันสงฆ์พร้อมเพรียงกันผูกไว้ด้วยการสวดกรรมวาจา” หมายถึง แดน. ขอบเขต. ตำบล (boundary. limit. parish) ในภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายไว้ว่า – “สีมา : (คำนาม) เขต. แดน; เครื่องหมายบอกเขตโบสถ์ มักทำด้วยแผ่นหินหรือหลักหินเป็นต้น เรียกว่า ใบพัทธสีมา. ใบสีมา หรือ ใบเสมา ก็ว่า. (ป.. ส.).”[17] สีมาเป็นเขตแดนที่สำคัญอย่างยิ่ง มีกฎเกณฑ์และวิธีการหลายอย่างในการกำหนดเขตซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ถ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนจะมีผลทำให้สังฆกรรมนั้นๆ ไม่บริสุทธิ์ โดยพระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน 5 หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สม สีสีกัณฑ์ และปกิณณกกัณฑ์

มีการจัดโครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์สีมาวิโสธนี แบ่งออกเป็น การจัดหมวดว่าด้วยการแต่งคัมภีร์ พระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าแต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่เมืองอมรแว้นแคว้นสิริเขตร[18] ท่านได้แต่งคาถาเริ่มต้นเพื่อเป็นการไว้ครู และเพื่อเป็นการนอบน้อมพระรัตนตรัยแล้วจึงค่อยแต่งเนื้อหาและสาระสำคัญในการแต่งอธิบายคัมภีร์ การจัดเป็นหมวดว่าด้วยนิทเทสมีเนื้อหา และสาระสำคัญของอุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีสิกัณฑ์ และกิณณกกัณฑ์[19] (เรื่องเล็กน้อย) เป็นลำดับไป และการจัดเป็นหมวดว่าด้วยคำลงท้ายผู้แต่งคัมภีร์ ได้แต่งอธิบายเรื่องที่ตนเองได้แต่งคัมภีร์แล้วกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาโดยส่วนรวม

ลักษณะการประพันธ์ในคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระสาครพุทธิเถระ ชาวพม่าผู้แต่งได้แต่งมีลักษณะของการประพันธ์คัมภีร์ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

(1) แบบร้อยแก้ว หมายถึง คัชชะ แปลว่า ร้อยแก้ว[20] ความเรียง เรียกจุณณิยะบ้าง หมายถึง คัมภีร์สีมาวิโสธนีที่ไม่มีคาถา คัชชะมี 1 ประเภท คือ

1) อาขยายิกะ เรื่องจริงที่กล่าวถึงเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ชีวประวัติ เป็นต้น

---

[17] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2552,** (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับพิเคชั่นส์ จำกัด, 2546), หน้า 1198.

[18] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ, **บาญชีคัมภีร์ภาษาบาลี แล ภาษาสันสกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรธนากร, 2464), หน้า 8.

[19] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 75.

[20] พระคันธสาราภิวงศ์ (แปลและอธิบาย), **สุโพธาลังการมัญชรี**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, 2546), หน้า 14.

2) กถา เรื่องที่แต่งจากจินตนาการ เช่น นิทาน เป็นต้น

(2) แบบร้อยกรอง หมายถึง ปัชชะ แปลว่า ร้อยกรอง[21] เรียก คาถาบ้าง หมายถึง คัมภีร์สีมา วิโสธนีเป็นต้นที่ประพันธ์ด้วยคาถาล้วนๆ มีบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ในพระบาลีเรียกว่า คาถา ในสัททศาสตร์เรียกว่า ฉันท์ หรือ ฉันทลักษณ์ หรือตำราฉันท์ บทประพันธ์ประเภทนี้ ท่านผู้รจนานิยมใช้คำศัพท์ที่มีเสียงไพเราะมักระวังเรื่อง สิถิล ธนิต ตลอดจนคณะฉันท์ต่างๆ โดยมากรจนาขึ้นเพื่อใช้ขับขาน ย่อความ ท่องจำ และสาธยายเป็นต้น ในงานวิจัยนี้เท่าที่ผู้วิจัยได้ค้นพบมีเฉพาะปัฐยาวัตรฉันท์เท่านั้น หลักไวยากรณ์คัมภีร์สีมา วิโสธนี โดยแบ่งออกเป็น

(1) วิธีการใช้นามศัพท์คือ นามศัพท์ (นามนาม คุณนาม และสัพพนาม) มีเครื่องประกอบสำคัญ คือ เพศ คำนาม (ลิงค์) จำนวนคำนาม (วจนะ) และการผันคำ (วิภัตติ) ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีวิธีแจกคำนามวิภัตตินาม 7 วิภัตติ

(2) วิธีการใช้กิริยาศัพท์คือ กิริยาอาการบอกให้รู้ความเคลื่อนไหว เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด ของประธาน เรียกว่า กิริยา ในประโยคบาลีประธานที่เคลื่อนไหวหลายครั้งจึงมีกิริยาหลายตัวในประโยคหนึ่ง การเคลื่อนไหวครั้งสุดท้ายใช้เป็นกิริยาคุมประโยค กิริยาคุมพากย์ที่มาจากกิริยาอาขยาต[22] คุมพากย์ได้ทุกตัว การเคลื่อนไหวระหว่างประโยคหรือกิริยาที่เกิดระหว่างประธานกับกิริยาคุมประโยค มักใช้กิริยากิตก์ ได้แก่ ต ตฺวา อนฺต หรือ มาน ปัจจัย กิริยาอาขยาตมีส่วนประกอบหรือเครื่องปรุงแต่งอาขยาตประกอบด้วย วิภัตติ กาล บท วจนะ บุรุษ ธาตุ วาจก และปัจจัย เพื่อเป็นเครื่องหมายเนื้อความให้ชัดเจน[23]

(3) วิธีการใช้อัพยยศัพท์คือ คำบาลีที่ไม่ต้องผันคำ ไม่แจกรูปด้วยวิภัตตินาม 7 วิภัตติ เรียกว่า อัพยยศัพท์ คำที่ไม่ผันรูปด้วยวิภัตตินาม มี 3 ชนิด ได้แก่ เป็นอุปสรรคบ้าง เป็นนิบาตบ้าง และ เป็นปัจจัยบ้าง[24] ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา และหลักไวยากรณ์

วิธีการปริวรรตบาลีอักษรพม่าและการแปลคัมภีร์สีมาวิโสธนี โดยพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ 6 จึงทำให้พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทประดิษฐานมั่นคงในพุกามประเทศ โดยในครั้งที่กรีธาทัพไปตีเมืองสะเทิมได้ทรงนำพระไตรปิฎก วัตถุเคารพ ภิกษุผู้รู้

---

[21] พระคันธสาราภิวงศ์ (แปลและอธิบาย), **สุโพธาลังการมัญชรี**, หน้า 14.

[22] ชรินทร์ จุลคประดิษฐ์, พันตรี, **การแต่งบาลี 1–2**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 11.

[23] สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส, **บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ 2 อาขยาต และ กิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี**, พิมพ์ครั้งที่ 38, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2542), หน้า 151.

[24] สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส, **บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ 2 นาม และอัพยยศัพท์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี**, หน้า 92.

ธรรมแตกฉาน รวมทั้งรับเอาวัฒนธรรมตะเลง มี อักษร ภาษา และวรรณคดีเป็นต้นมาด้วย[25] ต่อมาได้มีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนแบบเถรวาทในพะโค พม่า และอินโดจีน มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก ในครั้งนั้น พม่ามีเมืองพุกามเป็นเมืองหลวง ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 16 ปรากฏว่าเมืองสะเทิมได้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเทศพม่ามีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญอยู่ 2 ครั้ง คือ การทำสังคายนาครั้งที่ 5 และครั้งที่ 6 ตัวแทนชาวพุทธประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท เข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก เมื่อสังคายนาเสร็จแล้วได้จัดพิมพ์เผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ซึ่งได้รับการยอมรับจากนานาอารยประเทศ และได้ถูกนำไปใช้อ้างอิงมากที่สุดฉบับหนึ่ง[26] อักษรพม่าที่ใช้เขียนภาษาบาลีเขียนจากซ้ายไปขวา รูปอักษรมีลักษณะโค้งมนค่อนข้างกลม การเรียนรู้ถึงรูปอักษรพม่าอันประกอบด้วย พยัญชนะ สระ ตัวเลข ผู้ศึกษาต้องฝึกหัดเขียนสระ พยัญชนะ พร้อมทั้งการประสมคำต่างๆ และต้องสามารถถ่ายถอดหรือปริวรรตอักษรพม่าได้อย่างถูกต้องเป็นมาตรฐานสากล การปริวรรตคำบาลีที่เขียนด้วยอักษรพม่าโดยมีการปริวรรตคำบาลีที่ไม่มีพยัญชนะสังโยค (ไม่มีตัวสะกดและตัวตาม) การปริวรรตคำบาลีที่มีพยัญชนะสังโยค (มีตัวสะกดและตัวตาม) การเขียนรูปสระจมประกอบกับพยัญชนะ และการเขียนพยัญชนะสังโยค ตัวอย่างบาลีอักษรพม่า บาลีอักษรไทย และการแปลเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างคัมภีร์สีมาวิโสธนี ที่ได้ทำการยกตัวอย่างปริวรรตจากบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย และได้แปลเป็นภาษาไทยมาพอเป็นตัวอย่างโดยสังเขป ในส่วนอื่นๆก็มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน

ส่วนความสัมพันธ์คัมภีร์สีมาวิโสธนีกับคัมภีร์อื่นๆ คือ พระสาครพุทธิเถระชาวพม่าได้แต่งคัมภีร์สีมาวิโสธนีมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายในคัมภีร์สีมาวิโสธนีให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น คำว่า ญัตติจตุตถกัมมูปสัมปทา คือ อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม[27] พระสาครพุทธิเถระอธิบายว่า ที่ชื่อว่า ญัตติจตุตถกัมมูปสัมปทา ได้แก่ อุปสัมปทาของภิกษุทั้งหลายในปัจจุบัน ญัตติจตุตถกัมมูปสัมปทานี้นี่เองท่านประสงค์เอาในที่นี้ เพราะเกิดมีได้ด้วยอำนาจสมบัติและวิบัติ ถามว่า บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้ว เพราะเหตุไร ตอบว่า ชื่อว่าเป็นผู้อุสมบทแล้ว เพราะถึงพร้อม คือบรรลุความเป็นผู้สูงส่งด้วยสงฆ์ที่พร้อมเพรียงกัน ด้วยญัตติจตุตถกรรมที่ไม่กำเริบ ที่เหมาะสมแก่ฐานะเป็นต้น[28]

---

[25] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาในอาเซีย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2548). 182–187.

[26] พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม (แก้วนา), **อักษรจารึกในพระไตรปิฎก,** (นครปฐม: บาฬีศึกษาพุทธโฆส, 2562), หน้า 86–96.

[27] วิ.ม. (ไทย) 4/69/98.

[28] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 10.

ข. ปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ในบทที่ 3 นี้ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย ในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปวินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมสีสีกัณฑ์ ในปกิณณกกัณฑ์ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว และผู้วิจัยได้ทำการแปลจากภาษาบาลีอักษรไทยเป็นภาษาไทยในอุปสมบทกัณฑ์ ในกัปวินาศกัณฑ์ ในนิพพานกัณฑ์ ในสมสีสีกัณฑ์ และในปกิณณกกัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยแล้ว[29]

ค. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์

การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมและสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น วิเคราะห์เรื่องสีมาในคัมภีร์สีมาวิโสธนีสีมา สีมา หมายถึง เขตกำหนดความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ เป็นเขตที่พระสงฆ์ตกลงกันไว้สำหรับภิกษุที่อยู่ภายในเขตนั้นต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน[30] โดยมีเครื่องหมายกำหนดเขตในพระวินัยเรียกว่า นิมิต และนอกจากนี้ความหมายของสีมายังรวมถึงเขตพื้นที่อื่นๆ อันเป็นเขตของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะทำสังฆกรรมอย่างใดจะต้องประชุมร่วมกันทำในอุโบสถ ซึ่งถือว่าเป็นเขตที่ได้รับการสมมติว่าเป็นสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า

ความเป็นมาของสีมาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้นั้นจะมีอยู่ในพุทธบัญญัติหรือในพระไตรปิฎก ส่วนของพระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 เรื่องอุโปสถขันธกะว่าด้วยเรื่องอุโบสถ และมีเรื่องของสีมาแทรกอยู่ในนั้นด้วย พระองค์จึงทรงอนุญาตสีมาดังพระพุทธพจน์ว่า อนุชานามิ ภิกฺขเว สีมํ สมฺมนฺนิตุนฺติ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อสมมติสีมา[31] และมีข้อความว่า ภควตา สีมาสมฺมติ อนุญฺญาตา แปลว่า การสมมติสีมา พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตแล้ว[32] ทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมร่วมกัน หรือที่เรียกว่าทำสังฆกรรมในบางเรื่องที่สำคัญกับกิจการพระศาสนา เช่น การสวดปาติโมกข์ การอุปสมบทพระภิกษุ การกรานกฐิน และการปวารณากรรมเป็นต้น โดยกำหนดให้ทำสังฆกรรมในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยว เนื่องจากสังฆกรรมเหล่านี้ เป็นกิจของสงฆ์ที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ทรงศีลโดยเฉพาะ

สีมาในคัมภร์สีมาวิโสธนีมีอธิบายทั้งหมด 19 ชนิด ไม่มีความแตกต่างกันโดยลักษณะที่กำหนดไว้ด้วยอาการอย่างนี้ สีมาก็มี 2 ชนิด คือ 1. พัทธสีมา 2. อพัทธสีมา เมื่อว่าโดยประเภทแห่ง

---

[29] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 65.

[30] พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมาลศัพท์,** พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533), หน้า 340–341.

[31] วิ.ม. (บาลี) 4/138/151, วิ.ม. (ไทย) 4/138/215.

[32] วิ.ม. (บาลี) 4/140/151, วิ.ม. (ไทย) 4/140/216.

พัทธสีมาและอพัทธสีมานั้น ก็มี 19 ชนิด แต่เมื่อว่าโดยสรุป มี 6 ชนิด คือ 1 ขัณฑสีมา 2. อุปจารสีมา 3. สมานสังวาสสีมา 4. อวิปปวาสสีมา 5. ลาภสีมา 6. คามสีมา ในคัมภีร์สีมาวิโสธนีกล่าวลักษณะวิบัติประกาศลักษณะสมบัติในสีมาทั้ง 19 ชนิด คือ 1 ขัณฑสีมา 2. อุปจารสีมา 3. สมานสังวาสสีมา 4. อวิปปวาสสีมา 5. ลาภสีมา 6. คามสีมา 7. นิคมสีมา 8. นครสีมา 9. อัพภันตรสีมา 10. อรัญญสีมา 11. อุทกุกเขปสีมา 12. นทีสีมา 13. ชาตัสสรสีมา 14. สมุททสีมา 15. ชนปทสีมา 16. รัฐสีมา 17. รัชสีมา 18. ทีปสีมา 19. จักรวาฬสีมา สมบูรณ์แล้ว[33]

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็นวิเคราะห์คุณค่าที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา เพื่อให้พระสงฆ์ที่อยู่ในแต่ละเขตหรือในแต่ละวัดที่กำหนดขึ้นนั้นจะได้มาทำอุโบสถโดยความพร้อมเพรียงกัน และยังให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่พระสงฆ์[34] และเพื่อทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง เช่นการอุปสมบทเป็นต้น อีกทั้งสีมายังเป็นบ่อเกิดแห่งหลักประชาธิปไตยที่พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในกิจการของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สังฆาธิปไตย[35] เป็นกุศโลบายหรือเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ให้เกิดความสามัคคีหรือความพร้อมเพรียงในหมู่พระสงฆ์และพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับอุโบสถวิธีตามวินัยกรรมที่ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่ทรงอนุญาตไว้ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องศึกษาปฏิบัติทำให้ถูกต้องตามพระวินัย โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำอุโบสถที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสีมาโดยตรง เพราะว่าสังฆกรรมที่สำคัญๆ ต้องทำภายในสีมาเท่านั้นทำที่อื่นไม่ได้เป็นโมฆะและไม่ต้องตามพระธรรมวินัย

วิเคราะห์คุณค่าของสีมากับการทรงบัญญัติวินัยกรรม โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีสวดปาฏิโมกข์เป็นต้นแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ทรงอนุญาตและทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับเรื่องสีมาอุโบสถและการสวดปาติโมกข์เช่น ภิกษุทั้งหลายพากันสวดปาฏิโมกข์ทุกวัน พระพุทธองค์องค์ตรัสห้ามและทรงปรับอาบัติทุกกฏ[36] แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ ทรงอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาฏิโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร 10 อย่างเกิดขึ้น[37] คือ

1) พระราชาเสด็จมา 2) โจรมาปล้น
3) ไฟไหม้ 4) น้ำหลากมา

---

[33] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 42.

[34] นายพิทยา บุนนาค, **เสมา สีมา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 2.

[35] พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ถิรธมฺโม), **สังฆาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา–ลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) หน้า 1.

[36] วิ.ม. (บาลี) 4/136/149, วิ.ม. (ไทย) 4/136/212.

[37] วิ.ม. (บาลี) 4/150/159, วิ.ม. (ไทย) 4/150/230.

5) คนมามาก 6) ผีเข้าสิงภิกษุ

7) สัตว์ร้ายเข้ามา 8) งูเลื้อยเข้ามา

9) ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต 10) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์[38]

สีมากับการทำอุโบสถของภิกษุโดยอาการต่างๆ กันเช่น ในอาวาสหนึ่งถึงวันอุโบสถ มีภิกษุมากรูปด้วยกัน ประชุมกัน 4 รูปบ้าง เกินกว่าบ้าง เธอไม่รู้ว่ายังมีภิกษุเพวกอื่นที่ยังไม่มา เธอมีความสำคัญว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นหมู่ มีความสำคัญว่าพร้อมกัน จึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ เมื่อพวกเธอกำลังสวดปาติโมกข์ ขณะนั้นมีภิกษุเพวกอื่นมาถึงมีจำนวนมากกว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องสวดปาติโมกข์ใหม่ พวกภิกษุผู้สวดไม่ต้องอาบัติ[39] โดยพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับสีมาและอุโบสถ ในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำสังฆกรรมต่างๆ ที่สำคัญ ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิดและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับสีมาไว้เป็นจำนวนมากเพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ

วิเคราะห์สีมากับการเป็นเครื่องมือระงับอธิกรณ์ โดยหัวใจของการระงับอธิกรณ์ คือ ความชอบธรรม หรือเรียกว่า วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมเท่านั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีระงับอธิกรณสมถะมี 7 ประการ[40] คือ

1) สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่พึงทำในที่พร้อมหน้าสงฆ์ ธรรม และวัตถุ

2) สติวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่ยกสติขึ้นเป็นหลัก

3) อมูฬหวินัย หมายถึง วิธีตัดสินที่ให้แก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว

4) ปฏิญญาตกรณะ หมายถึง วิธีตัดสินโดยปรับโทษตามคำสารภาพ

5) เยภุยยสิกา หมายถึง วิธีตัดสินโดยอาศัยเสียงข้างมาก

6) ตัสสปาปิยสิกา หมายถึง วิธีตัดสินโดยปรับโทษแก่ผู้ทำความผิด

7) ติณวัตถารกะ หมายถึง วิธีตัดสินโดยวิธีประนีประนอมยอมความ [41]

การระงับอธิกรณ์นั้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมต้องทำภายในสีมาเท่านั้น โดยผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต โดยการระงับอธิกรณ์ทั้ง 7 ประการมีติณวัตถารกะเป็นต้นจัดเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรม ต้องทำภายในสีมาเท่านั้น

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์สีมาวิโสธนีที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็นวิเคราะห์การสมมติสีมาที่มีต่อสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยให้สงฆ์พึงกำหนดเขตสีมาตามความ

---

[38] วิ.ม.(บาลี) 4/150/159, วิ.ม.(ไทย) 4/150/230.

[39] วิ.ม. (บาลี) 4/172/182, วิ.ม. (ไทย) 4/172/261.

[40] วิ.จู. (บาลี) 6/228/345, วิ.จู. (ไทย) 6/228/344.

[41] วิ.จู.(บาลี) 6/212/241, วิ.จู. (ไทย) 6/212/326.

เหมาะสมพอดีคือ พระภิกษุนั่งห้ตถบาสได้ 21 รูปเป็นอย่างต่ำ และอย่าให้กำหนดสมมติสีมาใหญ่เกินกว่า 3 โยชน์เป็นอย่างยิ่ง[42] กล่าวคือที่แคบเกินไปกว้างเกินไปถือว่า เป็นสีมาวิบัติและเป็นการผิดพระวินัย การที่กำหนดไว้ว่าอย่าให้เล็กเกินไปจนพระภิกษุ 21 รูปร่วมทำสังฆกรรมไม่ได้ เพราะในพระวินัยท่านระบุว่า การสวดระงับอาบัติสังฆาทิเสสของพระภิกษุต้องมีจำนวนสงฆ์ 21 รูป ถ้าเนื้อที่แคบเกินไปไม่พอในการทำอัพภาน[43] ฉะนั้นพระสงฆ์ที่ทำการกำหนดนิมิตสมมติสีมาควรรู้จักวัตรในการผูกและการถอนสีมา เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะและทำสังฆกรรมต่างๆ คือกิจที่จะต้องทำเป็นการสงฆ์ กล่าวคือสงฆ์จะต้องรับรู้ในกรรมที่ทำเหล่านั้น เรียกว่า สังฆกรรม คือ กรรมที่สงฆ์จะพึงกระทำ หรือ กิจที่จะต้องกระทำเป็นการสงฆ์มี 4 ประการ คือ

1) อปโลกนกรรม
2) ญัตติกรรม
3) ญัตติทุติยกรรม
4) ญัตติจตุตถกรรม[44]

ตารางเปรียบเทียบการทำสังฆกรรม
ที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมาและต้องทำภายในสีมา

สังฆกรรม	อปโลกนกรรม	ญัตติกรรม	ญัตติทุติยกรรม	ญัตติจตุตถกรรม
ในสีมา	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
นำฉันทะ	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
เข้าหัตถบาส	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
สวดญัตติ	ไม่	ต้อง	ต้อง	ต้อง
สวดอนุสาวนา	ไม่	ไม่	ต้อง 1 หน	ต้อง 3 หน

[42] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 24.

[43] การสวดประกาศรับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะอาบัติสังฆาทิเสสเป็นความ ผิดขั้นสูง รองจากอาบัติปาราชิก

[44] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 23.

ฉะนั้น อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่ต้องทำภายในสีมาที่พร้อมเพรียงต่อหน้าสงฆ์ ได้แก่ ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม ตัวอย่างเช่น

(1) การสวดปาติโมกข์ เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เรียกว่า วินัยปาติโมกข์ หรือ อาณาปาติโมกข์[45] คือวินัยสงฆ์ 227 ข้อ ซึ่งต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ และพระสงฆ์ก็ได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้

(2) การกรานกฐิน เป็นสังฆกรรมประเภทญัตติทุติยกรรมที่มีการสวด 2 หน คือ ต้องสวดญัตติ 1 หน และต้องสวดอนุสาวนา 1 หน ต้องทำในสีมาใช้กับเรื่องที่ใหญ่กว่าญัตติกรรม การกรานกฐิน หรือ ประเพณีทอดกฐินเป็นประเพณีที่มีมาแล้วแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้มีการถวายผ้ากฐินแก่ภิกษุทั้งหลายตลอดมา[46] และเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายทุกยุคทุกสมัยมีความนับถือกันว่าเป็นยอดของมหากุศลผลบุญ และภิกษุผู้กรานกฐินแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ 5 ประการคือ เที่ยวไปไม่ต้องบอกลา ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ ฉันคณโภชนะได้ ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ตามต้องการ พวกเธอจะได้จีวรที่เกิดขึ้นในที่นั้น

(3) การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ พระอุปัชฌาย์จะต้องบอกตจปัญจกกรรมฐาน[47] แปลว่า กรรมฐานที่มีหนังเป็นที่ 5 แก่นาคผู้จะอุปสมบทเป็นลำดับไป ต่อจากนั้น พระคู่สวดคือพระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาวนาจารย์ประกาศแก่พระสงฆ์ว่า บัดนี้ผู้มีชื่อนั้นๆ ได้เข้ามาขออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย ท่านทั้งสองจะออกไปซักไซ้ไล่เลียงสั่งสอนให้เรียบร้อยก่อน[48] จากนั้นเมื่อพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์เสร็จแล้ว ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์คือไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาและอุโบสถจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

---

[45] สารตฺถ.ฏีกา. (บาลี) 3/386/517.

[46] เสถียร พันธรังสี และ หลวงวิจิตรวาทการ, **ประเพณีทำบุญ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามมิตร, 2514), หน้า 11.

[47] วิ.อ. (บาลี) 3/34/21.

[48] พูลพิสมัย ดิศกุล ม.จ., **ประเพณีพิธีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2522), หน้า 17–18.

(4) การอัพภานเป็นญัตติจตุตถกรรม[49] หมายถึง สังฆกรรมที่มีสวด 4 หน คือ ต้องสวดญัตติ 1 หน และต้องสวดอนุสาวนา 3 หน ต้องทำในสีมา ใช้กับเรื่องที่ใหญ่มากๆ เช่น การอุปสมบท การออกอัพภานการประพฤติวุฏฐานวิธี การให้มานัตและการออกอัพภานเป็นต้นมี 7 ประการคือ

1) นิสสารณา[50] คือ สงฆ์ทำกรรม 7 อย่าง มีตัชชะนียกรรมเป็นต้น แก่ภิกษุผู้กระทำความผิด

2) โอสารณา คือ สงฆ์ระงับกรรม 7 อย่างนั้นมีสงฆ์ยกโทษแก่ภิกษุผู้กลับประพฤติดีแล้ว

3) สมมติ คือ สมมติภิกษุเป็นผู้ให้โอวาทภิกษุณี

4) ให้ คือ ให้ปริวาสและมานัต

5) นิคคหะ คือ ปรับภิกษุผู้ประพฤติปริวาสมานัต ซึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก

6) สมนุภาสนา คือ สวดห้ามภิกษุไม่ดื้อรั้นในการกระทำอันมิชอบ

7) กัมมลักษณะ[51] ได้แก่ กรรมที่เข้าข่ายเหมือนกัน เช่น การอุปสมบท และอัพภาน แก่อัพภานารหภิกษุเป็นต้น

ฉะนั้น การอัพภานเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรม ที่มีสวด 4 หน คือ ต้องสวดญัตติ 1 หน และต้องสวดอนุสาวนา 3 หน ต้องทำในสีมาจึงจะสมบูรณ์

5. สรุป

คัมภีร์สีมาวิโสธนี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการชำระสีมา อธิบายเรื่องสีมาที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามพระวินัย พระสาครพุทธิเถระแต่งอธิบายใน 5 หัวข้อคือ อุปสมบทกัณฑ์ กัปวินาศกัณฑ์ นิพพานกัณฑ์ สมสีสีกัณฑ์ และปกิณณกกัณฑ์ มีลักษณะของการประพันธ์เป็น 2 แบบ คือ แบบร้อยแก้ว และแบบร้อยกรอง ท่านแต่งคัมภีร์โดยใช้นามศัพท์ กิริยาศัพท์ และอัพพยศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาและหลักไวยากรณ์มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก โดยนำคำสำคัญในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาอธิบายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์สีมาวิโสธนีจากภาษาบาลีอักษรพม่าเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทยสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คัมภีร์สีมาวิโสธนีมีคุณค่าต่อวินัยกรรมพระสงฆ์ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตสีมา และทรงกำหนดให้พระสงฆ์สาวกต้องประชุมทำร่วมกันในบริเวณที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อมิให้ฆราวาสเข้ามายุ่งเกี่ยวมีทั้งหมด 19 ชนิดเช่น ขัณฑสีมา อุปจารสีมา สมานสังวาสสีมา 4. อวิปปวาสสีมาเป็นต้น และมีคุณค่าต่อวินัยกรรมของพระสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆกรรมมีอยู่ 4 ประเภทคือ อปโลกนกรรมเป็นสังฆกรรมที่พระสงฆ์ไม่ต้องทำภายในสีมา ส่วนสังฆกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมาคือ ญัตติ

---

[49] สีมาวิโสธนี. (บาลี) 23.

[50] กงฺขา.อ. (บาลี) 302.

[51] กงฺขา.อ. (บาลี) 302.

กรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรมตัวอย่างเช่น การอุปสมบทเป็นสังฆกรรมประเภทญัตติจตุตถกรรมที่พระสงฆ์ต้องทำภายในสีมา ถ้าสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์ไม่มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้านผู้ที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ เป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้ โดยต้องผ่านเครื่องมือที่สำคัญคือสีมาจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500**. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม. 2506.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535.

_____ . **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฺฐกถา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาณ. 2532–2534.

ชรินทร์ จุลคประดิษฐ์. พันตรี. **การแต่งบาลี 1–2**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2545.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พระพุทธศาสนาในอาเซีย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. 2548.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมาลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2533.

พระราชโพธิวิเทศ (ทองยอด ภูริปาโล). **กรุงราชคฤห์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.2545). หน้า 43.

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต (แต่ง). **คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 2**. ผศ. สุเทพ พรมเลิศ (แปล) กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2550.

พระมหาอดิศร ถิรสีโล. **ประวัติคัมภีร์บาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2543.

พระคันธสาราภิวงศ์ (แปลและอธิบาย). **สุโพธาลังการมัญชรี**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์. 2546.

พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม (แก้วนา). **อักษรจารึกในพระไตรปิฎก.** นครปฐม: บาฬีศึกษาพุทธโฆส. 2562.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ถิรธมฺโม). **สังฆาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2553.

พิทยา บุนนาค. **เสมา สีมา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2550.

พูลพิสมัย ดิศกุล ม.จ.. **ประเพณีพิธีไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ. 2522.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2552.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับพิเคชั่นส์ จำกัด. 2546.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ. **บาญชี คัมภีร์ภาษาบาลี แล ภาษาสันสกฤต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรธนากร. 2464.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรส. **บาลีไวยากรณ์ วจีวิภาค ภาคที่ 2 อาขยาต และ กิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2542.

เสถียร พันธรังสี และ หลวงวิจิตรวาทการ. **ประเพณีทำบุญ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สามมิตร. 2514.

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ : การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์

Upasakājanālangkāra: Transliteration, Translation and Analysis

ธานี สุวรรณประทีป,Thanee Suwanprateep[1]

พระศรีสุทธิเวที, Phrasrisuttivetee[2]

พระภาวนาพิศาลเมธี วิ. Phrapawanapisanmethi[3]

E-mail: thane.suw@mcu.ac.th

Received: *February 9, 2022* **Revised:** *March 6, 2022*

Accepted: *March 6, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ซึ่งได้พรรณาธิบายเรื่องหลักการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามของอุบาสก-อุบาสิกา ในฐานะเครื่องประดับตกแต่งที่งดงามของชาวพุทธ ประพันธ์โดยพระภทันตอานันทมหาเถระ ชาวสิงหล ฉบับหอสมุดแห่งชาติใบลาน เลขที่ 3689/ข/1-3 ต. 18 ช. 2 มี 3 ผูก จัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ 9 หมวด ซึ่งมีคุณค่าด้านวรรณกรรม ความรู้ วัฒนธรรม มารยาทของชาวพุทธที่ต้องอนุรักษ์และเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลัง การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกในสังคมไทย พระภทันตอานันทมหาเถระ ได้อธิบายข้อประพฤติปฏิบัติตนของอุบาสก-อุบาสิกา ประกอบด้วยหลักธรรม 9 หมวด คือ 1) สรณะ คือ การเข้าถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งสูงสุด 2) ศีล คือ การรักษาจิตให้มีปกติทางกายกรรม เป็นต้น 3) ธุดงค์ คือการปฏิบัติตามข้อวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต 13 ข้อ 4) สัมมาชีวะ คือ ไม่ควรทำการค้าขาย 5 ประการ เป็นต้น 5) บุญกิริยาวัตถุ 10

---

[1] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[2] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[3] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

ประการ มีการบริจาคทาน เสียสละ เป็นต้น 6) อันตรายิกธรรม คือสิ่งที่ทำให้เป็นอันตราย เช่น การว่าร้าย ติหนิพระอริยเจ้าเป็นต้น 7) โลกิยสัมปัตติ คือ ทรัพย์สินที่เป็นโลกิยะตามที่ตนปรารถนา 8) โลกุตรสัมปัตติ คือ สมบัติที่เป็นโลกุตตระตามที่ตนปรารถนา 9) เรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ

คำสำคัญ: คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ, การปริวรรต, การแปล, การวิเคราะห์

Abstract

This research article focuses on presenting *Upāsakajanālankāra* scripture dealing with explanation of the right discipline and behaviors of Buddhist laities compared with great ornament and jewels. It was composed by Ven. Bhadanta Anandamahathera, a Sinhalese Bhikkhu. The registered number of *Upāsakajanālankāra* scripture containing 3 ties has been arranged its content into 9 sections containing of great value of literacy, knowledge, culture and behaviors of Buddhists which should be preserved and promoted for benefits of later generations. The analysis of the said scripture's value in aspect of practical codes for the Buddhists in Thai society showed that Ven. Bhadanta Anandamahathera had given an explanation of the practical code for Buddhist laity in details consisting of 9 sections; 1) *Saraṇa* or Triple Gem reflection in mind as refuge, 2) *Sīla* or moral codes for righteous bodily, verbal actions, 3) *Dhutanga* or 13 austere practices allowed by the Buddha, 4) *Sammā-ājiva* or right livelihood consisting of avoiding 5 types of wrong business etc., 5) *Puññakiriyāvatthu* or bases of 10 meritorious actions such as charity etc., 6) *Antarāyikadhamma* or the dangers such as slander, blaming those Noble One etc., 7) *Lokiyasampatti* or the wished worldly wealth, 8) *Lokuttarasampatti* or the self-wished transcendent property, and 9) the merit accomplishment.

Keywords: Upāsakajanālankāra, Transliterate, Translation, Analysis

1. บทนำ

คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่ประมวลหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยได้แบ่งย่อยลงไปเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระวินัย พระสุตตันตปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระสูตร และพระอภิธรรมปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระอภิธรรม อันเป็นที่ประมวลพระพุทธพจน์และเป็นที่รวมไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่านวังคสัตถุศาสน์[4]

คัมภีร์อรรถกถา[5] เป็นคัมภีร์ที่ทำหน้าที่อธิบายบทที่มีเนื้อความซับซ้อนในพระไตรปิฎกให้ชัดเจนขึ้นตลอดจนอาจริยวาทระดับต่างๆ ที่เรียกว่า ปกิณณกเทศนา เริ่มมีปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา สมดังคำที่พระธรรมปาลเถระนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแห่งอินเดียใต้ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 กล่าวไว้ว่า อรรถกถาที่พระสังคีติกาจารย์ร้อยกรองไว้ เมื่อคราวปฐมสังคายนา คืออรรถกถาที่มีมาตั้งแต่สมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงพระชนม์อยู่[6] อรรถกถานั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

(1) พุทธสังวัณณิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระพุทธองค์ทรงแสดงด้วยพระองค์เอง เรียกอรรถกถาประเภทนี้ว่า ปกิณณกเทศนา[7]

(2) อนุพุทธสังวัณณิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระสาวกทั้งหลายมีพระอัครสาวกเป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ตรัสรู้ตามจนได้นามว่าอนุพุทธะอธิบายไว้[8]

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ เป็นคัมภีร์ที่อธิบายหลักปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกา แสดงถึงเครื่องประดับตกแต่งสำหรับอุบาสก–อุบาสิกา เป็นคัมภีร์ที่มีภาษาที่สละสลวยง่ายๆ ผู้แต่งไม่ได้เน้นเชิงวิเคราะห์แบบอรรถกถาที่ใช้ในปัจจุบันเท่าใดนัก ความชัดเจนทางด้านการแสดงออก ความเรียบง่ายของเสียงและความไพเราะสละสลวยของเนื้อหา ในคาถาที่ผู้ประพันธ์ได้นิพนธ์โดยเฉพาะในช่วงสุดท้ายของแต่ละบท ได้แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งไม่ใช่เป็นผู้มีความชำนาญในด้านหลักธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีทักษะในการแต่งบทประพันธ์ชั้นยอดอีกด้วย บางครั้งภาษาบาลีที่ใช้ในความหมายของ

---

[4] คำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยองค์ 9 คือ สุตตะ เคยย เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ และเวทัลละ; วิ. มหา. (บาลี) 1/7/13, ม.มู. (บาลี) 12/277–279 / 267–269, องฺ.ปญฺจก. (บาลี) 22/89–99.

[5] แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 โบราณอรรถกถา กลุ่มที่ 2 อภินวอรรถกถา.

[6] ปฐมสงฺคีติยํ ยา อฏฺฐกถา สงฺคีตาติ วจเนน สา ภควโต ธรมานกาเลปิ อฏฺฐกถา สวิชฺชติ; อภิ. ปญฺจ.อนุฏีกา. (บาลี) 1/13.

[7] ตตฺถ ตตฺถ ภควา ปวตฺติตา ปกิณฺณกเทสนาเยว หิ อฏฺฐกถา. สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) 1/27.

[8] ที.สี.อ. (บาลี) 1/1.

สันสกฤตและบางครั้งภาษาสันสกฤตที่ถูกใช้ในรูปแบบของภาษาบาลี และบางครั้งคำที่มีสมาสยาวได้ถูกใช้ในรูปแบบของกาพย์ทางสันสกฤต แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีความรู้อย่างลึกซึ้งไม่ใช่เฉพาะในภาษาบาลีและหลักพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้นแต่ยังมีความรู้แตกฉานในเรื่องของภาษาสันสกฤตและระบบแนวคิดของอินเดียอื่นๆ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ในบทที่ 9 ของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ

การรจนาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ถือแบบการเขียนคัมภีร์วิสุทธิมรรคของท่านพุทธ–โฆษาจารย์ ที่แตกต่างกันคือแทนที่จะใช้คาถาจากพระไตรปิฎกเป็นตัวหลัก แต่ผู้รจนาได้แต่งเนื้อความสั้นๆ ว่า “ด้วยเหตุนั้น สาวกฝ่ายคฤหัสถ์ทั้งอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย และผู้ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และดำรงตนอยู่ในหลักศีลธรรม และขัดเกลาจิตใจตัวเองให้บริสุทธิ์โดยการปฏิบัติทำอย่างเหมาะสม มีเรื่องการค้าขายที่ไม่ถูกต้อง 5 อย่าง เข้าถึงภาวะของสาวกผู้บริสุทธิ์เป็นต้นโดยนำชีวิตให้ดำรงอยู่ตามทำนองคลองธรรม และความยุติธรรม เติมเต็มชีวิตประจำวันหลักธรรม 10 ประการของการประพฤติ ไม่ประพฤติทารุณกรรม สามารถที่จะดำรงชีวิตให้ประสบความสุขทั้งในโลกนี้และ โลกุตระได้”[9]

ประวัติผู้แต่งคัมภีร์อุบาสกชนาลังการไม่ได้ระบุแน่ชัดถึงวันเวลาที่แต่งและผู้แต่ง แต่อย่างไรก็ดีมีความเข้าใจว่าผู้แต่งคือพระอานนท์แห่งเกาะศรีลังกาซึ่งชื่อผู้แต่งหรือบ้านโนนนี้มีชีวิตอยู่รุ่นเดียวกัน พระอานนท์ ซึ่งเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา ซึ่งเป็นฎีกาอรรถกถาของคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกของพระพุทธโฆษาจารย์ คัมภีร์นี้มักเรียกว่า ปรมัตถัปปกาสินี ซึ่งได้รับคำขอร้องโดยพระธัมมมิตตะ[10] คัมภีร์สัทธัมมสังคหะ (14 A.C.) ระบุว่า คัมภีร์มูลฎีกา และอนุฎีกา ถูกรจนาขึ้นในสมัยพระเจ้าปรากรมพาหุ ที่ 1 (ค.ศ. 1153–1186) ผู้แต่งคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ คือพระอานนท์ ผู้ซึ่งเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา ผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกาเป็นชาวอินเดียโดยกำเนิด ในขณะที่ผู้แต่งคัมภีร์อุปาสกชนาลังการเป็นชาวสิงหล ยิ่งกว่านั้นคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ยังระบุถึงคัมภีร์สารัตถทีปนีของพระสารีปุตตะและยังอ้างอิงคำจากคัมภีร์อภิธัมมัตถวิลาสินี และคัมภีร์อภิธัมมัตถวิภาวินี จึงสันนิฐานว่า พระภิกษุอานันทะ ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์คัมภีร์อุปสรรคอัชฌา หลังการเป็นพระเถระแห่ง อุทัมพรคีรี มีการเชื่อมโยงกับพระภิกษุฝ่ายอรัญญิกและได้เริ่มงานกิจการทางพระพุทธศาสนาในต่างประเทศระหว่างช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 12 และนั่นท่านก็ได้เขียนงานที่นี้ขึ้นมาระหว่างการรัชสมัยของพระเจ้าบรมวงศ์ที่ 1 หลังจากการประพันธ์สารัตถะที่เป็นเอกของพระสารีบุตรและอภิธัมมัตถวิลาสินีและอภิธรรมณัฏฐณิภาวิณีของพระสุมังคละ

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นต้นฉบับในการปริวรรตเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ท่านรจนาเป็นร้อยกรองผสมร้อยแก้ว อธิบายข้อปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกา 9 หัวข้อ คือ

---

[9] Ch.II, 1

[10] G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, (London: 1928) หน้า 210.

1. สรณนิทเทส	อธิบายเรื่องสรณะที่พึง
2. สีลนิทเทส	อธิบายเรื่องศีล
3. ธุดงคนิทเทส	อธิบายเรื่องการถือธุดงค์
4. อาชีวนิทเทส	อธิบายเรื่องการเลี้ยงชีพ
5. ทสปุญญกิริยานิทเทส	อธิบายเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10
6. อนฺตรายกรธมฺมนิทเทส	อธิบายเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย
7. โลกียสัมบัตตินิทเทส	อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ
8. โลกุตรสัมบัตินิทเทส	อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตร
9. ปุญญผลสาธกนิทเทส	อธิบายเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ

ส่วนคัมภีร์อุปาสกชนาลังการซึ่งเป็นคัมภีร์ในกลุ่มที่อธิบายหลักปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกาผู้ต้องการจะศึกษาหลักของพระพุทธศาสนา โดยได้ตั้งหัวข้ออธิบาย 9 เรื่อง คัมภีร์อุปาสกชนาลังการนี้แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีผู้ที่แปลเป็นภาษาไทย จะมีอยู่ก็เพียงเป็นรูปของภาษาบาลีอักษรขอมเท่านั้น เพราะเหตุที่คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นมาอธิบายขยายความข้อปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกา เพื่อให้มีเนื้อความชัดเจนเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น และง่ายต่อการปฏิบัติ อีกทั้งทางด้านเนื้อหา ไวยากรณ์ ความสัมพันธ์ และความอลังการภาษาบาลีที่ท่านแต่งไว้นั้น มีคุณค่าต่อการศึกษาภาษาบาลีเป็นอย่างมาก และเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พระธรรมวินัย แก่อนุชนรุ่นหลังผู้ที่มีศรัทธาศึกษาในพระพุทธศาสนาสืบๆ ไป ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์ไว้ และแปลเป็นภาคภาษาไทย

2. **วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย**

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

2. เพื่อปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

2. การปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

3. ศึกษาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่จารจารึกด้วยบาลีอักษรขอมปริวรรตให้เป็นบาลีอักษรไทยและแปลเป็นภาษาไทย

4. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย

5. สรุปและนำเสนอ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้พบผลการวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

วิเคราะห์คัมภีร์อุปสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน คัมภีร์อุปสกชนาลังการเป็นคัมภีร์ว่าด้วยเครื่องประดับแตกแต่งอุบากอุบาสิกา อธิบายเรื่องเกี่ยวกับเครื่องประดับ เช่น ที่พึ่งที่ระลึก ศีล เป็นต้น คัมภีร์อุปสกชนาลังการฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นภาษาบาลีอักษรขอม มีจำนวน 3 ผูก รวบรวมเนื้อความอธิบายถึงเครื่องประดับของอุบาสก รจนาโดยพระอานันทะ พระเถระชาวศรีลังกา อยู่ ณ อภัยคีรีวิหาร แห่งประเทศศรีลังกา

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่นำมาในการปริวรรตเป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติ ใบลานเลขที่ 3689/ข/1–3 ต. 18 ช. 2 มี 3 ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ 5 บรรทัด พระยาศรีสหเทพสร้าง ฉบับล่องชาด ไม้ประกับทาชาดเขียน รวมอยู่อยู่กับเลขที่ 3687 /ก ขุทฺทกนิกาย มีลายเส้นปรากฏชัดเจน และสามารถย่อขยายได้ จึงสะดวกในการปริวรรต มีจัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ 9 หมวดหมู่ คือ โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์ประมาณ 9 หมวด ได้แก่ 1. สรณนิทเทส อธิบายเรื่องสรณะที่พึง 2. สีลนิทเทส อธิบายเรื่องศีล 3. ธุดงคนิทเทส อธิบายเรื่องการถือธุดงค์ 4. อาชีวนิทเทส อธิบายเรื่องการเลี้ยงชีพ 5. ทสปุญญกิริยานิทเทส อธิบายเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 6. อนฺตรายกรธมฺมนิทเทส อธิบายเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย 7. โลกียสัมบัตตินิทเทส อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ 8. โลกุตรสัมบัตินิทเทส อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตร 9. ปุญญผลสาธกนิทเทส อธิบายเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ มีลักษณะการประพันธ์ 2 อย่างคือ 1) แบบร้อยแก้ว เป็นการดำเนินเรื่องตามธรรมดา 2) แบบร้อยกรอง เรียกว่าคาถาบ้าง เรียกว่า ฉันท์ หรือ ฉันทลักษณ์ ในคัมภีร์อุปาสกชนาลังการเป็นปัฐยาวัตร

การจารลงใบลานของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ แบ่งออกเป็น 1) การเตรียมใบลานจารหนังสือ 2) การคัดเลือกลานมาใช้จารหนังสือ 3) การอบใบลาน การจารหนังสือบนใบลานตามแบบ

โบราณนั้น ใช้เหล็กจารเขียน หรือเรียกกันเป็นสามัญว่า จาร ตัวหนังสือให้เป็นรอยลึกลงในเนื้อลาน รูปอักษรที่เขียนด้วยวิธีจารเรียกว่า เส้นจาร คือ 1) การจารใบลาน 2) เครื่องมือประกอบการจารใบลาน 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการจาร 4) อักษรบอกอังกา หรืออักษรที่ใช้บอกหน้าของหนังสือใบลาน ใช้พยัญชนะในภาษาบาลี ซึ่งมีอยู่ 33 ตัว คือ ก ข ค ฆ ง จ ฉ ช ฌ ญ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ อ 5) การลบใบลาน ส่วนการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานแต่ละเรื่อง จะมีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องไม่เท่ากันเช่น คัมภีร์สุจิตตาลังการ ใบลานเลขที่ 3689/ข/1–3 ต. 18 ช. 2 มี 3 ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ 5 บรรทัด พระยาศรีสหเทพสร้าง ม.ป.ป ฉบับล่องชาด ไม้ประกับทาชาดเขียน รวมอยู่อยู่กับเลขที่ 3689 /ก ขุทฺทกนิกาย ซึ่งหอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพราะเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพระอภิธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาในรูปของบาลีอักษรขอมสมัยโบราณซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ และการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

2. การปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 3 ผูก จากบาลีอักษรขอมมาเป็นบาลีอักษรไทย คือ ปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 1 ปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 2 ปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 3 และผู้วิจัยได้ทำการแปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่เป็นบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทยทั้งหมด จำนวน 3 ผูก คือ แปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 1 แปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 2 และแปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 3 เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

3. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกในสังคมไทย โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์อธิบายข้อปฏิบัติตนของอุบาสก 9 หัวข้อ คือ

(1) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสก พระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 1 ว่า อุบาสก–อุบาสิกา เป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ เพราะผู้ที่ตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย พระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนนายสารถีชั้นดี ถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ เพราะธำรงรักษาทำผู้ที่บรรลุมรรค ทำให้แจ้งนิโรธ ปฏิบัติตามคำพร่ำสอน ไม่ให้ตกไปในอบายทุกข์ พระธรรม เปรียบเหมือนอุบายที่ใช้ฝึกม้าอาชาไนย ถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เพราะฆ่าหรือกำจัดกิเลสความเร่าร้อนได้โดยชอบด้วยมรรคและผลนั้นๆ ด้วยอำนาจกำจัดและสงบระงับไว้ได้ พระสงฆ์ เปรียบเหมือนฝูงม้าอาชาไนยที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้ว

และเพราะการถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งย่อมได้ฐานะ 10 ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ สัมผัสทิพย์ ส่วนอุบาสกและอุบสิกาผู้ถึงสรณะอย่างต่ำที่สุด จะเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุพระโสดาบัน

(2) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องศีล พระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 2 ว่า ศีล คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดีซึ่งกรรมในทวารต่างๆ มีกายกรรมเป็นต้น ไม่ให้กระจัดกระจาย โดยความมีระเบียบอันดี คือความเข้าไปรับไว้ เป็นที่รองรับ โดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งปวง เช่น ศีล 5 และศีล 8 อันได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่รักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสุราและยาเสพติดเป็นต้น ศีล 5 และศีล 8 นี้ย่อมรุ่งโรจน์ ดุจพระอาทิตย์ในสรทกาลที่พ้นจากความมัวหมองทุกชนิด เพราะไม่ให้บาปธรรมมีความโกรธและความผูกโกรธเป็นต้นเกิดขึ้น ฉะนั้น อุบาสกหรืออุบาสิกาผู้มีศีล รักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ตายไปย่อมเข้าถึงสวรรค์

(3) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องการถือธุดงค์ โดยพระ ภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 3 ว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาตธุดงค์ 13 ข้อ ที่ได้ชื่อว่า ธุดงค์ เพราะกำจัดกิเลสทั้งหลาย ได้ด้วยการสมาทานธุดงค์ที่เหมาะสมไว้สำหรับกุลบุตรทั้งหลาย ผู้สละโลกามิสได้แล้ว ไม่เยื่อใยทั้งในร่างกายและชีวิต มุ่งแต่จะให้อนุโลมปฏิปทาเท่านั้นสำเร็จ สำหรับอุบาสกและอุบาสิกา มีธุดงค์ 2 อย่างที่เหมาะสำหรับการปฏิบัติคือ 1. เอกาสนิกังคธุดงค์ ได้แก่ รับประทานอาหาร ณ อาสนะเดียวเป็นปกติของอุบาสกนั้น ฉะนั้น อุบาสกนั้นจึงชื่อว่า เอกาสนิกะ ก้อนข้าวในจานใบเดียวอย่างเดียวเท่านั้น เพราะห้ามอาหารจานที่ 2 และมีอานิสงส์ 7 เช่น มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย ร่างกายคล่องแคล่ว แข็งแรง อยู่สบาย 2. ปัตตปิณฑิกังคธุดงค์ ได้แก่ ผู้มีการฉันก้อนข้าวในบาตรเป็นปกติ ห้ามภาชนะที่ 2 การกำจัดความโลภในการฉันอาหาร มีอานิสงส์ 6 ข้อเช่น บรรเทาตัณหาในรสต่างๆ ได้ ละความตะกละเสียได้ เป็นผู้มุ่งแต่ประโยชน์ในอาหาร ไม่ต้องลำบากใจในการรักษาภาชนะ ไม่เป็นผู้สอดส่ายบริโภคเป็นต้น

(4) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องการเลี้ยงชีพ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 4 ว่า อุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย 5 ประการนี้ คือ 1. การค้าขายศัสตราวุธ 2. การค้าขายสัตว์ 3. การค้าขายเนื้อ 4. การค้าขายของมึนเมา 5. การค้าขายยาพิษ ไม่ทำกรรมกิเลส 4 ประการคือ 1. ไม่ฆ่าสัตว์ 2. ไม่ลักทรัพย์ 3.ไม่ประพฤติผิดในกาม 4.ไม่พูดเท็จ ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ (เหตุ) 4 ประการ คือ 1.ไม่ลำเอียงเพราะรัก 2. ไม่ลำเอียงเพราะชัง 3.ไม่ลำเอียงเพราะหลง 4. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการ คือ 1. เสพสุรายาเสพติด 2. เที่ยวกลางคืน 3. ดูการละเล่น 4. เล่นการพนัน 5. คบคนชั่วเป็นมิตร 6. เกียจคร้านทำงาน ละเว้นมิตรเทียม 4 จำพวก คบมิตรแท้ 4 จำพวก และปฏิบัติตามทิศ 6 ผู้ที่จะเป็นอุบาสกแก้วได้ด้วยธรรม 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้มีศรัทธา 2. เป็นผู้มีศีล 3. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว 4. ไม่แสวงหาทักขิไณยบุคคลนอกศาสนา 5. ทำอุปการะในพระพุทธศาสนาก่อน

(5) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 5 ว่าบุญกิริยาวัตถุ ธรรม 10 ประการ คือ 1. ทาน 2. ศีล 3. ภาวนา 4. ความประพฤติอ่อนน้อม 5. การขวนขวาย 6. การแผ่ส่วนบุญ 7. การอนุโมทนา 8. การฟังธรรม 9. การแสดงธรรม 10. การทำความเห็นให้ตรง บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการนี้ที่ชำระให้หมดจดแล้วด้วยสัมมาทิฏฐิเช่นว่าทานที่ให้แล้วมีผลเป็นต้น ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายผู้มีปัญญาสะสมอยู่ซึ่งกุศล 10 ประการนี้ จะบรรลุถึงแก่นสารแห่งความรุ่งเรืองต่างๆ ในภพทั้งหลาย ละตัณหาซึ่งเป็นสาเหตุแห่งภพทั้งสิ้นนั้นปราศจากความเศร้าโศก เมื่อความตายมาถึงแล้ว ย่อมได้พบความสงบสุข

(6) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องสิ่งที่ทำอันตรายโดยพระภทันตอานันทมหาเถระผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 6 ว่า อันตรายกรธรรมเช่น ผู้ว่าร้าย ผู้ด่า ผู้ติเตียนพระอริยเจ้า คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกของพระพุทธเจ้า โดยที่สุดคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบัน ด้วยอันติมวัตถุหรือด้วยการกำจัดคุณ ชื่อว่าผู้ว่าร้ายพระอริยเจ้า และคนทำอนันตริยกรรม 5 ประการคือ 1 คนฆ่ามารดา 2. คนฆ่าบิดา 3. คนฆ่าพระอรหันต์ 4. คนทำพระโลหิตให้ห้อ 5) คนทำทำลายสงฆ์ให้แตกกัน อุบาสกและอุบาสิกาพึงละการว่าร้ายพระอริยะด้วยคำที่ไม่จริง ละอนันตริยกรรมเสีย เพราะธรรมก่ออันตรายใดที่ห้ามสวรรค์ห้ามมรรคโดยประการอย่างนั้น รู้ธรรมก่ออันตรายนั้นด้วยปัญญาอย่างนี้แล้วพึงเว้นเสียเถิด

(7) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 7 ว่า สมบัติหลายอย่างที่เป็นโลกิยะ ได้แก่ 1. คหบดีมหาศาลสมบัติ 2. พราหมณ์มหาศาลสมบัติ 3. กษัตริย์มหาศาลสมบัติ 4. ปเทสราชสมบัติ 5. จักรพรรดิสมบัติ 6. เทวราชสมบัติ โลกิยสมบัตินี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย ฉะนั้น อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายไม่พึงประมาทในคุณมีศีลเป็นต้น จะได้โลกิยะสมบัติตามที่ตนปรารถนา

(8) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตระ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 8 ว่า สมบัติที่เป็นโลกุตตระ มี 3 ประการคือ 1. สาวกโพธิ คือ การตรัสรู้สัจจะที่เหล่าสาวกผู้ที่ได้ชื่ออย่างนี้ว่าสาวก เพราะเกิดในที่สุดแห่งการฟังพระสัทธรรมของพระศาสดาแล้วบรรลุธรรม 2. ปัจเจกสัมโพธิ คือ ความเป็นผู้ชำนาญในพละทั้งหลาย ความไม่ผูกพัน การตรัสรู้สัจจะด้วยสยัมภูญาณ ที่มีความหมายว่าตรัสรู้ธรรมที่พึงตรัสรู้ได้ 3. สัมมาสัมโพธิ คือ เพราะรู้ คือตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบด้วยพระองค์เอง โลกุตตระสมบัตินี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย

ฉะนั้น อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายไม่พึงประมาทในคุณมีศีลเป็นต้น จะได้โลกุตตระสมบัติตามที่ตนปรารถนา

(9) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสีหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 9 ว่า กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่าใดที่ท่านแสดงไว้อุปาสกชนาลังการนี้ แต่ท่านหาได้แสดงอัตตาหรือตัวตนที่เป็นตัวกระทำกุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นไว้ไม่ เมื่อไม่มีตัวตันที่เป็นตัวกระทำ ที่เป็นตัวรับรู้นั้น กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นก็จะไม่มี การที่กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นไม่มี จะเป็นความไม่มีแห่งวิบากทั้งหลายของกุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นที่เป็นไปเกี่ยวเนื่องกับกุศลธรรมมีศีลเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ประภาส สุระเสน, **พระคัมภีร์อนาคตวงศ์ฉบับถ่ายถอด–แปล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544.

ประภาส สุระเสน, **อมตรสธารา อรรถกถาอนาคตวงศ์**, กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2544.

พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต), **มิลินฺทปญฺหปกรณ**ำ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, 2540.

พระปัญญาสามีเถระ, **ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา**, แปลโดย แสง มนวิทูร, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2506.

พระมหานามะ, **มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาทวีป เล่ม 3 ฉบับหลวงในหอสมุดวชิรญาณ**, แปลโดย พระปริยัติธรรมดา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย, 2463.

พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), คัมภีร์วิสุทธิมัคคคัณฐี : การชำระและการศึกษาวิเคราะห์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาภิรัฐกรณ์ อสุมาลี (พันนาวา), มาลัยยวัตถุทีปนี : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บาลี), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.

พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร (สาราภิวงศ์), คัมภีร์สมันตภัททิกา อรรถกถาอนาคตวงศ์ : การแปลและศึกษาวิเคราะห์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาอุดร สุทฺธิญาโณ (เกตุทอง), ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์กังขาวิตรณีอรรถกถา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2555.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, 2539.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอัฏฐกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, 2539.

วิโรจน์ คุ้มครอง, “คัมภีร์สุตตสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”, **รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์**: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

สมเด็จพระวันรัตน์ (แก้ว), **สังคีติยวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2521.

แสง มนวิทูร (แปลและเรียบเรียง), **พระคัมภีร์ทีปวงศ์**, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูธรรโมภาษผดุงกิจ, กรุงเทพมหานคร : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2526.

G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, London: 1928.

Gandhavamsa, ed. J. Minayeff, JPTS, 1886.

Hardy ed., Colophon of the Nettippakaranatthakatha, London: PTS, 1902.

Louis de Zoysa, A Catalogue of the Temple, Libraries of Ceylon, 1885.

Pajjamadhu, ed. By E.R. Gunaratne, JPTS, 1887.

Rupasiddhi, ed. By Pannasekhara Mahanayakathera, Colombo, 1933.

Sir D. B. Jayatilaka, The Katikavatsangara, Kalaniyaม 1955.

Thomas Watters, On Yuan Chwang’s Travels in India 629–645, ed. T.W.Rhys Davids and S. W. Bushell, London,1905.

การพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นเพื่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Developing the Potential of Local Communities for the Depended Elderly Care in Northeast of Thailand

ชวลิต สวัสดิ์ผล, Chavalit Sawatphon[1]

วารี ศรีสุรพล, Waree Srisuraphol[2]

E-mail: wareesrisuraphol@gmail.com

Received: *October 10, 2021* **Revised:** *January 24, 2022*

Accepted: *March 7, 2022*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า 1) การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน จำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบธรรมชาติ ที่มาจากกลุ่มคนดูแลในครัวเรือนเดียวกัน (๒) รูปแบบทางการ ที่มาจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และ (๓) รูปแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ ที่มาจากกลุ่มอาสาสมัคร 2) การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเครือข่าย กลไกในการช่วยเหลือส่งเสริมในชุมชนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน พบว่า บริบทของชุมชน กระบวนการ และกิจกรรมพัฒนาส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมพัฒนามีความสำคัญและแตกต่างกัน การดำเนินการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลไกแบบธรรมชาติ จะมีกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของหมู่บ้านแบบชุมชนชนบท การดำเนินการพัฒนาเครือข่ายกลไกกึ่งทางการกึ่งแบบธรรมชาติ จะมีกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของหมู่บ้านเป็นชุมชนกึ่งชนบทกึ่งเมือง การใช้กิจกรรมที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีวิถีการปฏิบัติร่วมกันด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ อารมณ์ ด้านสุขภาพ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี และด้านกายภาพ 3) แนวทางที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงของกลไกชุมชนท้องถิ่น พบว่า กิจกรรมพัฒนาศักยภาพที่คนในชุมชนและหน่วยงานภายนอกทำร่วมกัน โดยการบูรณาการการมีส่วนร่วมตามศักยภาพของแต่ละกลไกจะส่งผลต่อ

---

[1] โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต/ School of law and Politics Suan Dusit University.

[2] คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต/ Faculty of Management Science Suan Dusit University.

ความสำเร็จในการมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงมากที่สุด โดยใช้แนวทางกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลาย ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

คำสำคัญ: (การพัฒนาศักยภาพ), (ชุมชนท้องถิ่น), (ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง), (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

Abstract

This is qualitative research adopting the participatory action approach. The study results were seen as the followings: Firstly, the participatory process of the dependent elderly care in the communities classified into three forms, i.e. (1) natural form which is contributed by members in the same family, (2) formal form which focuses on the relevant government authorities; and (3) mixed natural–formal form which involves with volunteers. Secondly, in terms of running developmental activities to enhance potential of networks and mechanisms for support and promoting the dependent elderly care in the communities, the study shows that community context, procedure, and developmental activity results the significant and different outcome. In developing potential of network in the natural group, it involves the developmental activity suitable with the context of rural community. In order to develop the network mechanism of mixed natural–formal form, it is necessary to form the activity suitable to the context of rural–urban circumstance. Employing the activities relying on social capital of community with a strong norm of collective practices on economy, society, mentality, emotion, health, culture and tradition, physical existence. Thirdly, in relation to the activities to develop the potential of dependent elderly care relying on local community, the result informs that the activities collaboratively conducted among the community members and authorities through integrated participation would mostly contribute to success of participation in the dependent elderly care. Various directions of developmental activities can be adopted concerning economic potential, society, mind/emotion, health, and culture.

Keywords: (Developing potential), (local communities), (the dependent elderly care), (the northeast of Thailand)

1. บทนำ

ศตวรรษแห่งผู้สูงอายุในช่วงเวลาระหว่าง ปี พ.ศ.2544 – 2643 องค์การสหประชาชาติมองว่า จะมีผู้สูงอายุมากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก และมีแนวโน้มว่าประชากรผู้สูงอายุจะมีฐานะยากจน สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่าได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2548 โดยมีผู้สูงอายุ คิดเป็น ร้อยละ 10.5 ของประชากรทั้งหมด และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มองว่า ประเทศไทยจะก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบ ในระหว่างปี พ.ศ.2551 – 2571 โดยสัดส่วนของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มจากร้อยละ 11.1 เป็น ร้อยละ 23.5 หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งการเพิ่มจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบเศรษฐกิจ รวมถึง การจัดสรรทรัพยากรของประเทศในอนาคต หากไม่มีแผนปฏิบัติการหรือนโยบายที่เหมาะสมรองรับ[3]

โดยผู้สูงอายุไทยจำแนกตามความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน แบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ช่วยตนเองได้เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด และกลุ่มที่ช่วยตนเองไม่ได้ และมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเกิดการเจ็บป่วยเรื้อรังหรือมีอายุที่ยืน เป็นกลุ่มที่พึ่งพิงบุคคลอื่น ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงของสังคมไทยยังเป็นบทบาทสำคัญของครอบครัวและเครือญาติ แต่จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของขนาดครัวเรือนจาก 6 คน ในปี 2503 เหลือ 3 คน ในปี 2553 และมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้ที่อยู่คนเดียวสูงขึ้น[4] ส่งผลต่อความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวไทยยิ่งขึ้น ขณะที่การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของภาครัฐยังทำได้จำกัด ถึงแม้รัฐบาลจะได้กำหนดนโยบายในการดูแลผู้สูงอายุให้ได้รับบริการอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุข ได้มีการขยายบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุลงในระดับชุมชน ทั้งสถานีอนามัย โครงการจัดส่งเสริมสุขภาพการดูแลสุขภาพที่บ้าน (Home health care) ที่มีทีมแพทย์ พยาบาลนักสังคมสงเคราะห์ นักกายภาพบำบัดไปให้บริการถึงบ้าน รวมทั้ง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อให้คำแนะนำ ปรึกษาเฉพาะหน้า และส่งเสริมสุขภาพเบื้องต้นสำหรับผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายและจิตใจดีขึ้น แต่การให้บริการสุขภาพในระดับชุมชนส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถให้บริการที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังและต้องการการฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เนื่องจากบุคลากรด้านสาธารณสุขที่มีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ทางด้านสหสาขาวิชาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ครอบครัวและญาติ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลรักษาสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

---

[3] ภารกิจโครงการและประสานงานวิจัย, **ร่างยุทธศาสตร์การวิจัยรายสาขา: ด้านสังคมผู้สูงอายุ พ.ศ.2555 – 2559**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), 2555), หน้า 1.

[4] สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, ครัวเรือนไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา, **วารสารประชากรและการพัฒนา**, ปีที่ 34 ฉบับที่ 5 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2557), หน้า 11.

จากเหตุผลข้างต้น ทำให้คณะวิจัยเห็นว่าควรวิจัยเพื่อพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพชุมชนท้องถิ่น โดยมีประเด็นคำถามว่า ชุมชนท้องถิ่นสามารถดูแลร่วมกับครอบครัวผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงได้หรือไม่ ถ้าได้จะมีวิธีอย่างไร การพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และเพื่อทดลองที่เหมาะสมคือวิธีใดบ้าง เป็นการวิจัยต่อยอดจากโครงการวิจัยการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อได้กระบวนในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ภาวะพึ่งพิงโดยชุมชนสอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นและสำหรับคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงและครอบครัวต่อไป

2. **วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย**

1. เพื่อศึกษาการดูแล ปัญหา ความต้องการ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง

2. เพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงโดยชุมชนท้องถิ่น

3. เพื่อศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทของงานวิจัย การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Study) ในการศึกษาปรากฏการณ์ที่เป็นความเห็นหรือสิ่งที่เห็นที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) [5]

เครื่องมือวิจัย ใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A–I–C) Appreciation – Influence – Control[6] เพื่อศึกษาข้อมูลชุมชนและสร้างนักวิจัยในพื้นที่ และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) [7] (Alavi, 2000, 1) โดยใช้การถอดบทเรียน (ปัญญเดช พันธุวัฒน์, 2560, 16) ก่อนการทำกิจกรรม (Before Action

---

[5] Kemmis, S. and McTaggart, R, **The Action Research Planner**, (Melbourne: Deakin University Press, 1988), PP. 85.

[6] Sato Turid & Smith William E, **The AIC Model: Concept and Practice**, (Washington, D.C.: ODII, 1980), PP 78.

[7] Alavi, Maryam, **Knowledge Management and Knowledge Systems**, Retrieved September 8, 2000. From http://www.mbs.edu/is/malavi/icis–97–kms/sld011.htm.

Review: BAR) ด้วยวิธีการ (Peer Assist: PA) ระหว่างทำกิจกรรม (During Action Review: DAR) ด้วยวิธี (Story Telling) ถอดบทเรียนหลังกิจกรรมด้วยวิธี (After Action Review: AAR) และการสะท้อนคิด (Refection) ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ด้วยการกำหนดกรอบประเด็นให้ครอบคลุมขอบเขตของเนื้อหาการศึกษา ร่วมกับสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรเป้าหมาย

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ใช้การคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) กับประชากรเป้าหมาย แบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) โดยพิจารณาจากลักษณะของกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยร่วมกับการใช้วิธีการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญในการอ้างอิงต่อเนื่องแบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) จากบุคคลที่กล่าวถึงจนข้อมูลมีความอิ่มตัว โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก (Inclusion Criteria) จากกลุ่มเป้าหมาย ที่ประกอบด้วย กลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง, กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกชุมชน ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เลือกตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เลือกตำบลโพธิ์สัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากการสำรวจของภาคนี้มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุด (ร้อยละ 31.9) และส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ข้อมูลจาก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, 27) เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกพื้นที่ คือ 1) เป็นชุมชนเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ทำนาอาศัยน้ำฝนอยู่นอกเขตเทศบาล มีอัตราการย้ายถิ่นของแรงงานสูง เป็นพื้นที่มีอัตราส่วนของประชากรสูงอายุที่สูง 2) กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุยังไม่เข้มแข็งหรือไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเท่าที่ควร และ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้ทำงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานด้านผู้สูงอายุหรืองานพัฒนาคุณภาพประชาชนในกลุ่มอื่น

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ของข้อมูลจากทุกแหล่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แต่ละประเด็นอย่างเป็นระบบ โดยใช้การจัดระเบียบข้อมูล จัดหมวดหมู่ และการสังเคราะห์ข้อมูลสู่ข้อสรุปการวิจัย

4. ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การดูแล ปัญหา ความต้องการ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง

การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ระบบคุณค่าของชุมชนต่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน เป็นความเชื่อชุมชนท้องถิ่นเชิงบวก และค่านิยมที่ดีของสังคมว่า เป็นผู้ที่มีบุญคุณ เป็นบุพการี เป็นผู้ที่มีคุณค่า

ที่คนในชุมชนต้องปรนนิบัติ ดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ ทั้งยามที่มีชีวิตปกติ ยามเจ็บป่วยมีปัญหา รวมไปถึง เยี่ยมเยียน พูดคุย และให้กำลังใจและการช่วยเหลือเท่าที่สามารถกระทำได้

2. รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยจำแนกผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนตามลักษณะรูปแบบการดำเนินชีวิตได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่จำเป็นต้องอยู่บ้านหรือติดบ้าน และ 2) ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงติดเตียง ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในกลุ่มนี้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องพึ่งพาจากผู้ดูแลหลักทุกอย่าง

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน จำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบธรรมชาติ การดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงแบบธรรมชาติจะอยู่วงในชุมชน หรือเรียกได้ว่า เป็นการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงวงใน 2) รูปแบบทางการ หรือเรียกอีกอย่างว่า การดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากวงนอกชุมชน โดยการได้รับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากผู้มีบทบาทหน้าที่ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เช่น เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนหน่วยงานรัฐในชุมชนและนอกชุมชน 3) รูปแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ การศึกษานี้ พบว่า รูปแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ เป็นการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่คนในชุมชนมีบทบาทเป็นอาสาสมัคร หรือมีบทบาทภายใต้หน่วยงานราชการที่ชัดเจน โดยผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากหน่วยงานต้นสังกัด

ปัญหาและความต้องการต่อการมีส่วนร่วมในดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

ปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบธรรมชาติ ในภาพรวม พบว่า ปัญหา คือ 1) ด้านทัศนคติเชิงลบของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง ผู้ดูแลหลัก และการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ด้านความไม่ไว้วางใจของผู้ดูแลหลักต่อการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มอื่น 3) การไม่รักษาความลับของข้อมูลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของครัวเรือน 4) ไม่เคารพสิทธิของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง และของผู้ดูแล 5) ด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เช่น ผู้ดูแลหลักไม่มีประสบการณ์ และความรู้ด้านการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง 6) ปัญหาของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง และผู้ดูแลหลัก เช่น สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมการดูแล ปัญหาการจัดการด้านอารมณ์ เช่น หงุดหงิด เครียด กังวล เศร้า ปัญหาขาดหลักประกันคุณภาพการดูแลที่บ้านและความต่อเนื่องของการดูแลในระบบบริการสุขภาพ ปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการดูแลรักษาผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในบ้านไม่เหมาะสม และปัญหาขาดการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของผู้ดูแลหลัก เช่น กิจกรรมบันเทิงและการละเล่น

2. รูปแบบทางการ ปัญหา อุปสรรค ในภาพรวมมีปัญหา คือ 1) ด้านนโยบายขององค์กรไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน / สนับสนุนต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง 2) การแปลงแผนงานหรือกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง 3) ความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรมแผนงานของหน่วยงานที่เป็นทางการ 4) ขาดแคลนบุคลากร จำนวนบุคลากรของโรงพยาบาลส่งเสริม

สุขภาพมีจำนวนไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน5) ความรู้และทักษะต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงของบุคลากรมีจำกัด โดยเฉพาะความรู้และทักษะโดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่มีการป่วยเรื้อรังและผู้พิการ 6) การบูรณาการต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในหมู่บ้านของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพยังมีข้อจำกัด ไม่สามารถกระทำการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ๆ

3. รูปแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ ปัญหาและอุปสรรค การศึกษานี้ พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของกลุ่มนี้ คือ 1) ด้านทัศนคติเชิงลบของผู้มีส่วนร่วมต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน 2) ด้านความไม่มั่นใจต่อความรู้และประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง 3) การรักษาความลับของผู้มีส่วนร่วมการดูแลต่อผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของครัวเรือน 4) ความไม่ต่อเนื่องของการเดินทางดูแลรักษาผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน และ 5) ค่าตอบแทนจากหน่วยงานต้นสังกัดมีน้อยไม่เพียงพอ

ความต้องการในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบธรรมชาติ พบว่า ความต้องการของกลุ่มนี้ คือ ในระดับคนดูแลร่วมต้องการ 1) การเปิดใจเพื่อยอมรับให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงร่วมกัน 2) การไว้วางใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน และความต้องการเพื่อผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและครอบครัวผู้ดูแล ได้แก่ 1) ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย บ้าน หรือเตียงที่เหมาะสม 2) ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และรายได้ของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและครัวเรือนผู้ดูแลหลักที่เพียงพอต่อการดูแล 3) ด้านการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ / การตรวจสุขภาพ / และการดูแลอย่างต่อเนื่องที่บ้านและเพียงพอ 4) ด้านสังคมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน การรวมกลุ่ม การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 5) ด้านการจัดสวัสดิการชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึงและเหมาะสม

2. รูปแบบทางการ ในภาพรวม พบว่า ความต้องการ คือ 1) ความต่อเนื่องของการเข้ามาบริการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนที่บ้าน 2) อุปกรณ์และเครื่องมือแพทย์ที่เพียงพอต่อความต้องการ 3) การสนับสนุนทรัพยากร / ทุนจากต้นสังกัดของหน่วยงานในการจัดการการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน เพื่อให้เกิดกิจกรรมมากกว่าการเยี่ยมบ้านอย่างเดียว 4) การบูรณาการของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

3. รูปแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ พบว่า ความต้องการของคนกลุ่มนี้ คือ 1) การเปิดใจเพื่อยอมรับให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงร่วมกัน 2) การไว้วางใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน การรักษาข้อมูลที่เป็นความลับของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนและของผู้ดูแลหลัก ข้อมูลทางการแพทย์ด้านสุขภาพและการรักษา 3) การคัดกรองอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่เหมาะสม 4) ค่าตอบแทนที่เหมาะสม สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง 5) ทรัพยากร เช่น งบประมาณ

สำหรับซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภคให้ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของผู้ดูแลที่จำเป็นมีอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการ และ 6) ความต้องการเพื่อผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและครอบครัวผู้ดูแลเช่นเดียวกันกับกลุ่มแบบธรรมชาติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงโดยชุมชนท้องถิ่น การวิจัยนี้ได้ปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพใน 2 เครือข่ายกลไก คือ

1. การพัฒนาเครือข่ายกลไกธรรมชาติที่ตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เพราะมีบริบทชุมชนที่จุดเด่นเหมาะสมต่อการพัฒนากลไกธรรมชาติ มีกลไกประกอบด้วย 1) ตัวแทนครัวเรือนผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน จำนวน 3 คน 2) ตัวแทนเครือญาติ จำนวน 4 คน 3) ตัวแทนคุ้มข่วง 6 คน 4) ตัวแทนผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน 1 คน 5) ตัวแทนพระสงฆ์ จำนวน 1 รูป รวมจำนวน 15 คน

2. การพัฒนาเครือข่ายกลไกกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ เลือกพื้นที่ตำบลโพธิ์สัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากมีบริบทที่มีจุดเด่นต่อการพัฒนากลไกกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ การพัฒนาศักยภาพมีการก่อเกิดขึ้นแบบกึ่งเป็นทางการ ผ่านการพูดคุย ประชุมกับเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโพธิ์สัย จากนั้นเกิดการรวมกลุ่มแบบหลวม เพื่อนำมา โดยมีคณะทำงานตัวแทนแกนนำกลไกแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ตัวแทนจาก 1) ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) และเครือข่าย อสม. ประจำตำบล จำนวน 6 คน 2) ตัวแทนผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) และเครือข่าย Care Giver ระดับตำบล จำนวน 6 คน 3) ตัวแทนอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) จำนวน 3 คน โดยมีเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพชำนาญการ เป็นปรึกษาภายใต้การให้คำปรึกษาดูแลของผู้จัดการระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุข (care managers) ร่วมกับผู้วิจัย

3. ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาศักยภาพ พบว่า การพัฒนาศักยภาพปฏิบัติการเกิดการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม สามารถจัดกลุ่มได้ 3 ระดับ คือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติหรือเจตคติ (Attitude) จากการปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมในการดูแลเข้าใจในธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เกิดความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เป็นผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เป็นความคิด ความรู้สึกเป็นอารมณ์ที่มีต่อผู้สูงอายุเป็นทางบวก (positive) มากขึ้น มีทัศนคติเริ่มเปลี่ยนไปในทางบวกที่ดีขึ้น เป็นความรู้สึกที่อยากเข้ามาช่วยเหลือให้เกิดการดูแลมากขึ้น รู้สึกสบายใจ อยากทำอีก รู้สึกจิตใจผ่องใส ปลื้มใจเหมือนได้บุญ

3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) จากการปฏิบัติการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ที่เพิ่มขึ้นในหลายระดับ เช่น ในกลุ่มกลไกแบบชาวบ้านจากความรู้เดิมมีไม่มากเพื่อมีการปฏิบัติ ได้พบเจอกันบ่อยครั้ง เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนทั้งในระดับกลุ่มและในกลุ่มผู้มีความรู้มากกว่า ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น

รวมถึง มีการศึกษาค้นคว้าในอินเตอร์เน็ตด้วยเกิดการเรียนรู้ด้วยกัน เกิดการไหลเทของข้อมูลความรู้มากขึ้น นอกจากความรู้ที่ผ่านการอบรมจากหน่วยงานแล้ว จากการปฏิบัติจริง การช่วยกันปฏิบัติเป็นกลุ่มและมีเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพเป็นผู้ให้คำปรึกษา ผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงทำได้ดีมากขึ้น มีความเข้าใจต่อกระบวนการทำงานในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน รวมถึง การมีระบบพี่เลี้ยงและบัดดี้ มีรูปแบบในการทำงานที่ชัดเจนขึ้น ในระบบอาสาสมัครภายใต้การให้คำปรึกษาดูแลของผู้จัดการระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุข (care managers) และการทำงานร่วมทีมสหวิชาชีพ จะมีความรู้มากขึ้นด้วย

3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านทักษะ (Skill) จากการปฏิบัติเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป อาจมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น อาจด้วยวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคมชนบทที่มีความผูกพันใกล้ชิด ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการรวมกลุ่มเพื่อเป็นที่ปรึกษาซึ่งกันและกันการมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น / เพื่อนบ้าน ทั้งวัยเดียวกันและต่างวัย เป็นผู้ถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ขัดเกลาทางสังคมให้แก่บุคคลรุ่นหลัง ทักษะที่เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ 1) ทักษะทางสังคมการเข้าเยี่ยมที่บ้าน การพูดคุย การเริ่มต้นประเด็นสนทนา การโน้มน้าว การให้กำลังใจ 2) ทักษะการใช้ความรู้วิชาการในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง 3) ทักษะการสื่อสาร การพูดคุยและการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ทำให้เกิดความเข้าใจ ทั้งผู้พูดและผู้ฟังในการสื่อสาร 4) ทักษะการเขียนรายงาน โดยเฉพาะกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มของกลไกกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ เนื่องจากทุกครั้งหลังการออกดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิง อาสาสมัครเหล่านี้จะต้องเขียนรายงานการเยี่ยมของการออกปฏิบัติงานทุกครั้งตามรายละเอียดของแต่ละหน่วยงานที่ได้ระบุไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร มีวิถีเป็นชุมชนชนบท กับ ชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท พบว่าแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงมีความแตกต่างกัน การดำเนินการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลไกแบบธรรมชาติจะเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นแบบชนบท ชาวบ้านยังพึ่งพากันในด้านต่าง ๆ การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงค่อนข้างลำบาก เพราะอยู่ห่างไกลจุดให้บริการสุขภาพจากโรงพยาบาลอำเภอและโรงพยาบาลจังหวัด คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม การเรียนรู้การช่วยเหลือเอื้ออาทรกันแบบเครือญาติ กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านสามารถทำเองได้ เป็นกิจกรรมที่ชุมชนมีทุนทางสังคมจากการอยู่ร่วมกัน เช่น มีคนที่เป็นกลไกในชุมชนโดยธรรมชาติ ประกอบด้วย ผู้ดูแลหลัก เครือญาติ กลุ่มคุ้มข่วง กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ คนทรงเข้าผี หมอยา และรวมถึง ผู้นำทางการที่มีบทบาท กิจกรรมส่วนใหญ่มีการบูรณาการทั้งในการดูแลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการและสุขภาพ การแบ่งปันอาหารการกิน การช่วยเหลือการเงิน การยืมพาหนะ ในทางสังคมก็จะมี

การเยี่ยมเยียน พูดคุย หรือใช้พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อดูแลจิตใจ อารมณ์ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ส่วนชุมชนที่มีวิถีแบบกึ่งเมืองและชนบท กิจกรรมในลักษณะนี้จะมีน้อยกว่า แต่จะเป็นการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายกลไกกึ่งทางการกึ่งแบบธรรมชาติ กลไกในการขับเคลื่อนการดูแลผู้สูงอายุ นอกจากผู้ดูแลหลัก ญาติ คุ้มข่วง ผู้นำชุมชน ผู้นำจิตวิญญาณ พระสงฆ์ จะมีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครสร้างเสริมดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (Care Giver หรือ CG) และกลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมมักเป็นกิจกรรมที่กำหนดมาจากหน่วยงานข้างนอกชุมชน เช่น การอบรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ผู้ดูแลหลัก อาสาสมัครที่อยู่ในชุมชน แต่จะประสบปัญหาในเรื่องความยั่งยืน เนื่องจากนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนแบบหลวม ๆ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรกึ่งกรรมกรมีอาชีพรับจ้างและต้องเดินทางออกนอกชุมชนแบบเช้าไปเย็นกลับ ดังนั้น แนวทางจึงมุ่งเน้นกิจกรรมพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครในชุมชนเป็นหลัก การจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่อยู่นอกชุมชนท้องถิ่นควรทำงานแบบบูรณาการและลักษณะของกิจกรรมที่ทำต้องสอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่น แนวทางไม่ควรเน้นเฉพาะด้านสุขภาพมิติเดียว ควรมีแนวทางพัฒนาศักยภาพด้านเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาด้านสังคม ด้านจิตใจ / อารมณ์ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

5. บทสรุป

กระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาจากความเชื่อด้านบวกของคนในชุมชน ขณะที่รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมาจากหลายภาคส่วน สอดคล้องกับ สมพงษ์ อรุณรัตน์ และคณะ (2549) ขณะที่การศึกษานี้พบกระบวนการมีส่วนร่วมต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน มี 3 รูปแบบ คือ

แบบธรรมชาติ มาจากกลุ่มคนดูแลในครัวเรือนเดียวกัน ประกอบด้วย ผู้ดูแลหลัก และคนในครัวเรือนที่คอยให้การช่วยเหลือ ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549) และชวลิต สวัสดิ์ผล และคณะ (2560) และกลุ่มคนนอกครัวเรือน ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มคุ้มข่วง (ครัวเรือนแนบชิด) กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางธรรมชาติ กลุ่มพระสงฆ์ โยธิน แสวงดี และคณะ (2552) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสังคมไทยได้รับการขัดเกลาในเรื่องความกตัญญูกตเวที ลูกต้องดูแลพ่อแม่เมื่อสูงอายุ เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณ เป็นหน้าที่ของลูกที่ต้องปฏิบัติต่อพ่อแม่เป็นแบบอย่าง

แบบทางการ หรือเรียกอีกอย่างว่า การดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากวงนอกชุมชน จากผู้มีบทบาทหน้าที่ส่วนเกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เช่น เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนหน่วยงานรัฐในชุมชนและนอกชุมชน ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายด้านสุขภาพประกอบด้วย เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) หมอ พยาบาลวิชาชีพของโรงพยาบาลชุมชน เครือข่ายแพทย์ฉุกเฉิน 1669 เจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(อปท.) เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักสังคมสงเคราะห์จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) รวมถึง ครูในโรงเรียน

แบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ มาจากอาสาสมัคร หรือมีบทบาทภายใต้หน่วยงานราชการที่ชัดเจน โดยผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากหน่วยงานต้นสังกัด มีบทบาทตามหน้าที่ ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสร้างเสริมและดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (Care Giver) รวมถึง ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้านกลุ่มสถาบันในชุมชนต่าง ๆ โดยบางครั้งอาจทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย

ปัญหาและความต้องการต่อการมีส่วนร่วมในดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

การมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน ในภาพรวมของกลุ่มรูปแบบธรรมชาติ และรูปแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ คือ ส่วนใหญ่มีปัญหาและความต้องการเกี่ยวข้องกับเรื่องทัศนคติ การไว้วางใจ การรักษาความลับ การเคารพสิทธิ ด้านความรู้เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและผู้ดูแลหลักก็มีปัญหาและความต้องการเช่นเดียวกัน คือ ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของผู้ดูแลหลัก ด้านเศรษฐกิจและรายได้ ด้านการจัดการด้านอารมณ์ ด้านสภาพแวดล้อม หลักประกันคุณภาพการดูแลที่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิพรรณ ประจวบเหมาะ และศิริวรรณ ศิริบุญ (2552) และชวลิต สวัสดิ์ผล และคณะ (2560) ขณะที่กลุ่มรูปแบบทางการมีปัญหาและความต้องการด้านนโยบายและการแปลงแผนงานสู่การปฏิบัติขององค์กรต่อการดำเนินงานด้านจำนวนเจ้าหน้าที่บุคลากร ด้านความรู้และทักษะที่จำเป็น และด้านการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมพัฒนาเครือข่ายกลไกในการช่วยเหลือส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายกลไกในการช่วยเหลือส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน การศึกษานี้ พบว่า ขึ้นกับบริบทของชุมชน กระบวนการ และกิจกรรมพัฒนาส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมพัฒนา ขณะที่บริบทของชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ความเหมาะสมและสอดคล้องกับการกิจกรรมพัฒนา โดยการพัฒนาเครือข่ายกลไกแบบธรรมชาติ จะมีกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของหมู่บ้านแบบชุมชนชนบท การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงค่อนข้างลำบาก เพราะอยู่ห่างไกลจุดให้บริการด้านสุขภาพจากโรงพยาบาลอำเภอและโรงพยาบาลจังหวัด ขณะที่คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนที่เข้มแข็ง โดยให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน แบบเครือญาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีวิถีการดำรงชีวิตของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ภายในหมู่บ้านชุมชน มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งดิน น้ำ ป่า มีการยึดถือและปฏิบัติกิจกรรมประเพณีและความเชื่อ ฮีต คอง แบบคนอีสานที่เข้มข้น ขณะที่การพัฒนาเครือข่ายกลไก

กึ่งทางการกึ่งแบบธรรมชาติจะมีกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของหมู่บ้านเป็นชุมชนกึ่งชนบทกึ่งเมือง การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนค่อนข้างง่าย เพราะอยู่ใกล้จุดให้บริการด้านสุขภาพโรงพยาบาลอำเภอ และโรงพยาบาลจังหวัด ขณะที่คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนแบบหลวม ๆ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีการดำรงชีวิตของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่รับจ้างและต้องเดินทางออกนอกชุมชนแบบเช้าไปเย็นกลับ จึงมุ่งเน้นกิจกรรมพัฒนาของอาสาสมัครของชุมชน พบว่า กิจกรรมพัฒนาของการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายกลไกต้องมุ่งเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ / อารมณ์ ด้านสุขภาพ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี และด้านกายภาพ / สภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีวิถีการปฏิบัติร่วมกัน การดำเนินงานที่เข้มข้นจะส่งผลต่อบทเรียนและประสบการณ์ของเครือข่ายการทำงานร่วมกันได้ รวมถึง การเกิดผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทัศนคติหรือเจตคติ ด้านความรู้ และด้านทักษะ

6. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นไทยโดยทั่วไปมีอยู่แล้ว ที่เรียกว่า การดูแลวงใน หรือการดูแลแบบธรรมชาติ ซึ่งกลไกที่สำคัญ คือ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ส่วนรูปแบบพัฒนา ได้แก่ แบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ หรือแบบทางการ มีความแตกต่างและมีความเข้มแข็งแตกต่างกันไปแต่ละชุมชนท้องถิ่น รัฐควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ชัดเจนเป็นมาตรฐานและเหมาะสม

2. การถ่ายความรู้ที่เป็นทางการและภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อบุคคลยังเป็นสื่อที่มีบทบาทในการให้ความรู้ ตลอดจน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของเครือข่ายแก่ผู้ดูแลหลักผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง การเข้าถึง การไว้วางใจ ศรัทธาต่อบุคคล หรือเครือข่าย เป็นสิ่งสำคัญของความสำเร็จในกิจกรรม / โครงการในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง

3. ชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบลที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทยมีความแตกต่าง ทั้งสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ความเป็นเมือง ตลอดจน ระดับการพัฒนาย่อมทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกชุมชนท้องถิ่นมีเหมือนกัน คือ ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น การช่วยเหลือพึ่งพากัน ส่วนจะมีมากหรือน้อย คือ วิธีคิดที่จะพึ่งตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้น ควรมีการกระตุ้นหรือส่งเสริม โดยเฉพาะกลไกแบบธรรมชาติแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ เพราะความยั่งยืนหรือการคงอยู่ขึ้นกับกลไกเหล่านี้

4. การสนับสนุนให้มีกิจกรรมหรือโครงการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบลทุกตำบล โดยให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ร่วมกับ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นแกนนำสนับสนุนให้เกิดรวมกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ความยั่งยืนของการดำเนินงาน

5. กิจกรรมหรือโครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ไม่มีตัวแบบสำเร็จรูป แต่ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งสามารถนำไปประยุกต์หรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ควรมีการวิจัยเพื่อจัดทำมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชนตามลักษณะหรือประเภทของชุมชนท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ชวลิต สวัสดิ์ผล, ธวัชชัย เพ็งพินิจ, อัครเดช เสนานิกรณ์ และวารี ศรีสุรพล. (2560). **การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ปัญญเดช พันธุวัฒน์. **การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร.** วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2560). กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2560.

ภารกิจโครงการและประสานงานวิจัย. (2555). *ร่างยุทธศาสตร์การวิจัยรายสาขา: ด้านสังคมผู้สูงอายุ พ.ศ.2555 – 2559.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

โยธิน แสวงดี และคณะ. **ครัวเรือนกลุ่มกับระบบการดูแลผู้สูงอายุ กรณีศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี** ใน ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ และศิริวรรณ ศิริบุญ. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2552.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **ระบบการดูแลระยะยาวในครอบครัวสำหรับผู้สูงอายุ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **ครัวเรือนไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา.** วารสารประชากรและการพัฒนา ปีที่ 34 ฉบับที่ 5 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2557). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557.

สมพงศ์ อรุณรัตน์ และคณะ. **การศึกษาแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุในระดับครัวเรือนและชุมชนของหมู่ที่ 5 ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557.** กลุ่มสถิติประชากร สำนักงานสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557.

Alavi, Maryam. **Knowledge Management and Knowledge Systems.** Retrieved September 8, 2000. From http://www.mbs.edu/is/malavi/icis-97-kms/sld011.htm.

Kemmis, S. and McTaggart, R. **The Action Research Planner.** Melbourne: Deakin University Press, 1988.

Sato Turid & Smith William E. **The AIC Model: Concept and Practice.** Washington, D.C.: ODII, 1980.

ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวทางพุทธวิธี

Leadership of Local Administrators According to Buddhist Method

คณิตดา กรรณสูต, Kanitda Karnasuta[1]

E-mail: kanitda@gmail.com

Received: *April 1, 2021* **Revised:** *March 3, 2022*

Accepted: *March 3, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวพุทธวิธีเป็นการนำเสนอกษณะภาวะผู้นำตามพุทธวิธีที่ส่งผลต่อการพัฒนาของท้องถิ่น ว่าลักษณะภาวะผู้นำที่ดีตามแนวพุทธวิธีจะต้องมีลักษณะอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่จะเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ลักษณะของผู้นำที่ดีต้องมีความเหมาะสมกับการบริหารท้องถิ่น การนำแนวทางหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการท้องถิ่น ภาวะผู้นำของผู้บริหารท้องถิ่นตามแนวทางพุทธวิธีจะต้องเป็นผู้นำที่ประกอบด้วย ปัญญาสามารถ ผู้นำต้องเป็นผู้เข้าถึงวินัยอันท่านแนะนำดี ผู้นำต้องเป็นผู้ประกอบด้วยความกล้าหาญ ผู้นำต้องเป็นผู้เป็นพหูสูต มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก และผู้นำต้องเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ในปัจจุบันการปฏิบัติงานของผู้บริหารท้องถิ่นต้องทันยุค และปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาการเทคโนโลยี โดยเฉพาะการสื่อสารเพื่อความรู้ความเข้าใจให้กับคนในองค์กรและประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นผู้นำท้องถิ่นที่มีภาวะผู้นำจะต้องประกอบไปด้วย คุณสมบัติของผู้นำที่ดี คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

คำสำคัญ: (ภาวะผู้นำ), (ผู้บริหารท้องถิ่น), (พุทธวิธี),

[1] บริษัท ซี.พี.เค.แพลนเตชั่น จำกัด / Managing Director C.P.K. Plantation Co., Ltd.

Abstract

The academic article entitled 'Leadership of Local Administrators according to the Buddhist Method' aims to present what kind of required leadership characteristics according to Buddhist methods which affects to local development. The good characteristics of leadership according to the Buddhist teaching must be suitable to local administrators. The application of Buddhist guidelines or principles to apply to local administration is that the leadership of the local administrators according to the Buddhist method must be a leader with wisdom and ability. Leaders must be also courageous, well–learned disciplinary, leader must be a scholar, having learned experience, good memorizing and the leader must sincerely follow the righteousness. In the present condition, the operations of local administrators must be up to date and flexible to adjust the way of working to suit the rapid changing world with advance of science and technology especially communication to educate the people in the organization and the local residents, therefore, local leaders with leadership characters must contain the qualities of a good leadership and good characteristics of leadership.

Keywords: (Leadership), (Local Administrators), (Buddhist method)

1. บทนำ

ศตวรรษแห่งผู้สูงอายุในช่วงเวลาระหว่าง ปี พ.ศ.2544 – 2643 องค์การสหประชาชาติมองว่า จะมีผู้สูงอายุมากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก และมีแนวโน้มว่าประชากรผู้สูงอายุจะมีฐานะยากจน สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่าได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2548 โดยมีผู้สูงอายุ คิดเป็น ร้อยละ 10.5 ของประชากรทั้งหมด และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มองว่า ประเทศไทยจะก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบ ในระหว่างปี พ.ศ.2551 – 2571 โดยสัดส่วนของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มจากร้อยละ 11.1 เป็น ร้อยละ 23.5 หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งการเพิ่มจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบเศรษฐกิจ รวมถึง การจัดสรรทรัพยากรของประเทศในอนาคต หากไม่มีแผนปฏิบัติการหรือนโยบายที่เหมาะสมรองรับ[2]

โดยผู้สูงอายุไทยจำแนกตามความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน แบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ช่วยตนเองได้เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด และกลุ่มที่ช่วยตนเองไม่ได้ และมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเกิดการเจ็บป่วยเรื้อรังหรือมีอายุที่ยืน เป็นกลุ่มที่พึ่งพิงบุคคลอื่น ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงของสังคมไทยยังเป็นบทบาทสำคัญของครอบครัวและเครือญาติ แต่จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของขนาดครัวเรือนจาก 6 คน ในปี 2503 เหลือ 3 คน ในปี 2553 และมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้ที่อยู่คนเดียวสูงขึ้น[3] ส่งผลต่อความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวไทยยิ่งขึ้น ขณะที่การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของภาครัฐยังทำได้จำกัด ถึงแม้รัฐบาลจะได้กำหนดนโยบายในการดูแลผู้สูงอายุให้ได้รับบริการอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุข ได้มีการขยายบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุลงในระดับชุมชน ทั้งสถานีอนามัย โครงการจัดส่งเสริมสุขภาพการดูแลสุขภาพที่บ้าน (Home health care) ที่มีทีมแพทย์ พยาบาลนักสังคมสงเคราะห์ นักกายภาพบำบัดไปให้บริการถึงบ้าน รวมทั้ง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อให้คำแนะนำ ปรึกษาเฉพาะหน้า และส่งเสริมสุขภาพเบื้องต้นสำหรับผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายและจิตใจดีขึ้น แต่การให้บริการสุขภาพในระดับชุมชนส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถให้บริการที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังและต้องการการฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เนื่องจากบุคลากรด้านสาธารณสุขที่มีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ทางด้านสหสาขาวิชาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ครอบครัวและญาติ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลรักษาสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

---

[2] ภารกิจโครงการและประสานงานวิจัย, **ร่างยุทธศาสตร์การวิจัยรายสาขา: ด้านสังคมผู้สูงอายุ พ.ศ.2555 – 2559**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), 2555), หน้า 1.

[3] สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, ครัวเรือนไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา, **วารสารประชากรและการพัฒนา**, ปีที่ 34 ฉบับที่ 5 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2557), หน้า 11.

จากเหตุผลข้างต้น ทำให้คณะวิจัยเห็นว่าควรวิจัยเพื่อพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพชุมชนท้องถิ่น โดยมีประเด็นคำถามว่า ชุมชนท้องถิ่นสามารถดูแลร่วมกับครอบครัวผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงได้หรือไม่ ถ้าได้จะมีวิธีอย่างไร การพัฒนาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และเพื่อทดลองที่เหมาะสมคือวิธีใดบ้าง เป็นการวิจัยต่อยอดจากโครงการวิจัยการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อได้กระบวนในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ภาวะพึ่งพิงโดยชุมชนสอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นและสำหรับคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงและครอบครัวต่อไป

2. **วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย**

1. เพื่อศึกษาการดูแล ปัญหา ความต้องการ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง

2. เพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงโดยชุมชนท้องถิ่น

3. เพื่อศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทของงานวิจัย การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Study) ในการศึกษาปรากฏการณ์ที่เป็นความเห็นหรือสิ่งที่เห็นที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) [4]

เครื่องมือวิจัย ใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A–I–C) Appreciation – Influence – Control[5] เพื่อศึกษาข้อมูลชุมชนและสร้างนักวิจัยในพื้นที่ และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมด้วยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) [6] (Alavi, 2000, 1) โดยใช้การถอดบทเรียน (ปัญญเดช พันธุวัฒน์, 2560, 16) ก่อนการทำกิจกรรม (Before Action

---

[4] Kemmis, S. and McTaggart, R, **The Action Research Planner**, (Melbourne: Deakin University Press, 1988), PP. 85.

[5] Sato Turid & Smith William E, **The AIC Model: Concept and Practice**, (Washington, D.C.: ODII, 1980), PP 78.

[6] Alavi, Maryam, **Knowledge Management and Knowledge Systems**, Retrieved September 8, 2000. From http://www.mbs.edu/is/malavi/icis–97–kms/sld011.htm.

Review: BAR) ด้วยวิธีการ (Peer Assist: PA) ระหว่างทำกิจกรรม (During Action Review: DAR) ด้วยวิธี (Story Telling) ถอดบทเรียนหลังกิจกรรมด้วยวิธี (After Action Review: AAR) และการสะท้อนคิด (Refection) ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ด้วยการกำหนดกรอบประเด็นให้ครอบคลุมขอบเขตของเนื้อหาการศึกษา ร่วมกับสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรเป้าหมาย

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ใช้การคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) กับประชากรเป้าหมาย แบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) โดยพิจารณาจากลักษณะของกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยร่วมกับการใช้วิธีการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญในการอ้างอิงต่อเนื่องแบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) จากบุคคลที่กล่าวถึงจนข้อมูลมีความอิ่มตัว โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก (Inclusion Criteria) จากกลุ่มเป้าหมาย ที่ประกอบด้วย กลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง, กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชน และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกชุมชน ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เลือกตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง เลือกตำบลโพธิ์สัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากการสำรวจของภาคนี้มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุด (ร้อยละ 31.9) และส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ข้อมูลจาก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, 27) เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกพื้นที่ คือ 1) เป็นชุมชนเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ทำนาอาศัยน้ำฝนอยู่นอกเขตเทศบาล มีอัตราการย้ายถิ่นของแรงงานสูง เป็นพื้นที่มีอัตราส่วนของประชากรสูงอายุที่สูง 2) กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุยังไม่เข้มแข็งหรือไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเท่าที่ควร และ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้ทำงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานด้านผู้สูงอายุหรืองานพัฒนาคุณภาพประชาชนในกลุ่มอื่น

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ของข้อมูลจากทุกแหล่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แต่ละประเด็นอย่างเป็นระบบ โดยใช้การจัดระเบียบข้อมูล จัดหมวดหมู่ และการสังเคราะห์ข้อมูลสู่ข้อสรุปการวิจัย

4. ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การดูแล ปัญหา ความต้องการ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง

การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ระบบคุณค่าของชุมชนต่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน เป็นความเชื่อชุมชนท้องถิ่นเชิงบวก และค่านิยมที่ดีของสังคมว่า เป็นผู้ที่มีบุญคุณ เป็นบุพการี เป็นผู้ที่มีคุณค่า

ที่คนในชุมชนต้องปรนนิบัติ ดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ ทั้งยามที่มีชีวิตปกติ ยามเจ็บป่วยมีปัญหา รวมไปถึง เยี่ยมเยียน พูดคุย และให้กำลังใจและการช่วยเหลือเท่าที่สามารถกระทำได้

2. รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยจำแนกผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนตามลักษณะรูปแบบการดำเนินชีวิตได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่จำเป็นต้องอยู่บ้านหรือติดบ้าน และ 2) ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงติดเตียง ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในกลุ่มนี้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องพึ่งพาจากผู้ดูแลหลักทุกอย่าง

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน จำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบธรรมชาติ การดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงแบบธรรมชาติจะอยู่วงในชุมชน หรือเรียกได้ว่า เป็นการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงวงใน 2) รูปแบบทางการ หรือเรียกอีกอย่างว่า การดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากวงนอกชุมชน โดยการได้รับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากผู้มีบทบาทหน้าที่ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เช่น เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนหน่วยงานรัฐในชุมชนและนอกชุมชน 3) รูปแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ การศึกษานี้ พบว่า รูปแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ เป็นการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่คนในชุมชนมีบทบาทเป็นอาสาสมัคร หรือมีบทบาทภายใต้หน่วยงานราชการที่ชัดเจน โดยผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากหน่วยงานต้นสังกัด

ปัญหาและความต้องการต่อการมีส่วนร่วมในดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

ปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบธรรมชาติ ในภาพรวม พบว่า ปัญหา คือ 1) ด้านทัศนคติเชิงลบของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง ผู้ดูแลหลัก และการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ด้านความไม่ไว้วางใจของผู้ดูแลหลักต่อการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มอื่น 3) การไม่รักษาความลับของข้อมูลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของครัวเรือน 4) ไม่เคารพสิทธิของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง และของผู้ดูแล 5) ด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เช่น ผู้ดูแลหลักไม่มีประสบการณ์ และความรู้ด้านการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง 6) ปัญหาของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง และผู้ดูแลหลัก เช่น สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมการดูแล ปัญหาการจัดการด้านอารมณ์ เช่น หงุดหงิด เครียด กังวล เศร้า ปัญหาขาดหลักประกันคุณภาพการดูแลที่บ้านและความต่อเนื่องของการดูแลในระบบบริการสุขภาพ ปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการดูแลรักษาผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในบ้านไม่เหมาะสม และปัญหาขาดการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของผู้ดูแลหลัก เช่น กิจกรรมบันเทิงและการละเล่น

2. รูปแบบทางการ ปัญหา อุปสรรค ในภาพรวมมีปัญหา คือ 1) ด้านนโยบายขององค์กรไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน / สนับสนุนต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง 2) การแปลงแผนงานหรือกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง 3) ความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรมแผนงานของหน่วยงานที่เป็นทางการ 4) ขาดแคลนบุคลากร จำนวนบุคลากรของโรงพยาบาลส่งเสริม

สุขภาพมีจำนวนไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน5) ความรู้และทักษะต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงของบุคลากรมีจำกัด โดยเฉพาะความรู้และทักษะโดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่มีการป่วยเรื้อรังและผู้พิการ 6) การบูรณาการต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในหมู่บ้านของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพยังมีข้อจำกัด ไม่สามารถกระทำการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ๆ

3. รูปแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ ปัญหาและอุปสรรค การศึกษานี้ พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของกลุ่มนี้ คือ 1) ด้านทัศนคติเชิงลบของผู้มีส่วนร่วมต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน 2) ด้านความไม่มั่นใจต่อความรู้และประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง 3) การรักษาความลับของผู้มีส่วนร่วมการดูแลต่อผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของครัวเรือน 4) ความไม่ต่อเนื่องของการเดินทางดูแลรักษาผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน และ 5) ค่าตอบแทนจากหน่วยงานต้นสังกัดมีน้อยไม่เพียงพอ

ความต้องการในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง พบประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบธรรมชาติ พบว่า ความต้องการของกลุ่มนี้ คือ ในระดับคนดูแลร่วมต้องการ 1) การเปิดใจเพื่อยอมรับให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงร่วมกัน 2) การไว้วางใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน และความต้องการเพื่อผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและครอบครัวผู้ดูแล ได้แก่ 1) ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย บ้าน หรือเตียงที่เหมาะสม 2) ด้านเศรษฐกิจ อาชีพ และรายได้ของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและครัวเรือนผู้ดูแลหลักที่เพียงพอต่อการดูแล 3) ด้านการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ / การตรวจสุขภาพ / และการดูแลอย่างต่อเนื่องที่บ้านและเพียงพอ 4) ด้านสังคมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน การรวมกลุ่ม การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 5) ด้านการจัดสวัสดิการชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึงและเหมาะสม

2. รูปแบบทางการ ในภาพรวม พบว่า ความต้องการ คือ 1) ความต่อเนื่องของการเข้ามาบริการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนที่บ้าน 2) อุปกรณ์และเครื่องมือแพทย์ที่เพียงพอต่อความต้องการ 3) การสนับสนุนทรัพยากร / ทุนจากต้นสังกัดของหน่วยงานในการจัดการการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน เพื่อให้เกิดกิจกรรมมากกว่าการเยี่ยมบ้านอย่างเดียว 4) การบูรณาการของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

3. รูปแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ พบว่า ความต้องการของคนกลุ่มนี้ คือ 1) การเปิดใจเพื่อยอมรับให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงร่วมกัน 2) การไว้วางใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน การรักษาข้อมูลที่เป็นความลับของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนและของผู้ดูแลหลัก ข้อมูลทางการแพทย์ด้านสุขภาพและการรักษา 3) การคัดกรองอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงที่เหมาะสม 4) ค่าตอบแทนที่เหมาะสม สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง 5) ทรัพยากร เช่น งบประมาณ

สำหรับซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภคให้ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของผู้ดูแลที่จำเป็นมีอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการ และ 6) ความต้องการเพื่อผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและครอบครัวผู้ดูแลเช่นเดียวกันกับกลุ่มแบบธรรมชาติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงโดยชุมชนท้องถิ่น การวิจัยนี้ได้ปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพใน 2 เครือข่ายกลไก คือ

1. การพัฒนาเครือข่ายกลไกธรรมชาติที่ตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เพราะมีบริบทชุมชนที่จุดเด่นเหมาะสมต่อการพัฒนากลไกธรรมชาติ มีกลไกประกอบด้วย 1) ตัวแทนครัวเรือนผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน จำนวน 3 คน 2) ตัวแทนเครือญาติ จำนวน 4 คน 3) ตัวแทนคุ้มข่วง 6 คน 4) ตัวแทนผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน 1 คน 5) ตัวแทนพระสงฆ์ จำนวน 1 รูป รวมจำนวน 15 คน

2. การพัฒนาเครือข่ายกลไกกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ เลือกพื้นที่ตำบลโพธิ์สัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากมีบริบทที่มีจุดเด่นต่อการพัฒนากลไกกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ การพัฒนาศักยภาพมีการก่อเกิดขึ้นแบบกึ่งเป็นทางการ ผ่านการพูดคุย ประชุมกับเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโพธิ์สัย จากนั้นเกิดการรวมกลุ่มแบบหลวม เพื่อนำมา โดยมีคณะทำงานตัวแทนแกนนำกลไกแบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ตัวแทนจาก 1) ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) และเครือข่าย อสม. ประจำตำบล จำนวน 6 คน 2) ตัวแทนผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) และเครือข่าย Care Giver ระดับตำบล จำนวน 6 คน 3) ตัวแทนอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) จำนวน 3 คน โดยมีเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ ตำแหน่งพยาบาลวิชาชีพชำนาญการ เป็นปรึกษาภายใต้การให้คำปรึกษาดูแลของผู้จัดการระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุข (care managers) ร่วมกับผู้วิจัย

3. ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาศักยภาพ พบว่า การพัฒนาศักยภาพปฏิบัติการเกิดการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม สามารถจัดกลุ่มได้ 3 ระดับ คือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติหรือเจตคติ (Attitude) จากการปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมในการดูแลเข้าใจในธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เกิดความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เป็นผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เป็นความคิด ความรู้สึกเป็นอารมณ์ที่มีต่อผู้สูงอายุเป็นทางบวก (positive) มากขึ้น มีทัศนคติเริ่มเปลี่ยนไปในทางบวกที่ดีขึ้น เป็นความรู้สึกที่อยากเข้ามาช่วยเหลือให้เกิดการดูแลมากขึ้น รู้สึกสบายใจ อยากทำอีก รู้สึกจิตใจผ่องใส ปลื้มใจเหมือนได้บุญ

3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) จากการปฏิบัติการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน ผู้มีส่วนร่วมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ที่เพิ่มขึ้นในหลายระดับ เช่น ในกลุ่มกลไกแบบชาวบ้านจากความรู้เดิมมีไม่มากเพื่อมีการปฏิบัติ ได้พบเจอกันบ่อยครั้ง เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนทั้งในระดับกลุ่มและในกลุ่มผู้มีความรู้มากกว่า ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น

รวมถึง มีการศึกษาค้นคว้าในอินเตอร์เน็ตด้วยเกิดการเรียนรู้ด้วยกัน เกิดการไหลเทของข้อมูลความรู้มากขึ้น นอกจากความรู้ที่ผ่านการอบรมจากหน่วยงานแล้ว จากการปฏิบัติจริง การช่วยกันปฏิบัติเป็นกลุ่มและมีเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพเป็นผู้ให้คำปรึกษา ผู้ช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงทำได้ดีมากขึ้น มีความเข้าใจต่อกระบวนการทำงานในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน รวมถึง การมีระบบพี่เลี้ยงและบัดดี้ มีรูปแบบในการทำงานที่ชัดเจนขึ้น ในระบบอาสาสมัครภายใต้การให้คำปรึกษาดูแลของผู้จัดการระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุข (care managers) และการทำงานร่วมทีมสหวิชาชีพ จะมีความรู้มากขึ้นด้วย

3.2 การเปลี่ยนแปลงด้านทักษะ (Skill) จากการปฏิบัติเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป อาจมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น อาจด้วยวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคมชนบทที่มีความผูกพันใกล้ชิด ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการรวมกลุ่มเพื่อเป็นที่ปรึกษาซึ่งกันและกันการมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น / เพื่อนบ้าน ทั้งวัยเดียวกันและต่างวัย เป็นผู้ถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ขัดเกลาทางสังคมให้แก่บุคคลรุ่นหลัง ทักษะที่เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ 1) ทักษะทางสังคมการเข้าเยี่ยมที่บ้าน การพูดคุย การเริ่มต้นประเด็นสนทนา การโน้มน้าว การให้กำลังใจ 2) ทักษะการใช้ความรู้วิชาการในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง 3) ทักษะการสื่อสาร การพูดคุยและการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ทำให้เกิดความเข้าใจ ทั้งผู้พูดและผู้ฟังในการสื่อสาร 4) ทักษะการเขียนรายงาน โดยเฉพาะกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มของกลไกกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ เนื่องจากทุกครั้งหลังการออกดูแลผู้สูงอายุภาวะพึ่งพิง อาสาสมัครเหล่านี้จะต้องเขียนรายงานการเยี่ยมของการออกปฏิบัติงานทุกครั้งตามรายละเอียดของแต่ละหน่วยงานที่ได้ระบุไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร มีวิถีเป็นชุมชนชนบท กับ ชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท พบว่าแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงมีความแตกต่างกัน การดำเนินการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลไกแบบธรรมชาติจะเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นแบบชนบท ชาวบ้านยังพึ่งพากันในด้านต่าง ๆ การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงค่อนข้างลำบาก เพราะอยู่ห่างไกลจุดให้บริการสุขภาพจากโรงพยาบาลอำเภอและโรงพยาบาลจังหวัด คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม การเรียนรู้การช่วยเหลือเอื้ออาทรกันแบบเครือญาติ กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านสามารถทำเองได้ เป็นกิจกรรมที่ชุมชนมีทุนทางสังคมจากการอยู่ร่วมกัน เช่น มีคนที่เป็นกลไกในชุมชนโดยธรรมชาติ ประกอบด้วย ผู้ดูแลหลัก เครือญาติ กลุ่มคุ้มข่วง กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ คนทรงเข้าผี หมอยา และรวมถึง ผู้นำทางการที่มีบทบาท กิจกรรมส่วนใหญ่มีการบูรณาการทั้งในการดูแลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการและสุขภาพ การแบ่งปันอาหารการกิน การช่วยเหลือการเงิน การยืมพาหนะ ในทางสังคมก็จะมี

การเยี่ยมเยียน พูดคุย หรือใช้พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อดูแลจิตใจ อารมณ์ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ส่วนชุมชนที่มีวิถีแบบกึ่งเมืองและชนบท กิจกรรมในลักษณะนี้จะมีน้อยกว่า แต่จะเป็นการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายกลไกกึ่งทางการกึ่งแบบธรรมชาติ กลไกในการขับเคลื่อนการดูแลผู้สูงอายุ นอกจากผู้ดูแลหลัก ญาติ คุ้มข่วง ผู้นำชุมชน ผู้นำจิตวิญญาณ พระสงฆ์ จะมีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครสร้างเสริมดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (Care Giver หรือ CG) และกลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมมักเป็นกิจกรรมที่กำหนดมาจากหน่วยงานข้างนอกชุมชน เช่น การอบรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ผู้ดูแลหลัก อาสาสมัครที่อยู่ในชุมชน แต่จะประสบปัญหาในเรื่องความยั่งยืน เนื่องจากนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนแบบหลวม ๆ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรกึ่งกรรมกรมีอาชีพรับจ้างและต้องเดินทางออกนอกชุมชนแบบเช้าไปเย็นกลับ ดังนั้น แนวทางจึงมุ่งเน้นกิจกรรมพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครในชุมชนเป็นหลัก การจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่อยู่นอกชุมชนท้องถิ่นควรทำงานแบบบูรณาการและลักษณะของกิจกรรมที่ทำต้องสอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่น แนวทางไม่ควรเน้นเฉพาะด้านสุขภาพมิติเดียว ควรมีแนวทางพัฒนาศักยภาพด้านเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาด้านสังคม ด้านจิตใจ / อารมณ์ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

5. บทสรุป

กระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาจากความเชื่อด้านบวกของคนในชุมชน ขณะที่รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมาจากหลายภาคส่วน สอดคล้องกับ สมพงษ์ อรุณรัตน์ และคณะ (2549) ขณะที่การศึกษานี้พบกระบวนการมีส่วนร่วมต่อการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน มี 3 รูปแบบ คือ

แบบธรรมชาติ มาจากกลุ่มคนดูแลในครัวเรือนเดียวกัน ประกอบด้วย ผู้ดูแลหลัก และคนในครัวเรือนที่คอยให้การช่วยเหลือ ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549) และชวลิต สวัสดิ์ผล และคณะ (2560) และกลุ่มคนนอกครัวเรือน ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มคุ้มข่วง (ครัวเรือนแนบชิด) กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำทางธรรมชาติ กลุ่มพระสงฆ์ โยธิน แสวงดี และคณะ (2552) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสังคมไทยได้รับการขัดเกลาในเรื่องความกตัญญูกตเวที ลูกต้องดูแลพ่อแม่เมื่อสูงอายุ เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณ เป็นหน้าที่ของลูกที่ต้องปฏิบัติต่อพ่อแม่เป็นแบบอย่าง

แบบทางการ หรือเรียกอีกอย่างว่า การดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากวงนอกชุมชน จากผู้มีบทบาทหน้าที่ส่วนเกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง เช่น เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนหน่วยงานรัฐในชุมชนและนอกชุมชน ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายด้านสุขภาพประกอบด้วย เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) หมอ พยาบาลวิชาชีพของโรงพยาบาลชุมชน เครือข่ายแพทย์ฉุกเฉิน 1669 เจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(อปท.) เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักสังคมสงเคราะห์จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) รวมถึง ครูในโรงเรียน

แบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ มาจากอาสาสมัคร หรือมีบทบาทภายใต้หน่วยงานราชการที่ชัดเจน โดยผ่านการอบรมพัฒนาศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงจากหน่วยงานต้นสังกัด มีบทบาทตามหน้าที่ ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครสร้างเสริมและดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (Care Giver) รวมถึง ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้านกลุ่มสถาบันในชุมชนต่าง ๆ โดยบางครั้งอาจทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย

ปัญหาและความต้องการต่อการมีส่วนร่วมในดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

การมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชน ในภาพรวมของกลุ่มรูปแบบธรรมชาติ และรูปแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ คือ ส่วนใหญ่มีปัญหาและความต้องการเกี่ยวข้องกับเรื่องทัศนคติ การไว้วางใจ การรักษาความลับ การเคารพสิทธิ ด้านความรู้เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและผู้ดูแลหลักก็มีปัญหาและความต้องการเช่นเดียวกัน คือ ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงและของผู้ดูแลหลัก ด้านเศรษฐกิจและรายได้ ด้านการจัดการด้านอารมณ์ ด้านสภาพแวดล้อม หลักประกันคุณภาพการดูแลที่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิพรรณ ประจวบเหมาะ และศิริวรรณ ศิริบุญ (2552) และชวลิต สวัสดิ์ผล และคณะ (2560) ขณะที่กลุ่มรูปแบบทางการมีปัญหาและความต้องการด้านนโยบายและการแปลงแผนงานสู่การปฏิบัติขององค์กรต่อการดำเนินงานด้านจำนวนเจ้าหน้าที่บุคลากร ด้านความรู้และทักษะที่จำเป็น และด้านการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมพัฒนาเครือข่ายกลไกในการช่วยเหลือส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน

การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายกลไกในการช่วยเหลือส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชน การศึกษานี้ พบว่า ขึ้นกับบริบทของชุมชน กระบวนการ และกิจกรรมพัฒนาส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมพัฒนา ขณะที่บริบทของชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ความเหมาะสมและสอดคล้องกับการกิจกรรมพัฒนา โดยการพัฒนาเครือข่ายกลไกแบบธรรมชาติ จะมีกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของหมู่บ้านแบบชุมชนชนบท การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงค่อนข้างลำบาก เพราะอยู่ห่างไกลจุดให้บริการด้านสุขภาพจากโรงพยาบาลอำเภอและโรงพยาบาลจังหวัด ขณะที่คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนที่เข้มแข็ง โดยให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน แบบเครือญาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีวิถีการดำรงชีวิตของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ภายในหมู่บ้านชุมชน มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งดิน น้ำ ป่า มีการยึดถือและปฏิบัติกิจกรรมประเพณีและความเชื่อ ฮีต คอง แบบคนอีสานที่เข้มข้น ขณะที่การพัฒนาเครือข่ายกลไก

กึ่งทางการกึ่งแบบธรรมชาติจะมีกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของหมู่บ้านเป็นชุมชนกึ่งชนบทกึ่งเมือง การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในชุมชนค่อนข้างง่าย เพราะอยู่ใกล้จุดให้บริการด้านสุขภาพโรงพยาบาลอำเภอ และโรงพยาบาลจังหวัด ขณะที่คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชนแบบหลวม ๆ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีการดำรงชีวิตของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่รับจ้างและต้องเดินทางออกนอกชุมชนแบบเช้าไปเย็นกลับ จึงมุ่งเน้นกิจกรรมพัฒนาของอาสาสมัครของชุมชน พบว่า กิจกรรมพัฒนาของการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายกลไกต้องมุ่งเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ / อารมณ์ ด้านสุขภาพ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี และด้านกายภาพ / สภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีวิถีการปฏิบัติร่วมกัน การดำเนินงานที่เข้มข้นจะส่งผลต่อบทเรียนและประสบการณ์ของเครือข่ายการทำงานร่วมกันได้ รวมถึง การเกิดผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านทัศนคติหรือเจตคติ ด้านความรู้ และด้านทักษะ

6. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นไทยโดยทั่วไปมีอยู่แล้ว ที่เรียกว่า การดูแลวงใน หรือการดูแลแบบธรรมชาติ ซึ่งกลไกที่สำคัญ คือ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ส่วนรูปแบบพัฒนา ได้แก่ แบบกึ่งทางการกึ่งธรรมชาติ หรือแบบทางการ มีความแตกต่างและมีความเข้มแข็งแตกต่างกันไปแต่ละชุมชนท้องถิ่น รัฐควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ชัดเจนเป็นมาตรฐานและเหมาะสม

2. การถ่ายความรู้ที่เป็นทางการและภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อบุคคลยังเป็นสื่อที่มีบทบาทในการให้ความรู้ ตลอดจน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของเครือข่ายแก่ผู้ดูแลหลักผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง การเข้าถึง การไว้วางใจ ศรัทธาต่อบุคคล หรือเครือข่าย เป็นสิ่งสำคัญของความสำเร็จในกิจกรรม / โครงการในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง

3. ชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบลที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทยมีความแตกต่าง ทั้งสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ความเป็นเมือง ตลอดจน ระดับการพัฒนาย่อมทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ทุกชุมชนท้องถิ่นมีเหมือนกัน คือ ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น การช่วยเหลือพึ่งพากัน ส่วนจะมีมากหรือน้อย คือ วิธีคิดที่จะพึ่งตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้น ควรมีการกระตุ้นหรือส่งเสริม โดยเฉพาะกลไกแบบธรรมชาติแบบกึ่งทางการและกึ่งธรรมชาติ เพราะความยั่งยืนหรือการคงอยู่ขึ้นกับกลไกเหล่านี้

4. การสนับสนุนให้มีกิจกรรมหรือโครงการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบลทุกตำบล โดยให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ร่วมกับ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นแกนนำสนับสนุนให้เกิดรวมกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ความยั่งยืนของการดำเนินงาน

5. กิจกรรมหรือโครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ไม่มีตัวแบบสำเร็จรูป แต่ชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งสามารถนำไปประยุกต์หรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ควรมีการวิจัยเพื่อจัดทำมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชนตามลักษณะหรือประเภทของชุมชนท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ชวลิต สวัสดิ์ผล, ธวัชชัย เพ็งพินิจ, อัครเดช เสนานิกรณ์ และวารี ศรีสุรพล. (2560). **การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ปัญญเดช พันธุวัฒน์. **การติดตามประเมินผล และสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการโรงเรียนคุณธรรมในสังกัดกรุงเทพมหานคร.** วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2560). กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2560.

ภารกิจโครงการและประสานงานวิจัย. (2555). *ร่างยุทธศาสตร์การวิจัยรายสาขา: ด้านสังคมผู้สูงอายุ พ.ศ.2555 – 2559.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

โยธิน แสวงดี และคณะ. **ครัวเรือนกลุ่มกับระบบการดูแลผู้สูงอายุ กรณีศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี** ใน ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ และศิริวรรณ ศิริบุญ. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2552.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **ระบบการดูแลระยะยาวในครอบครัวสำหรับผู้สูงอายุ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **ครัวเรือนไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา.** วารสารประชากรและการพัฒนา ปีที่ 34 ฉบับที่ 5 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2557). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557.

สมพงศ์ อรุณรัตน์ และคณะ. **การศึกษาแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุในระดับครัวเรือนและชุมชนของหมู่ที่ 5 ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557.** กลุ่มสถิติประชากร สำนักงานสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557.

Alavi, Maryam. **Knowledge Management and Knowledge Systems.** Retrieved September 8, 2000. From http://www.mbs.edu/is/malavi/icis-97-kms/sld011.htm.

Kemmis, S. and McTaggart, R. **The Action Research Planner.** Melbourne: Deakin University Press, 1988.

Sato Turid & Smith William E. **The AIC Model: Concept and Practice.** Washington, D.C.: ODII, 1980.

บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ Smart City

Roles of Locality in Smart City Management

ณัฏฐ์ณัชชา ไชยประเสริฐ, Natnatcha Chaiprasert[1]

E–mail: sarinyalaw@gmail.com

Received: *April 1, 2021* **Revised:** *March 3, 2022*

Accepted: *March 3, 2022*

บทคัดย่อ

บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ (Smart City) เพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและมีความปลอดภัย โดยมุ่งเน้นความเป็นนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารที่เชื่อมโยงทั้งระบบของเมือง บทบาทท้องถิ่นในการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะ (Smart City) นั้นก็เพื่อทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในเมืองที่น่าอยู่ (Livability) เป็นการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนของเมือง (Sustainability) เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเมือง (Efficiency) และเป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเมือง ในบทความนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งและเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เพื่อสร้างการบริหาร จัดการท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและข้าราชการท้องถิ่นให้มีความเป็น มืออาชีพสูง ยึดหลักการทำงานที่รวดเร็วแม่นยำและตอบสนองต่อความต้องการของภาคประชาชน ในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่นในทุกมิติ

คำสำคัญ: (ท้องถิ่น), (การบริหารจัดการ), (เมืองอัจฉริยะ),

---

[1] รองกรรมการผู้จัดการใหญ่สายงานกฎหมายและบริหารงานกลาง บริษัทโทรคมนาคมแห่งชาติ จำกัด (มหาชน) / Senior Executive Vice President - Legal and Center Administration National Telecom Pubic Company Limited

Abstract

Local roles and city management (Smart City) for developing the local area for efficiency, potentials and safety. It aims to focus on innovation and the use of modern technology for creating a communication network that connects the entire city. Local role in smart city management is to provide people a good quality of living in a livable city (Livability) as a development towards sustainability of the city. Sustainability is the efficiency management called Efficiency and the application of information technology to the city development. In this article, the local government which is part and is the main organization for developing local cities' prosperity. The local administrative organization play a main role for creating new innovations with modern information technology systems, in order to establish effective administration, a local management for efficiency and to develop the capacity of local administrators and government officials into highly professional, adhering to the fast and accurate working and responding to the needs of the public sector in an age of advance technology with a vital role for local development in all dimensions.

Keywords: (Local), (Management), (Smart City)

1. บทนำ

Smart city เป็นแนวคิดการพัฒนาเมืองที่เกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ 20 โดยการนำเอาเทคโนโลยีด้านข้อมูลและโทรคมนาคมมาใช้ร่วมกับการวางโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มศักยภาพและประสิทธิผลที่ได้รับ คำว่า “Smart City” ได้ถูกใช้อย่างหลากหลายในปัจจุบันทั้งในและต่างประเทศ องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาเมืองได้รับการพัฒนาและบูรณาการร่วมกับเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศที่ก้าวหน้า รวมถึงความรู้แขนงอื่น ๆ จนเกิดเป็นนวัตกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่เข้ามาปรับภูมิทัศน์ของเมืองและสนับสนุนความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนในเมืองให้ดียิ่งขึ้น อาทินวัตกรรมเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ที่นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยรวบรวมข้อมูล และบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ เพื่อทำให้ผู้ประชากรในประเทศของตนได้รับความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเมืองหรือนวัตกรรมเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ที่มุ่งเน้นการปรับภูมิทัศน์ของเมืองให้มีบรรยากาศและระบบบริการสาธารณะที่เป็นมิตรและดึงดูดผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เข้ามาพัฒนาเมืองหรือใช้เมืองเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ เป็นต้น

ปัจจุบันการพัฒนาและบริหารจัดการเมืองมีความซับซ้อนและต้องการข้อมูลในการตัดสินใจเพิ่มขึ้นตามการเติบโตของประชากร และขนาดเมือง ปัจจุบันระบบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบ (IT) ได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและสามารถนำมาปรับใช้ในการช่วยพัฒนาและบริหารจัดการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น การบริหารจัดการและพัฒนาเมืองในรูปแบบ Smart City มีหัวใจหลักคือ การปรับใช้ระบบ ITเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการและพัฒนาเมืองเพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลด้านพื้นที่ ประชากรศาสตร์ การใช้ทรัพยากรในด้านต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและทันกาล ข้อมูลดังกล่าวจะสามารถบ่งชี้ถึงทิศทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงเมืองในระดับนโยบายและปฏิบัติได้ นอกจากนั้นระบบ IT ยังถูกนำเข้ามาใช้เพื่อบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานของเมือง และการบริการสาธารณะต่างๆ ของเมืองเพื่อสร้างความสะดวกในการใช้งานของประชาชน และความมีประสิทธิภาพในการบริหารบ้านเมืองเพิ่มมากขึ้น[2] จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดได้ว่า นวัตกรรมเหล่านี้ได้เป็นที่สนใจและเป็นแรงบันดาลใจต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเห็นได้ว่ามีบางองค์กรได้นำไปปรับใช้ในการบริหารพื้นที่ของตนจนประสบความสำเร็จมาแล้วนั้น

การบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีในยุคสมัยนี้ไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่ใคร ๆ คิดกัน เพราะการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดีต้องอาศัยผู้บริหารและข้าราชการที่มีความเป็นมืออาชีพสูง ยึดหลักการทำงานที่รวดเร็ว แม่นยำ และตอบสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) จึงเป็นทางเลือกสำคัญหนึ่งที่องค์กรปกครอง

[2] เอกชัย สุมาลี. **Smart City: การพัฒนาและปรับใช้ระบบ IT ในการบริหารจัดการเมือง.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2558. หน้า 3

ส่วนท้องถิ่นจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการ ทำงาน หรือที่เราเรียกว่า “เมืองอัจฉริยะ (Smart City)” ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ หลากหลายบริบท อาทิ ระบบขนส่งและจราจร ระบบบริหารจัดการพลังงานไฟฟ้า ระบบควบคุมด้านความ ปลอดภัยและความมั่นคง ระบบตรวจสอบสถานะและการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน ระบบบริหารจัดการขยะ ระบบบริหารการให้บริการของหน่วยงานราชการ เป็นต้น จึงส่งผลให้ประชาชนมีความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต เพิ่มความปลอดภัยและการเข้าถึงข้อมูล ที่สำคัญสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วใน การบริหารงานท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ในบทความนี้การบริหารจัดการเมืองแบบอัจฉริยะ (Smart City) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งและเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมี บทบาทอย่างไรในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เพื่อสร้างการบริหาร จัดการท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและข้าราชการท้องถิ่นให้มีความเป็น มืออาชีพสูง ยึดหลักการทำงานที่รวดเร็ว แม่นยำ และตอบสนองต่อความต้องการของภาคประชาชน ในยุคที่ เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่นในทุกมิติ โดยเฉพาะบทบาทของท้องถิ่นในการนำเทคโนโลยี มาพัฒนาเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. เมืองอัจฉริยะ (Smart City)

ทุกวันนี้เราต่างก็พูดถึงคำว่า “เมืองอัจฉริยะ หรือ Smart City” กันอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นกระแสของการพัฒนาเมืองที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดในโลกยุคปัจจุบัน แล้วเพราะเหตุใด? เมืองอัจฉริยะจึงได้รับความนิยมอย่างมาก จนมีหลายหน่วยงานให้ความสนใจและร่วมผลักดันการพัฒนาเมืองอัจฉริยะกัน เพราะว่าเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวของประชาชนและเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อประชาชนมาอยู่รวมกันจำนวนมากก็ย่อมเกี่ยวโยงกับปัญหาของเมืองที่มีความสลับซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องฝุ่น PM 2.5 ปัญหาการจราจรหนาแน่นในเขตเมือง การพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐาน โอกาสในการประกอบอาชีพในเมือง การเดินทางที่สะดวกปลอดภัย ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การเรียกร้องให้รัฐจะต้องหาแนวทางการบริหารจัดการเมืองที่ชาญฉลาด เป็นเมืองที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี จึงทำให้เมืองอัจฉริยะ(Smart City) กลายเป็นทางออกสำคัญในการพัฒนาเมืองในอนาคต[3]

ในบริบทสังคมทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมได้เข้ามากระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมเป็น

---

[3] สถาบันพระปกเกล้า. **รายงานสถานการณ์ การกระจายอำนาจ ประจำปี พ.ศ. 2562 : บทสำรวจการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.**กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2563. หน้า 3.

อย่างมาก ไม่เว้นแม้กระทั่งในเรื่องการพัฒนาเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคศตวรรษที่ 21 เกิดแนวทางการบริหารจัดการเชิงพื้นที่รูปแบบใหม่ขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตในเมือง เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ จนนำมาสู่ทางออกหนึ่งที่หลายภาคส่วนเห็นตรงกันว่า เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ และจะกลายมาเป็นกลไกในการพัฒนาเมืองเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ของเมืองได้ในอนาคต จนนำมาสู่แนวทางการพัฒนาเมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยและชาญฉลาดหรือที่เราคุ้นชินกัน นั่นก็คือ “เมืองอัจฉริยะ (Smart City) นั่นเอง”[4]

2.1 คำจำกัดความของเมืองอัจฉริยะ (Smart City)

คำจำกัดความของ Smart City ถูกใช้อย่างหลากหลายทั่วโลก มักจะให้ความหมายที่หลากหลายและสอดคล้องกัน Smart City เป็นคำเรียกเมืองที่มีระบบสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทำให้คุณภาพในการใช้ชีวิตในเมืองๆ นั้นดีขึ้น ลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และลดการใช้พลังงานของเมืองลง ดังแสดงตัวอย่างคำจัดกัดความ เช่น Smart City หรือ เมืองอัจฉริยะ เป็นรูปแบบการประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล หรือข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสาร (ICT) ในการเพิ่มประสิทธิและคุณภาพของบริการชุมชน เพื่อช่วยในการลดต้นทุน และลดการบริโภคของประชากร โดยยังคงเพิ่มประสิทธิภาพให้ประชาชนสามารถอยู่อาศัยได้ในคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น[5]

เมืองอัจฉริยะ คือ เป็นการสร้างเมืองและนวัตกรรมของเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างตรงจุด โดยการนำเทคโนโลยีเข้าไปปรับใช้ พร้อมกับการออกแบบโครงสร้างอาคารที่อยู่อาศัยให้เกิดประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากทุกวันนี้ในแต่ละพื้นที่มีอาชีพและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะและเมืองนวัตกรรมจึงต้องสร้างเมืองที่มีความโดดเด่นเฉพาะตัว กำหนดทิศทางที่ชัดเจนและสอดรับกับความต้องการในพื้นที่[6]

เมืองอัจฉริยะ คือ เมืองที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการและการบริหารจัดการเมือง ตลอดจนการลดค่าใช้จ่ายและลดการใช้ทรัพยากรของเมืองโดยมุ่งเน้นการออกแบบที่ดี ผสมผสานเข้ากับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนาเมือง ภายใต้จุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ทันสมัยประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข และยั่งยืน[7]

---

[4] อ้างแล้ว. หน้าเดียวกัน

[5] wikipedia.Smart_city. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564 จากhttps://en.wikipedia.org/wiki/Smart_city

[6] อัชชพล ดุสิตนานนท์. **สมาคมสถาปนิกฯ พลิกไทยสู่ผู้นำ “สมาร์ทซิตี้”.** สืบค้น วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564 จากกรุงเทพธุรกิจ: https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/853854

[7] สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. **แผนส่งเสริมการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ.** สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.depa.or.th/th/smart-city-plan

เมืองอัจฉริยะ คือ เมืองที่เกิดจากการรวมกันระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology – ICT) รวมถึงโครงสร้างการวางแผนและออกแบบเมือง เพื่อเพิ่มความรวดเร็วของระบบราชการและนวัตกรรมในการแก้ปัญหาจัดการความซับซ้อนของเมืองโดยมีเป้าหมายไปสู่การเป็นเมืองน่าอยู่และยั่งยืน[8]

จากคำจำกัดความเมืองอัจฉริยะที่หลากหลายข้างต้นนี้ ไม่ว่าจะเป็นคำจำกัดความจากหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ รวมถึงนักพัฒนาเมืองและอสังหาริมทรัพย์ มีบางประเด็นที่แตกต่างกันบ้าง แต่ก็มีหลายประเด็นที่เห็นร่วมกัน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญของเมืองอัจฉริยะออกมาได้ 4 ประการ[9] คือ

1. เมืองอัจฉริยะ เป็นการทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในเมืองที่น่าอยู่(Livability)
2. เมืองอัจฉริยะ เป็นการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนของเมือง (Sustainability)
3. เมืองอัจฉริยะ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเมือง (Efficiency)
4. เมืองอัจฉริยะ เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเมือง (Information and Technology)

Smart City คือ รูปแบบของเมืองอัจฉริยะ “เป็นเมืองที่มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทำให้คุณภาพในการใช้ชีวิตในเมืองๆ นั้นดีขึ้น ลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และลดการใช้พลังงานของเมืองลงอย่างยั่งยืน” สรุปแล้ว Smart City จะต้องประกอบด้วย 3 ปัจจัยสำคัญ คือ การใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด (Efficient) มีความยั่งยืน ทั้งในแง่ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และต้นทุน (Sustainable) คุณภาพชีวิตของคนอยู่อาศัยต้องดี (Live able)[10]

2.2 ลักษณะของเมืองอัจฉริยะ 6 ลักษณะ[11] ดังมีลายละเอียดแต่ละลักษณะ ดังนี้

1. เศรษฐกิจอัจฉริยะ (ความสามารถในการแข่งขัน) ความสามารถในการแข่งขันในระดับภูมิภาคและระดับโลก ผลิตภาพอยู่ในระดับสูง ประชาชนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และธุรกิจมีโอกาสในการดาเนินธุรกิจกระบวนการทาธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ (เช่น e–banking, e–shopping) ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและจิตวิญญาณแบบผู้ประกอบการ ตลาดแรงงานมีความยืดหยุ่น มีความเป็นสากล ความสามารถในการปรับเปลี่ยนพัฒนาและส่งเสริมตราสินค้าที่สร้างชื่อในระดับชาติ

---

[8] เอกชัย สุมาลี และชัยวุฒิ ตันไชย. (2562). **เมืองอัจฉริยะ: แนวคิดพื้นฐานและระบบปฏิบัติการสำหรับเมืองในยุคดิจิทัล.** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

[9] สถาบันพระปกเกล้า. **รายงานสถานการณ์ การกระจายอำนาจ ประจำปี พ.ศ. 2562 : บทสำรวจการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น.**กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2563. หน้า 6

[10] เอกชัย สุมาลี. **Smart City: การพัฒนาและปรับใช้ระบบ IT ในการบริหารจัดการเมือง.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2558. หน้า 5

[11] ฤทัยชนก เมืองรัตน์. เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=48566&filename=article translate

2. การเคลื่อนย้ายอัจฉริยะ (การคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) ระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ ชาญฉลาด ปลอดภัย และยั่งยืน การเคลื่อนย้ายแบบความเร็วสูง เช่น รถไฟใต้ดิน รถไฟรางเบา รถไฟฟ้ารางเดี่ยว การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเพื่อการเคลื่อนย้ายที่มีประสิทธิภาพสาหรับยานพาหนะ คน และสินค้า รวมทั้งเพื่อลดปัญหาการจราจรติดขัด การเคลื่อนย้ายแบบไร้รอยต่อ (Seamless Mobility) สำหรับผู้มีความสามารถต่าง (Differently–abled People) ทัศนคติทางสังคมแบบใหม่ เช่น ทางเดียวกันไปด้วยรถคันเดียวกัน บริการให้เช่าพาหนะสาธารณะ (Mobility Sharing)

3. สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (ทรัพยากรธรรมชาติ) การติดตามเฝ้าระวังเรื่องมลพิษ ใช้พลังงานอย่างยั่งยืน และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สร้างสังคมคาร์บอนต่ำ ลดการใช้พลังงานโดยนวัตกรรมใหม่ ๆ ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและการนาวัตถุดิบกลับมาใช้ซ้ำ การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีระบบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้าที่มีประสิทธิภาพ น้าประปา น้าเสีย การระบายน้าตามธรรมชาติ น้าท่วม เน้นการอนุรักษ์น้า ลดการบริโภคน้าที่ไม่จาเป็น มีระบบในการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ ทั้งการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction) การรับมือและการฟื้นฟู

4. การจัดการภาครัฐอัจฉริยะ (การมีส่วนร่วม) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการบริการสาธารณะและทางสังคม กระบวนการทางประชาธิปไตยและการนับรวมประชาชนทุกกลุ่มทุกคน ใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบสนับสนุนการตัดสินใจเชิงพื้นที่ (Spatial Decision Support System) และเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ ในการบริหารจัดการเมืองและภูมิภาคปรับปรุงสมรรถนะในการส่งมอบบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ การเข้าถึงบริการของชุมชน

5. ประชาชนอัจฉริยะ (ทุนทางสังคมและทุนมนุษย์) ลักษณะของประชาชนอัจฉริยะมีความเป็นสากล เปิดรับสิ่งใหม่ มีมุมมองแบบพหุวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตแบบรักสุขภาพ เรียนรู้ตลอดชีวิตและใช้การเรียนแบบ e–Learning มีความคิดสร้างสรรค์และความยืดหยุ่นสูงและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ดี การมีส่วนร่วมในชีวิตส่วนที่เป็นสาธารณะ มีค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ในระดับสูง

6. การใช้ชีวิตอัจฉริยะ (คุณภาพชีวิต) มิติทางสังคม ได้แก่ การศึกษา สุขภาพ ความปลอดภัย การเคหะ อยู่ในระดับสูง ประชาชนเข้าถึงการบริการทางสุขภาพคุณภาพดี ซึ่งรวมถึงการติดตามสุขภาพประชาชนในระยะไกล การจัดการเวชระเบียนอิเล็กทรอนิกส์ มีการใช้ระบบควบคุมการทางานภายในบ้าน (Home Automation) อาคารอัจฉริยะ บ้านอัจฉริยะ เข้าถึงบริการทางสังคมทุกประเภท สิ่งอานวยความสะดวกทางวัฒนธรรม

2.3 องค์ประกอบของเมืองอัจฉริยะ[12] องค์ประกอบของเมืองอัจฉริยะไว้ 6 ด้าน ได้แก่

1) เศรษฐกิจ (Smart Economy) การพัฒนาเมืองอัจฉริยะต้องช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่ ก่อให้เกิดรายได้กับประชาชนเป็นฐานการผลิตเชิงอุตสาหกรรมที่สร้างสรรค์ทั้งรายได้ในระยะสั้นและระยะยาวเป็นรากฐานของงบประมาณในการบริหารจัดการเมืองต่อไป

2) ประชากรและชุมชน (Smart Community) การพัฒนาเมืองอัจฉริยะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาและสุขอนามัยที่ดี ก่อให้เกิดการสร้างชุมชนเมืองที่เข้มแข็งปลอดภัย และเป็นพื้นที่ที่สร้างสรรค์คุณภาพชีวิต

3) สิ่งแวดล้อม (Smart Environment) การพัฒนาเมืองอัจฉริยะต้องมีส่วนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของเมืองให้น่าอยู่ ปลอดภัย และเป็นมิตรต่อการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนในเชิงกายภาพ

4) การคมนาคมขนส่ง (Smart Mobility) การพัฒนาเมืองอัจฉริยะจะผลักดันให้เกิดการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งทั้งสำหรับคนและสินค้าที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงระบบสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้มาตรฐาน ปลอดภัยและราคาถูก เพื่อก่อให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจ ความเท่าเทียมทางสังคม และการรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกิดกับพื้นที่โครงการ

5) พลังงาน (Smart Energy) การพัฒนาเมืองอัจฉริยะจะเป็นตัวอย่างการสร้างเมืองที่ใช้พลังงานสะอาดและสามารถใช้พลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิมีการผลิตพลังงานหมุนเวียนจากแสงอาทิตย์ ลม หรือขยะ มีการพัฒนาระบบการควบคุมการใช้พลังงานโดยโครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grid) มีการสร้างอาคารประหยัดพลังงานและส่งเสริมให้ประชาชนใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า

6) การบริหารจัดการเมือง (Smart Governance) การพัฒนาเมืองอัจฉริยะจะส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการเมืองโดยภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดเสถียรภาพในการจัดสรรงบประมาณและการให้บริการสาธารณะ รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินนโยบายและร่วมกับรัฐในการให้บริการสาธารณะ

2.4 มิติของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ 9 มิติ[13] มีรายละเอียดในแต่ละมิติ ดังนี้

1) เมืองอัจฉริยะด้านการศึกษา (Smart Education) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านการศึกษา เช่น ห้องเรียน

---

[12] Tapananont, N., Thammapornpilas, J., Punnoi, N., Vichienpradit, P., Trakulkajornsak,K., Tangswanit, P., et al. (2018). Smart City Development. Unisearch Journal, 5(1), 3-8. (in Thai)

[13] สถาบันพระปกเกล้า. **รายงานสถานการณ์ การกระจายอำนาจ ประจำปี พ.ศ. 2562 : บทสำรวจการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น.**กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2563. หน้า 23-24

อัจฉริยะ (smart classroom) การจัดทำแอพลิเคชั่นเพื่อการศึกษา การเรียนการสอนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2) เมืองอัจฉริยะด้านสุขภาพ (Smart Healthcare) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริม ป้องกัน ดูแลสุขภาพประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีพัฒนาด้านการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านสุขภาพ เช่น ระบบติดตามชีพจรผู้ป่วย ระบบกู้ชีพฉุกเฉินอัจฉริยะ ระบบทะเบียนผู้ป่วยอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

3) เมืองอัจฉริยะด้านคุณภาพชีวิต สังคมและชุมชน (Smart Living) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดการชุมชนและสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านคุณภาพชีวิตสังคมและชุมชน เช่น การทำฐานข้อมูลชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ การให้บริการแจ้งข้อมูลข่าวสารในชุมชนผ่านแอพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟน

4) เมืองอัจฉริยะด้านความปลอดภัย (Smart Safety) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการป้องกัน เฝ้าระวังอาชญากรรมและภัยอันตรายต่างๆ รวมถึงการจัดการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านความปลอดภัย เช่น ระบบกล้องวงจรปิด CCTV ที่เชื่อมต่อกับระบบของเจ้าหน้าที่ เพื่อช่วยลดปัญหาอาชญากรรมและรายงานสภาพการจราจรในเมืองการให้บริการข้อมูลแจ้งเตือนภัยและเฝ้าระวังภัยในชุมชนผ่านแอพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟน เป็นต้น

5) เมืองอัจฉริยะด้านการบริหารจัดการภาครัฐ (Smart Government) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบบริการประชาชน การเพิ่มช่องทางการเข้าถึงบริการภาครัฐ รวมถึงการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการทำงานภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านการบริหารจัดการภาครัฐ เช่น ระบบบริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ การให้บริการผ่านแอพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟน การจัดทำฐานข้อมูลกลางของหน่วยงานบนระบบcloud/drive ระบบรับเรื่องร้องเรียนอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

6) เมืองอัจฉริยะด้านสิ่งแวดล้อม (Smart Environment) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ น้ำเสีย และสิ่งปฏิกูลต่างๆ ในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบจัดเก็บขยะอัจฉริยะที่สามารถตรวจสถานะปริมาณขยะตามจุดต่างๆ การให้บริการแอพลิเคชั่นแจ้งเตือนคุณภาพอากาศและน้ำ

7) เมืองอัจฉริยะด้านเศรษฐกิจ (Smart Economy) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมระบบเศรษฐกิจในชุมชน โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านเศรษฐกิจ เช่น การให้บริการช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ส่งเสริมการขายสินค้าชุมชน การให้บริการระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้ความรู้ด้านธุรกิจในชุมชนเป็นต้น

8) เมืองอัจฉริยะด้านการคมนาคม (Smart Mobility) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนสามารถเดินทางได้สะดวกและปลอดภัย ตลอดจนรองรับและสนับสนุนการใช้ยานพาหนะที่ไม่ใช้พลังงานน้ำมัน โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านการคมนาคม เช่น ป้ายรถเมล์อัจฉริยะ การให้บริการข้อมูลสอบถามเส้นทางผ่านแอพลิเคชั่นบนสมาร์ทโฟน จักรยานไฟฟ้า

9) เมืองอัจฉริยะด้านพลังงาน (Smart Energy) เป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบพลังงานชุมชน และการจัดการพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเชื่อมโยงโครงข่ายที่สนับสนุนด้านพลังงานอย่างเป็นระบบ และเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในพื้นที่ให้ได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัย โดยมีตัวอย่างโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้มีการดำเนินการเกี่ยวข้องกับเมืองอัจฉริยะด้านพลังงาน เช่น ระบบประหยัดพลังงานในอาคาร ติดตั้งระบบพลังงานแสงอาทิตย์ การผลิตพลังงานชีวะมวลใช้ในครัวเรือน พลังงานชีวภาพ เป็นต้น

3. บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะ

ในสภาพปัจจุบันจะเห็นได้ว่า จากเดิมที่ประชากรไทยกระจายตัวอยู่ตามชนบทเป็นส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทุกวันนี้ประชากรเข้ามารวมตัวกันอยู่ในเมืองมากขึ้น ประชากรในชนบทจะหลั่งไหลเข้ามาในเมืองเป็นจำนวนมาก ด้วยสาเหตุที่หลากหลายประการด้วยกัน ทำให้เกิดการเติบโตของเมือง หรือ “ระเบิดคนเมือง” นี้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยระดับพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนคนเมืองมากที่สุด (Area-based Organization and management) และมีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดบริการสาธารณะที่หลากหลายรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มาพร้อมกับความเป็นเมือง (multifunctional agency) อาทิ เช่น การจัดการขยะและน้ำเสีย การจัดพื้นที่สีเขียว ระบบคมนาคมขนส่ง ระบบสวัสดิการสังคมและสุขอนามัยการผังเมือง รวมทั้งทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของเมือง[14] รูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีความแตกต่างจาก

[14] อรทัย ก๊กผล. **Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2559. หน้า 10

ส่วนราชการอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่ จึงเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการรองรับความเป็นเมืองกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

3.1 พัฒนาการบริหารจัดการท้องถิ่นเชิงรุก

หัวใจของพัฒนาการบริหารจัดการท้องถิ่นเชิงรุก คือ ความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ 4 ประเด็นหลัก[15] ดังนี้ คือ

1) ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในฐานะเป็นองค์กรระดับพื้นที่ มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่น หากที่ผ่านมากระบวนการยังเป็นการวางแผนแบบราชการเป็นงานประจำ และเน้นมุ่งการแก้ปัญหาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนพัฒนาบนฐานของการพัฒนาศักยภาพท้องถิ่น และนำพาประชาชนไปสู่เป้าหมายในอนาคตร่วมกัน ประเด็นที่สำคัญอีกประการคือ การยึดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึงเป็นการพัฒนาท้องถิ่นที่มีความสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจด้านคุณภาพสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในเอกสารฉบับนี้ส่วนหนึ่งจะนำเสนอแนวทางและเครื่องมือสำคัญที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปใช้ในพื้นที่ได้

2) ความสามารถในด้านการพัฒนาองค์กรแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ในการจัดทำแผนพัฒนาเป็นเรื่องที่ยากเพราะเป็นการคาดการณ์อนาคต หากแต่ที่สำคัญไม่น้อยกว่ากัน คือ ความสามารถขององค์กรในการนำนโยบายหรือแผนหรือโครงการไปสู่การปฏิบัติซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยนำเข้า ทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณวัฒนธรรมองค์กร รวมกระบวนงาน รวมทั้งผู้นำทุกระดับ และการประสานโดยยึดเป้าหมายเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดนอกจากนั้นการพัฒนาองค์กรยังรวมถึงแนวทางการพัฒนาใหม่ๆอาทิ เช่น การพัฒนาเครือข่าย การเป็นหุ้นส่วนกับภาคเอกชน และการพัฒนาเทคโนโลยีในการทำงานและบริการประชาชน

3) ความสามารถในด้านการเงินการคลังเป็นหัวใจอีกประการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การบริหารการเงินการคลังที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักมีวิธีคิดแบบหน่วยราชการ รอเงินงบประมาณอย่างเดียว ซึ่งนับวันจะยากขึ้นเรื่อยๆเพราะรัฐบาลนอกจากมีนโยบายของตนเองแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องรายได้ของประเทศ เพื่อความเป็นอิสระของการบริหารจัดการพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคิดเรื่องของการเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่คิดหารายได้มากกว่าใช้นวัตกรรมการพัฒนารายได้รูปแบบใหม่ โดยเฉพาะบริการสาธารณะในสังคมเมืองที่ต้องการมาตรฐานสูงจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูงขึ้น ประกอบกับประชาชนในเขตเมืองบางส่วนมีความสามารถในการจ่าย นวัตกรรมการพัฒนารายได้

4) ความสามารถด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นลักษณะที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วน

[15] อ้างแล้ว. เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-14

ร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเอง โดยให้ความสำคัญกับ “การตัดสินใจโดยประชาชน (by the people)” จนส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อให้การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะส่งเสริมให้ประชาชนรักถิ่นและเป็น “เจ้าของท้องถิ่น” (Sense of ownership) อยากเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแบ่งปัน ร่วมกันสร้างอนาคตที่พึงปรารถนาในท้องถิ่นของตน

3.2 นโยบายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวคิดเมืองอัจฉริยะ (Smart City) เป็นแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเมืองที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ในช่วงเวลานั้นเอง ประเทศแถบยุโรปและอเมริกากำลังเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมสูงมาก อีกทั้งมีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคของรัฐ จึงทำให้รัฐบาลในยุโรปและอเมริกาพยายามหาทางออก โดยใช้วิธีการพัฒนาเมืองนำการพัฒนาประเทศ และหนึ่งในวิธีการพัฒนาเมืองที่ได้รับความนิยมนั้น คือ เมืองอัจฉริยะ รัฐจึงได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาเชื่อมต่อกับระบบอินเตอร์เน็ตและโครงข่ายโทรคมนาคมในเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกกับประชาชน สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับธุรกิจขนาดเล็ก และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเมืองไปพร้อมๆ กัน ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเมืองอัจฉริยะจึงได้รับความนิยมจนกลายมาเป็นทางออกหนึ่งในการแก้ปัญหาของเมืองในยุคนี้[16]

สาระสำคัญของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะนั้นอยู่ที่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาเมืองแบบใหม่จากเดิมที่เรามุ่งเน้นการพัฒนาเมืองในเชิงกายภาพก็ได้เปลี่ยนมาสู่การพัฒนาเมืองที่ต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนอย่างรอบด้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานสาธารณสุข การศึกษา สิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาเมืองอัจฉริยะยังให้ความสำคัญกับการวางวิสัยทัศน์ของเมือง การวางยุทธศาสตร์และทิศทางของเมืองที่จะมุ่งไปข้างหน้า โดยอาศัยกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม ของประชาชนทุกภาคส่วน และการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเมือง หรืออาจกล่าว โดยสรุปได้ว่า การพัฒนาเมืองอัจฉริยะนี้จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในเมืองเป็นที่ตั้งแล้วจึงวางแผนและออกแบบเมืองให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนนั้น (Area-based Development) โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ควบคู่กันไป[17] นอกจากนี้การพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้ประสบความสำเร็จจะต้องเข้าใจสาระสำคัญใน 3 ส่วนด้วยกัน[18] คือ

---

[16] สถาบันพระปกเกล้า. **รายงานสถานการณ์ การกระจายอำนาจ ประจำปี พ.ศ. 2562 : บทสำรวจการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2563. หน้า 10

[17] อ้างแล้ว. เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

[18] เอกชัย สุมาลี และชัยวุฒิ ตันไชย. (2562). **เมืองอัจฉริยะ: แนวคิดพื้นฐานและระบบปฏิบัติการสำหรับเมืองในยุคดิจิทัล.** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 11

1) เมืองอัจฉริยะจะต้องเกิดจากความต้องการและการเรียกร้องจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของเมืองว่าจะเป็นเมืองอัจฉริยะในด้านใด จะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของ ท้องถิ่นนั้นๆ อีกทั้งผู้กำหนดนโยบายจะต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงว่า ประชาชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ต้องการเห็นเมืองของเขาเติบโตและพัฒนาไปในทิศทางใด

2) เมืองอัจฉริยะจะต้องถูกกำหนดให้เป็นนโยบายที่จะต้องเร่งดำเนินการโดยด่วน มีสาระสำคัญ รายละเอียดแผนงาน/โครงการที่ชัดเจน มีหน่วยงานใดบ้างที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานระดับพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีหน้าที่โดยตรงใน การจัดบริการสาธารณะในพื้นที่จะต้องดำเนินนโยบายอย่างไรบ้าง

3) เมืองอัจฉริยะจะต้องไม่ใช่เพียงนโยบายรัฐที่ลงมาจากส่วนกลางเท่านั้น แต่จะต้องเกิดจากความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานรัฐส่วนกลาง ภาคธุรกิจและภาคประชาชน จะต้องประสานความร่วมมือกันเพื่อขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาเมืองอัจฉริยะร่วมกัน

4. บทสรุป

บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองแบบ Smart City เพื่อเป็นการพัฒนาเมืองอัจฉริยะให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและความปลอดภัย โดยมุ่งเน้นความเป็นนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยีในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารที่เชื่อมโยงทั้งระบบของเมือง บทบาทท้องถิ่นกับการบริหารจัดการเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในมิติของการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ 9 มิติ ของท้องถิ่นคือ 1) เมืองอัจฉริยะด้านการศึกษา (Smart Education) 2) เมืองอัจฉริยะด้านสุขภาพ (Smart Healthcare) 3) เมืองอัจฉริยะด้านคุณภาพชีวิต สังคมและ ชุมชน (Smart Living)4) เมืองอัจฉริยะด้านความปลอดภัย (Smart Safety) 5) เมืองอัจฉริยะด้านการบริหารจัดการภาครัฐ (Smart Government) 6) เมืองอัจฉริยะด้านสิ่งแวดล้อม (Smart Environment) 7) เมืองอัจฉริยะด้านเศรษฐกิจ (Smart Economy) นอกจากนี้ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะของท้องถิ่นให้ประสบ ความสำเร็จจะต้องเข้าใจ สาระสำคัญว่า เมืองอัจฉริยะจะต้องเกิดจากความต้องการและการเรียกร้องจาก ประชาชนใน ท้องถิ่น เมืองอัจฉริยะจะต้องถูกกำหนดให้เป็นนโยบายที่จะต้องเร่งดำเนินการโดยด่วน และ เมือง อัจฉริยะจะต้องไม่ใช่เพียงนโยบายรัฐที่ลงมาจากส่วนกลางเท่านั้น แต่จะต้องเกิดจาก ความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ ดังนั้น บทบาทการพัฒนาเมืองของท้องถิ่นจึง จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความสามารถของ ผู้เชี่ยวชาญจากหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่น เอง ภาครัฐและภาคเอกชน จะต้องร่วมมือประสานกัน ขับเคลื่อนให้ไปสู่การเป็นเมือง อัจฉริยะที่มีความปลอดภัยและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน ในท้องถิ่น เมือง อัจฉริยะ ท้องถิ่นจะต้องนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาเชื่อมต่อกับ

ระบบอินเตอร์เน็ตและ โครงข่าย โทรคมนาคมในเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกกับประชาชน สร้างความเติบโตทาง เศรษฐกิจให้กับธุรกิจขนาดเล็ก และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเมืองไปพร้อมๆ กัน

เอกสารอ้างอิง

สถาบันพระปกเกล้า. (2563). **รายงานสถานการณ์ การกระจายอำนาจ ประจำปี พ.ศ. 2562 : บทสำรวจการพัฒนาเมืองอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า

เอกชัย สุมาลี. (2558). **Smart City: การพัฒนาและปรับใช้ระบบ IT ในการบริหารจัดการเมือง.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า

เอกชัย สุมาลี และชัยวุฒิ ตันไชย. (2562). **เมืองอัจฉริยะ: แนวคิดพื้นฐานและระบบปฏิบัติการสำหรับเมืองในยุคดิจิทัล.** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

อรทัย ก๊กผล. (2559). **Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

ฤทัยชนก เมืองรัตน์. เมืองอัจฉริยะ : การพัฒนาเมืองยุค ๔.๐. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.parliament.go.th

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. แผนส่งเสริมการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://www.depa.or.th/th/smart-city-plan

อัชชพล ดุสิตนานนท์. สมาคมสถาปนิกฯ พลิกไทยสู่ผู้นำ “สมาร์ทซิตี้”. สืบค้น วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564 จาก กรุงเทพธุรกิจ: https://www.bangkokbiznews.com/ News/detail/853854

Wikipedia. Smart city. สืบค้น 26 กุมภาพันธ์ 2564 จาก https://en.wikipedia.org/Wiki/Smart city Tapananont, N., Thammapornpilas, J., Punnoi, N., Vichienpradit, P., Trakulkajornsak,K., Tangswanit, P., et al. (2018). Smart City Development. Unisearch Journal, 5(1), 3-8. (in Thai)

การกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย

Decentralization and Local Development of Local Government Organizations in Thailand

ธัญญพัทธ์ ภูริพินิศนันท์, Thanyaphat Phuripinisnant[1]

E–mail: pooky@theozz.com

Received: *April 1, 2021* **Revised:** *March 3, 2022*

Accepted: *March 3, 2022*

บทคัดย่อ

บทความเรื่องการกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เขียนมีแนวคิดที่จะนำเสนอการที่จะพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาโดยรูปแบบของการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองสู่ท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนตามกรอบของกฎหมายที่ให้ดำเนินการได้ การกระจายอำนาจกับหลักการปกครองตนเองของท้องถิ่นเป็นหลักการของการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่มีความสำคัญ การกระจายอำนาจที่แท้จริงคือก็คือการกระจายอำนาจไปที่ประชาชนหรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวางและเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มามีส่วนร่วม ก็จะมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้นๆ การพัฒนาท้องถิ่นโดยการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนได้ปกครองตนเอง โดยชุมชนเป็นคนกำหนดเองว่าในการจะพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นของตนเองจะไปในทิศทางไหน อย่างไร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องได้รับความสะท้อนจากประชาชนและนำมาดำเนินการร่วมกันกับภาคประชาคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง การกระจายอำนาจสู่องค์บริหารท้องถิ่นจึงเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยรวม

คำสำคัญ: (การกระจายอำนาจ), (การพัฒนา), (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น),

---

[1] ประธานบริหาร บริษัท ดิ ออซ จำกัด / President The Ozz Co.,Ltd.

Abstract

In this article concerning on decentralization and local development of local government organizations, the author presented the view that to develop the local administration for achieving the effective development through a decentralized model of local government organization which plays as a mechanism for driving the legal framework implemented. The decentralization and local self–government are an important principle of democratic governance. The real decentralization allows returning the legal authority back to the people or equally sharing the participation to local people. This model will provide a wide variety of roles, duties and an opportunity to local people for any participation. If it was successful, there will be of great profits to the strength of democracy in country. It was true that local development organization which is close to the people in the locality, should have right to govern themselves through making plan where to go and how to achieve such goal for their right direction of local community. The local community directly reflects the local people's voices as well as cooperating for development achievement. Therefore, the decentralization of central government to a local administration is the main key of country development in general.

Keywords: (decentralization), (development), (local government organization)

1. บทนำ

การกระจายอำนาจในสังคมไทยคิดว่าการกระจายอำนาจเป็นเรื่องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ถ้าเรามองให้ลึก ๆ แล้วการกระจายอำนาจมันเป็นเรื่องของการที่เราให้อำนาจของการแก้ปัญหาต่างๆในสังคมไปอยู่กับปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าองค์กรไหนก็ตามที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ที่มีปัญหาก็ให้องค์กรนั้นเป็นผู้แก้ปัญหาเอง ทำไมเราต้องให้เขาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นแล้วให้คนในพื้นที่เป็นคนแก้ปัญหาเอง เพราะระบบการบริหารราชการหรือระบบบริหารต่างก็จะกล่าวถึงเรื่องอำนาจและการส่งต่ออำนาจ ถ้าจะกล่าวถึงเรื่องการบริหารราชการแผ่นดินจะกล่าวถึงอยู่ 3 เรื่องหลักๆ คือ การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาคและการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจในความหมายหนึ่งคือราชการส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำหน้าที่และบทบาทที่มีความสำคัญแตกต่างกันไป การกระจายอำนาจให้แต่ละส่วนราชการไปปฏิบัติตามคำสั่งจากส่วนกลางเพื่อให้ส่วนภูมิภาคได้ดำเนินการต่อตามความสำคัญของแต่ละหน่วยงาน แต่ในบทความนี้จะได้กล่าวถึงการกระจายอำนาจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก โดยมุ่งศึกษาในเรื่องพื้นฐานการกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่น และแนวทางการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายอำนาจหรือการยกระดับขีดความสามารถของการปกครองท้องถิ่น

ในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น นับได้ว่าเป็นแนวคิดและโครงสร้างสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญภายในระบบการเมืองรวมทั้งมีบทบาทที่สำคัญต่อประชาชน เรามักได้ยินอยู่เสมอว่าการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวางและเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม จะมีความสำคัญอย่างมากต่อความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้นๆ มุมมองในลักษณะนี้เองที่ทำให้ประเด็นเรื่องการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางมาโดยตลอดช่วง 2 – 3 ทศวรรษที่ผ่านมา[2] การกระจายอำนาจการปกครองของท้องถิ่นของประเทศไทย เพื่อสนับสนุนส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาความเข็มแข็งของชุมชน โดยการเสริมสร้างค่านิยมและจิตสำนึกของชุมชนในการร่วมมือกันคุ้มครอง ดูแลประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งการใช้และบำรุงทรัพยากรและสาธารณสมบัติในชุมชน

[2] สถาบันพระปกเกล้า. (2563). **ชุดวิชาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 7

สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน องค์กรประชาชนและประชาคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาร่วมกัน

ในบทความนี้นำเสนอแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทยเป็นการอธิบายให้เห็นถึงประเด็นสำคัญต่างๆ ที่อาจถือว่าเป็นแนวคิดขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น โดยจะเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความหมายของการกระจายอำนาจ เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดมุมมองที่ครบถ้วนรอบด้านถึงโครงสร้างของการปกครองท้องถิ่นทั้งภายนอกและภายใน การศึกษาในส่วนนี้ยังจะมีการอธิบายให้เข้าใจถึงพลวัตของการกระจายอำนาจ รวมถึงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของการปกครองท้องถิ่นของไทยในปัจจุบันด้วย และในท้ายที่สุดแล้วการกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะมีแนวทางการขับเคลื่อนให้เกิดการกระจายอำนาจหรือการยกระดับขีดความสามารถของการปกครองท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่นไทยไปในทิศทางใด

2. การกระจายอำนาจ

แนวคิดว่าด้วย “การกระจายอำนาจ” (Decentralization) อย่างไรก็ดีแนวคิดและความหมายของการกระจายอำนาจนี้ แม้ดูเหมือนจะเป็นแนวคิดที่รับรู้และเข้าใจกันอยู่ แต่หากสำรวจถึงคำอธิบายและการให้นิยามความหมายต่อคำดังกล่าว กลับมิได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหากแต่มีความแตกต่างหลากหลายอยู่ค่อนข้างมาก อีกทั้งยังถูกใช้หรือกล่าวถึงในหลากหลายบริบท หรือแม้กระทั่งการใช้ภายใต้บริบทเดียวกันก็ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจในความหมายของคำดังกล่าว ตลอดจนกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อลดความสับสนที่อาจจะเกิดขึ้นได้[3] โดยมีผู้ให้คำนิยาม ดังนี้

จรัส สุวรรณมาลา (อ้างใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ม.ป.ป.) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คำดังกล่าวซึ่งเป็นแนวคิดของตะวันตกที่นักวิชาการไทยหยิบยืมมาใช้อธิบายสภาวะทางการเมืองและการบริหารปกครองในประเทศไทย และแปลเป็นภาษาไทยว่า “การกระจายอำนาจ” นั้น ผู้คนส่วนใหญ่มักตีความคำว่า“อำนาจ” ในคำว่ากระจายอำนาจที่ได้แปลมาว่า หมายถึง “อำนาจอธิปไตย” ซึ่งมักจะกล่าวกันว่าไม่สามารถแบ่งแยกได้ หรือถ้าตีความตามแบบ นักสังคมวิทยาที่มองอำนาจว่า เป็นสภาวะที่บุคคลหรือองค์การหนึ่งมีอิทธิพล (Influence) เหนือความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์การอื่น ๆ ซึ่งแบ่งปันหรือกระจายอำนาจไปให้ใครมิได้เช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิด

[3] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (ม.ป.ป.). **การกระจายอำนาจ**. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%88

ความสับสนในความหมายของการกระจายอำนาจ อันที่จริงความหมายดั้งเดิมของคำดังกล่าวนั้นมิได้เน้นเรื่อง อำนาจ (Power) หากแต่เป็นเรื่องของสภาวะศูนย์กลาง (Central) และสภาวะกระจายอำนาจ (Decentral) เป็นสำคัญ หากมีเรื่องอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องก็หมายถึง“อำนาจการตัดสินใจ” ในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้น จึงได้เสนอว่า “คำว่า Decentralization จึงควรจะหมายถึง การกระจายอำนาจในการตัดสินใจ มิใช่การแบ่งอำนาจอธิปไตยของชาติ การกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น มิใช่การสร้างอธิปไตย หากแต่เป็นการให้ (ยอมรับ) สิทธิในการปกครองตนเองของชุมชนและภูมิภาคภายใต้อธิปไตยของชาติหนึ่ง ๆ ร่วมกัน”

การกระจายอำนาจ (Decentralization) จะเป็นที่แพร่หลายแต่เป็นแนวคิดที่มีพลวัตสูงทำให้แนวคิดมีสาระที่หลากหลายทั้งในระดับกรอบมโนทัศน์ (Concepts) คำจำกัดความ (definition)และจุดเน้น (Main point) เนื่องจากมาตรการการกระจายอำนาจจะสัมพันธ์กับเป้าหมายและประเด็นที่หลากหลายจนกล่าวได้ว่าการพยายามหาคำจำกัดความที่เชื่อมโยงกันกลายเป็นสิ่งที่ติดกับคำว่า“ฝันร้าย”5 แต่โดยหลักแล้วแนวคิดการกระจายอำนาจจะย้ำถึงการจัดระบบการปกครองท้องถิ่นที่มุ่งกระจายอำนาจลงไปสู่พื้นที่ในระดับย่อย (Sub region) และลดบทบาทการควบคุมสั่งการโดยตรงจากส่วนกลางในมิติต่างๆ หรือถ้าพิจารณาในทางบริหารจะเกี่ยวข้องกับการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ (authority)การดำเนินภารกิจของตัวแทน (agency) รัฐบาลกลางไปสู่ตัวแทนที่ “ใกล้ชิด” กับสาธารณะ6 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการกระจายอำนาจถูกนิยามในฐานะกระบวนการที่รัฐบาลกลาง (Central Government) ได้ถ่ายโอนอำนาจและกลไกในรูปแบบต่างๆ สู่รัฐบาลในระดับต่ำกว่าระดับชาติ (Subnational Government)เพื่อให้ทันกับการปรับตัวตามสภาพเงื่อนไขเฉพาะของท้องถิ่น[4]

การกระจายอำนาจเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะและมีความหมายตรงกันข้ามกับการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) ที่รัฐบาลกลางกุมอำนาจการตัดสินใจในการบริหารกิจการทั่วประเทศ แต่การกระจายอำนาจเป็นระบบการบริหารที่รัฐบาลกลางหรือรัฐบาลแห่งชาติกระจายอำนาจบางส่วนแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีอำนาจดำเนินกิจการภายในอาณาเขตของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซง ในรูปของการโอนอำนาจให้หรือยกอำนาจให้ (Devolution) แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบอย่างเด็ดขาด ส่วนกลางจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกมิได้ เพราะสัมพันธภาพระหว่างส่วนกลางกับส่วนปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องถิ่นไม่ใช่เป็นแบบสาย

[4] Saito, Fumihiko. (2011). Decentralization. In Mark Bevir (Ed.), The SAGE handbook of governance (pp. 484–500), ibrd, p. 491.

การบังคับบัญชาเพราะมีสถานะเป็นนิติบุคคลที่แยกออกจากส่วนกลาง ซึ่งแตกต่างจากการแบ่งงานออกไปให้หน่วยงานส่วนภูมิภาคตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (De concentration)[5]

การกระจายอำนาจไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องของการกระจายอำนาจทางกฎหมายและการบริหาร แต่ยังมีมิติของอำนาจและธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นทางการตามกฎหมายและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงเกี่ยวข้องกับตัวแสดงและปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการหรืออยู่นอกเหนือจากสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ โดยตัวแสดงและปฏิสัมพันธ์เหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทผ่านช่องทางหรือกลไกที่เป็นทางการของการกระจายอำนาจ แต่เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการของแนวคิดการกระจายอำนาจยังมีความหลากหลายของประเด็นที่เกี่ยวข้องเช่น การแก้ไขปัญหาสายการบังคับบัญชาที่ใหญ่โต ผูกขาด และรวมศูนย์ การกระจายอำนาจทางการเมือง การอาศัยกลไกตลาดการพัฒนาประชาธิปไตย การช่วยเหลือคนยากไร้และชายขอบ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของรัฐบาลท้องถิ่น ฯลฯ รวมไปถึงกลุ่มผู้สนับสนุนแนวคิดการกระจายอำนาจก็มีทั้งฝ่ายที่รับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่ต้องการลดการผูกขาดอำนาจรัฐและพัฒนากลไกตลาด ฝ่ายที่คัดค้านการพัฒนาแบบรวมศูนย์ที่เน้นแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาและสร้างการพัฒนาแบบร่วมมือ และ ฝ่ายที่สนับสนุนการแข่งขันทางการเมืองแบบพหุนิยมที่เน้นการสร้างพัฒนาประชาธิปไตยเพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายเข้ามาในพื้นที่ทางการเมือง[6]

3. การปกครองท้องถิ่น

ในการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบของการปกครองตนเอง (Local Self-government) เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมากกับแนวคิดและทฤษฎีการกระจายอำนาจ โดยได้มีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายของการปกครองท้องถิ่นไว้ ดังนี้

วุฒิสาร ตันไชย ได้ให้ความหมายการปกครองท้องถิ่น ว่า การปกครองที่รัฐกลางหรือส่วนกลางได้กระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสิทธิตามกฎหมาย มีพื้นที่ และประชาชนเป็นของตนเอง ประการสำคัญองค์กรดังกล่าวจะต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การมอบอำนาจจากส่วนกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา ตัดสินใจ การตรวจสอบการ

---

[5] ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2544). **100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540.** กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, น. 290-291.

[6] วุฒิสาร ตันไชย. (2557). **การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, หน้า 16

ทำงานและร่วมรับบริการสาธารณะต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการปกครองท้องถิ่นจะมีอิสระในการดำ เนินงาน แต่ยังคงอยู่ภายใต้การกำ กับดูแลของรัฐบาลกลาง[7]

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความหมายการปกครองท้องถิ่น คือ เครื่องจักรที่รัฐบาลจัดให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่ มีทรัพยากร มีกฎหมายเพียงพอที่จะสร้างบ้านสร้างเมืองของตนเองด้วยตนเองได้มากขึ้น สมคิด เลิศไพฑูรย์ ได้ให้นิยามการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า เป็นการให้คนในท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองกันเองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การปกครองตนเองโดยประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานของหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) ที่หมายถึง การที่รัฐมอบอำนาจการปกครองให้องค์กรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่องค์กรส่วนกลางจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ[8] ที่ประกอบด้วย

1. การปกครองของชุมชนหนึ่ง ซึ่งชุมชนเหล่านั้นอาจมีความแตกต่างกันในด้านความเจริญ จำนวนประชากร หรือขนาดของพื้นที่ เช่นหน่วยการปกครองท้องถิ่นของไทย จัดได้ คือ กรุงเทพมหานคร เทศบาลองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา ตามเหตุผลดังกล่าว

2. หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม หากมีอำนาจมากเกินไปไม่มีขอบเขต หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ก็จะกลายสภาพเป็นรัฐอธิปไตยเอง เป็นผลเสียต่อความมั่นคงของรัฐบาล อำนาจของท้องถิ่นจะมีขอบเขตที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะความเจริญและความสามารถของประชาชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลในการพิจารณาการกระจายอำนาจให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับใดจึงจะเหมาะสม

3. หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights) ที่จะดำเนินการปกครองตนเอง สิทธิตามกฎหมาย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.1. สิทธิที่จะตรากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการบริหารตามหน้าที่และเพื่อใช้บังคับประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น เทศบัญญัติ ข้อบังคับเป็นต้น

3.2 สิทธิที่เป็นหลักในการดำเนินการบริหารท้องถิ่น คือ อำนาจในการกำหนดงบประมาณเพื่อบริหารกิจการตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้นๆ

---

[7] โกวิทย์ พวงงาม. (2550). **การปกครองท้องถิ่นไทย.** กรุงเทพฯ : ส.เอเซียเพรส (1989). หน้า 12

[8] โกวิทย์ พวงงาม. (2549). **มิติใหม่การปกครองท้องถิ่น วิสัยทัศน์กระจายอำนาจและการบริหารงานท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : เสมาธรรม. หน้า 3

4. มีองค์กรที่จำเป็นในการบริหารและการปกครองตนเอง องค์กรที่จำเป็นของท้องถิ่นจัดแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ องค์การฝ่ายบริหารและองค์การฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น การปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลจะมีคณะเทศมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร และสภาเทศบาลเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ หรือในแบบมหานคร คือ กรุงเทพมหานครจะมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นฝ่ายบริหาร สภากรุงเทพมหานครจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้น

5. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น จากแนวคิดที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่จะรู้ปัญหาและวิธีแก้ไขของตนเองอย่างแท้จริง หน่วยการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีคนในท้องถิ่นมาบริหารงาน เพื่อให้สมเจตนารมณ์และความต้องการของชุมชนและอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนั้น ยังเป็นการฝึกให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าใจในระบบและกลไกของประชาธิปไตยอย่างแท้จริงอีกด้วย

ดังนั้น ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น ประกอบไปด้วย 1) การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพราะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่พลเมือง อันจะนำมาสู่ความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย 2) การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล 3) การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกของตนเองต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนรับรู้ถึงอุปสรรค ปัญหา และช่วยแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นของตน 4) การปกครองท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ 5) การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมือง การบริหารของประเทศในอนาคต และ 6) การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง[9]

4. การกระจายอำนาจกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นเป็นกระแสความคิดที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นแนวคิดที่กำหนดรูปแบบการปกครองที่ใช้แก้ไขปัญหาหรือข้อบกพร่องของการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) ที่ให้ความสำคัญกับราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคในการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในเชิงโครงสร้างและการตัดสินใจจากข้าราชการและผู้เชี่ยวชาญ (Technocrat) เป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบายและแนวปฏิบัติการบริหารราชการแผ่นดิน

[9] ศักดิ์สุนทร ขาวลาจันทร์. (ม.ป.ป.). **แนวคิดและทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น.** ใน เอกสารประกอบการบรรยาย รายวิชาแนวคิดและทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น (262201), (น. 3). ม.ป.ท. : วิทยาลัยเฉลิมกาญจนา.

แบบของอมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) แต่กลับไม่สามารถดูแลและตอบสนองความต้องการและข้อเรียกร้องของประชาชนได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ภายใต้การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจยังขาดความเป็นประชาธิปไตยที่กีดกันหรือเพิกเฉยต่อการมีส่วนร่วมจากประชาชนในการแสดงความคิดเห็น เสนอแนะนโยบาย หรือร่วมบริหาร/ปกครองตนเองกับฝ่ายรัฐอีกทั้งความอ่อนแอของหน่วยการปกครองท้องถิ่นซึ่งมีพัฒนาการที่ไม่ต่อเนื่องและขาดการสนับสนุน/พัฒนาจากภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ก็มีส่วนให้การกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยยังขาดพลังกับความเป็นอิสระในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและสร้างเสริมประชาธิปไตยภายในท้องถิ่นเอง[10]

สำหรับประเทศไทยที่กระแสแนวคิดการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นได้เริ่มมีพัฒนาการอย่างเห็นได้ชัด พร้อมกับกระแสความคิดการปฏิรูปการเมืองภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 และการเกิดขึ้นของขบวนการปฏิรูปการเมือง ที่มุ่งหมายให้สังคมไทยสามารถพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างเต็มรูปแบบและเนื้อหา จนเกิดการผลักดันและการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่ระบุให้การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นได้เป็นแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามมาตรา 78 ที่กำหนดให้รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เองโดยสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและหมวด 9 ที่ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นในมาตรา 282-290 เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่ท้องถิ่นเช่น ให้ท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองตนเองมีอิสระในการกำหนดนโยบาย ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโครงสร้างการบริหารในรูปของสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ให้ท้องถิ่นมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และคุณภาพสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นเอง เป็นต้น ทำให้รัฐธรรมนูญได้สร้างความชัดเจนต่อการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเชิงกระบวนการทางกฎหมายและแนวทางปฏิบัติเช่น ให้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 เพื่อส่งเสริมการกระจายอำนาจในเชิงกฎหมายและแนวทางปฏิบัติและจัดตั้งคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่จัดทำแผนกำหนดหลักเกณฑ์/ขั้นตอน และเสนอแนะแนวทางในการกระจายอำนาจเช่น กำหนดอำนาจหน้าที่การจัดบริการสาธารณะ การจัดสรรสัดส่วนภาษีและอากรขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ จนกล่าวได้ว่ามรดกของรัฐธรรมนูญฯ 2540 และ พรบ. กระจายอำนาจ

[10] วุฒิสาร ตันไชย.(2557). **การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย,** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, หน้า 3

ฯ 2542 จัดเป็น “คลื่นลูกที่หนึ่ง” ของกระบวนการการกระจายอำนาจที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันทางการเมือง–การบริหารของไทยอย่างมีนัยสำคัญ[11]

โดยเจตนารมณ์ของแนวคิดและหลักปฏิบัติของการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นยังคงสืบเนื่อง มาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ที่มีแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและสาระสำคัญใน การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มากนัก โดยยังมี เป้าประสงค์ในการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้นที่ให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชน ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ สร้างการมีส่วนร่วมตามหลักการประชาธิปไตยในการ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่และสร้างเสริมหลักธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่นทำให้การกระจายอำนาจเป็นส่วนหนึ่งของแกนกลางการพัฒนาประชาธิปไตยไทยที่เน้นการสร้างประชาธิปไตยในระดับฐานราก หรืออย่างน้อย ที่สุดก็ช่วยให้การกระจายอำนาจเกิดสาระในเชิงนโยบาย (policy content) ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าเป็นเพียง ปัจจัยเรียกร้องต้องการเพียงอย่างเดียว (demand–side factors)[12]

การกระจายอำนาจการปกครองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นเครื่องมือในการปรับโครงสร้างอำนาจรัฐ เป็นการปรับลดอำนาจของรัฐส่วนกลางลง และเพิ่มอำนาจของท้องถิ่นและภาคประชาสังคม เพื่อให้อำนาจรัฐมีความสมดุล มีการจัดความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจและบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน การกระจายอำนาจทางปกครองเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างอิสระ ไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐหรือองค์กรใดๆ ซึ่งช่วยให้การใช้อำนาจในท้องถิ่นเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลายตามระดับพัฒนาการของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ[13]

รูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น

ดังนั้นแล้วสำหรับประเทศไทยได้มีรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

---

[11] วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2554). **บทวิเคราะห์ร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการกระจายอำนาจในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, หน้า 5

[12] เรื่องเดียวกัน, หน้า. 11

[13] วีระศักดิ์ เครือเทพ, (2548). **นวัตกรรมสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: หนังสือสำหรับเสริมพลังความคิดและหลักวิชา ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, หน้า 13.

1. การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป จัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการจัดตั้งขึ้น โดยมี ลักษณะหรือองค์ประกอบที่มีความคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบทั่วไปของประเทศไทยจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท ได้แก่[14]

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภาองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดและนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแล

2) เทศบาล มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภาเทศบาลและนายกเทศมนตรีโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้กำกับดูแล (โดยแบ่งออกเป็นเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล)

3) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยมีนายอำเภอเป็นผู้กำกับดูแล

2. การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะ หรือองค์ประกอบบางประการแตกต่างไปจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่ว ๆ ไป ความแตกต่างนี้ สืบเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ เอง เช่น เป็นท้องถิ่นที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมาก มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น หรือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก[15] การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษของประเทศไทยมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท ได้แก่

1) กรุงเทพมหานคร (กทม.) มีโครงสร้างการบริหารคือ สภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

2) เมืองพัทยา มีโครงสร้างการบริหาร คือ สภาเมืองพัทยาและนายกเมืองพัทยา

ในปัจจุบันกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้สรุปจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อมูล ณ วันที่ 9 กันยายน 2563 สรุปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 7,850 แห่ง[16]

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด 76 แห่ง

---

[14] สิวาพร สุขเอียด. (ม.ป.ป.). **การปกครองส่วนท้องถิ่น.** สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://wiki.kpi.ac.th

[15] สมคิด เลิศไพฑูรย์. (ม.ป.ป.). **ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://wiki.kpi.ac.th

[16] กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. **ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** (ข้อมูล ณ วันที่ 9 กันยายน 2563), สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2564, จาก http://www.dla.go.th/work/abt/

2. เทศบาล 2,473 แห่ง

เทศบาลนคร	30	แห่ง
เทศบาลเมือง	195	แห่ง
เทศบาลตำบล	2,247	แห่ง

3. องค์การบริหารส่วนตำบล 5,300 แห่ง

4. องค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา) 2 แห่ง

ทิศทางการกระจายอำนาจในอนาคตของการปกครองท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่นไปในทิศทางใด

ในทิศทางการกระจายอำนาจในอนาคตของการปกครองท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้การเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องมีการขับเคลื่อนจากระดับนโยบายและจากส่วนภูมิภาคต่างๆ ขนานใหญ่เนื่องจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ชุมชน ท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ในการนี้จะต้องมีการพัฒนาระบบสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้การกระจายอำนาจในระดับท้องถิ่นดำเนินการได้อย่างประสบผลสำเร็จในแง่ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นโดย[17]

1. รัฐบาลต้องกระจายอำนาจให้กว้างขวางและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นแม้ท้องถิ่นจะมีบทบาทและ มีขีดความสามารถที่จำกัด แต่ภายใต้ข้อจำกัดที่เป็นอยู่นี้ก็ได้ทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีมากขึ้นพอสมควรและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานได้มากขึ้นอย่างชัดเจน รัฐจึงควรผลักดันให้มีการกระจายอำนาจ ให้กว้างขวางและมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นต่อไป เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการเมืองในภูมิภาคต่างๆ ที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็วได้อย่างแท้จริง

2. ปรับระบบบริหารนโยบายกระจายอำนาจให้มีพลังขับเคลื่อน โดยรัฐจะต้องจัดให้มีองค์กร ที่มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการนโยบายการกระจายอำนาจที่ปฏิบัติได้อย่างเป็นเอกภาพ มีศักยภาพในการขับเคลื่อนนโยบายมีความเป็นอิสระจากการแทรกแซงทางการเมือง

[17] สิริรัตน์ ชูรักษ์. **การกระจายอานาจ : สู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.**สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://site.bsru.ac.th/padm/wp-content/uploads/2020/03/บทความการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.pdf

ในระดับชาติและมีอำนาจดำเนินการ ตามกฎหมายว่าด้วยการกระจายอำนาจซึ่งมีผลผูกพันต่อส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็ง

3. ยกระดับประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการบริหารจัดการเมืองและชุมชนชนบท ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยการปรับปรุง สร้างการปกครองส่วนภูมิภาคการปกครองส่วนท้องถิ่นเสียใหม่เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เงินงบประมาณของรัฐ ลดความซ้ำซ้อนในเชิงโครงสร้างระหว่าง ภูมิภาค และท้องถิ่นในระดับจังหวัด และให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการเมืองและชนบทในพื้นที่จังหวัด หนึ่งๆ ให้ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไป

ในเรื่องการกระจายอำนาจนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ ได้สรุปประเด็นด้านการปกครองท้องถิ่นในกระบวนการกระจายอำนาจว่ายังประสบกับปัญหาอุปสรรคมากมาย[18] ได้แก่

1) รัฐไม่สามารถจัดแบ่งสัดส่วนรายได้ให้ท้องถิ่นได้ถึงร้อยละ 35 ตามที่เคยตั้งเป้าไว้ ปัจจุบันรัฐบาลกลางแบ่งรายได้แก่ท้องถิ่นเพียงร้อยละ 25 เท่านั้น

2) รัฐบาลกลางยังไม่ยอมถ่ายโอนภารกิจในการให้บริการสาธารณะทุกอย่างให้แก่ท้องถิ่น โดยเฉพาะภารกิจที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณจำนวนมาก แต่จะถ่ายโอนภารกิจที่เกี่ยวกับงบประมาณเล็ก ๆ เช่น เรื่องเบี้ยยังชีพ เรื่องนมโรงเรียน เป็นต้น

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ แต่เรื่องนี้ไม่ใช่ข้ออ้างในการไม่กระจายอำนาจ เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางในการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาท้องถิ่นอยู่แล้ว

4) ทัศนคติและค่านิยมของข้าราชการที่ว่าอยู่กับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคดีกว่าสูงกว่า สังกัดในท้องถิ่น

5) ท้องถิ่นยังไม่สามารถจัดเก็บรายได้เองเพียงพอ เรื่องนี้จะแก้ได้ด้วยการใช้ระบบภาษีทรัพย์สินโดยให้ท้องถิ่นเก็บเป็นรายได้ แต่มีอุปสรรคมากมายเพราะผู้ที่จะรับผลกระทบมากที่สุด คือ ผู้มีที่ดินมากเช่น นักการเมืองทั้งระดับชาติและท้องถิ่น

6) ปัญหาในเรื่องการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น 1) มีแนวคิด (Conceptualization) ที่แตกต่างกันระหว่างความคิดที่ว่าเป็นองค์กรที่มีความอิสระหรืออยู่ในกำกับดูแลมากน้อยเพียงใด 2) ปัญหาเชิงโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ระบบ Two –

---

[18] สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ. (2557) **สาระสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทย ด้านการปกครองท้องถิ่น,** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. หน้า 110

tiers system มีการแบ่งแยกหน้าที่กันระหว่างระดับบนระดับล่างไม่ชัดเจน 3) ปัญหาจากปัจจัยที่ส่งเสริมระบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ระบบปฏิรูป ระบบคลังท้องถิ่น ศักยภาพของท้องถิ่น 4) ปัญหาจากสภาพแวดล้อม (Externals Factor) เช่น ภาคราชการในเรื่องการปฏิรูประบบราชการ การสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบราชการภูมิภาค (CEO) การปฏิรูปวิธีปฏิบัติราชการ เป็นต้น ขาดความชัดเจนในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น 5) ปัญหาการบริหารแผนการกระจายอำนาจ เช่นการขาดเอกภาพในการมองเห็นทั้งระบบก่อนถ่ายโอน การแก้ปัญหาที่เป็นเวลา การแก้ปัญหาระดับจังหวัดการมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาก การมีปัจจัยแทรกซ้อนอื่น ๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้

5. บทสรุป

การกระจายอำนาจกับหลักการปกครองตนเองของท้องถิ่นเป็นหลักการของการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่มีความสำคัญ การกระจายอำนาจที่แท้จริงคือก็คือการกระจายอำนาจไปที่ประชาชนหรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ประเทศชาติจะพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองได้ด้วยประชาชนไม่ได้เจริญรุ่งเรืองด้วยระบบราชการ อย่างไรก็ตามการที่ประชาชนจะรับอำนาจหน้าที่และงบประมาณต่าง ๆ ได้นั้นจะต้องมีสถาบันทางการเมืองการบริหารมารองรับ นั่นคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทิศทางการกระจายอำนาจในอนาคตของการปกครองท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้การเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องมีการขับเคลื่อนจากระดับนโยบายและจากส่วนภูมิภาคต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและบริการสาธารณะ เพื่อความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมชุมชน ท้องถิ่น ให้ได้รับประโยชน์สูงสุด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน จะเข้มแข็งได้และเกิดการพัฒนาได้นั้น รัฐบาลต้องกระจายอำนาจให้กว้างขวางและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นแม้ท้องถิ่นมีบทบาทและมีขีดความสามารถที่จำกัด แต่ภายใต้ข้อจำกัดที่เป็นอยู่นี้ก็ได้ทำให้ประชาชนมีคุณภาพที่ดีมากขึ้น ปรับระบบบริหารนโยบายกระจายอำนาจให้มีพลังขับเคลื่อน โดยรัฐจะต้องจัดให้มีองค์กร ที่มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการนโยบายการกระจายอำนาจที่ปฏิบัติได้อย่างเป็นเอกภาพ ภาครัฐจะต้องจัดแบ่งสัดส่วนรายได้ให้ท้องถิ่นได้ถึงร้อยละ 35 ตามที่เคยตั้งเป้าไว้ ภาครัฐจะต้องถ่ายโอนภารกิจในการให้บริการสาธารณะทุกอย่างให้แก่ท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. **การปกครองท้องถิ่นไทย.** กรุงเทพฯ : ส.เอเซียเพรส (1989). 2550

โกวิทย์ พวงงาม. **มิติใหม่การปกครองท้องถิ่น วิสัยทัศน์กระจายอำนาจและการบริหารงานท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : เสมาธรรม. 2549

ธเนศวร์ เจริญเมือง. **100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540.** กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ. 2544

วุฒิสาร ตันไชย. **การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย,** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า. 2557

วสันต์ เหลืองประภัสร์. **บทวิเคราะห์ร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการกระจายอำนาจในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. 2554

วีระศักดิ์ เครือเทพ. **นวัตกรรมสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: หนังสือสำหรับเสริมพลัง ความคิดและหลักวิชาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2548

ศักดิ์สุนทร ขาวลาจันทร์. (ม.ป.ป.). **แนวคิดและทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น.** ในเอกสารประกอบการบรรยายรายวิชาแนวคิดและทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น (262201), (น. 3). ม.ป.ท.: วิทยาลัยเฉลิมกาญจนา.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ. **สาระสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทย ด้านการปกครองท้องถิ่น,** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2557

สถาบันพระปกเกล้า. **ชุดวิชาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า. 2563

สิริรัตน์ ชูรักษ์. **การกระจายอำนาจ : สู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://site.bsru.ac.th/padm/wp-content/uploads/2020/03/บทความการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.pdf

สิวาพร สุขเอียด. (ม.ป.ป.). **การปกครองส่วนท้องถิ่น.** สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://wiki.kpi.ac.th

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (ม.ป.ป.). **ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.** สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564 จาก http://wiki.kpi.ac.th

Saito, Fumihiko. (2011). Decentralization. In Mark Bevir (Ed.), The SAGE Handbook of Governance (pp. 484–500), ibrd,

การจัดการองค์กรตามแนวทางปราภวสูตร

Organization Management Based on *Parābhava Sutta*

พระครูสมุห์จิรชาติ พุทฺธรกฺขิโต,

PhrakhrusamuJirachat Bhuddharakkito[1]

E-mail: nkitoo0011@gmail.com

Received: *April 15, 2021* **Revised:** *June 21, 2021*

Accepted: *June 21, 2021*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการศึกษาการจัดการองค์กรที่จะนำไปสู่การพัฒนานั้นมีอยู่หลายลักษณะเฉพาะ โดยการใช้แนวคิดตามนักทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นของชาติตะวันตกบ้าง แนวคิดโดยนักรัฐศาสตร์ หรือนักวิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ บ้างซึ่งมีอยู่มากมายหลายท่าน แต่ว่าการจัดการในรูปแบบหรือลักษณะนี้จะสร้างแต่การทำงานที่เน้นผลงาน หลักการ ที่ช่วยสร้างให้เกิดผลงานมากมาย แต่ว่ายังขาดอีกในรูปแบบหนึ่งนั่นก็คือ การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพระสูตรมาใช้ในการจัดการ หรือการจัดองค์กรให้เข้าถึง หรือเพื่อสร้างให้เป็นองค์กรที่เน้นคุณธรรม นำชีวิตให้เกิดมีประสิทธิภาพในอีกรูปลักษณะหนึ่ง โดยผู้เขียนนั้นได้นำหลักธรรมที่เป็นพระสูตรในทางพระพุทธศาสนาที่ชื่อว่า “ปราภวสูตร” นำมาวิเคราะห์ให้เห็นเป็นรูปธรรมว่า การจัดการองค์กรได้นั้นควรมีบุคคลากรลักษณะใดบ้าง ผู้บริหารขององค์กรผู้สามารถบริหารที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยคุณธรรม 12 ประการ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อดังนี้ คือ เป็นผู้ที่สนใจไฝ่เรียนรู้ มีมิตรดีควบคู่อยู่กับงานที่ไฝ่หา ขยันต่อหน้าที่ไม่คดโกงซึ่งเวลา เป็นผู้ที่สามารถเลี้ยงดูบิดามารดาอย่างสมบูรณ์ ไม่โกหกต่อผู้ใดในหน้าที่ รู้จักแบ่งปันแต่สิ่งดีและสร้างสรรค์ อย่าดูหมิ่นซึ่งศักดิ์ศรีที่สำคัญอันทรัพย์สินที่ใช้นั้นไม่สิ้นเปลือง เชิงชู้สาวเรื่องสำคัญอย่าให้เกิด จะทูลเทิดคู่ชีวิตที่มีศีลเสมอเหมือนคอยพลักดันคนที่ดีให้เป็นใหญ่ไม่แชเชือน จงย้ำเตือนซึ่งตัวเราให้ทำดี ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

คำสำคัญ: (การจัดการ), (องค์กร), (ปราภวสูตร),

---

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

There are several aspects of organizational management that will lead to proper development by using the various theorists taken from the Western principles, political scientists or analysts in various fields. The management forms or style will only focus on academic works, principle, which help illustrate a lot of results and choices, but there is still another lack in one form, that is application of Buddhist principles appearing in discourse for management or organizing access to create a moral organization, and to lead their lives to be more efficient. The author presented the principles of the Buddhist discourse called "*Parābpawasutta*" for concrete analysis that the organization should be managed by what type of personal characters, and the good administrative with effective potentials of administration must contain the said 12 virtues as for its consistency of its contexts, viz., the learning curiosity, good companions, work passion, pursuing diligence in duties, scheduled working, parent care, not lying on duty, knowing how to share good things and righteous creation, not despising the most dignity, never wasting properties by wrong using, refraining from sexual misconducts, praise of spouse who has the same precepts, choosing virtuous persons into the right position, reiterating oneself to perform the right deeds.

Keywords: (Organization), (Management), (Parabhava sutta)

1. บทนำ

ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีการวิวัฒนาการมากมายตามยุคตามสมัย โดยเฉพาะหน่วยงานต่าง ๆ ที่ขึ้นตรงต่อรัฐ รวมถึงหน่วยงานที่เป็นเอกชน โดยการบริหารจัดการองค์กรนั้นจะมีความก้าวหน้า หรือก้าวไปข้างหน้าได้ก็แล้วแต่ผู้บริหารองค์กรที่มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีคุณธรรมนำความรู้รวมไปถึงผู้ที่อยู่ร่วมในองค์กรนั้นด้วย ซึ่งจะสามารถช่วยกันขับเคลื่อนในการนำพาองค์กร เพื่อให้องค์กรนั้นมีประสิทธิภาพไปได้ให้เป็นไปในลักษณะใดก็ตาม ซึ่งผู้เขียนนั้นมองว่าการบริหารจัดการในรูปแบบเดิมนั้นเป็นลักษณะของรูปแบบตะวันตก ดังนั้นผู้เขียนจึงมีแนวคิดว่าการบริหารจัดการองค์กรที่จะสามารถนำพาองค์ให้สามารถก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีการจัดการองค์กร โดยใช้หลักธรรม หรือพระสูตรในทางพระพุทธศาสนาที่ชื่อว่า “ปราภวสูตร” มาเขียนและทำการวิเคราะห์ให้เป็นไปในรูปแบบใหม่ เพื่อเป็นการเชื่อมโยงระหว่างองค์กร กับพระสูตรนั้น ให้ควบคู่กัน ว่าจะมีลักษณะในการนำพาองค์กรนั้นให้เดินก้าวหน้าเป็นไปในลักษณะรูปแบบไหน อย่างไร ก้าวนำไปข้างหน้าด้วยคุณธรรมได้หรือไม่ เพราะว่าหลักการของพระสูตรที่กล่าวถึงมีการนำมาวิเคราะห์ให้เข้ากับหลักการสมัยใหม่ และหลักการของแนวคิดตะวันตกเพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เข้ากับหลัก “ปราภวสูตร” ดังในเนื้อหาของบทความดังต่อไปนี้

2. การจัดการองค์กรทั่วไป

ในการจัดการองค์กรส่วนใหญ่แล้วนั้นมักจะมีการจัดการแบบใช้ แนวคิดหรือทฤษฎีตะวันตก เช่น แนวคิดของ เฟรดเดอร์ริก เทเลอร์ (Frederick Taler) บ้าง แนวคิดของ แม็กเวเบอร์ (Max weber) บ้าง เป็นต้น แต่ในส่วนใหญ่แล้วมักจะสนใจแต่ประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่า แต่ลืมคิดในเรื่องคุณธรรมในการทำงาน ของคนในองค์กรด้วย โดยการจัดการองค์กรส่วนใหญ่แล้วจะเน้นในเรื่องของความคิดที่เป็นแนวสร้างความเข้มแข็งในกับองค์กร โดยเฉพาะแนวคิดของอัลเบิร์ต ฮัมฟรี (Albert Humphrey)[2] ซึ่งเป็นผู้ที่คิดค้นแนวคิด “SWOT” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำให้องค์กรนั้นมีความเข้มแข้ง โดยเฉพาะคนในองค์กรก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนแนวคิดนี้ เพราะว่าแนวคิดนี้เมื่อแยกอธิบายก็จะประกอบด้วยดังนี้ คือ

1. S=Strengths ที่แปลว่าจุดแข็ง[3] ช่วยในการขับเคลื่อนองค์กรให้มีความเข้มแข็งมีการวางแผนให้องค์กรนั้นบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพทั้งตัวผู้บริหารเอง และบุคคลในองค์กรให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างดี

---

[2] วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **การจัดการองค์กร.** สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/การจัดการ

[3] นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. **SWOT การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน** *(พิมพ์ครั้งที่ 3).* กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.(2543).

2. W=Weakness ที่แปลว่าจุดอ่อน[4] เพราะว่าการทำงานหรือจัดการองค์กรส่วนใหญ่แล้วย่อมมีจุดอ่อนเพื่อให้เรานั้นสามารถเข้าไปแก้ไข เพื่อความแข็งแรงขององค์กร

3. O=Opportunities ที่แปลว่าโอกาส[5] โดยส่วนใหญ่แล้วการจัดการองค์กรส่วนใหญ่แล้วย่อมมีทั้งได้เปรียบเสียเปรียบ มีทั้งที่เป็นโอกาสในการจัดการเพื่อให้องค์กรนั้นมีความก้าวหน้าไปในทิศทางที่ดีขึ้น

4. T=Threats ที่หมายถึงอุปสรรค[6] โดยการทำงานทุก ๆ อย่างนั้นก็ล้วนมีอุปสรรคต่าง ๆ มากมายเพื่อเข้ามาทดสอบให้เกิดความเข้มแข็งทั้งต่อคนในองค์กร รวมถึงผู้ให้บริหารองค์กรด้วย เพื่อให้องค์กรสามารถรอดพ้นและก้าวหน้าต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการจัดการองค์กรทั่วไปนั้นมักจะใช้หลักการตามแนวทางของนักทฤษฎีของชาติตะวันตก จึงประกอบไปด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพราะว่าผู้เขียนคิดว่าเป็นแค่หลักการในการบริหารจัดการองค์กรทั่วไป ที่บุคคลส่วนใหญ่สามารถนำมาวิเคราะห์ หรือประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้การบริหารจัดการองค์กรเป็นไปเพื่อความเรียบร้อย และมีเสถียรภาพในการสร้างความเข้มแข็งต่อองค์กร ให้มีประสิทธิภาพสำหรับใช้สร้างแรงจูงใจต่อองค์กรเท่านั้น ตามที่ผู้เขียนกล่าวมาข้างต้น

3. เหตุที่ต้องมีการจัดการองค์กร

สำหรับการจัดการองค์กรนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากอย่างยิ่ง เพราะว่าการจัดการองค์กรนั้นจะช่วยให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม[7] สำหรับองค์กรนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นองค์กรใดหรือองค์กรหนึ่ง แต่องค์กรนั้นเป็นทุก ๆ ที่มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันมากมาย เช่น องค์กรพระพุทธศาสนา เมื่อองค์กรพระพุทธศาสนานั้นไม่มีการจัดการให้เป็นระบบ ก็จะทำให้เกิดความไม่เรียบร้อยดีงาม เช่น มีคนไม่ปฏิบัติตามกฎทางพระพุทธศาสนา มีพระไม่เรียบร้อยอยู่ในองค์กรก็ต้องมีการจัดการให้เป็นระบบเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้สมกับเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชน หรือผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาต่อไป แต่ที่เพราะต้องมีการจัดการพระพุทธศาสนานั้นก็เพราะเพื่อเป็นการพัฒนาให้ผู้คนในองค์กรนั้นมี

---

[4] ณรงค์วิทย์ แสนทอง. **การบริหารผลงานเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น. (2551).

[5] วารุณี เตชะคุณารักษ์. **การใช้ SWOT วิเคราะห์ตนเอง.** ข้อมูลออนไลน์. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564, จาก http://techno.rtu.ac.th/detailk11.php

[6] อาทิตย์ วงษ์สง่า. **SWOT Analysis.** ข้อมูลออนไลน์ สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564, จาก http://www.physics.sci.ku.ac.th/physkm/Storage/S1/swot–analysis.pdf

[7] กิ่งกาญจน์ วรนิทัศน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ** *(Management 3/e)*. กรุงเทพมหานคร : แมคกรอ–ฮิล. (2552).

ความรู้คู่คุณธรรม สำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน รวมถึงอนาคตด้วย[8] และยังเสริมสร้างจริยธรรมในการทำงานร่วมกันขององค์กรให้มีความสามัคคีกัน มีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันในองค์กร ทั้งผู้บริหารองค์กร ผู้ที่รับผิดชอบงานในองค์กรนั้นอย่างมีความซื่อสัตย์ รวมถึงเป็นคนดีของสังคมอย่างดี เพื่อให้สังคมองค์กรนั้นน่าอยู่ยิ่งขึ้น

4. การจัดการองค์กรตามแนวทางปราภวสูตร

การจัดการองค์กรตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร คือ การมีจริยธรรมให้กับองค์กร ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วผู้ที่ทำงานองค์กรนั้นมักจะเป็นคนที่มีความรู้ ความคิดที่ดี แต่ยังขาดหลักธรรมที่ไปเกื้อหนุนนำเพื่อทำให้เกิดคนมีคุณธรรมในการทำงาน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วความรู้ต้องคู่กับคุณธรรม แต่การจัดการองค์ หรือบริหารองค์กรจะเป็นไปในทิศทางใดนั้นต้องมีการนำไปเปรียบเทียบกับการบริหารแบบเดิมว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งผู้เขียนมีแนวคิดที่จะนำประเด็นการบริหารมาวิเคราะห์ว่า เมื่อเรานำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการจะมีลักษณะแบบใด เพื่อช่วยเป็นหลักการดำเนินชีวิตให้เป็นคนดี โดยในการจัดการองค์กรนี้[9] จะเป็นการจัดการองค์กรที่เป็นพระสูตรทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ปราภวสูตร” เป็นพระสูตรที่กำหนดชีวิตของบุคคลไม่ให้ประพฤติในทางที่เสื่อม[10] คือจะต้องประพฤติในทางที่ดี อยู่ในกรอบของศีลธรรมด้วย โดยผู้เขียนจะได้ทำการยกหลักธรรมในพระสูตรนี้ ซึ่งมีการทูลถาม – ตอบระหว่างเทวดาและพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยนำมาวิเคราะห์ และทำการอธิบายในแต่ละข้อ ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

“ข้าพระองค์มา เพื่อจะทูลถามถึงคนผู้เสื่อม และคนผู้เจริญ
กะท่านพระโคดม จึงขอทูลถามว่าอะไรเป็นทางของคนเสื่อมที่ 1
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า
ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ ผู้รู้ชั่วเป็นผู้เสื่อม ผู้ใคร่ธรรมเป็นผู้เจริญ
ผู้เกลียดธรรมเป็นผู้เสื่อม เพราะเหตุนั้นแล เราจงทราบชัด
ข้อนี้เถิดว่าความเสื่อมนั้นเป็นที่ 1”

---

[8] ตุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการ.** กรุงเทพมหานคร : พี เอ็น เค แอนด์ สกายพริ้นติ้ง. (2554).

[9] พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์). **ธรรมวิจยานุศาสน์.** ข้อมูลออนไลน์. สืบค้น 26 กุมภาพันธ์ 2564,จาก https://bit.ly/380JYjl

[10] หอพระสมุดวชิรญาณ. **ปราภวสูตร.** กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ. (2470).

จากข้อความดังกว่านั้นจะเห็นได้ว่ามีการทูลถามของเทวดาต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับใครเป็นผู้เสื่อม ใครคือผู้ที่ไม่มีความเจริญนี้[11] แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงตรัสตอบคำถามต่อเทวดานั้นว่า “ผู้รู้ดีคือผู้เจริญ ผู้รู้ชั่วคือผู้เสื่อม” และ “ผู้ใคร่ธรรมเป็นผู้เจริญ ผู้เกลียดธรรมคือผู้เสื่อม” จะเห็นได้ว่าข้อนี้เมื่อนำมาวิเคราะห์ให้เข้ากับการจัดการองค์กรแล้วก็จะพบว่า ผู้ที่สนใจในการทำความดี ผู้ที่สนใจในการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา คือผู้ที่จะมีความเจริญ ไม่ว่าจะเป็นธรรมะของพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ดี ผู้ที่ไฝ่ดีก็จะพบแต่ทางที่ดีนั้นเอง ส่วนผู้ที่ไม่สนใจอะไรเลย ไม่หมั่นศึกษาหาความรู้ ยึดแต่หลักการเดิม ๆ เป็นหลักและไม่ไฝ่ดี หาแต่สิ่งไม่ดีเข้ามา ซึ่งผู้นั้นมักจะเป็นผู้ที่ไม่มีความเจริญในชีวิต ซึ่งเปรียบได้กับปัจจุบันนี้ ทุก ๆ อย่างต้องมีการเปลี่ยนไปตามธรรมดาและมีการวิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ เพื่อสร้างให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ แต่ธรรมะของพระพุทธเจ้าก็ยังทันสมัยต่อโลกเสมอ ไม่มีสิ่งใดเปรียบได้

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 2
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนมีอสัตบุรุษเป็นที่รัก ไม่กระทำสัตบุรุษให้เป็นที่รัก ชอบใจ
ธรรมของอสัตบุรุษ ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะเหตุ
นั้นแล เราจงทราบข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 2”

สำหรับในข้อความนี้[12] พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับเทวดาว่า “คนมีอสัตบุรุษเป็นที่รัก ไม่กระทำสัตบุรุษให้เป็นที่รัก ชอบใจธรรมของอสัตบุรุษ ถือเป็นทางเสื่อม” ก็คือ การมีเพื่อนที่ไม่ดี เป็นคนที่รู้จัก หรือการคบเพื่อนที่ไม่ดี แต่ไม่ทำตัวเป็นคนดี ก็ทำให้เกิดถึงความไม่เจริญ เกิดความเสื่อม เพราะว่าเพื่อนนั้นได้ชักจูงเราไปในทางที่ไม่ดี เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว หากคบเพื่อนในทางที่ไม่ดี หรือเพื่อนดี เราก็สามารถทำตัวให้เป็นคนดีมีศีลธรรมได้ ไม่จำเป็นต้องยึดเพื่อนเป็นหลักเสมอไป เพราะในการจัดการองค์กรส่วนใหญ่ก็มักจะพบเพื่อนร่วมงานที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ถ้าเรายึดหลักการทำความดีแล้ว ความเจริญก็จะเกิดขึ้น อย่าใช้สภาพแวดล้อมในการทำงานองค์กรนั้นเป็นตัวตัดสินว่าเราจะดีหรือไม่ดี เพราะสิ่งเหล่านั้นย่อมขึ้นอยู่กับ ตัวบุคคลนั้นด้วย

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 3
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนใดชอบนอน ชอบคุย ไม่หมั่น เกียจคร้าน โกรธง่าย
ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะเหตุนั้นแล เราจงทราบ
ชัดข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 3 ฯ”

---

[11] ขุ.สุ.(ไทย), 25/523/91–92.

[12] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/310.

ส่วนในข้อนี้[13] พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับเทวดาว่า “คนใดชอบนอน ชอบคุย ไม่หมั่น เกียจคร้าน โกรธง่าย ย่อมเป็นผู้เสื่อม” จากการวิเคราะห์ในข้อนี้โดยรวม ๆ แล้วก็ย่อมหมายถึงผู้ที่มีลักษณะเกียจคร้านในการทำงาน คือ ผู้ที่ไม่ประพฤติตนในหลักการอาชีพใด ๆ คอยแต่จะหวังพึ่งผู้อื่นแล้วก็ย่อมไม่ทำให้เกิดความเจริญ เหมือนกับการบริหารจัดการองค์กรก็เช่นกัน การทำงานทุก ๆ อย่างต้องมีการร่วมด้วยช่วยกัน ไม่ใช่แต่สั่งให้ทำอย่างเดียว โดยผู้บริหารก็ต้องเข้าไปร่วมด้วย เหมือนการมีส่วนร่วมในองค์กร เพื่อทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนขององค์กร ในทางที่ดี และไม่ทำให้เกิดช่องว่างในการทำงานระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และยังสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีอีกด้วยในองค์กรนั้น ๆ

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 4
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนใดสามารถ แต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่า ผ่านวัย
หนุ่มสาวไปแล้ว ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะเหตุ
นั้นแล เราจงทราบชัดข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 4 ฯ”

ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสกับเทวดาในเรื่องของความเสื่อมข้อนี้[14] อย่างเห็นได้ชัดเจนเลยว่า “คนใดสามารถ แต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่า ผ่านวัยหนุ่มสาวไปแล้ว ข้อนั้นเป็นทางเสื่อม” ซึ่งในข้อที่ 4 นี้เมื่อนำมาอธิบายรวม ๆ แล้วเป็นเรื่องของความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วการที่เรานั้นเกิดมาเมื่อเรายังเป็นเด็กเรายังไม่รู้กฎแห่งโลกนี้ ว่ามีลักษณะอย่างไร ก็ต้องมีผู้ปกครองคอยให้คำแนะนำ เปรียบเสมือการบริหารจัดการองค์กร เช่นกัน เมื่อเราเข้าไปทำงานวันแรก ก็ย่อมมีพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาฉันใด การทำงานนั้นก็ย่อมมีความเจริญก้าวหน้าฉันนั้น เพราะบิดามารดานั้นย่อมเป็นผู้ที่คอยให้คำแนะนำ รวมถึงคอยให้คำปรึกษาในชีวิตเราตั้งแต่เล็กจนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งผ่านวัยหนุ่มสาวมาแล้ว เมื่อท่านแก่ชราเราในฐานะบุตรธิดา ก็ย่อมตอบแทนบุญคุณท่าน เพราะความก้าวหน้าของเรานั้นต้องเริ่มที่ก้าวแรกเสมอ คือ ผู้ให้กำเนิด ผู้ให้การอบรมเลี้ยงดู ผู้ที่คอยให้คำปรึกษาทุก ๆ ท่าน ไม่จำเป็นเฉพาะบิดามารดาเท่านั้น เอามาเปรียบเทียบกับการจัดการองค์กร รวมถึงชีวิต ทุกอย่างย่อมมีก้าวแรกที่ผ่านมา และก้าวต่อไปเมื่อมีผู้คนคอยอยู่เบื้องหนังเสมอ ถ้าเราประมาทในเรื่องนี้ก็ย่อมถึงความเสื่อมทุกประการตามพระสูตรในข้อนี้

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 5
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนใดลวงสมณะพราหมณ์ หรือแม้วณิพกอื่นด้วยมุสาวาท

---

[13] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/310.

[14] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/310.

ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะเหตุนั้นแล เราจงทราบ
ชัดข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 5 ฯ"

ในข้อนี้ทรงมีการตรัสกับเทวดาว่า[15] "คนใดลวงสมณะพราหมณ์ หรือแม้วณิพกอื่นด้วยมุสาวาท ย่อมเป็นผู้เสื่อม" ซึ่งในลักษณะนี้เป็นการประพฤติผิดในทางมุสาวาท หรือการใช้วาจาให้เป็นไปในทางที่ผิด ซึ่งการที่เราจะบริหารจัดการองค์กรนั้นจะต้องไม่มีความลับต่อกัน เวลาปรึกษากันจะต้องไม่มีการพูดเท็จ หรือพูดที่ไม่เป็นไปในความเป็นจริงเพื่อให้การติดต่อกัน หรือการประสานงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม แต่ถ้าเรานั้นใช้คำพูดที่ไม่จริง หรือใช้วาจาที่ทำให้องค์กรเกิดความเสียหายแล้ว ก็ย่อมทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่เสื่อมในทุก ๆ อย่าง ทั้งการดำรงชีวิต การดำเนินกิจการงานใด ๆ ก็ย่อมไม่เจริญขึ้นเลย เพราะความประพฤติรวมถึงปฏิบัติตนในทางมุสาวาททำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 6
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนมีทรัพย์มาก มีเงินทองของกิน กินของอร่อยแต่ผู้เดียว
ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะเหตุนั้นแล เราจงทราบ
ชัดข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 6 ฯ"

สำหรับข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสกับเทวดาว่า "คนมีทรัพย์มาก มีเงินทองของกิน กินของอร่อยแต่ผู้เดียว ย่อมเป็นทางของคนเสื่อม"[16] ซึ่งในข้อนี้เป็นบ่งบอกพฤติกรรมของบุคคลซึ่งล้วนมีความแตกต่างกันออกไป เพราะการที่มนุษย์ทั้งหลายดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามโลกธรรม 8 คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ แต่ในลักษณะนี้ ย่อมหมายถึงผู้มีลาภมาก แต่เป็นผู้ที่มีความตระหนี่ เมื่อมีย่อมเป็นผู้ที่เห็นแก่ตนเอง ไม่รู้จักแบ่งปัน เป็นผู้ที่ไม่สมกับการเป็นมนุษย์ เป็นผู้ให้ ขาดจากความเป็นผู้ให้ คือได้อย่างเดียวโดยไม่เห็นถึง ความทุกข์ของผู้อื่น คนในลักษณะนี้ ย่อมเป็นผู้ที่เสื่อมในทุก ๆ เรื่อง เพราะการที่อยู่ในส่วนรวมขององค์กร เป็นส่วนหนึ่งของความก้าวหน้าเมื่อขาดหลักการเป็นผู้ให้ ผู้แบ่งปัน การมีส่วนร่วมก็ย่อมไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ของมนุษย์ที่อาศัยในองค์กรนั้น ๆ เพราะการอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก ย่อมรู้จักแบ่งปัน ในทุก ๆ สิ่ง ทั้งการงาน ความดี ทรัพย์สินที่ได้ร่วมกัน ก็ต้องเสมอกัน เมื่อเห็นแก่ตัว ผู้นั้นก็ย่อมไม่เป็นผู้เจริญฉันใด ก็ฉันนั้น

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 7
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนใดหยิ่งเพราะชาติ หยิ่งเพราะทรัพย์ และหยิ่งเพราะโคตร

---

[15] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/312.

[16] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/311.

ย่อมดูหมิ่นญาติของตน ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะ
เหตุนั้น เราจงทราบชัดข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 7 ฯ”

ข้อที่ 7 นี้พระศาสนาทรงตรัสกับเทวดา[17] คือ “คนใดหยิ่งเพราะชาติ หยิ่งเพราะทรัพย์ และหยิ่งเพราะโคตรย่อมดูหมิ่นญาติของตน ย่อมเป็นผู้เสื่อม” โดยทั่วไปแล้วมนุษย์ทุกคนนั้นอยู่พื้นฐานความเท่าเทียมเดียวกัน แต่ด้วยความมีทิฏฐิจึงต้องมีการแบ่งชนชั้นขึ้น เพื่อให้เกิดความแตกแยก แต่ในความเป็นจริงแล้วทุกคนนั้นเท่าเทียมกันเสมอ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ผู้ใดเกิดความเย่อหยิ่งแล้ว หรือหยิ่งเพราะโคตรของตน ผู้นั้นเปรียบเหมือนดูหมิ่นญาติของตน” เพราะเหตุนี้การบริหารองค์กรย่อมใช้มาตรฐานการจัดการที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมเพื่อเป็นการปราศจากการแบ่งชนชั้นวรรณะ เพราะถ้ามีการแบ่งชนชั้นวรรณะขึ้น การควบคุมดูแลก็ย่อมทำให้เกิดปัญหาหรือความไม่เสมอภาคที่เกิดขึ้นภายในองค์กร เพราะลักษณะนี้ย่อมมีการให้ความเท่าเทียมดูแลกันตามความสามารถดีกว่า การที่จะแบ่งแยกว่าคนของใคร คนนั้นย่อมได้อภิสิทธิ์ชน เพราะการกระทำในลักษณะนี้เกิดปัญหาขึ้นแน่นอนครับ ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ในการนำไปใช้ในการจัดการองค์กรต้องมีความเท่าเทียมกันของคนในองค์กร ไม่มีการแบ่งแยกกันเพื่อความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์ด้วยกันเองตามความเป็นจริงที่พระพุทธศาสนานั้นได้ตรัสไว้เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อม

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 8
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนใดเป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา และเป็นนักเลง
การพนันผลาญทรัพย์ที่ตนหามาได้ ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม
เพราะเหตุนั้นแล เราจงทราบชัดข้อนี้เถิดว่า
ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 8 ฯ”

ข้อที่ 8 นี้ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบคำถามเทวดา[18] คือ “คนใดเป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา และเป็นนักเลงการพนันผลาญทรัพย์สินที่ตนหามาได้ ย่อมเป็นข้อเสื่อมในข้อที่ 8 นี้” ซึ่งจากการข้อมูลเบื้องต้นนั้น เป็นเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้อกับอบายมุข โดยเฉพาะของต้องห้าม คือ สิ่งมึนเมา หรือทำตัวไร้ประโยชน์แล้วนั้น ก็ย่อมเป็นผู้ที่ถึงซึ่งความเสื่อมในการดำรงชีวิต เพราะว่าบุคคลเหล่านี้ มักจะใช้ชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของความประมาท เพราะว่าความประมาทนั้นย่อมทำให้เกิดความไม่ระวังตัว ทำให้กิเลสครอบงำได้ ซึ่งบุคคลในลักษณะนี้ไม่ควรนำมาไว้ในองค์กรเด็ดขาด เพราะจะทำให้องค์กรขาดความเชื่อมั่น เกิดความไม่พัฒนาในตัวองค์กรเอง เกิดความล้มเลวในการบริหารจัดการองค์กร เพราะเมื่อเราหรือบุคคลใดเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ก็ย่อมถึงซึ่งการ

---

[17] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/311.

[18] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/312.

พินาศ ฉิบหาย ในสิ่งที่กำลังประสบอยู่ด้วยนั่นเอง และเกิดความเสื่อมดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบเทวดาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 9
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนไม่สันโดษด้วยภริยาของตน ประทุษร้ายในภริยาของคนอื่น
เหมือนประทุษร้ายในหญิงแพศยา ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม
เพราะเหตุนั้นแล เราจงทราบชัดข้อนี้เถิดว่า
ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 9 ฯ

ในข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงตอบเทวดาสำหรับในเรื่องของความเสื่อมว่า[19] “คนไม่สันโดษด้วยภริยาของตน ประทุษร้ายในภริยาของคนอื่น เหมือนประทุษร้ายในหญิงแพศยา ย่อมเป็นความเสื่อมในข้อนี้” จากข้อมูลในเรื่องนี้เป็นเรื่องของความไม่สำรวมระวังในกาย วาจา ใจ เป็นเรื่องของการประพฤติผิดในศีลธรรมในข้อ “กาเม สุมิจฉาจารา หรือ ผิดในการละเมิดในการเล่นชู้ สมสู่” ในภริยาของผู้อื่นที่ไม่ใช้ภริยาของตน ย่อมเป็นผู้ที่เสื่อมมาก เพราะนอกจากจะผิดศีลธรรมอันดีงามแล้ว ย่อมเป็นที่นินทาของผู้อื่นด้วย บุคคลเหล่านี้ หรือประเภทนี้ไม่ควรรับมาทำงานในองค์กร มีแต่จะทำให้องค์กรเกิดความเสื่อมเสีย ชื่อเสียง ทำให้องค์กรไม่มีการพัฒนา รวมไปถึงเกิดมีการช่วยกันกำระทำทุจริตขึ้นด้วย เพราะบุคคลในลักษณะนี้ย่อมเป็นอันตรายมาก จึงควรจะระมัดระวังให้มาก รวมถึงถ้ามีก็ควรกำจัดไปในทันที เพราะว่าจะทำให้องค์กรนั้นเสื่อมเสียได้

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 10
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
ชายแก่ได้หญิงรุ่นสาวมาเป็นภริยา ย่อมนอนไม่หลับ เพราะ
ความหึงหวงหญิงรุ่นสาวนั้น ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม
เพราะเหตุนั้น เราจงทราบชัดข้อนี้เถิดว่า
ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 10 ฯ

ในข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบคำถามเทวดาว่า[20] “ชายแก่ได้หญิงสาวมาเป็นภริยา ย่อมนอนไม่หลับ เพราะความหึงหวงหญิงสาวรุ่นนั้น ย่อมเป็นความเสื่อม” ในลักษณะข้อนี้เป็นการแสดงถึงความที่บุคคลนั้น ๆ ได้ภริยาเป็นหญิงสาวที่อ่อนกว่าตน ย่อมแสดงให้เห็นว่า การที่มีอายุที่แตกต่างกันย่อมเป็นที่น่าครหา ในการดำรงชีวิตของบุคคลนั้น เพราะว่าโดยปกติแล้ว บุคคลเมื่อจะดำรงชีวิตคู่นั้น ก็ควรย่อมจะมีอายุเท่าเท่ากัน หรือ ลักษณะมีความคิดเห็นที่เหมือนกัน ในรูปแบบที่เรียกว่า “ผู้มีศีลเสมอกัน” เพราะโดยส่วนมากแล้วการดำรงชีวิตคู่ต้องประพฤติในสิ่งต่าง ๆ และ

---

[19] ขุ.สุ.(ไทย), 2/5/312.

[20] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/312–313.

ประคับประคองให้ดำรงอยู่ได้ด้วยการมีศีลธรรมอันดีงามที่ถูกต้องตามหลักของสังคมนั้น เพราะถ้ามีความแตกต่างกันในหลาย ๆ อย่างก็ย่อมจะทำให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เช่น การทะเลาะกัน การฆ่ากัน ทำร้ายซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปั่นป่วนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบุคคลเหล่านี้ก็ย่อมประพฤติตัวให้เกิดปัญหาต่าง ๆ โดยเมื่อทำงานในองค์กรแล้ว ก็ยิ่งอันตรายมากขึ้น เพราะว่าอาจจะทำให้เกิดปัญหาเหล่านี้ มีการแก่งแย่งกันในองค์กร ควรต้องมีการป้องกันด้วย

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 11
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
คนใดตั้งหญิงนักเลงสุรุ่ยสุร่าย หรือแม้ชาย เช่นนั้นไว้ในความ
เป็นใหญ่ ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม เพราะเหตุนั้น
เราจงทราบชัดข้อนี้เถิดว่า ความเสื่อมนั้นเป็นที่ 11 ฯ

ส่วนในข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบคำถามเทวดาว่า[21] “คนใดตั้งหญิงนักเลงสุรุ่ยสุร่าย หรือแม้ชาย เป็นใหญ่ ย่อมถึงซึ่งความเสื่อม” เพราะในลักษณะนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วก็ย่อมเกี่ยวข้องกับความประพฤติในสิ่งที่มิชอบ หรือบุคคลที่ประพฤติในทางทุจริตเมื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้เป็นใหญ่แล้ว ความเสียหายก็ย่อมเกิดขึ้นในไม่ช้า เพราะว่าเป็นผู้ที่ประพฤติเลวทราม ไม่ควรตั้งบุคคลหรือรับมาทำงานในองค์กร เพราะจะทำให้องค์กรเสียหาย เสียชื่อ ด้วยความที่มีความทะเยอทะยานอยากมีอำนาจก็ย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งได้ จึงควรระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกคนเสื่อมที่ 12
อะไรเป็นทางของคนเสื่อม ฯ
ก็บุคคลผู้เกิดในสกุลกษัตริย์ มีโภคทรัพย์น้อย มีความมักใหญ่
ปรารถนาราชสมบัติ ข้อนั้นเป็นทางของคนเสื่อม บัณฑิตผู้ถึง
พร้อมด้วยความเห็นอันประเสริฐ พิจารณาเห็นคนเหล่านี้
เป็นผู้เสื่อมในโลก ท่านย่อมคบโลกที่เกษม (คนผู้เจริญ) ฯ

ส่วนในข้อสุดท้ายนี้[22] พระพุทธเจ้านั้นก็ทรงตรัสตอบเทวดาว่า “บุคคลที่เกิดในสกุลกษัตริย์ มีโภคทรัพย์น้อย มีความมักใหญ่ ปรารถนาราชสมบัติ ย่อมเป็นทางของผู้เสื่อม” การวิเคราะห์ข้อมูลในข้อแสดงให้เห็นว่า การที่บุคคลนั้นเกิดในราชตระกูล หรือตระกูลกษัตริย์ย่อมีความทะเยอทะยานเป็นส่วนประกอบอยู่แล้ว แต่สิ่งที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ความปรารถนาอยากจะได้ราชสมบัติที่ไม่ใช่ของตน แต่อาจจะตกเป็นของตนอยู่ก็ได้ ดังนั้นในลักษณะนี้เราควรจะพึงสำรวมระวังในกาย วาจา ใจ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับราชตระกูลผู้มีเชื้อสายกษัตริย์ แต่ถ้าราชสมบัตินั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์นั้นด้วย สิ่งเหล่านี้ก็ย่อมอันตราย เพราะว่าการที่ผู้จะกระทำในลักษณะนี้ เป็นผู้ที่มี

---

[21] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/313.

[22] ขุ.สุ.(ไทย), 1/5/313.

ความทุจริต หรืออกุศลซึ่งเป็นไปในทางที่มิชอบ จะทำให้เสื่อมเสียแก่ตระกูลได้ หรือเมื่ออยู่ในองค์กรใดก็ตาม ก็ย่อมทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายได้ เพราะการยื้อแย่งซึ่งสิ่งที่ไม่ใช่ของตนนั้น เพราะความโลภนั่นเอง

5. บทสรุป

การจัดการองค์กรตามแนวทางปราภวสูตรนั้นเป็นการจัดการที่ประกอบด้วยพระสูตรในทางพระพุทธศาสนาที่มีการวิเคราะห์เพื่อเป็นหลักการในการจัดการที่ดีรวมถึงคอยป้องกันในเรื่องต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในองค์กรเพื่อให้องค์กรนั้นใช้เป็นทางเลือกผู้ที่จะเข้าร่วมในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเรียบร้อยดีงาม และสร้างภูมิคุ้มกันในองค์กร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ที่สนใจใฝ่เรียนรู้ มีมิตรดีควบคู่อยู่กับงานที่ใฝ่หา ขยันต่อหน้าที่ไม่คดโกงซึ่งเวลา เป็นผู้ที่สามารถเลี้ยงดูบิดามารดาอย่างสมบูรณ์ ไม่โกหกต่อผู้ใดในหน้าที่ รู้จักแบ่งปันแต่สิ่งดีและสร้างสรรค์ อย่าดูหมิ่นซึ่งศักดิ์ศรีที่สำคัญ อันทรัพย์สินที่ใช้นั้นไม่สิ้นเปลือง เชิงชู้สาวเรื่องสำคัญอย่าให้เกิด จะทูลเทิดคู่ชีวิตที่มีศีลเสมอเหมือน คอยพลักดันคนที่ดีให้เป็นใหญ่ไม่แชเชือน จงย้ำเตือนซึ่งตัวเราให้ทำดี ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดองค์กรที่สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดกระบวนการในการคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมองค์กรที่ดีในรูปแบบหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องมีแนวทางที่สำคัญนี้ เพราะว่าถ้าขาดคุณสมบัติใดในข้อเหล่านี้ก็ย่อมไม่ผ่านในการเข้าร่วมต่อองค์กรนั่นเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็นแนวทางในการจัดการองค์กรตามแนวพระพุทธศาสนาที่ทางผู้เขียนได้นำมาเขียนวิเคราะห์ให้เกิดเห็นภาพ หรือเป็นสิ่งที่เข้ากับสถานการณ์ในรูปแบบปัจจุบันที่สำคัญดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

กิ่งกาญจน์ วรนิทัศน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ** *(Management 3/e)*. กรุงเทพมหานคร : แมคกรอ–ฮิล.(2552).

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. **การบริหารผลงานเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น.(2551).

ตุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการ.** กรุงเทพมหานคร : พี เอ็น เค แอนด์ สกายพริ้นติ้ง.(2554).

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. **SWOT การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน** *(พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.(2543).

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์). **ธรรมวิจยานุศาสน์.** ข้อมูลออนไลน์. สืบค้น 26 กุมภาพันธ์ 2564,จาก https://bit.ly/380JYjl

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.(2556).

วารุณี เตชะคุณารักษ์. **การใช้ SWOT วิเคราะห์ตนเอง.** ข้อมูลออนไลน์. สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564, จาก http://techno.rtu.ac.th/detailk11.php

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **ปราภวสูตร.** ข้อมูลออนไลน์. สืบค้น 2 มีนาคม 2564, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ปราภวสูตร

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **การจัดการองค์กร.** สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/การจัดการ

หอพระสมุดวชิรญาณ. **ปราภวสูตร.** กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ.(2470).

อาทิตย์ วงษ์สง่า. **SWOT Analysis.** ข้อมูลออนไลน์ สืบค้น 25 กุมภาพันธ์ 2564, จาก http://www.physics.sci.ku.ac.th/physkm/Storage/S1/swot-analysis.pdf

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดบริการสาธารณะอย่างมีคุณภาพ

Local Government Organizations and the Effective Provision of Public Service

สมชัย นันทาภิรัตน์, Somchai Nantapirat[1]

E-mail: nantapirat_s@hotmail.com

Received: *April 1, 2021* **Revised:** *August 30, 2021*

Accepted: *August 30, 2021*

บทคัดย่อ

การจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องอาศัยการวางเป้าหมายเพื่อช่วยกำหนดทิศทางการจัดบริการสาธารณะของท้องถิ่นให้มีคุณภาพที่ดีและตอบโจทย์ความต้องการของทุกภาคส่วนมากยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคิดการจัดบริการสาธารณะเพื่อตอบโจทย์ความเท่าเทียมในทุกมิติ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงสร้างการหลอมรวมคนทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชน สังคม ท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้กลายเป็นเป้าหมายและความคาดหวังที่สำคัญของการจัดบริการสาธารณะในประเทศและท้องถิ่น การบริการสาธารณะที่ดีจะช่วยให้เกิดการเจริญเติบโตและสร้างความสุขสมบูรณ์ในชีวิตของประชาชนและเกิดการจ้างงานของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นกลไกหลักที่สำคัญในการสร้างการหลอมรวมคนทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชน สังคม ท้องถิ่น ได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาเพื่อสร้างการเจริญเติบทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยการจัดบริการสาธารณะได้อย่างมีคุณภาพโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยยึดหลักคิดการจัดบริการสาธารณะในมิติต่างๆ คือ ความเหมาะสมของประเภทของบริการสาธารณะ ระดับการหาผลประโยชน์และการแสวงหากำไร บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายของบริการสาธารณะ และความสอดคล้องระหว่างประเภทของบริการสาธารณะและรูปแบบบริการสาธารณะ

คำสำคัญ: (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น), (บริการสาธารณะ), (การจัดบริการสาธารณะ),

---

[1] กรรมการผู้จัดการ บริษัท ซัมเมอร์โซลูชั่น จำกัด / Managing Director Summer Solution Co.,Ltd.

Abstract

Organization of public services of local government needs target planning to supervise the right direction of the local public services with good quality and meet the needs of all sectors by using the principle of providing public services to meet all dimensions of equality in both social and economic section. This includes building up the unity of people and groups in local community and society in order to improve the quality of life as established goal and expectation of organizing the local public services in country and locality. A good public service surely contributes the reasonable growth and happiness of residents and the employment in that locality. The local government organization must be the main mechanism for uniting of everyone and various groups in the community, local society, along with the development of local economic growth. Providing quality of public services applied by the local government by adhering to the public service principle in various dimensions, i.e., the suitability of public service type, level of exploitation and profitability, people or target groups of public service and consistency between types of public services and public service models.

Keywords: (Local government organization), (Public service),(Organization of public service)

1. บทนำ

การจัดบริการสาธารณะ (Public Services Management) เป็นกิจกรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบของภาครัฐ และถือเป็นภาระหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องจัดทำเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรวม (Public interest) โดยจัดระเบียบสังคม รักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยให้ประชาชนและสังคม การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตเพื่อให้ประชาชนมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี หรือการให้บริการประชาชนโดยรัฐที่ดาเนินการในลักษณะของรัฐสวัสดิการ มีกฎหมายรองรับ มีความต่อเนื่องไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานะของรัฐบาล[2] การบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการมีสองประเภท คือ บริการสาธารณะระดับชาติซึ่งรัฐมอบหมายให้องค์ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการจัดทำและบริการสาธารณะซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมีกฎหมายแบ่งแยกหน้าที่และประเภทของการบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทจะเป็นผู้จัดทำ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ (1) บริการสาธารณะทางด้านสุขอนามัย (2) บริการสาธารณะทางด้านเศรษฐกิจ (3) บริการสาธารณะทางด้านสังคมและการศึกษา (4) บริการสาธารณะทางด้านวัฒนธรรม[3]

ในขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่นได้ให้ความสนใจต่อการจัดบริการสาธารณะ โดยฝ่ายบริหารที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนย่อมพยายามหามาตรการและวิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้ท้องถิ่นของตนสามารถจัดบริการสาธารณะได้อย่างราบรื่นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่เป็นฐานเสียงสำหรับการเลือกตั้งของผู้บริหารท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กและมีความใกล้ชิดกับประชาชนทั้งด้านกายภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ การตัดสินใจเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นขึ้นอยู่กับความสามารถในการนำงบประมาณและการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ภายในพื้นที่[4] ความเอาใจใส่ของฝ่ายบริหารในท้องถิ่นย่อมส่งผลดีต่อการจัดบริการสาธารณะอีกด้วย

---

[2] Campbell, H. (1979). Black s law dictionary (5th ed.). New York: West. P. 1108

[3] De Soto, J. (1989). Droit administrative: Theorie generale du service public. Paris: Edition Montchrétien.p.333

[4] อภิชาต สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร, นิติ ภวัครพันธุ์, **ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย** (เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), น. 105.

การบริการสาธารณะประเภทใดที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถ “ทำได้” หรือ “ทำไม่ได้” แม้โดยหลักการ ผู้ที่ตัดสินในเรื่องนี้ควรเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองที่ต้องบอกว่าท้องถิ่นของตนจะจัดบริการสาธารณะที่เหมาะสมต่อท้องถิ่นประเภทใดได้บ้าง อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมักมีหน่วยงานรัฐภายนอกผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เป็นผู้กำหนดมาตรฐานเพื่อกำกับดูแลสินค้าและบริการสาธารณะให้เป็นไปตามมาตรฐาน ที่จะให้คำแนะนำหรือตัดสินว่าอะไรคือบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น“ทำได้” หรือ “ทำไม่ได้” เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดบริการสาธารณะตามประเภทหรือรูปแบบกฎหมายกำหนด รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดบริการสาธารณะให้เป็นไปตามมาตรฐาน อาทิกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในฐานะผู้ให้คำปรึกษาแนะนำและกำกับดูแลการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถมีข้อวินิจฉัยว่าประเภทและรูปแบบบริการสาธารณะใดบ้างที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำได้หรือทำไม่ได้[5]

ฉะนั้น การจัดบริการสาธารณะเป็นภารกิจใหญ่ที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ควรจัดบริการสาธารณะให้ได้อย่างครอบคลุมความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและมีคุณภาพดี ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ 2550 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 และกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ระบุอำนาจหน้าที่และขยายขอบเขตประเภทและรูปแบบบริการสาธารณะที่ท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ ขณะเดียวกันแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการระบุถึงการถ่ายโอนภารกิจบริการสาธารณะของส่วนกลางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปดำเนินการและรูปแบบการจัดบริการสาธารณะที่สามารถจัดทำได้อีกด้วย[6] ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้มุ่งประเด็นไปในเรื่องที่ว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถจัดบริการสาธารณะได้ดีและมีคุณภาพ

2. การจัดบริการสาธารณะ

บริการสาธารณะเป็นภารกิจของรัฐ (Function of State) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อยู่ในความอำนวยการของรัฐ และถือเป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดทำเพื่อตอบสนองความต้องการของ

---

[5] วุฒิสาร ตันไชย, อรทัย ก๊กผล, ศิกานต์ อิสรระชัยยศ, วิลาวัลย์ หงษ์นคร,อภิวรรณ ซักเซ็ค, พิชิตชัย กิ่งพวง, เอกวีร์ มีสุข, **ข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า,2558), น. 270.

[6] วุฒิสาร ตันไชย. **รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.**กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2559.

ประชาชนโดยรวม (Public interest)โดยจัดระเบียบสังคม รักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยให้ประชาชนและสังคม เพื่อการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีเป้าหมายอยู่ 2 หลัก คือ เพื่อให้บริการพื้นฐาน บริการพิเศษต่างๆ และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตให้ประชาชนและสังคมโดยรวม เช่น การรักษาความมั่นคงปลอดภัย การอำนวยความยุติธรรม การศึกษา สาธารณะสุข การสงเคราะห์ ฯลฯ และเพื่อให้บริการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตให้ประชาชน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน การขนส่งคมนาคม ฯลฯ

2.1 หลักเกณฑ์การจัดทำบริการสาธารณะ[7]

1) หลักความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (the principle of continuous) การจัดทำบริการต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เนื่องจากบริการสาธารณะเป็นกิจการที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน ประชาชนมีความต้องการใช้บริการตลอดเวลา การจัดทำบริการสาธารณะจึงต้องมีความต่อเนื่อง จะเลือกดำเนินการเป็นเฉพาะช่วงเวลาไม่ได้ เพราะจะสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ใช้บริการ ซึ่งในวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์เรียกว่า “การคงอยู่ของบริการสาธารณะ” และบริการสาธารณะที่รัฐมอบให้เอกชนไปดำเนินการแทนต้องมีการให้บริการอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน หากเอกชนผู้ได้รับมอบให้จัดทำบริการไม่สามารถจัดทำบริการสาธารณะนั้นได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะต้องถูกลงโทษตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญา การบริการสาธารณะของรัฐหรือรัฐมอบให้เอกชนจัดทำแทนแต่ละประเภทจะมีระดับความต่อเนื่องแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และลักษณะของบริการสาธารณะนั้น ๆ ว่ามีความสำคัญต่อสังคมมากน้อยเพียงใดและการจัดทำบริการสาธารณะบาง ประเภทไม่จำเป็นต้องจัดทำอย่างถาวร แต่จะต้องจัดทำอย่างสม่ำเสมอ

2) หลักความเสมอภาค (the principle of equal) เนื่องจากการจัดทำบริการสาธารณะไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อผู้ใดผู้หนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาชนโดยส่วนรวม ประชาชนจึงย่อมได้รับสิทธิหรือได้รับประโยชน์จากบริการสาธารณะนั้นอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมเป็นบริการที่รัฐจัดทำขึ้นแล้วจะต้องให้บริการแก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันจะเลือกปฏิบัติไม่ได้ รวมทั้งความเสมอภาคในด้านราคาค่าบริการ และการบริการและองค์กรที่จัดทำบริการต้องทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้หลายช่องทางและง่ายต่อการรับบริการไม่มีความสลับซับซ้อน

---

[7] อำนวย บุญรัตนไมตรี. **แนวคิดการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 กันยายน 2558 – กุมภาพันธ์ 2559, หน้า 28

3) หลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (the principle of adaptation) รัฐต้องจัดทำบริการสาธารณะให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน และเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง รัฐจึงควรคำนึงถึงความจำเป็นในการปรับปรุงการจัดทำบริการสาธารณะให้เป็นไปตามวิวัฒนาการของสังคมรวมทั้งเมื่อมีเหตุที่ความต้องการของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปการบริการสาธารณะนั้นควรได้รับการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของประชาชน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงการจัดทำบริการสาธารณะ

ดังนั้น การบริการสาธารณะจึงเป็นการดำเนินการของรัฐหรือฝ่ายปกครองในการกิจการที่อยู่ในความอำนวยการหรือในกำกับดูแลของฝ่ายปกครองที่จัดทำเพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนทุกคน ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การทำงาน การมีรายได้ รวมถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการบริการทางสังคม โดยรัฐหรือฝ่ายปกครองต้องดำเนินการให้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ เพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรม อันจะเป็นการช่วยลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและรายได้ รวมถึงทำให้เศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้น เมื่อผู้มีรายได้น้อยหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมสามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงเหมาะสมและมีคุณภาพ ก็จะทำให้บุคคล เหล่านั้นสามารถพัฒนาตนเองให้เจริญเติบโตเป็นทรัพยากรของชาติที่มีคุณภาพต่อไป

โดยที่การจัดทำบริการสาธารณะมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการตามหลักนิติธรรม หลักเกณฑ์สำคัญในการจัดทำบริการสาธารณะจึงได้ถูกสร้างขึ้นมาให้มีส่วนคล้ายกับหลักทั่วไปของกฎหมายเกี่ยวกับบริการสาธารณะ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาถึงสถานภาพของบริการสาธารณะ กฎเกณฑ์ของบริการสาธารณะอันประกอบด้วยหลัก 3 ประการ[8] คือ

1. หลักว่าด้วยความเสมอภาค เป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญประการแรกในการจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐเข้ามาจัดทำบริการสาธารณะนั้น รัฐมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะจัดทำบริการสาธารณะขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะแต่เป็นการจัดทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคน กิจการใดที่รัฐจัดทำเพื่อ บุคคลใดโดยเฉพาะจะไม่มีลักษณะเป็นบริการสาธารณะ ประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติหรือได้รับผลประโยชน์จากบริการสาธารณะอย่างเสมอภาคกัน เช่น การให้บริการแก่ประชาชน การรับสมัครงาน รัฐต้องให้บริการสาธารณะโดยเท่าเทียมกันจะเลือกปฏิบัติให้แก่ผู้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือสีผิวหรือเพศใดเพศหนึ่งมิได้ เพราะจะขัดกับหลักการดังกล่าว

---

[8] กรพจน์ อัศวินวิจิตร. **หลักนิติธรรมกับการบริการสาธารณะ**, วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2559. หน้า 7

2. หลักว่าด้วยความต่อเนื่อง เนื่องจากบริการสาธารณะเป็นกิจการที่มีความจำเป็นสำหรับประชาชน ดังนั้นหากบริการสาธารณะหยุดชะงักลงไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม ประชาชนผู้ใช้บริการสาธารณะย่อมได้รับความ เดือดร้อนเสียหายได้ ดังนั้น ต้องมีความต่อเนื่องตลอดเวลา เช่น การไฟฟ้าจะมีการนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องเงินเดือน โดยไม่ยอมจ่ายไฟฟ้าให้แก่ท้องถิ่นย่อมทำไม่ได้ เพราะอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น นอกจากนี้หลักว่าด้วยความต่อเนื่องยังมีผลกระทบต่อสัญญาทางปกครอง กล่าวคือเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นมีผลทำให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนที่ได้รับมอบหมายจากฝ่ายปกครองให้จัดทำบริการสาธารณะไม่สามารถดำเนินการตามสัญญาต่อไปได้ตามปกติ ฝ่ายปกครองอาจเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสัญญาได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะแล้วฝ่ายปกครองก็จะเข้าดำเนินการเอง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องหรือหากเป็นกรณีที่เอกชนต้องรับภาระมากขึ้น ฝ่ายปกครองอาจต้องเข้าไปร่วมรับภาระกับเอกชนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องด้วยเช่นเดียวกัน

3. หลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง บริการสาธารณะที่ดีนั้นจะต้องสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และความจำเป็นในทางปกครองที่จะรักษาประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งปรับปรุงให้เข้ากับวิวัฒนาการของความต้องการส่วนรวมของประชาชนด้วย เช่น เอกชนที่ได้รับมอบอำนาจจากฝ่ายปกครองให้เดินรถประจำทางแต่เดิมใช้รถประจำทาง 3 คันก็เพียงพอ แต่เมื่อเวลาผ่านไปจำนวนผู้ใช้บริการมีมากขึ้น ความต้องการมากขึ้นย่อมต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย ถ้าไม่ปรับปรุงฝ่ายปกครองอาจบอกเลิกสัญญากับเอกชนที่ได้รับมอบอำนาจจากฝ่ายปกครองนั้นได้

2.2 รูปแบบการจัดบริการสาธารณะ

การจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพิจารณาถึงรูปแบบว่าประเภทบริการสาธารณะที่เราจะจัดควรมีรูปแบบใดจึงเหมาะสมที่สุด เพราะรูปแบบก็คือเครื่องมือและวิธีการที่จะช่วยให้การจัดบริการสาธารณะดำเนินงานได้อย่างสะดวกและตอบโจทย์ความต้องการของประชาชน โดยที่รูปแบบการจัดบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกใช้ต้องสอดคล้องและไม่ควรขัดกับองค์ประกอบของ “บริการสาธารณะ” ด้วย แม้ว่าบริการสาธารณะ (public services) จะเป็นคำที่คลุมเครือในการนิยามความหมายให้เป็นที่เข้าใจและยอมรับตรงกันว่า “ความเป็นสาธารณะ” (publicness) คืออะไร โดย Shamsul Haque (2001) ได้

เสนอความหมายและเกณฑ์ว่าบริการสาธารณะที่ดีและมี “ความเป็นสาธารณะ” ควรมีองค์ประกอบและขอบเขตใน 5 ด้าน[9] คือ

1) ระดับความแตกต่างระหว่างรัฐ–เอกชน (the degree of public–private distinction) ว่าความเป็นสาธารณะต้องมีบรรทัดฐานการบริการ (service norms) ได้แก่ ความไม่ลำเอียงและการเปิดกว้าง ความเท่าเทียมและการเป็นตัวแทนมีธรรมชาติที่ซับซ้อนและมักผูกขาดและมีผลกระทบทางสังคมในวงกว้างและยาวนาน

2) องค์ประกอบของผู้รับบริการ (Composition of Service recipient) คือ จำนวนและขอบข่ายของผู้รับบริการ ที่ Haque เสนอว่า ความเป็นสาธารณะ คือ มีการแบ่งปันและขอบข่ายการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างครอบคลุมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของประชาชนทุกคน อีกทั้งมีองค์ประกอบของผู้รับบริการสัมพันธ์กับขอบข่ายความเป็นเจ้าของความเป็นสาธารณะของประชาชนและธรรมชาติของประชาชนอีกด้วย

3) ธรรมชาติของบทบาท (nature of the role) ของบริการสาธารณะที่เกิดขึ้นในสังคม ว่าความเป็นสาธารณะเกิดขึ้นได้ถ้าบริการสาธารณะมีบทบาทที่เข้มแข็งและกว้างขวางจนแสดงถึงผลกระทบทางสังคมในวงกว้าง

4) ความรับผิดรับชอบสาธารณะ (public accountability) ความเป็นสาธารณะของการบริการสาธารณะ คือ ขอบข่ายของการรับผิดรับชอบต่อสาธารณะที่ต้องอาศัยกระบวนการต่าง ๆเช่น การรับฟังความคิดเห็น การมีกระบวนการต่อการแสดงความไม่พอใจ การมีผู้ตรวจการหรือการมีกฎหมายที่แสดงความโปร่งใส นอกจากนี้ การมีอยู่ของสถาบันจำนวนมากของการแสดงความรับผิดรับชอบสาธารณะยังไม่เพียงพอ แต่ต้องทำให้สถาบันเหล่านี้ต้องมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดการแสดงความรับผิดรับชอบสาธารณะด้วย

5) ความเชื่อมั่นสาธารณะ (public trust) การบริการสาธารณะคงรักษาความเป็นสาธารณะได้ต้องรักษาความน่าเชื่อถือความเป็นผู้นำและการตอบสนองของบริการสาธารณะต่อประชาชน

การเลือกรูปแบบการจัดบริการสาธารณะที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักนิยมจัดบริการสาธารณะด้วยรูปแบบ “การดำเนินงานด้วยตนเอง” แม้ว่าปัจจุบันมีความพยายามนำรูปแบบการจัดบริการสาธารณะอื่น ๆ ที่ท้องถิ่นสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้เพิ่มเติมเพื่อลดภาระการจัดบริการสาธารณะด้วยตนเองลง แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมใช้หรือแม้จะมีการพยายามนำมาใช้ก็ยังมีอุปสรรคในทางกฎหมายและความสามารถของท้องถิ่นเอง ทำให้การจัดบริการสาธารณะไม่

[9] Shamsul Haque, “The Diminishing Publicness of Public Service under the Current Mode of Governance,” Public Administration Review 61, no. 1 (January–February 2001): p. 66–67.

สามารถสอดคล้องกับองค์ประกอบดังที่กล่าวมาตอนต้น ซึ่งอาจกระทบต่อความเชื่อมั่นสาธารณะ (public trust) ที่ต้องรักษาไว้โดยมีบริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน[10]

3. การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ดำเนินการจัดทำและเผยแพร่มาตรฐานการบริการสาธารณะ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชนสังคมและรักษาความสงบเรียบร้อย และด้านการลงทุนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม รวม 48 มาตรฐาน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดบริการสาธารณะตามภารกิจหน้าที่และภารกิจที่ท้องถิ่นได้รับถ่ายโอนจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้บริการที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นผู้ทำหน้าที่ในการให้ความเห็นทางกฎหมายแก่หน่วยงานของรัฐและมีบทบาทที่สำคัญในการชี้ถึงรูปแบบและประเภทบริการสาธารณะรูปแบบใดที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ได้มีความเห็นที่สำคัญต่อการกำหนดทิศทางการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยทั้งประเทศเป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ การกำหนดว่าบริการสาธารณะประเภทใดที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำได้และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้รูปแบบและวิธีการใดจัดทำบ้างจำเป็นต้องมีการวางหลัก ในที่นี้ผู้เขียนเห็นว่าประเภทบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ควรยึดหลักความสามารถทั่วไปของท้องถิ่น (General Competence) หรือหลักความสามารถของท้องถิ่น (Local Capability) อันเกิดจาก “พื้นฐานแนวคิดว่าการดำเนินกิจกรรมสาธารณะทั้งมวลเป็นหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นในระดับล่างสุดเสมอ หน่วยการปกครองท้องถิ่นในระดับสูงขึ้นไปจะเลือกดำเนินกิจกรรมสาธารณะใด ๆก็ต่อเมื่อท้องถิ่นระดับล่างไม่มีศักยภาพที่จะดำเนินการได้ หรือหากดำเนินการได้ก็อาจเกิดปัญหากระทบกับท้องถิ่นอื่น ๆ หรือเป็นผลเสียหายต่อประเทศชาติโดยรวม”[11]

ฉะนั้นแล้วการบริการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจขององค์กรปกครองท้องถิ่น จึงเป็นกิจการที่เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะและเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยมีลักษณะดังนี้ คือจัดให้น้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล บำบัดน้ำเสีย

---

[10] วุฒิสาร ตันไชย. **รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.**กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2559. หน้า 23

[11] วุฒิสาร ตันไชย, **“การกระจายภารกิจหน้าที่ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่,”** สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2564. จาก http://www.local.moi.go.th/webst/botfam1.htm.

บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วางผังเมือง เป็นต้น แต่ในส่วนมากแล้วผู้บริหารท้องถิ่นส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับการให้บริการสาธารณะในด้านโครงสร้างพื้นฐานอย่างมาก ซึ่งผู้บริหารท้องถิ่นเห็นว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตของประชาชนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของถนนไฟฟ้า น้ำประปาถือได้ว่าล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชน

3.1 การจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น[12]

ในการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 รูปแบบด้วยกัน ดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำบริการสาธารณะเอง โดยเก็บค่าบริการหรือไม่ก็ได้รายได้จากส่วนนี้อาจจะคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ก็ตาม แต่มีข้อดีที่องค์กรปกครองท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบายด้านราคา คุณภาพการให้บริการได้เอง และจัดสรรบริการไปยังกลุ่มเป้าหมายได้แต่มีจุดอ่อนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับภาระด้านงบประมาณเองทั้งหมด

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำบริการสาธารณะโดยการจ้าง (contracting) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจเลือกใช้วิธีการจ้างองค์กรภายนอกให้จัดทำบริการสาธารณะ เช่น การจ้างหน่วยธุรกิจ การจ้างหน่วยงานอิสระนอกระบบราชการ การจ้างรัฐวิสาหกิจ การจ้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น การจ้างอาจจะเป็นการจ้างให้จัดทำบริการสาธารณะนั้นทั้งหมดหรือการจ้างเป็นบางส่วนก็ได้ การจ้างให้จัดทำบริการสาธารณะองค์ก รปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะไม่เก็บค่าใช้บริการจากประชาชน แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้จ่ายเงินให้กับผู้รับจ้าง

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สัมปทาน (concession) เป็นการให้อำนาจการจัดทำบริการสาธารณะแก่หน่วยงานภายนอกลงทุนดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้หน่วยงานที่ได้รับสัมปทานเก็บค่าใช้บริการตามสัญญาหรือเงื่อนไขที่ตกลงกัน รวมทั้งผู้รับสัมปทานต้องรับความเสี่ยงเอง

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมทุนกับหน่วยงานอื่น (joint venture) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถร่วมลงทุนกับองค์กรภายนอกรวมถึงการช่วยเหลือของต่างประเทศหรือความเป็นหุ้นส่วนกับรัฐเพื่อดำเนินกิจกรรมหรือจัดทำบริการสาธารณะ ซึ่งส่วนใหญ่การร่วม

---

[12] อำนวย บุญรัตนไมตรี. **แนวคิดการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น,** วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 กันยายน 2558 – กุมภาพันธ์ 2559, หน้า 34

ทุนจะเกิดขึ้นกับโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เงินลงทุนและเทคโนโลยีสูง เช่น ระบบการขนส่งมวลชนโครงการพัฒนาระบบพลังงาน โครงการพัฒนาเขตอุตสาหกรรม การร่วมทุนกับหน่วยงานอื่นมีข้อดีในเรื่องของการประหยัดงบประมาณในการลงทุนลดความเสี่ยงในการดำเนินกิจการและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ

5 การจัดทำบริการสาธารณะโดยการร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำบริการสาธารณะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นได้โดยความสมัครใจและตามความพร้อมในการร่วมมือของแต่ละองค์กรลักษณะของความร่วมมือ เช่น การแลกเปลี่ยนบริการ (trading service) การให้เช่าอุปกรณ์ (renting equipment) การจ้าง (contracting) การใช้บุคลากรร่วมกัน (sharing staff) การร่วมบริการ (consolidating) การร่วมกันใช้สิ่งอำนวยความสะดวก (joint use of a facility) การจัด ตั้งเขตบริการพิเศษ (special purpose districts) การจัดซื้อและเป็นเจ้าของอุปกรณ์ร่วม (joint purchase and ownership of equipment) หรือการจัดซื้ออุปกรณ์ร่วมกัน (cooperative purchasing)

3.2 ระบบมาตรฐานการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น[13]

ระบบมาตรฐานการบริการสาธารณะของท้องถิ่นที่มีอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การจัดบริการสาธารณะขั้นมาตรฐาน หรือที่เรียกว่า Standard Public Services 2) การจัดบริการสาธารณะเพื่อความเป็นเลิศ หรือที่เรียกว่า Best Practices และ 3) การจัดบริการสาธารณะที่มีการให้สัญญาต่อผู้ใช้บริการหรือที่เรียกว่า Citizen Charter โดยมีลักษณะดังนี้

1) การจัดบริการสาธารณะขั้นมาตรฐาน (Standard Public Services) มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนให้ครอบคลุมและได้มาตรฐานขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีนัยของการบังคับให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ ดังนั้นในระบบมาตรฐานนี้จึงมีการออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติงาน พร้อมทั้งกำหนดกลไกและมาตรการกากับดูแล หรือแม้กระทั่งการแทรกแซงการใช้ดุลยพินิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ ระบบมาตรฐานการบริการสาธารณะขั้นต่ำจึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบความสัมพันธ์แนวตั้ง (Vertical relationship) ระหว่างรัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

---

[13] สันต์ชัย รัตนะขวัญ. **มาตรฐานกลางในการจัดทำบริการสาธารณะ.** สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2564, จาก www.kpi.ac.th

ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งต้องปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำ หากท้องถิ่นใดไม่ประสงค์ที่จะปฏิบัติตามหรือไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานการดำเนินงาน ก็ให้ดำเนินการขอประชามติหรือขอความยินยอมจากประชาชนในท้องถิ่น แล้วเสนอขออนุมัติจากหน่วยงานของรัฐซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลมาตรฐานการจัดทำบริการสาธารณะของท้องถิ่นในเรื่องนั้นๆ ตามลำดับ หลักการขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานการดำเนินงานโดยใช้มติการให้ความยินยอมหรือการรับรองของประชาชนท้องถิ่นดังกล่าวเรียกว่าหลัก Home Rule ประเทศต่างๆ มีลักษณะของระบบการจัดทำบริการสาธารณะขั้นมาตรฐานที่แตกต่างกัน บางประเทศมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ด้านการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้อย่างกว้างๆ ไม่ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพขั้นต่ำของบริการสาธารณะ รวมทั้งไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้แต่อย่างใด อีกทั้งในบางประเทศอาจไม่ได้กำหนดประเภทของบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มี เนื่องจากประเทศเหล่านี้กำหนดประเภทบริการหรือกิจกรรมที่ห้ามไม่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการที่อาจกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ จึงกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลโดยเฉพาะ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนี้สามารถใช้ดุลยพินิจในการเลือกประเภทบริการ ระดับคุณภาพของบริการและวิธีจัดบริการได้อย่างเต็มที่

2) การจัดทำบริการสาธารณะเพื่อความเป็นเลิศ (Best Practices) มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาระบบบริการได้มีการริเริ่มบุกเบิก ค้นคว้าพัฒนามาตรฐานคุณภาพบริการให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และจัดให้มีศูนย์กลางการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดทำบริการสาธารณะระหว่างท้องถิ่นต่างๆ ขึ้นในอนาคต โดยอาศัยความสมัครใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับ และไม่ต้องใช้อำนาจรัฐเข้าควบคุมหรือผลักดันให้ท้องถิ่นต้องปฏิบัติตาม กลไกการปฏิบัติงานของระบบมาตรฐานลักษณะนี้จะเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันระหว่างท้องถิ่น โดยให้รางวัล ให้การยอมรับ รับรองคุณภาพ หรือให้ผลประโยชน์ตอบแทนอื่นๆ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนในด้านเทคนิควิชาการ คำปรึกษา เพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพบริการของตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การพัฒนาการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อความเป็นเลิศนี้จะเริ่มต้นโดยการบุกเบิกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมสูงก่อน และแพร่ต้นแบบขยายออกไปสู่ท้องถิ่นอื่นๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมสูงเริ่มพัฒนาคุณภาพการบริการสาธารณะในเรื่องที่ตนเองพร้อมมากที่สุดก่อน โดยเมื่อมีต้นแบบที่ดีพร้อมกับกลไกการสนับสนุนของระบบส่งเสริมมาตรฐานบริการสาธารณะ เช่น การรับรองคุณภาพ การให้รางวัล การประกาศเกียรติคุณ และด้วยแรงขับของ

การแข่งขันรวมทั้งการเรียนรู้ระหว่างท้องถิ่นด้วยกันเอง จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เริ่มนำระบบการพัฒนาคุณภาพบริการการจัดทำสาธารณะเข้ามาใช้มากขึ้น

3) การจัดบริการสาธารณะที่มีการให้ สัญญาต่อผู้ใช้บริการ (Citizen Charter) ระบบมาตรฐานบริการสาธารณะประเภทนี้พัฒนาขึ้นในปี ค.ศ. 1990 โดยรัฐบาลอังกฤษ มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมคุณภาพของบริการสาธารณะที่จัดโดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สนองตอบความต้องการของผู้ใช้บริการมากที่สุด ระบบประกันคุณภาพบริการของอังกฤษที่เรียกว่า Citizen Charter นั้นใช้มาตรการทางกฎหมายกำหนดให้หน่วยจัดบริการสาธารณะทุกหน่วยจัดทำมาตรฐานการให้บริการของ และประกาศให้ประชาชนผู้ใช้บริการได้รับทราบถึงสิทธิประโยชน์ของตนเองต่อการรับบริการ พร้อมทั้งให้ผู้ใช้บริการทำหน้าที่ควบคุมดูแลคุณภาพการให้บริการ เพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของตนเองที่ใช้บริการ ในขณะที่หน่วยจัดบริการต้องรักษามาตรฐานการให้บริการของตนเองตามที่ประกาศหรือให้สัญญาไว้แก่ประชาชนหรือผู้ใช้บริการ ถ้าทำไม่ได้ตามนั้น ผู้ใช้บริการสามารถฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายหรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ต่อหน่วยจัดบริการนั้น ซึ่งหน่วยจัดบริการต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายหรือข้อเรียกร้องนั้นๆ

การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นแต่ละประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างก็มีขีดความสามารถการจัดบริการสาธารณะ เพราะถ้าเป็นท้องถิ่นขนาดเล็ก งบประมาณก็น้อยก็จะดำเนินบริการสาธารณะในเรื่องที่ตัวเองจะทำได้ ส่วนที่เกินความสามารถก็จะให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับสูงดำเนินการในส่วนที่ท้องถิ่นระดับล่างไม่มีศักยภาพที่จะดำเนินการได้ แต่การดำเนินบริการสาธารณะทุกประเภทล้วนแต่เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เว้นไว้แต่ที่กฎหมายกำหนดไว้ห้ามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริการสาธารณะในบางประเภทเท่านั้น

4. บทสรุป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ต้องมีหลักคิดการจัดบริการสาธารณะในมิติต่างๆ คือ ในมิติแรกให้มองถึงความเหมาะสมของประเภทของบริการสาธารณะ ว่ากิจกรรม โครงการอะไรบ้างที่ควรนำมาดำเนินการหรือจัดเป็นบริการสาธารณะ มิติที่สองให้มองถึงระดับการหาผลประโยชน์และการแสวงหากำไร ว่ากิจกรรมอะไรบ้างที่ควรนำมาจัดเป็นบริการสาธารณะ เมื่อดำเนินไปแล้วท้องถิ่นได้อะไรบ้าง มีประโยชน์หรือไม่ มิติที่สามให้มองถึงบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายของบริการสาธารณะว่าในการจัดทำบริการสาธารณะนั้น จะช่วยสร้างการเข้าถึงบริการสาธารณะของประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในท้องถิ่นในลักษณะใด และในมิติสุดท้ายให้มองถึงความสอดคล้องระหว่างประเภทของบริการ

สาธารณะและรูปแบบบริการสาธารณะ ว่าในแต่ละประเภทของบริการสาธารณะควรดำเนินงานในรูปแบบใดจึงเหมาะสมที่สุด ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพได้นั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีความอิสระในการจัดบริการสาธารณะและตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อยกระดับการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดบริการได้อย่างมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรพจน์ อัศวินวิจิตร, (2559). **หลักนิติธรรมกับการบริการสาธารณะ,** วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

วุฒิสาร ตันไชย, อรทัย ก๊กผล, ศิกานต์ อิสรระชัยยศ, วิลาวัลย์ หงษ์นคร,อภิวรรณ ซักเซ็ค, พิชิต.

วุฒิสาร ตันไชย. (2559). **รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า

อภิชาต สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร, นิติ ภวัครพันธุ์, (2556). **ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย** เชียงใหม่:แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อำนวย บุญรัตนไมตรี. **แนวคิดการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, วารสารการเมืองการปกครอง,** ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 กันยายน 2558 – กุมภาพันธ์ 2559

วุฒิสาร ตันไชย, **“การกระจายภารกิจหน้าที่ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่,”** สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2564. จาก http://www.local.moi.go.th/webst/botfam1.htm.

สันต์ชัย รัตนะขวัญ. **มาตรฐานกลางในการจัดทำบริการสาธารณะ.** สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2564, จาก www.kpi.ac.th

Campbell, H. (1979). **Black slaw dictionary** (5th ed.). New York: West.

De Soto, J. (1989). **Droit administrative: Theorie generale du service public.** Paris: Edition Mont Chrétien.

Shamsul Haque, **“The Diminishing Publicness of Public Service under the Current Mode of Governance,”** Public Administration Review 61, no. 1 (January–February 2001)

การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

Academic Administration in Teaching Management According to *Iddhipāda* Principle in the Covid-19 Crisis

อรุณรัชช์ ศาสตร์สกุล, Arunrat Satsagul[1]

E-mail: arunrat.sat90@gmail.com

Received: *September 13, 2021* **Revised:** *February 4, 2022*

Accepted: *February 4, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการ ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 พบว่า หลักอิทธิบาท 4 ช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารเกิดความพอใจในการทำงานเต็มความรู้ความสามารถ ถึงแม้สถานการณ์จะหนักภาระงานจะมากต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญาและไตร่ตรองงานต่าง ๆ อย่างรอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามถานการณ์ให้ดีขึ้นโดยการปฏิบัติตามการจัดการเรียนการสอนในแบบเดิมปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ ด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวีดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์

คำสำคัญ: (การบริหารงานวิชาการ), (อิทธิบาท 4), (วิกฤติการณ์โควิด 19)

---

[1] สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Abstract

This academic article concentrates on looking forward the guidelines for academic management on teaching management based on *Iddhipāda* Principles in the COVID–19 Crisis. It was true that *Iddhipāda* or path of accomplishment principle effectively encourages executives to satisfy at work with full effort and ability, even though the situation is heavy, workload is very high, the executives must be satisfied with their work, continuing the work with diligence, verifying the work with wisdom and ponder the tasks to solve problems happened while teaching and learning in the crisis time of Covid–19 with the better way by following the traditional teaching management, forming the team work and cooperation networks, with online teaching through a variety of technological media, teaching through video clips, properly choosing the simple and difficult teaching switch, online teaching using mixed offline–online teaching.

Keywords: (Academic administration according), (Iddhipada), (Covid–19 crisis)

1. บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินโยบายการปฏิรูประบบบริหารจัดการในการบริหารและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ได้กำหนดให้การปรับระบบบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นยุทธศาสตร์และได้กำหนดมาตรการในการดำเนินการไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ปรับระบบบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) เร่งรัดการกระจายอำนาจให้สถานศึกษา 3) ส่งเสริมให้ใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม 4) สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม และ 5) ส่งเสริมการบริหารที่มุ่งเน้นผลสำฤทธิ์ ปัจจุบันมีการปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดนิยามของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา มีการรวมสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมสามัญศึกษาตามโครงสร้างเดิมที่มีบริบทต่างกัน ดังนั้น จึงต้องพยายามพัฒนาระบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงต้องนำหลักการดังกล่าวมาดำเนินการโดยมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ ทำให้

ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข[2] ถ้าหากโรงเรียนดำเนินการไม่เป็นไปตามแผนการพัฒนาการบริหารงานวิชาการก็น่าจะพิจารณาได้ว่าโรงเรียนประสบความล้มเหลว ในทางตรงกันข้ามโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานวิชาการโรงเรียนนั้นก็สมควรได้รับการยกย่องยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่ดำเนินภารกิจได้ผล[3] ซึ่งการบริหารงานในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดก็คือ การบริหารงานวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ[4] การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง เปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียน โรงเรียนจะมีคุณภาพหรือด้อยคุณภาพขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการ ถ้างานวิชาการอ่อนงานด้านอื่น ๆ ก็อ่อนตาม[5]

จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด –19 ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นอย่างมากจึงทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาขึ้นโดย “UNESCO” และขณะนี้นักเรียนทั่วโลกได้รับผลกระทบจากวิกฤตการระบาดของเชื้อไวรัส“COVID–19 ”และประมาณการณ์ว่ามีสถาบันการศึกษาใน 15 ประเทศทั้งในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกกลาง ยุโรป และอเมริกาเหนือได้ปิดการเรียนการสอนที่โรงเรียนส่งผลให้ทั้งครูและนักเรียน ต้องหันไปใช้หลักสูตรการเรียนการสอน “ออนไลน์” ดังนั้นการเตรียมใช้การเรียนการสอนรูปแบบดังกล่าวจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องรีบปรับใช้[6] การบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบในด้านการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกแห่งสามารถนำหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนามาบูรณาการให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ดังกล่าวให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

---

[2] กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : มปท.), หน้า 30 – 32.

[3] อุทัย บุญประเสริฐ, **การวางแผนการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 62.

[4] รุ่ง แก้วแดง, ปฏิวัติการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : มติชนจำกัด, 2541), หน้า 73 – 74.

[5] Van Miller, The Public Administration of American School, (New York : Macmillan Publishing Company, 1965), p 175.

[6] สิริพร อินทสนธิ์, **โควิด –19 : กับการเรียนการสอนออนไลน์ กรณีศึกษา รายวิชาการเขียนโปรแกรมเว็บ**, วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2, 2563.

2. แนวคิดทฤษฎีการบริหารงานวิชาการ

2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นหลักสำคัญของการบริหารการศึกษา หรือบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

วินิจ เกตุขำ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ คือ การบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือสถานศึกษา เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ[7]

รุจิร์ ภู่สาระ และจันทรานี สงวนนาม ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ[8]

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง ภารกิจที่สำคัญของสถานศึกษาที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด[9]

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน[10]

กมลภู่ ประเสริฐ ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา[11]

---

[7] วินิจ เกตุขำ, **มนุษยสัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2542), หน้า 1.

[8] รุจิร์ ภู่สาระ และจันทรานี สงวนนาม, **การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา,** (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, 2545), หน้า 56.

[9] วัฒนาพร ระงับทุกข์, **การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544,** (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2545), หน้า 307.

[10] ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **การบริหารงานวิชาการ**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2546), หน้า 3.

[11] กมล ภู่ประเสริฐ, **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา,** พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : เสริมสินพรีเพรส ซิสเท็ม, 2547), หน้า 6.

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาทุกชนิดในสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีคุณภาพ และมาตรฐานสูงสุด และถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดที่ช่วยให้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ

2.2 องค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่ช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

วินิจ เกตุขำ ได้อธิบายขอบข่ายงานวิชาการว่า ควรจะประกอบด้วยงานด้านต่างๆ ดังนี้[12]

1. งานเกี่ยวกับการบริหารครูอาจารย์ ได้แก่ งานจัดครูอาจารย์ งานพัฒนาครูอาจารย์ งานบำรุงขวัญครูอาจารย์

2. งานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ได้แก่ งานพัฒนาหลักสูตร งานทำแผนการสอน งานแบบเรียน งานจัดตารางสอน งานพัฒนาหลักสูตรสำหรับชุมชน

3. งานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ งานเตรียมการสอน งานพัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนการสอน งานนิเทศการเรียนการสอน

4. งานที่เกี่ยวกับการสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานทะเบียนนักเรียน งานห้องสมุด งานแนะแนวการศึกษา งานบริการสื่อและเทคโนโลยีการสอน

5. งานที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ได้แก่ งานข้อสอบมาตรฐานและคลังข้อสอบ งานวัดและประเมินผลการเรียน งานประเมินโครงการหรือการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษา

6. งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ งานการใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน งานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดกรอบงานด้านวิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษา ซึ่งมีขอบข่ายงานและภารกิจสอดคล้องกันดังนี้[13]

1. งานพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2. งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้

3. งานวัดผล ประเมินผลและเทียบโอน

4. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

5. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

---

[12] วินิจ เกตุขำ, **มนุษยสัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่,** หน้า 1–2.

[13] กระทรวงศึกษาธิการ, **การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล,** (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546), หน้า 32.

ธีระ รุญเจริญ ได้เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ และจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยมีหลักการและแนวคิด สรุปได้ดังนี้[14]

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงโดยมี ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด

3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้

4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ สามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

5. มุ่งสิ่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพในการจัดและพัฒนาการศึกษา

กมล ภู่ประเสริฐ ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้[15]

1. การบริหารหลักสูตร
2. การบริหารการเรียนการสอน
3. การบริหารการประเมินผลการเรียน
4. การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา
5. การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ
6. การบริหารการวิจัยและพัฒนา
7. การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ
8. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดแนวทางการกระจายอำนาจการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ซึ่งมีขอบข่าย ดังนี้[16]

---

[14] ธีระ รุญเจริญ, **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แอล ที เพรส, 2546), หน้า 71–74.

[15] กมล ภู่ประเสริฐ, **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา,** พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 9.

[16] สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 2, **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3**, (นราธิวาส : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 2, 2550), หน้า 28.

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม

2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้

4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานโดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

5. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผู้เขียนสรุปการบริหารงานวิชาการในเบื้องต้นมีขอบข่ายการดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารวิชาการในประเด็นเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ และการประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งแต่ละงานล้วนเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้การเรียนการสอนในสถานศึกษาประสบความสำเร็จ

3. อิทธิบาท 4 : หลักธรรมที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ

หลักอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้เขียนได้ศึกษาและค้นคว้านำมาเสอนดังนี้ ในพระพุทธศาสนานั้น สมาธิที่เกิดจากฉันทะ และความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะ และความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะ และความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสา และความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท 4 มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทสมาธิ[17] หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะจิต หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรย์ วิริยะพละสัมมาวายามะวิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิสมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต

[17] ม.ม.(ไทย) 13/247/292.

ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์ เดียว)

นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมมพุทธเจ้า ได้ตรัสถึง อิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้ **"**อิทธิบาท 4 ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร 2) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร 3) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร 4) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร"[18]

หลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความสำเร็จทั้งในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักอิทธิบาททั้ง 4 ประการ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมมพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาด้วยพระองค์เองและได้ทรงตรัสสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้และปฏิบัติตามจนเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้ง และเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระองค์ ดังนั้น ที่มาและความหมายของหลักอิทธิบาท จึงมีปรากฏตามในพุทธพจน์ ดังนี้ "อิทธิบาท 4 ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทาสมาธิและปธานสังขาร 2) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร 3) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร 4) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร"[19] โดยเนื้อหาดังกล่าว **พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)** ได้ขยายความหลักอิทธิบาท 4 คือ การใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ต้องมีความพึ่งพอใจมีความเพียรมีสมาธิจึงทำให้เกิดปัญญาและหัวใจของการบริหารเชิงพุทธที่สำคัญที่สุด คือ พรหมวิหาร 4 ต้องมี่ทั้งเมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือสั่งสอนผู้น้อยให้เรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยตนเอง มีมุทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ไม่เข้าการแทรกแซงและอุเบกขา รู้จักความพอดีปล่อยว่างฝึกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็นนี้คือหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตและบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์[20]

ผู้เขียนสรุปเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 หลักธรรมที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการในเบื้องต้นได้ว่า อิทธิบาท 4 ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นแนวทางสำหรับการใช้ชีวิตให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในการทำงาน หากสามารถเชื่อมโยงกระบวนการทั้ง 4 ข้อได้ผลสำเร็จก็อยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม คือ 1. ฉันทะ คือ การมีใจรัก ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ เราต้องสร้างฉันทะ เลือกที่จะศรัทธาบางอย่าง มุ่งมั่นทำด้วยความตั้งใจ การทำงานด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาที่ดี ย่อมเกิดผลสำเร็จที่ดีทั้งต่อตนเอง และส่วนรวม 2.วิริยะ คือ ความเพียร ความมุ่งมั่นทุ่มเท

---

[18] อภิ.วิ. (ไทย) 35/431 – 465/342 – 357.

[19] อภิ.วิ. (ไทย) 35/431/342.

[20] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺจิตฺโต), **"ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ", หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ,** (ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน 2551).

หมายถึง ความเพียรพยายามอย่างสูง ที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง วิริยะจะมาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความวิริยะอุสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่กล้าท้าทายต่ออุปสรรคทั้งปวง เพื่อความสำเร็จนั่นเอง 3.จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม เมื่อกระทำการสิ่งใดด้วยจิตจดจ่อแล้วต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ทำด้วย และ 4.วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา สิ่งที่ทำอันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ และสุดท้ายคือ การทบทวนตัวเอง และองค์กร ว่าสิ่งที่ได้คิดได้ทำเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่นเพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

4. การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด–19 ที่เกิดขึ้นในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ สมศ. ต้องปรับรูปแบบการประเมินภายนอกไปอยู่ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อไม่ให้กระทบต่อสถานศึกษาในการรับประเมินคุณภาพภายนอกประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 โดยการบริหารงานวิชาการในวิกฤติการณ์โควิด 19 จะเน้นการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพที่เหมาะกับบริบทของสถานการณ์ เมื่อพิจารณาถึงการศึกษายุคใหม่ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสถานการณ์โลกศตวรรษที่ 21 โดยมีการปรับระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ในการบริหารการศึกษา

ความอยู่รอดของระบบการศึกษาในวันนี้ ไม่ขึ้นอยู่กับค่าเล่าเรียนหรือการทำมาหากินกับผู้เรียนอีกต่อไป แต่ขึ้นอยู่กับ รูปแบบของธุรกิจใหม่ (New Business Model) ที่ทำให้การศึกษามีความหมายและศักยภาพที่จะเชื่อมโยงกับแหล่งงาน การพัฒนาทักษะ ประสบการณ์ และความรู้ของบุคคล ซึ่งการบริหารการศึกษาและระบบระเบียบในการจัดการการศึกษาต้องขจัด ‘ระบบการสั่งการ’ ปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยนโครงสร้างการบริหารแนวตั้ง (vertical) ให้เป็นการบริหารที่สอดร้อยเชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอน (horizontal)

การบริหารจัดการในแนวนี้จะทำให้เกิดการเชื่อมต่อความรู้–ทักษะ–ประสบการณ์–และสัมพันธภาพใหม่ ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน และจะช่วยเชื่อมถึงแหล่งงาน ประสบการณ์ การสร้างเสริมและพัฒนาทักษะแบบต่างๆ ของสถานประกอบการ ตลอดจนเคลื่อนเข้าเป็นภาคส่วนและเคลื่อนไหวภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมในทุกระดับการปรับสร้างมิตินี้ควรเริ่มตั้งแต่กลุ่มเศรษฐกิจสังคมที่ใกล้ตัวที่สุดไปสู่โครงสร้างรวม ประเด็นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนี้คือ ความเคลื่อนไหวใหม่จะช่วยขจัดการปิดกั้น–กดทับศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มคนที่ทำงานในองค์กรด้วยกัน

ทั้งยังก่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการระบบและองค์กรโดยรวมได้อย่างน่าพึงพอใจ พิธีกรรมที่รกรุงรังและความไม่รู้ของคนบางกลุ่ม ตลอดจนกฎระเบียบที่ล้าหลัง ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลง แต่หากขจัดได้ก็จะเห็นความก้าวหน้าขององค์กรปรากฏขึ้นแทนที่ ยิ่งถ้ามีความต่อเนื่องเข้มแข็งในมิตินี้ องค์กรการศึกษาก็จะเกิด วัฒนธรรมองค์กรแบบใหม่ที่มีส่วนร่วมกับความเปลี่ยนแปลงของโลกแวดล้อมที่เป็นปัจจุบันกาลอย่างเป็นจริง[21] การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการบริหารงานวิชาการด้วยการเน้นให้ผู้บริหารและครูเกิดคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนัก ภาระงานจะมากต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญาและไตร่ตรองงานต่าง ๆ อย่างรอบคอบ เพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้ถอดบทเรียนผลประเมิน ร.ร. พบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะกับยุคโควิดที่สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย ยกตัวอย่างการสอนออนไลน์ของโรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น ที่สถานศึกษาได้ให้ครูใช้โปรแกรม Google Classroom และแบ่งห้องเรียนตามรายวิชาและระดับชั้นอย่างชัดเจน หลังจากนั้นครูประจำรายวิชาจะมีการเผยแพร่สื่อการสอนใน Google Classroom และส่งลิงก์ห้อง Google Classroom ให้นักเรียนผ่านไลน์กลุ่มของแต่ระดับชั้น ทั้งนี้สถานศึกษายังมีการสอนออนไลน์แบบสด โดยครูบางรายวิชาจะเลือกสอนผ่าน Line VDO Call เพราะใช้ง่ายและติดต่อกับผู้เรียนได้สะดวก ซึ่งทางโรงเรียนเปิดกว้างให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการได้ตามความถนัด แต่ถ้านักเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี ครูจะโทรศัพท์นัดให้เข้ามารับใบงาน และในระหว่างรอเปิดเทอมอย่างเต็มรูปแบบ และครูยังได้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเลือกหนังสือที่ตัวเองชอบ 1 เล่ม เพื่อมาอ่านให้เพื่อน ๆ และครูผู้สอนฟังผ่านทาง Google Classroom หรือไลน์กลุ่ม (Line Group) เพื่อเสริมสร้างจินตนาการและนิสัยรักการอ่าน พร้อมกับเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. การสอนผ่านคลิปวีดีโอ ยกตัวอย่าง โรงเรียนวัดไทร (ถาวรพรหมานุกูล) สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ที่จัดแผนการสอนออนไลน์ไว้ตลอดทั้งภาคการศึกษา เพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 โดยทางสถานศึกษาจะเน้นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบส่งคลิปวีดีโอการสอนที่เตรียมการโดยครูประจำรายวิชา พร้อมทั้งแบบฝึกหัด

---

[21] Apichart Thongyou,นิว นอร์มอล กับ 4 ประเด็นสำคัญน่าคิด...ที่จะทำให้ 'การศึกษา' พ้นความตกต่ำ ล้าหลัง และความสูญเปล่าไม่รู้จบ, https://www.salika.co/2020/05/17/new-normal-impact-education-must-be-changed/ [ออนไลน์วันที่ 17 ตุลาคม 2563]

บทเรียน รวมไปถึงการใช้ข้อมูลจากการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) และยูทูป (YouTube) เพื่อให้ผู้เรียนมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายช่องทางส่วนวิชาที่มีความยากและซับซ้อน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ครูผู้สอนจะอัดคลิปวิดีโอ และอธิบายการทำโจทย์แต่ละข้อเสมือนการสอนในชั้นเรียนจริง โดยสื่อการเรียนทั้งหมดจะส่งผ่านไลน์กลุ่มของแต่ละระดับชั้น ส่วนการแจกใบงานทางสถานศึกษาจะให้ผู้ปกครองเป็นผู้มารับใบงานที่สถานศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งสถานศึกษาได้จัดตารางเวลาการรับใบงานตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม

3. การสอนแบบง่ายสลับยาก ยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียนเซนต์ฟรังซีสซาเวียร์คอนแวนต์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมครูแต่ละรายวิชา เพื่อให้ครูจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในรายวิชาที่สามารถทำได้ เช่น วิชาภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ส่วนวิชาใดที่จำเป็นจะต้องเรียนในห้องเรียนหรือรายวิชาการปฏิบัติอย่างเช่น วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ที่ครูจะต้องอธิบายโจทย์ทางครูจะเก็บไว้ก่อน เพราะส่วนใหญ่เด็กจะมีสมาธิเพียงแค่ประมาณ 3 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้นการเรียนออนไลน์จึงไม่เหมาะจะสอนในวิชาที่ยากและซับซ้อน

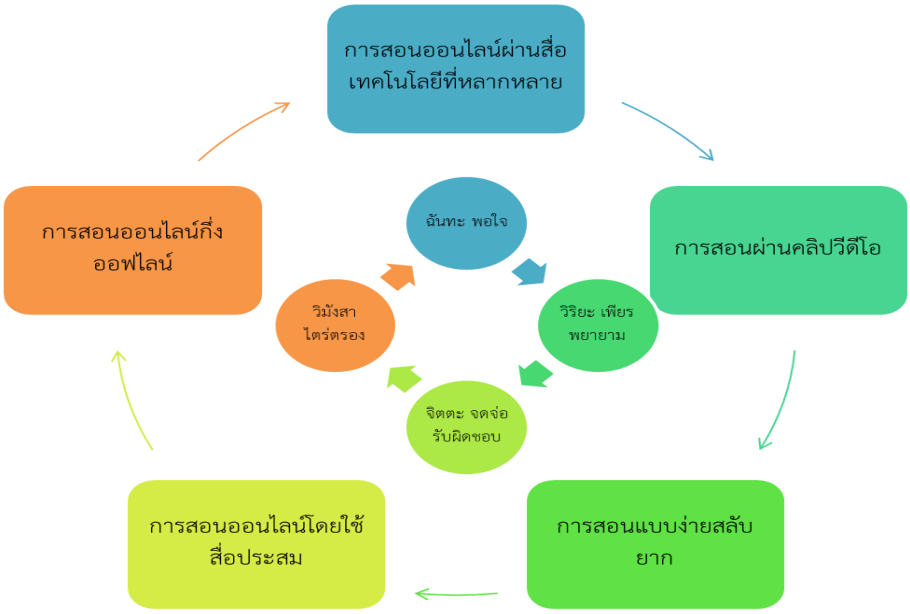
4. การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม ยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียนสาธิตพัฒนา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ที่ทางโรงเรียนได้มีการปรับหลักสูตรการสอนให้เหมาะสมกับระบบออนไลน์ให้ได้มากที่สุด มีการสอนออนไลน์แบบสดผ่านโปรแกรมไมโครซอฟท์ทีม (Microsoft Teams) โดยเน้นให้ครูทำหลักสูตรที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย และสนุก พร้อมจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วม เมื่อครูได้ออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แล้วจะนำมาเสนอให้กลุ่มเพื่อนครูที่สอนในรายวิชาเดียวกัน ทั้งในระดับเดียวกันหรือต่างระดับชั้น รวมทั้งฝ่ายวิชาการและอาจารย์ที่ปรึกษาจะช่วยกันตรวจสอบเนื้อหา ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อปรับแผนการจัดการเรียนรู้ให้น่าสนใจเหมาะสมกับเวลาประมาณ 30-40 นาที และหลังหมดคาบเรียนจะต้องให้เด็กทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการเช็คว่าผู้เรียนเข้าเรียนจริง รวมทั้งเป็นการตรวจสอบว่าบทเรียนที่นำไปสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจหรือไม่ เพื่อที่ครูผู้สอนประจำรายวิชาจะได้นำมาปรับแนวทางสำหรับการทำสื่อการเรียนการสอนในครั้งต่อ ๆ ไป

5. การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกแบบการเรียนออนไลน์ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ทักษะชีวิตที่จำเป็นจากเหตุการณ์ร่วมสมัย โดยครูสามารถใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์ “ครูพร้อม” ส่วนการเรียนแบบออฟไลน์จะเน้นให้เด็กทำใบงานตามที่ครูผู้สอนนำไปมอบให้ที่บ้าน แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในระหว่างช่วงรอยต่อของการปิดภาคเรียน และยังสามารถเข้าถึงความรู้ได้ตามความเหมาะสมและความสะดวกของผู้ปกครอง อย่างไรก็ตามการสอนแบบออนไลน์กึ่งออฟไลน์ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงความรู้ได้อย่างเท่าเทียมกันได้อีกด้วย

การบริหารงานวิชาการในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการปรับระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ในการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้เข้ากับบริบทของสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 โดยมีการปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยนโครงสร้างการบริหารแนวตั้ง ให้เป็นการบริหารที่สอดร้อย เชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวีดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์[22]

5. องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 ผู้เขียนเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

[22] ประชาชาติธุรกิจ, สมศ.ถอดบทเรียนผลประเมิน ร.ร. พบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะกับยุคโควิด , วันที่ 28 พฤษภาคม 2564, https://www.prachachat.net/education/news-679542 [ออนไลน์วันที่ 27 สิงหาคม 2564]

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงแนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 ด้วยการเน้นให้ผู้บริหารและครูเกิดคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนัก ภาระงานจะมากต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญาและไตร่ตรองงานต่างๆ อย่างรอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ให้ดีขึ้นโดยการปฏิบัติตามการจัดการเรียนการสอนในแบบเดิมปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยน โครงสร้างการบริหารแนวตั้ง ให้เป็นการบริหารที่สอดร้อยเชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอน โดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวีดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์

6. สรุป

จากการศึกษา การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 พบว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนผ่านพ้นวิกฤติการณ์ของโรคระบาดไปได้โดยส่งเสริม สนับสนุน ให้การบริหารจัดการในแบบเดิมปรับเปลี่ยนสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยนโครงสร้างการบริหารแนวตั้งให้เป็นการบริหารที่สอดร้อย เชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวีดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนัก ภาระงานจะมากต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญาและไตร่ตรองงานต่างๆ อย่างรอบคอบให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กมล ภู่ประเสริฐ. **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เสริมสินพรีเพรส ซิสเท็ม. 2547.

กระทรวงศึกษาธิการ. **การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : มปท.

ธีระ รุญเจริญ. **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ แอล ที เพรส, 2546.

ประชาชาติธุรกิจ. **สมศ.ถอดบทเรียนผลประเมิน ร.ร. พบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะกับยุคโควิด.** วันที่ 28 พฤษภาคม 2564. https://www.prachachat.net/education/news-679542 [ออนไลน์วันที่ 27 สิงหาคม 2564]

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2546.

พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมฺจิตฺโต. **“ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ”. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ.** ฉบับวันที่ 20 มิถุนายน 2551.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

รุ่ง แก้วแดง. **ปฏิวัติการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : มติชนจำกัด. 2541.

รุจิร์ ภู่สาระ และจันทรานี สงวนนาม. **การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2545.

วินิจ เกตุขำ. **มนุษยสัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2542.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 2. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3.** นราธิวาส : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 2, 2550.

สิริพร อินทสนธิ์. **โควิด –19 : กับการเรียนการสอนออนไลน์ กรณีศึกษา รายวิชาการเขียนโปรแกรมเว็บ**. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2, 2563.

อภิชาติ ทองอยู่. **นิว นอร์มอล กับ 4 ประเด็นสำคัญน่าคิด...ที่จะทำให้ ‘การศึกษา’ พ้นความตกต่ำ ล้าหลัง และความสูญเปล่าไม่รู้จบ.** https://www.salika.co/ 2020/05/17/new-normal-impact-education-must-be-changed/ [ออนไลน์วันที่ 17 ตุลาคม 2563]

อุทัย บุญประเสริฐ. **การวางแผนการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

Van Miller. **The Public Administration of American School.** New York : Macmillan Publishing Company. 1965.

หลักพรหมวิหาร 4 กับคุณค่าของคนในสังคมไทย

Four *Brahmavihara* and the People's Value in Thai Society

พระมหาอัสกรณ์ แตงดี, Pmassakorn thangde[1]

E-mail: assakornthangde@gmail.com

Received: *March 18, 2021* **Revised:** *March 7, 2022*

Accepted: *March 7, 2022*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหารกับคุณค่าของคนในสังคมไทย ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า หลักพรหมวิหาร มีคุณค่าต่อคนในสังคมไทยหลายอย่าง เช่น ครอบครัว การศึกษา การทำงานของบุคคลในสังคมไทย คือ เป็นหลักธรรมที่สมาชิกของครอบครัวในสังคมไทยใช้เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันด้วยความรัก ความเมตตาต่อกันซึ่งทำให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ถูกต้องตามหลักจริยธรรมและกฎหมายบ้านเมือง และพรหมวิหารยังมีคุณค่ากับการศึกษาในสังคมไทยอย่างมาก คือ ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนในสังคมไทยกระทำหน้าที่ต่อกันได้อย่างราบรื่นมีความสุขและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พรหมวิหารยังเป็นหลักธรรมที่มีคุณค่ากับการทำงานของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก คือ ทำงานด้วยหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทำให้การทำงานต่างๆราบรื่นและผู้ทำงานต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีความสุขและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

คำสำคัญ: (พรหมวิหาร), (คุณค่า), (สังคมไทย)

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The academic paper aimed at studying *Brahmavihārā* or the Four Sublime States of Mind with the value of people in Thai society. The results of the research found that there are various values of *Brahmavihārā* towards Thai society such as family, education, and the work of people in Thai society. It is the virtue that family members in Thai society use as a base to perform to each other with loving-kindness in duties properly and rightly under the framework of morality as well as the law of the country. For the education aspect in Thai society, *Brahmavihārā* allows both teachers and students to perform their duties smoothly, happily, with a good relationship towards each other, resulting in the transfer of knowledge with more efficiency. In addition, *Brahmavihāra* also has high values to the work for people in Thai society, namely, the working performance that is based on *mettā* (loving-kindness), *karuṇā* (compassion), *muditā* (empathetic joy), and *upekkhā* (equanimity), which ensures the righteous working and workers to perform their duties happily with a good relationship with others.

Keywords: (*Brahmavihārā*), (Values), (Thai Society)

1. บทนำ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนายังเป็นที่สนใจและให้ความสำคัญกับสังคมอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยให้บรรพชิตต้องอาศัยดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัย 4 ที่คฤหัสถ์ถวาย และตอบสนองด้วยการสั่งสอนธรรม ทำให้พระสงฆ์นอกจากมีชีวิตผูกพันอยู่ในสังคมพระสงฆ์เองแล้ว ยังต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมชาวโลกอีกด้วย[2] และพระพุทธศาสนานั้นยังมีคำสอนเกี่ยวกับสังคมโดยตรงปรากฏอยู่หลายหมวด ดังที่พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้รวบรวมไว้ในหนังสือธรรมนูญชีวิต หมวดคนกับสังคม เช่น สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 อปริหานิยธรรม 7 ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 เป็นต้น[3]

---

[2] พระราชวรมุนี, **ปรัชญาการศึกษาไทย ฉบับแก้ไข-รวบรวมใหม่,** พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2528), หน้า 292-293.

[3] ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนูญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, 2542), หน้า 17-30.

ส่วนหลักพรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีและที่สำคัญพรหมวิหารธรรม เป็นธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองหลักธรรมนี้เป็นธรรมสำหรับทุกคน เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ หัวหน้าหน่วยงานและนักบริหาร พรหมวิหารธรรมประกอบด้วย 1) เมตตา ความประสงค์ที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข 2) กรุณา ความประสงค์ที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา ความพลอยยินดี และ 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง[4]

เมื่อกล่าวถึงหลักพรหมวิหารที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น ในมิลินทปัญหา[5] ได้พูดถึงการนำอานิสงส์ของเมตตาภาวนา มาอธิบายขยายความไว้ในเมตตานิสังสปัญหา[6] ต่อมาคัมภีร์วิมุตติมรรค[7]นำองค์ธรรมในพรหมวิหาร มาอธิบายขยายความให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้นในหลายประเด็น เช่น การนำภาวะจิตขณะมีองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร มาอธิบายเปรียบเทียบกับความรู้สึกของมารดาบิดา ที่มีต่อบุตรคนเดียวของตนในสถานการณ์ต่างๆ[8] และ คัมภีร์วิสุทธิมรรค[9] นำพรหมวิหารมาแสดงไว้ในฐานะเป็นกัมมัฏฐานหมวดหนึ่ง ในปริจเฉทที่ 9 พรหมวิหารนิเทศ[10] สำหรับยุคปัจจุบันมีการนำพรหมวิหารมาเผยแผ่และอธิบายขยายความ ในฐานะหมวดธรรมหนึ่ง ที่พุทธศาสนิกชนสามารถนำไป

---

[4] ที.ปา. (ไทย) 11/305/275

[5] มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, **มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547), หน้า คำนำ.

[6] ดูรายละเอียดใน มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, **มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย**, หน้า 277–281.

[7] ดูรายละเอียดใน, พระอุปติสสะเถระ, **วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า (203).

[8] ดูรายละเอียดใน พระอุปติสสะเถระ, **วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ**, หน้า 172–186.

[9] พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2548), หน้า [5].

[10] ดูรายละเอียดใน พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, หน้า 481–588.

ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามความเหมาะสม เช่น เป็นคุณธรรมประจำใจของผู้บริหาร[11] เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพรหมวิหารธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีเพราะอาศัยองค์ประกอบหลายๆประการที่ประยุกต์ใช้ในการประกอบกับกิจการหรือวิถีชีวิตจะเห็นได้จากข้อมูลที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาโดยสังเขปนี้ ทำให้ผู้เขียนต้องการศึกษาค้นคว้าว่าหลักพรหมวิหารมีคุณค่าในสังคมไทยอย่างไรบ้างในการนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของคนในสังคม โดยศึกษาความหมายของพรหมวิหาร คุณค่าของพรหมวิหารกับการทำงานของคนในสังคมไทย

2. ความหมายของหลักพรหมวิหาร

คำว่า “พรหมวิหาร” เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ[12] พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายความหมายของพรหมวิหารว่า เป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีความหมายหลายนัย คือ (1) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้เป็นพรหมเสมอด้วยพรหม (2) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐ (3) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้เป็นใหญ่ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง เป็นพรหมวิหารของพระอริยะ[13]

อนึ่ง เพื่อให้เข้าใจความหมายของพรหมวิหารมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงนำความหมายของพรหมวิหารในทัศนะของนักวิชาการในพระพุทธศาสนาเถรวาท มาแสดงไว้ ดังนี้

พระพุทธโฆสเถระ อธิบายว่า พรหมวิหารเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ เนื่องจากพรหมวิหารเป็นข้อปฏิบัติเพื่อสัตว์อื่น เพราะต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น และเป็นคุณธรรมที่ปราศจากโทษ เพราะว่าเป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหมและพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ด้วยจิตปราศจากโทษ มุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (เมตตา) ช่วยปลดเปลื้องสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง

---

[11] ดูรายละเอียดใน พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีแห่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม ม.ป.ป.), หน้า 43–45.

[12] ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์, **พจนานุกรม มคธ–ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2546), หน้า 523.

[13] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, 2548), หน้า 120–121.

(กรุณา) พลอยยินดีต่อสมบัติของสัตว์ทั้งปวง (มุทิตา) และ ยึดมั่นอยู่ในภาวะเป็นกลางๆ (อุเบกขา)[14]

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ อธิบายว่า พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ วิหาร แปลว่า ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐด้วยอัปปมัญญา 4 เมื่อรวมแล้ว ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐของบุคคลผู้ประเสริฐ ชื่อว่า พรหมวิหาร[15]

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายว่า พรหมวิหารเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมซึ่งเป็นที่อยู่ของจิตใจที่มีทั้งความดีและความสุข[16]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) อธิบายว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจอันประเสริฐ ธรรมประจำใจของท่านผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่ หรืออัปปมัญญา ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ หมายถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่แผ่ไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอย่างกว้างขวางสม่ำเสมอกัน ไม่จำกัดขอบเขต[17]

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) อธิบายว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพระพรหม (พรหม–ประเสริฐ วิหาร–ธรรมเป็นเครื่องอยู่) หมายความว่าถ้าใครมีพรหมวิหารแล้ว ผู้นั้นชื่อว่ามีธรรมประจำใจที่ประเสริฐ หรือมีธรรมประจำจิตใจเหมือนกับพระพรหม พรหมวิหาร หรือพรหมวิหารธรรม มี 4 อย่าง คือ เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เป็นสุข กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจเสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ พรหมวิหารจึงเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นกัมมัฏฐาน[18]

---

[14] พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** หน้า 575.

[15] พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ,**ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉจที่ 9 เล่ม 1 สมถกรรมฐานทีปนี**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท วี. อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด, 2547), หน้า 179.

[16] สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, 2543), หน้า 195.

[17] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 341.

[18] พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), **การพัฒนาจิต**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 120.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตปาโณ) อธิบายว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมที่เป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยหลักของการปฏิบัติแล้ว เป็นลักษณะของสมถกัมมัฏฐาน คือ การทำจิตใจของตนให้สงบเป็นเบื้องต้น[19]

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายและความสำคัญของหลักพรหมวิหารธรรมข้างต้นที่กล่าวมามีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันไปแต่ยังเป็นใปในทิศทางเดียวกันคือยึดหลักของการสร้างศรัทธาให้เกิดกับตัวบุคคลที่ศึกษาและรับไปปฏิบัติให้เกิดผลที่ดีและจากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม เป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐ เป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้บริหารหรือเป็นธรรมสำหรับบิดา มารดา ที่ใช้ในการปกครองลูกหลานในครอบครัวให้มีความสุขและเป็นที่ยึดเหนียวจิตใจของคนในสังคม

3.คุณธรรมที่ส่งเสริมในการทำงาน

เมื่อสังคมอยู่ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงคนต้องการที่จะอยู่ดีมีสุขเป็นปกติไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือประกอบอาชีพต่างที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวยึดเหนี่ยวทางจิตใจต้องอาศัยหลักพรหมวิหาร 4 คือ เบื้องต้น คือความเมตตาจะทำให้สังคมนั้นประกอบไปด้วยความรัก ความปรารถนาดีความเป็นมิตรต่อกัน ขณะที่ความกรุณาจะทำให้ คนในสังคม มีใจพลอยหวั่นไหว อยากช่วยเหลือ ปลดเปลื้องความทุกข์หรือแก้ไขปัญหา เมื่อสังคมมีปัญหาเกิดขึ้นทำให้สังคมกลับมาสู่ภาวะปกติหายทุกข์และมุทิตาทำให้กิจกรรมที่ดีงามต่าง ๆ คนในสังคมดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น เพราะความริษยาไม่สามารถแทรกเข้ามาได้ นอกจากนี้มุทิตายังจะเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมมีการสร้างสรรค์สิ่งดีงามต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไปอีกด้วย เพราะว่าเมื่อมีการกระทำที่ถูกต้องดีงามต่าง ๆ เกิดขึ้นในสังคมแล้วจะได้รับการชื่นชมจากคนในสังคมอย่างจริงใจ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ซึ่งมีผู้ที่สมควรจะต้องรับผิดชอบการกระทำของตน รวมทั้งฝึกหัดความรับผิดชอบนั้นคือ ในกรณีที่ถ้าเข้าไปช่วยเหลือด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา ส่วนอุเบกขาจะเป็นองค์ธรรม ซึ่งทำให้กลไกของคนในสังคมนั้นดำเนินไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานที่กล่าวมา ทั้ง พรหมวิหาร 4 เป็นเรื่องง่ายๆใกล้ตัวที่เราปฏิบัติกันอยู่แล้วในฐานะปัจเจกชน (Individualism) แต่อาจยังขาดความเข้มข้น/เอาจริงเอาจังกันเท่าที่ควร การจัดแบ่งชุดธรรมะสำหรับการทำงานร่วมกันตามนัยดังกล่าวเป็นจุดเน้นที่ผู้ดำรงตน

---

[19] พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตปาโณ), **พรหมวิหารธรรมเรือนใจของผู้ใฝ่สุข**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า 3.

ในตำแหน่งควรจะให้ความสนใจหรือมีการปฏิบัตินั้นให้มากเป็นพิเศษกว่าคนอื่น แต่มิได้หมายความว่า การปฏิบัติจะเป็นเอกเทศต่อกันเกื้อกูลต่อกัน และหากทุกคนสามารถปฏิบัติได้พร้อมกับทำหน้าที่ของตนเต็มกำลังความสามารถอย่างสมบูรณ์ เชื่อเหลือเกินว่าบรรยากาศในการทำงาน “งานสัมฤทธิ์ ชีวิตรื่นรมย์” คงเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สมดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปรารถนาที่จะเห็นคนไทยมีความสุขในปีใหม่ พ.ศ. 2554 ด้วยการให้ คือ ให้ความรัก ความเมตตากัน ให้น้ำใจไมตรีต่อกัน ให้อภัยกัน ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน โดยมุ่งดีมุ่งเจริญต่อกันด้วยความบริสุทธิ์ใจและจริงใจ โดยเฉพาะการรักงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน รวมถึงการให้ การเกื้อกูลกัน และการปฏิบัติต่อคนอื่นเหมือนกับการปฏิบัติต่อตนเอง(เอาใจเขามาใส่ใจเรา) ซึ่งทุกคนสามารถทำได้ เพราะทุกอย่างอยู่ที่ “ใจ” ใจที่จะเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความสุขตามหลักพรหมวิหาร 4

4. คุณค่าของพรหมวิหารกับการทำงาน

จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า พรหมวิหารมีคุณค่ากับการทำงานของบุคคลในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ดังที่มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายวิธีการนำพรหมวิหารมาใช้ในฐานะนักบริหารว่า เมตตา ได้แก่ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ใช้เพื่อให้รู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ประโยชน์ในการนำเมตตามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตคำว่า เมตตานั้น หมายถึงความปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตใจอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์ ประสบความสำเร็จทุกๆ ด้านที่พวกเขาปรารถนา มีความเจริญรุ่งเรือง ไร้อุปสรรคในการดำเนินชีวิตแก่บุคคลอื่น ดังที่ ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์ กล่าวไว้ว่า “เมตตานี้ เป็นธรรมที่เมื่อยังไม่เกิดก็ควรให้เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นแล้วก็ควรทำให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป”[20] ความรักที่เกิดจากเมตตานั้นย่อมก่อให้เกิดความเสียสละแบ่งปันหรือการบริจาคสิ่งของต่างๆ โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ จากบุคคลเหล่านั้น แต่ตรงกันข้ามหากความเมตตาเจือไปด้วยตัณหา ซึ่งเป็นข้าศึกใกล้ของเมตตาดังที่กล่าวมาแล้วย่อมหวังผลตอบแทนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งเมตตาที่มีตัณหาเข้ามาเจือปนเช่นนี้ย่อมเป็นสาเหตุนำไปสู่ความทุกข์ ความเสียใจหากไม่ได้สิ่งที่ตนปรารถนา ความเศร้าโศก ความเดือดร้อนย่อมเกิดจากสิ่งที่รักที่ตนปรารถนา เมื่อไม่ได้สิ่งนั้นแล้วย่อมก่อทุกข์

กรุณา คือความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใช้เมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น กล่าวคือเมื่อเพื่อนร่วมงานประสบผิดหวัง ทำให้มีความสงสารหวั่นใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้น

[20] ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์, **กรรมฐานประจำวัน,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2552), หน้า 12.

ทุกข์นั้น ซึ่งความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น ในทางพระพุทธศาสนานั้นเรื่องกรุณาเป็นคุณธรรมที่ได้รับการยกย่องเพราะผู้ใดปฏิบัติแล้วย่อมเป็นที่รักของบุคคลที่ได้รับการช่วยเหลือและผู้ที่ได้พบเห็นหรือรับรู้ เมื่อได้แสดงความปรารถนาดีและช่วยเหลือสงเคราะห์แก่บุคคลที่ได้รับทุกข์หรือประสบปัญหาให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ และเขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้เท่าที่จะเป็นไปได้

มุทิตา คือความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขเป็นหลักธรรมที่ต้องใช้ส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นและได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน ทำให้เพื่อนร่วมงานทุ่มเททำงานให้ประสบความสำเร็จ เพราะว่ามุทิตาจะทำลายความริษยาในใจ ถ้าหัวหน้างานมีจิตริษยาต่อเพื่อนเสียแล้วจะรับรู้ความริษยานั้นและจะไม่ทุ่มเททำงานให้

อุเบกขา คือความรู้สึกวางเฉยเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง หัวหน้างานต้องใช้เมื่อมีการให้รางวัลและลงโทษ ทำให้รู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน สามารถวางเฉยด้วยปัญญาคือมีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง วางตนเป็นกลาง ในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจร เป็นต้น หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดี เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน

ส่วนประโยชน์ของพรหมวิหาร ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงประโยชน์ของพรหมวิหาร 4 ดังนี้เมตตา เป็นเครื่องสลัดซึ่งพยาบาท กรุณา เป็นเครื่องสลัดซึ่งวิหิงสา (ความคิดร้าย) มุทิตา เป็นเครื่องสลัดซึ่งอรติ (ความไม่ยินดี) อุเบกขา เป็นเครื่องสลัดซึ่งราคะ กล่าวคือ เมตตาเป็นคุณธรรมที่ทำลายพยาบาท กรุณาเป็นคุณธรรมที่ทำลายความเบียดเบียน มุทิตาเป็นคุณธรรมที่ทำลายความอิจฉา อุเบกขาเป็นคุณธรรมที่ทำลายความลำเอียง

จากการนำหลักเมตตาพรหมวิหาร 4 มาฝึกตนให้เกิดความเมตตา คือการตั้งมั่นในจิตที่มีการกำหนดจิตของตนที่จะมีความเมตตาต่อสรรพสิ่งทั้งหลายผ่านการทำสมาธิ และการภาวนาอย่างเป็นนิจและนอกจากนั้นการแผ่เมตตา คือ การภาวนาในจิตพร้อมการสวดด้วยวาจาในการแผ่เมตตาให้แก่สรรพสิ่งทั้งหลายการแสดงออกในความเมตตาระลึกถึงความทุกข์ของผู้อื่นและยังจิตให้มีกุศลอยู่เสมอไม่เบียดเบียน รังแก หรือ เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นมีความรัก และความปรารถนาดีที่จะเห็นผู้อื่นมีความสุขให้ความเป็นมิตรต่อคนรอบข้าง และหลักกรุณา แห่งพรหม

วิหาร 4 เป็นความปรารถนาที่จะช่วยหรือสงเคราะห์ให้ผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ บนพื้นฐานจิตใจอันบริสุทธิ์ จนนำไปสู่การใช้ปัญญาเพื่อที่จะหาแนวทาง และการประพฤติต่อการสงเคราะห์นั้นให้สำเร็จ ซึ่งจะยังให้ตนเกิดมุทิตา คือ ความอิ่มเอิบ และยินดีต่อความสุข และการพ้นจากทุกข์ของผู้นั้น มุทิตา แห่งพรหมวิหาร 4 เป็นความอิ่มเอิบ และยินดีในใจที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข และการพ้นจากทุกข์ อันจะนำไปสู่การส่งเสริม และสนับสนุนความสุขหรือความดีนั้นๆให้คงอยู่ และเจริญยิ่งๆขึ้นไป อันเป็นการกำจัดกิเลสทางใจที่ยังให้เกิดแก่อุเบกขาต่อไป ส่วนหลักอุเบกขา แห่งพรหมวิหาร 4 เป็นความสงบของจิตใจด้วยการวางใจเป็นกลางต่อความสุขหรือความทุกข์ที่ตนหรือผู้อื่นได้รับ ที่ประกอบขึ้นด้วยจิตที่ปราศจากความเศร้าหมองหรือความอิจฉาริษยาต่อสิ่งนั้นๆ จากข้อมูลที่นำเสนอไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพรหมวิหารเป็นหลักธรรมที่มีคุณค่ากับการทำงานของบุคคลในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทำให้การทำงานต่างๆราบรื่นและผู้ทำงานต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีความสุขและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

5. สรุป

พรหมวิหาร คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หรือธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย เมตตา ความรักใคร่ กรุณา ความสงสารมุทิตาความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุขและอุเบกขา วางตัวเป็นกลางและเป็นหลักธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานของคนในสังคม กล่าวคือ พรหมวิหารมีคุณค่ากับการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ เพราะว่าพรหมวิหารคือหลักธรรมสำคัญที่ทุกคนในสังคมไทยใช้เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน ทำให้พ่อแม่ลูกในสังคมไทยกระทำหน้าที่ต่อกันอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และถูกต้องตามหลักจริยธรรมและกฎหมายบ้านเมือง และมีคุณค่าในการทำหน้าที่ต่อกันได้อย่างราบรื่นมีความสุขและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้การถ่ายทอดความรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ พรหมวิหารยังทำให้การทำงานต่างๆราบรื่นและผู้ทำงานต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างมีความสุขและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในการทำงานของตนและของคนอื่นเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร ซึ่งจะพอสรุปได้ดังนี้

1) เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้ เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือด ร้อนของปวงสัตว์

3) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่ เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดี ด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรัก และชัง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. **ศาสนา ชีวิต และสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2547.

_____**สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. **สังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2537.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. **มณีแห่งปัญญา**. กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **จากสุขในบ้านสู่ความเกษมศานติ์ทั่วสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2542.

_____. **ธรรมนูญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, 2542.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ). **พรหมวิหารธรรมเรือนใจของผู้ใฝ่สุข**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตวณฺโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค** แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภ–มหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2548.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2551.

พระราชวรมุนี. **ปรัชญาการศึกษาไทย ฉบับแก้ไข-รวบรวมใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2528.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฏีกา ปริจเฉจที่ 9 เล่ม 1 สมถกรรมฐานทีปนี**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวี. อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด 2547.

พระอุปติสสะเถระ. **วิมุตติมรรค** ฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.

นพดล สุตันติวณิชย์กุล และคณะ. **การเมืองเศรษฐกิจและสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2549.

ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์. **พจนานุกรม มคธ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด, 2546.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามัคคีสาสน์ จำกัด, 2540.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์. **มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหามกุฏราชวิทยาลัย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547.

ยุบลวรรณ ตั่นเธียรรัตน์. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย:กรุงเทพมหานคร, 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, 2548.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, 2543.

การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

THE DEVELOPMENT OF CURRICULUM TO ENHANCE COMPREHENSIVE READING ABILITY USING DR-TA STRATEGY FOR GRADE 3 STUDENTS

จันทรรัตน์ จาดแห, Juntharat Jandhae[1]

ปริญญภาษ สีทอง, Parinyapast Seethong[2]

E-mail: juntharat2537@gmail.com

Received: *March 13, 2021* **Revised:** *March 25, 2022*

Accepted: *March 25, 2022*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิผลของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญโดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนนาครัวประชาสามัคคี จำนวน 7 คน ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบแผนการทดลองเบื้องต้น เครื่องมือที่ใช้วิจัย ได้แก่ หลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละพัฒนาการสัมพัทธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญโดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 4) โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร 5) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 6) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ 7)การวัดและประเมินผล ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของหลักสูตรอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87,

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง,Student in Master of Education degree, Curriculum and Instruction of Lampang Rajabhat University.

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, Assistant Professor, Faculty of Education, Lampang Rajabhat University

S.D. = 0.14) คู่มือการใช้หลักสูตรมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.36) ผลการหาประสิทธิผลของหลักสูตรฯ มีค่าดัชนีประสิทธิผลอยู่ที่ 0.6294 2. การศึกษาผลการใช้หลักสูตรฯ พบว่านักเรียนมีคะแนนพัฒนาการหลังเรียนสูงกว่าก่อนการจัด การเรียนรู้ตามหลักสูตรฯ โดยพัฒนาการสัมพัทธ์ของนักเรียนเฉลี่ยร้อยละ 72.92

คำสำคัญ: (การพัฒนาหลักสูตร), (การอ่านจับใจความสำคัญ), (กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ)

Abstract

Objectives of this research article were to; 1) create and determine the effectiveness of curriculum of the enhance of comprehensive reading ability using DR3TA strategy for grade 3 students and 2) study the results from the said curriculum implementation. The target groups in this research were 7 students who were studying in the second semester, Academic Year 2021 at Nakrauprachasamakkee School. The research was pre–experimental design. Tools used for this research were curriculum, curriculum manual, and a comprehensive reading evaluation form. The statistics used for analysis are percentage, means ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and the percentage of relative development. The results were found that 1. The curriculum of enhancing comprehensive reading ability using DR–TA strategy for grade 3 students consists of 7 elements; 1) significant statements, 2) principle of curriculum, 3) aims of curriculum, 4) content structures, 5) process of learning arrangement, 6) materials resources and learning sources, 7) measurement and evaluation. The curriculum suitability mean was in highest level ($\bar{X}$= 4.87, S.D. = 0.14). In terms of the curriculum's manual found the suitability mean was at the highest level ($\bar{X}$= 4.50, S.D. = 0.36). The result from determining curriculum effectiveness showed the effectiveness index was at 0.6294. 2. The study of the results from the curriculum implementation showed that after studying, students had higher improvement score than prior the curriculum management indicating that the average relative development among students was 72.92 percent.

Keywords: (Curriculum development), (comprehensive reading), (DR–TA strategy)

1. บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเพื่อให้มนุษย์ได้เกิดการเตรียมพร้อม ผู้เรียนควรมีทักษะ 3R ได้แก่ การอ่าน (Reading) การเขียน(Writing) และ คณิตศาสตร์ (Arithmetic) โดยการอ่าน ซึ่งการอ่านเป็นทักษะการรับสารที่มีความสำคัญ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ทางด้านการศึกษา การพัฒนาตนเอง และช่วยเพิ่มพูนความรอบรู้ที่สำคัญ ทำให้คนมีความคิดกว้างไกล และมีวิสัยทัศน์ เนื่องจากการอ่านเป็นการจุดประกายความคิดของผู้อ่านทำให้เกิดพัฒนาการทางความคิดสติปัญญา

การอ่านเป็นหัวใจของการศึกษาทุกระดับ และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เรื่องต่าง ๆ ฉะนั้นการอ่านจึงเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการฝึกฝน เพื่อการศึกษาหาความรู้และพัฒนาชีวิต การอ่านนอกจากจะทำให้เกิดความรู้แล้วยังก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้แนวคิดใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิต ทั้งแก่ตนเอง และประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ [3] ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านมีความสำคัญต่อการเรียนของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ทางภาษาสูงขึ้นและนำไปใช้ในการแสวงหาความรู้ในสาขาวิชาอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการอ่านจับใจความสำคัญนับเป็นหัวใจของการอ่าน เพราะหากจับใจความสำคัญไม่ได้ย่อมไม่เข้าใจเรื่องที่อ่านทนักเรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกให้สามารถจับใจความของเรื่องได้

ปัจจุบันความสามารถในการอ่านของผู้เรียนในทุกระดับยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ ปัญหาที่สำคัญในการอ่านของผู้เรียนคืออ่านแล้วจับใจความสำคัญไม่ได้ ไม่สามารถสรุปประเด็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพระดับชาติ (NT) ด้านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ การประเมินคุณภาพผู้เรียน NT ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3) ด้านภาษาไทย มาตรฐาน ท 1.1 ป.3/5 ในปีการศึกษา 2563 มีผลคะแนนเฉลี่ยของระดับประเทศ คิดเป็นร้อยละ 55.10 อยู่ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพระดับชาติ (NT) ด้านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนนาครัวประชาสามัคคี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2563 พบว่าได้คะแนนเฉลี่ยด้านภาษาไทย มาตรฐาน ท 1.1 ป.3/5 คิดเป็นร้อยละ 50.00 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ควรมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 68.00 ขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก ตามเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพราะการอ่านจับใจความสำคัญเป็นพื้นฐานที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเนื้อเรื่องที่อ่าน และเป็นการรับสารที่มีความสำคัญจำเป็นในชีวิตประจำวัน

---

[3] สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์. **หลักและวิธีการสอนอ่านภาษาไทย.** (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 2545).

วิธีการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอ่านจับใจความสำคัญได้ดีขึ้นมีหลากหลายวิธี ซึ่งกลวิธีการสอนแบบ DR– TA (Directed Reading –Thinking Activity) เป็นตัวเลือกในการพัฒนาผู้เรียนในการอ่านจับใจความสำคัญได้ดี เพราะได้ฝึกกระบวนการคิด และการใช้ภาษาตามธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน ฝึกการคาดเดาเนื้อหาล่วงหน้า เพื่อเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ก่อนการอ่าน ฝึกการอ่านด้วยการใช้กระบวนการคิดกลั่นกรองและตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการอ่าน สามารถสรุปส่วนสำคัญได้ว่าใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด ทำอย่างไร เกิดผลอย่างไร มีใจความสำคัญ หรือประเด็นสำคัญอย่างไร โดยเทอร์นีย์ และเออเนต[4] ได้ปรับปรุงวิธีการสอนแบบ DR–TA ขึ้นใหม่โดยแบ่งขั้นตอนการสอนออกเป็น 2 ช่วงหลัก ดังนี้ ช่วงที่ 1 กระบวนการอ่านและคิด แบ่งเป็น 4 ขั้นได้แก่ ขั้นที่ 1 การคาดเดา ขั้นที่ 2 การอ่าน ขั้นที่ 3 การแปลความหมาย ขั้นที่ 4 การตรวจสอบความเข้าใจ ช่วงที่ 2 การฝึกทักษะที่จำเป็นเป็นช่วงของการรวบรวมข้อมูลหลังจากการอ่านเนื้อเรื่องทั้งหมด และทบทวนความเข้าใจในการอ่านเป็นการสรุปเนื้อเรื่องทั้งหมด เพื่อเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียน ให้ถูกต้องและแม่นยำมากขึ้น จากนั้นจึงให้นักเรียนทำใบงาน

บทความวิจัยนี้นำเสนอเกี่ยวกับการสร้างและหาประสิทธิผลหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และศึกษาผลการใช้หลักสูตรฯ เพื่อพัฒนาผู้เรียนที่มีปัญหาด้านการอ่านจับใจความให้ดีขึ้น และนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อสร้างและหาประสิทธิผลของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญโดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

๒.๒ เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญโดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre–Experimental Design) แบบแผนที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ คือ แบบกลุ่มเดียววัดสองครั้ง (One–Group Pretest–Posttest Design)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนาครัวประชาสามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาประจำ

---

[4] กอบกุล สกุลแก้ว. **การศึกษาความสามารถอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับหูตึง จากการสอนอ่าน แบบ DR–TA(Directed Reading–Thinking Activity).** (มหาวิทยาลัยศรีนครินทราวิโรฒประสานมิตร. 2553), หน้า 38.

อำเภอแม่ทะ ในจังหวัดลำปาง ปีการศึกษา 2564 จำนวนนักเรียน 7 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยใช้วิธีการจับสลากสุ่มโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอแม่ทะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่

1) หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และคู่มือการใช้หลักสูตรฯ มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 4) โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร 5) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 6) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และ7)การวัดและประเมินผล ซึ่งสร้างตามแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรทาบา ได้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์แปลผลค่าเฉลี่ยของไชยยศ เรืองสุวรรณ[5] ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฯ และคู่มือการใช้หลักสูตรฯ มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ มีลักษณะเป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิดเลือกตอบ จำนวน 30 ข้อโดยผลการประเมินความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 แสดงให้เห็นว่าแบบทดสอบสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ ความยากง่ายของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.50–0.80 ค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.30–0.70 และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับอยู่ที่ 0.91

รวบรวมข้อมูลโดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน(ชุมนุม) และกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ใช้เวลาในการจัดกิจกรรม 12 ชั่วโมง เนื้อหาทั้งสิ้น 12 แผนการเรียนรู้ ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2565 กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลแม่ทะ (ชุมชนบ้านน้ำโท้ง–บ้านฮ่อมอุปถัมภ์) จำนวน 17 คน เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการหาค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรฯ และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนาครัวสามัคคี จำนวน 7 คน เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลการใช้หลักสูตรฯ

นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ผลการสร้างและหาคุณภาพของหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตร โดยใช้เกณฑ์แปลผลค่าเฉลี่ยของไชยยศ เรืองสุวรรณ[6] และวิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตร โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของปกรณ์ ประจัญบาน [7] และวิเคราะห์ข้อมูลผลการใช้

---

[5] ไชยยศ เรืองสุวรรณ. **เทคโนโลยีการศึกษา ทฤษฎีและการวิจัย.** (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. 2533), หน้า ๓๔.

[6] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

[7] ปกรณ์ ประจันบาน. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์.** (พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์. 2552), หน้า ๑๕.

หลักสูตร รวบรวมคะแนน แล้วคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียนคำนวณคะแนนพัฒนาการจากการทดสอบของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนตามหลักสูตร โดยใช้สูตรคะแนนพัฒนาการและแปลผลคะแนนตามเกณฑ์ระดับพัฒนาการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามรูปแบบของศิริชัย กาญจนวาสี[8]

4. ผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและประสิทธิผลหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

หลักสูตรที่สร้างขึ้น คือ หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร กล่าวถึงสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนและสาเหตุในการแก้ปัญหา 2) หลักการของหลักสูตรกล่าวถึงแนวปฏิบัติตามกรอบของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่เกิดกับนักเรียนหลังการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร 4) โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร กล่าวถึงเนื้อหาสาระสำคัญของของการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร 5) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กล่าวถึงรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร 6) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ กล่าวถึงสิ่งสนับสนุนที่ช่วยให้เกิดความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร 7) การวัดและประเมินผล กล่าวถึงวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รวมถึงเครื่องมือที่ใช้ ผลการประเมินคุณภาพของหลักสูตรในภาพรวมปรากฏผลดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร	4.80	0.45	มากที่สุด
2. หลักการของหลักสูตร	4.80	0.45	มากที่สุด
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	5.00	0.00	มากที่สุด
4. โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร	4.80	0.45	มากที่สุด
5. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.80	0.45	มากที่สุด

[8] ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม.** (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2552).

6. สื่อ/แหล่งเรียนรู้	4.96	0.09	มากที่สุด
7. การวัดและการประเมินผล	4.80	0.45	มากที่สุด
ผลรวมการประเมินหลักสูตร	**4.87**	**0.14**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน มีความเห็นว่าองค์ประกอบของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.87, S.D. = 0.14) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แต่ละด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ($\overline{X}$ = 5.00, S.D. = 0.00) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.96, S.D. = 0.09) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล ($\overline{X}$ = 4.80, S.D. = 0.45)

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร	4.25	0.35	มาก
2. คำแนะนำการใช้หลักสูตร	4.50	0.50	มากที่สุด
3. กำหนดการของหลักสูตร	4.20	0.45	มาก
4. บทบาทของครูผู้สอน	4.60	0.55	มากที่สุด
5. วิธีการวัดและประเมินผล	4.40	0.55	มาก
6. แผนการจัดการเรียนรู้	4.60	0.37	มากที่สุด
ผลรวมการประเมิน	**4.50**	**0.36**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน มีความเห็นว่าคู่มือการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = 0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าแต่ละด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและมากเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ บทบาทของครูผู้สอน ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.55) แผนการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.37) คำแนะนำการใช้หลักสูตร ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = 0.50)

วิธีการวัดและประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.55) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.35) และกำหนดการของหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.45)

ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 17 คน เพื่อหาค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าดัชนีประสิทธิผลของการเรียนหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	$\bar{X}$	E.I.	คิดเป็นร้อยละ
ก่อนเรียน	17	30	170	10.00	0.6294	62.94
หลังเรียน	17	30	384	22.59		

จากตารางที่ 3 พบว่าการเรียนตามหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.6294 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนคิดเป็นร้อยละ 62.94

2. ผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายนักเรียนโรงเรียนนาครัวประชาสามัคคี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน 7 คน ปรากฏผลดัง ตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนน	$\bar{X}$	S.D.	คะแนนผลต่าง	ร้อยละพัฒนาการสัมพัทธ์	ระดับพัฒนาการ
ก่อนเรียน	7	30	92	13.14	1.07	86	72.92	มีพัฒนาการสูง
หลังเรียน	7	30	178	25.43	0.98			

จากตารางที่ 4 พบว่าคะแนนพัฒนาสัมพัทธ์จากการทดสอบโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.14 ($\overline{X}$ = 13.14, S.D. =1.07) และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.43 ($\overline{X}$ = 25.43, S.D. =0.98) แสดงให้เห็นว่าคะแนน จากแบบทดสอบโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีร้อยละพัฒนาการสัมพันธ์ของนักเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 72.92 แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีพัฒนาการในการอ่านจับใจความสำคัญในระดับสูง

5. อภิปรายผล

1. ผลการสร้างและประสิทธิผลหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ประกอบด้วย 1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 4) โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร 5) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 6) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และ7) การวัดและประเมินผล โดยผู้วิจัยศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของทาบา[9] ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวินิจฉัยความต้องการ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงสภาพปัญหาความต้องการ บริบทของสังคม และวิธีการสอนต่าง ๆ เพื่อนำมาจัดทำความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวหลักสูตร วิธีการสอน และนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการ เพื่อนำมาจัดทำหลักการของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) การเลือกเนื้อหา และ4) การจัดองค์ประกอบของเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา แล้วเลือกเนื้อหาสาระให้สอดคล้องโดยคำนึงถึงเหมาะสม เพื่อนำมาจัดทำโครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร 5) การเลือกประสบการณ์การเรียน และ6) การจัดองค์ประกอบของประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษากลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ ซึ่งเหมาะสมกับการอ่านจับใจความสำคัญ เพื่อนำมาจัดทำกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 7) การวินิจฉัยสิ่งที่ประเมิน ผู้วิจัยได้ศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน กำหนดวิธีการประเมิน เพื่อจัดทำการวัดและประเมินผล เป็นแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ จำนวน 30 ข้อ

[9] Taba, H. **Curriculum Development Theory and Practice.** (New York: Harcourt, Brace and World. 1962), p.10.

ซึ่งสอดคล้องกับณัฏฐโภคิณ ภูริวัฒนภูวดล และปริญญภาษ สีทอง[10] ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร (2) หลักการของหลักสูตร (3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (4)โครงสร้าง/เนื้อหาของหลักสูตร (5) กิจกรรมการเรียนรู้ (6) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ (7) การวัดและการประเมินผล

ผลการหาคุณภาพของหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตรฯ ในภาพรวมหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรมาจากหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา เอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรทำการวิเคราะห์ขั้นตอนต่าง ๆ ของตัวหลักสูตร ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการพัฒนาหลักสูตร แล้วนำไปให้ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตร จากนั้นผู้วิจัยจึงนำผลการตรวจสอบคุณภาพมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งเพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพ และสามารถนำไปใช้กับผู้เรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับกับพระมหาภานุวัตน์ ลุใจคำ และปริญญภาษ สีทอง[11] ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นพระธรรมทูตสำหรับสามเณร ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตรมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับ

วราภรณ์ บุญทอง และดวงจันทร์ เดี่ยววิไล[12] ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการอ่านภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

---

[10] ณัฏฐโภคิณ ภูริวัฒนภูวดล และปริญญภาษ สีทอง. การพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. **สิกขาวารสารศึกษาศาสตร์** ปีที่ 8 ฉบับที่ 1. 2564, หน้า 24–33.

[11] พระมหาภานุวัตน์ ลุใจคำ และปริญญภาษ สีทอง. การพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นพระธรรมทูตสำหรับสามเณร. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง** ปีที่ 9 ฉบับที่ 1. 2563 หน้า 10–20.

[12] วราภรณ์ บุญทอง และดวงจันทร์ เดี่ยววิไล. การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการอ่านภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. **วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร** ปีที่ 13 ฉบับที่ 37. 2564, หน้า 81–82.

เท่ากับ 0.6294 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ 62.94 เพราะแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ มาจากหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา เอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องจากอาจารย์ที่ปรึกษา และประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับธิดาภรณ์ ทองหมื่น[13] ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีสอนแบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิค DR–TA เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านจับใจความภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลวิจัยพบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของกิจกรรม เท่ากับ 0.6281 หรือคิดเป็นร้อยละ 62.81

2. ผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยนักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีคะแนนพัฒนาสัมพัทธ์จากแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.14 ($\overline{X}$ = 13.14, S.D. =1.07) และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.43 ($\overline{X}$ = 25.43, S.D. =0.98) แสดงให้เห็นว่าคะแนนจากแบบทดสอบโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีร้อยละพัฒนาการสัมพันธ์ของนักเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 72.92 แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีพัฒนาการในการอ่านจับใจความสำคัญในระดับสูง ทั้งนี้เป็นผลมาจากผู้วิจัยได้เลือกกลวิธีการสอน แบบ DR–TA (Directed Reading–Thinking Activity) ของเทอร์นีย์ และเออเนต เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งสอดคล้องกับเอกลักษณ์ เทพวิจิตร[14] ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีการสอนอ่านแบบ DR–TA ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนอ่านแบบ DR–TA หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

---

[13] ธิดาภรณ์ ทองหมื่น. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีสอนแบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิค DR–TA เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านจับใจความภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. **วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร** ปีที่ 8 ฉบับที่ 1. 2560, หน้า 94–102

[14] เอกลักษณ์ เทพวิจิตร. การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีการสอนอ่านแบบ DR–TA (Directed Reading – Thinking Activity). **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์** ปีที่ 6 ฉบับที่ 2, 17–27. 2560, หน้า 17–27

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ก่อนการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจกับกลวิธีการสอนอ่านแบบ DR–TA อย่างละเอียดถี่ถ้วนและควรมีการฝึกฝนการสอนตามกลวิธีการสอนอ่านแบบ DR–TA เพื่อจะได้เกิดความชำนาญเมื่อต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริง

2. เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้สอนควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างเต็มที

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา และวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ โดยใช้กลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในเนื้อหาสาระและระดับอื่น ๆ แล้วนำไปสอนเปรียบเทียบกับการสอนแบบอื่น ๆ

2. ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกลวิธีการสอนแบบดี อาร์ ที เอ ผสมผสานกับรูปแบบกลวิธีการสอนอื่น ๆ เพื่อค้นหาวิธีการสอนอ่านที่ดีที่สุดสำหรับผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

ไชยยศ เรืองสุวรรณ. **เทคโนโลยีการศึกษา ทฤษฎีและการวิจัย.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2533.

ณัฏฐโภคิณ ภูริวัฒนภูวดล และปริญญภาษ สีทอง. การพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. **สิกขาวารสารศึกษาศาสตร์** ปีที่ 8 ฉบับที่ 1, 24–33, 2564.

ธิดาภรณ์ ทองหมื่น. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีสอนแบบ KWL Plus ร่วมกับเทคนิค DR–TA เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านจับใจความภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. **วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร,** ปีที่ 8 ฉบับที่ 1, 94–102, 2560.

ปกรณ์ ประจันบาน. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์.** พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์, 2552.

พระมหาภานุวัตน์ ลุใจคำ และปริญญภาษ สีทอง. การพัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นพระธรรมทูตสำหรับสามเณร. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง** ปีที่ 9 ฉบับที่ 9, 10–20, 2563.

วราภรณ์ บุญทอง และดวงจันทร์ เดี่ยววิไล. การพัฒนาหลักสูตรเสริมสมรรถนะการอ่านภาษาอังกฤษโดยการจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. **วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร** ปีที่ 13 ฉบับที่ 37, 81–82, 2564.

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์. **หลักและวิธีการสอนอ่านภาษาไทย.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

เอกลักษณ์ เทพวิจิตร. **การพัฒนาผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยวิธีการสอนอ่านแบบ DR–TA (Directed Reading – Thinking Activity).** วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2, 17–27, 2560.

Taba, H. **Curriculum Development Theory and Practice.** New York: Harcourt, Brace and World, 1962.

แนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

Approaches for Academic Administration of Private Secondary School in Bangkok According to Concept of Professional Learning Community

ภูริทัต ชัยวัฒนกุล, Phurithat Chaiwattanakun[1]

จิตรา จันทราเกตุรวิ, Chittra Chantragatrawi[2]

ทิวัตถ์ มณีโชติ, Tiwat Maneechote[3]

E-mail: phurithat131@gmail.com

Received: *March 5, 2021* **Revised:** *March 25, 2022*

Accepted: *March 25, 2022*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ 2) ศึกษาความต้องการจำเป็น และ 3) สร้างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครูในโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร จำนวน 347 คน โดยทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน การสร้างแนวทาง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 คน และการประเมินมาตรฐาน 4 ด้านของแนวทาง ผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามที่มีค่าความสอดคล้อง 1.00 และค่าความเชื่อมั่น .950 2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และ 3) แบบประเมินแนวทาง ตามลำดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนี PNImodified ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และต่ำที่สุดคือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 4 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการนิเทศการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และต่ำที่สุดคือ

---

[1] โรงเรียนเพลินพัฒนา/ Plearnpattana School.

[2] สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์/ Panyapiwat Institute of Management.

[3] สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์/ Panyapiwat Institute of Management.

ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา 2) ความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นที่มากกว่า 0.200 ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา และ 3) ได้แนวทาง ได้แก่ (1) ด้านจัดการเรียนรู้ 5 แนวทาง (2) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3 แนวทาง (3) ด้านนิเทศการศึกษา 4 แนวทาง และ (4) ข้อเสนอแนะอื่นๆ 8 แนวทาง รวมทั้งหมด 20 แนวทาง มีระดับความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: (แนวทางการบริหารงานวิชาการ), (ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ), (โรงเรียนเอกชน)

Abstract

The objections of this research were to 1) study the current state and the desirable state, 2) the needs assessment and 3) construct the approaches for academic administration of private secondary school in Bangkok according to concept of professional learning community. The sample group for study the current state, the desirable state and the needs assessment were 347 of principals, vice principals and teachers by multi-stage sampling. Informants of approaches construction were 11 experts. Assessors of standards for educational evaluation were 5 experts. Research instrument were: 1) questionnaire with reliability .950, 2) Interview form and 3) assessment form, respectively. The statistics used for data analysis was frequency, percentage, means, standard deviation, and PNI modified.

The findings were that 1) all aspects of the current state were high level, while the highest average aspect was school quality assurance and lower was school curriculum development respectively. The lowest aspect was learning management. The desirable state was the highest level in 3 aspects and high level 4 aspect; the highest level was school supervision and lower was the research of educational development, respectively. The lowest aspect was school quality assurance. 2) The needed assessment aspect showed that more than 0.200 were learning management, research of educational development and supervision aspect. 3) 20 approaches were gained as following; (1) 5 approaches of learning management (2) 3 approaches for research of educational quality development, (3) 4 approaches of school supervision, and (4) another 8 approaches suggested. All approaches meet the highest accuracy, utility standards and propriety, and feasibility standards was in high.

Keywords: (Approaches for Academic Administration), (Professional Learning Community), (Private School)

1. บทนำ

จากผลสอบ PISA ในปี 2018 ที่เพิ่งเผยแพร่ออกมาล่าสุดนั้น พบว่าผลสอบของประเทศไทยในวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และการอ่านของประเทศไทยได้คะแนน 426 419 และ 393 ตามลำดับ[4] ส่วนผลสอบ PISA ในปี 2015 วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และการอ่านของประเทศไทยได้คะแนน 421 409 และ 415 ตามลำดับ และในปี 2015 พบว่าค่าเฉลี่ยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสังกัดต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของผลสอบกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ[5] และจากรายงานสภาวะการศึกษาของประเทศไทยปี 2561–2562 จากสำนักเลขาธิการสภาการศึกษารายงานว่าการแก้ไขปัญหาการศึกษาชาติมีหลายด้าน ในด้านการบริหารงานวิชาการพบว่ามีประเด็นปัญหาด้านหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดผล การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและครู ซึ่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจากบทเรียนของประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการศึกษาถูกนำมาใช้เป็นกระบวนการพัฒนาปัญหาดังกล่าว และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีผลต่อการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผู้เรียน ในด้านคุณลักษณะ สมรรถนะ และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ[6]

แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) เป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสอบ PISA เช่น ประเทศเวียดนาม[7] ซึ่งเป็นการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของครู ครูช่วยเหลือกัน ครูทำงานร่วมกันเป็นทีม ตามแนวคิดที่ประกอบด้วย 1) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพและความเสมอภาคของผู้เรียน 2) บุคลากรทุกคนมีคุณค่าและต้องร่วมมือรวมพลังกันเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา จนเกิดผลสำเร็จต่อผู้เรียน 3) มีวัฒนธรรมการทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง เปิดชั้นเรียนเพื่อให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้สังเกตการณ์และร่วมเรียนรู้เพื่อพัฒนาคณภาพและความเสมอภาคของผู้เรียน 4) ครูและผู้บริหารได้

---

[4] สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **ครูในระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างไร**, สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2563, จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue–2018–35/

[5] สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **ประเด็นหลักและนัยทางการศึกษาจาก** PISA **2015: บทสรุปสาหรับผู้บริหาร**, สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2563, จากttps://drive.google.com/file/d/0BwqFSkq5b7zSR21DbUJlUENTeXc/view

[6] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ***สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562 การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล***, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2563), หน้า 72.

[7] สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ครูในระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างไร, สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2563, จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue–2018–35/

พัฒนาวิชาชีพไปพร้อมกับพัฒนาคุณภาพและความสามารถของผู้เรียน และ 5) การสื่อสารและการทำงานที่ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ร่วมมือรวมพลังเพื่อพัฒนาตนเอง[8] ผ่านการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ของแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 1 วงรอบ มี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) ขั้น Analyze ขั้นวิเคราะห์เป็นขั้นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมวิเคราะห์หลักสูตร รายวิชาที่จะจัดการเรียนรู้(2) ขั้น Plan ขั้นวางแผนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกันออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ (3) ขั้น Do และขั้น See ขั้นปฏิบัติสังเกตการณ์เป็นขั้นที่ลงมือปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกันสังเกตการเรียนรู้ในชั้นเรียน และบันทึกข้อด้วยการเขียน เสียง หรือคลิปวีดิทัศน์ (4) ขั้น Reflect ขั้นสะท้อนความคิดเป็นขั้นสะท้อนคิดอย่างร่วมมือรวมพลังจุดเด่น จุดที่ต้องพัฒนา และต้องพัฒนานักเรียนคนใดเพื่อไม่ให้ถูกทิ้งไว้ขางหลัง ด้วยการสื่อสารอย่างสุนทรียสนทนา (5) ขั้น Redesign and React ขั้นปรับปรุงใหม่เป็นขั้นที่นำผลการสะท้อนและบทเรียนที่ได้จากชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไปเริ่มขั้นที่ 1 ใหม่ ซึ่งอาจจะได้นวัตกรรมหรืองานวิจัยปฏิบัติการชั้นเรียนในขั้นนี้[9] โดยปัจจัยที่จะทำให้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพประสบความสำเร็จนั่นคือผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นหลักในการดำเนินการ จัดตั้งทีมรับรู้และเข้าใจถึงกระบวนการ ลงไปปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง สนับสนุน ให้กำลังใจ สะท้อนคิดด้วยสุนทรียสนทนาอย่างเป็นกัลยาณมิตร และคอยอยู่ร่วมในทุกขั้นตอนของแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ[10]

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดนี้ดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์หลักคือคุณภาพของผู้เรียน ด้านคุณลักษณะ สมรรถนะ และผลสัมฤทธิ์ ซึ่งมีขอบข่ายงานในการบริหารงานวิชาการ อาทิเช่น งานด้านหลักสูตร งานการจัดการเรียนรู้ งานวัดประเมินผล งานนิเทศการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งเป็นงานที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของผู้เรียน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสามารถทำให้เกิดคุณภาพของผู้เรียนได้ ผ่านความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นการพัฒนางาน พัฒนาตนเอง พัฒนาทีม พัฒนาโรงเรียนในเวลาเดียวกัน และสามารถดำเนินการได้ไม่ยากเกินความสามารถ และแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นแนวคิดได้รับการยอมรับและความนิยมแพร่หลายในยุค

---

[8] สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา, **ภาวะชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาการศึกษา ในรัตนา ดวงแก้ว (บรรณาธิการ), นวัตกรรมการบริหารการศึกษาและผู้นำ** (พิมพ์ครั้งที่ 2), (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2562), หน้า 13–14.

[9] พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข, **การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลัง** PLC **เพื่อการพัฒนา** (พิมพ์ครั้งที่ 4). (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2563), หน้า 134–135.

[10] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562 การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2563), หน้า 87.

ปฏิรูปการศึกษาในระยะหลังมานี้ และเป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ อีกทั้งแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพยังสามารถสร้างได้ง่ายด้วยความร่วมแรงร่วมใจจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นผู้ขับเคลื่อน รวมถึงแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะเป็นกระบวนการที่ร้อยเรียงงานวิชาการให้เป็นระบบ บูรณาการงานเข้าด้วยกัน เพื่อผลสัมฤทธิ์และคุณภาพผู้เรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดูแลและบริหารงานวิชาการในระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีความประสงค์ในการบริหารงานวิชาการให้เป็นระบบ ลดความซ้ำซ้อนและพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่องให้โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องโดยบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นผู้ขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อผู้เรียนโดยตรง ซึ่งคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาจะส่งผลต่อตัวผู้เรียนในอนาคต สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับโรงเรียน เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของโรงเรียนเอกชนให้มากขึ้น รวมถึงเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนเพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนในด้านคุณลักษณะ สมรรถนะ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในโรงเรียนเอกชนที่เป็นผลมาจากการบริหารงานวิชาการงานของโรงเรียนตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และผู้วิจัยสนใจศึกษาการใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่นำมาพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

2 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

3 เพื่อสร้างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed–Method Research) โดยการแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

3.1 ระยะที่ 1

3.1.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1.1 ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครู โรงเรียนประเภทสามัญศึกษาทั่วไป ในสังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร 142 โรงเรียน มีจำนวน 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 142 คน 2) รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ จำนวน 142 คน และ 3) ครู จำนวน 3,304 คน รวมประชากรทั้งหมด จำนวน 3,588 คน

3.1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครู ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie & Morgan (1970 อ้างใน อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูร, 2562, น. 174) จำนวน 347 คน โดยเลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi–Stage Sampling) ดังต่อไปนี้

1) ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามตำแหน่ง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครู ดังต่อไปนี้ (1) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวนทั้งหมด 13 คน (2) รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ จำนวนทั้งหมด 13 คน (3) ครู จำนวนทั้งหมด 231 คน

2) ทำการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) ใช้โรงเรียนเป็นหน่วยของการสุ่มแบบกลุ่ม แต่ละโรงเรียนนับเป็น 1 กลุ่ม ประกอบด้วยตำแหน่งดังต่อไปนี้ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครู โดยที่ครูมาจากการทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จนครบตามจำนวนตัวอย่างที่ต้องการ

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 38 ข้อ พบว่ามีค่าความสอดคล้อง 1.00 แบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ .950 สภาพปัจจุบันอยู่ที่ .961 สภาพที่พึงประสงค์อยู่ที่ .950

ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

3.1.2.1 สถานภาพทั่วไป

3.1.2.2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร เป็นแบบการตอบสนองคู่ (dual– response format) โดยมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.1.3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

3.1.3การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.4.1 ผู้วิจัยดำเนินการขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและขอหนังสือจากคณะการจัดการการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ สถาบันจัดการปัญญาภิวัฒน์ ถึงผู้อำนวยการของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

3.1.4.2 ผู้วิจัยส่งและรับแบบสอบถามทาง google form

3.1.4.3 ผู้วิจัยรวบรวมผลจากแบบสอบถามทาง google form เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4.1 วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่ ความถี่ และค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบความเรียงและตารางประกอบ

3.1.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยทั้ง 5 ระดับ

3.1.4.3 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อนำไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) จากสูตร Modified Priority Needs Index (PNIModifies)

3.1.4.4 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 ความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารงานวิชาการด้วยตามคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร เป็นคำถามปลายเปิด (open ended question) และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอประกอบความเรียง

3.2 ระยะที่ 2

เป็นการดำเนินการสร้างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

3.2.1 ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 11 คน โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้แบบสัมภาษณ์

3.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อร่างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลในรูปแบบความเรียง

3.3 ระยะที่

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลเพื่อประเมินความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของร่างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 คน

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ แบบประเมินคุณภาพทั้ง 4 ด้านของ Joint Committee on Standard for Educational Evaluation ได้แก่ แบบประเมินความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง

3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการประเมินร่างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่มีความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ด้วยตนเอง

3.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงของร่างแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยทั้ง 5 ระดับ(บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 99–100) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง มีผลประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง มีผลประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง มีผลประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง มีผลประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง มีผลประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับน้อยมาก

เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินร่างแนวทางแต่ละข้อนำมาใช้ได้ต้องมีผลการประเมินแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก คือ ค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป

และนำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่มีความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง

4. ผลการวิจัย/ประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย

4.1 ในภาพรวมสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.769, S.D.=0.986) เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันรายด้านทั้งหมดพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ($\overline{X}$= 3.894, S.D.=0.946) รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\overline{X}$= 3.854, S.D.=0.944) และต่ำที่สุดคือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$= 3.555, S.D.=0.986)

ในภาพรวมสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.478, S.D.= 0.604) เมื่อพิจารณาสภาพที่พึงประสงค์รายด้านทั้งหมดพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 4 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการนิเทศการศึกษา ($\overline{X}$= 4.589, S.D.=0.577) รองลงมาคือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ($\overline{X}$= 4.512, S.D.=0.639) และต่ำที่สุดคือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ($\overline{X}$= 4.438, S.D.=0.567)

จากความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไปใช้บริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยส่วนใหญ่เป็นความคิดที่เห็นด้วยว่าแนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนทางวิชาชีพมีประโยชน์ และเป็นความเห็นที่เกี่ยวกับด้านการจัดการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา และการวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4.2 การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร มีแนวทางดังต่อไปนี้

4.2.1 ด้านการจัดการเรียนรู้

1) ครูผู้สอนหรือครูต้นแบบ (Model teacher) และครูเพื่อนร่วมเรียนรู้ (Buddy teacher) อย่างน้อย 2 คน ขึ้นไปมาร่วมกระบวนการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน (Lesson Study) โดยการสอนงานแบบพี่เลี้ยง (Mentoring–Coaching) ดังนี้

(1) ออกแบบการจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนทุกคนให้มีโอกาสเท่าเทียมและเสมอภาค (Equality and Equity) และไม่ทิ้งผู้เรียนไว้ข้างหลังแม้สักคนเดียว (No student left behind)

(2) มีการบันทึกภาพหรือคลิปการเรียนรู้ของผู้เรียนสู่การสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาผู้เรียนและครู

(3) ทีมครูที่มาเข้าร่วมอาจเป็นครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน หรือครูในระดับชั้นเดียวกัน

2) ผู้บริหารสถานศึกษาเข้าร่วม สนับสนุน และให้กำลังใจตลอดกระบวนการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน ให้ครูมีอิสระในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ และผู้บริหารสถานศึกษาร่วมสร้างให้เป็นวัฒนธรรมของสถานศึกษา

3) การพัฒนาบทเรียนร่วมกันควรปฏิบัติ 3 วงรอบต่อปีการศึกษา มากหรือน้อยกว่านี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและตามบริบทของสถานศึกษา

4) ครูและทีมครูผู้เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการเลือกสื่อจัดการเรียนรู้และหนังสือเรียนร่วมกันเพื่อให้ตรงกับการจัดการเรียนของครู และร่วมกันออกแบบและพัฒนาสื่อนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและสู่การพัฒนาผู้เรียน

5) จัดตารางสอนที่เอื้อให้ทีมครูในชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้เข้ามาร่วมกระบวนการพัฒนาบทเรียนร่วมกัน

ตัวอย่างคำให้มัมภาษณ์

4.2.2 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1) ครูผู้สอนหรือครูต้นแบบและครูเพื่อนร่วมเรียนรู้ อย่างน้อย 2 คนขึ้นไปมาร่วมสะท้อนคิดจากบันทึกหลังการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาผู้เรียนด้วยการทำวิจัย ปฏิบัติการในชั้นเรียนะของแต่ละวงรอบ อย่างน้อยปีการศึกษาละ 1 ครั้ง หรือมากกว่านี้ตามความต้องการของสถานศึกษา

2) ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับทีมครูในในการสอนงานแบบพี่เลี้ยงในขณะที่ครูต้นแบบทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สู่การยกระระดับคุณภาพเด็กและคุณภาพสถานศึกษา

3) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้สมาชิกชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นผู้สะท้อนคิดมุมมองต่างๆ ให้คณะครูและผู้บริหารสถานศึกษาเห็นประเด็นปัญหาหรือจุดที่ต้องการการพัฒนาของสถานศึกษาในด้านต่างๆ และให้สมาชิกในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกันออกแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการวิจัย

4.2.3 ด้านการนิเทศการศึกษา

1) ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าระดับ หรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ใช้กระบวนการสอนงานแบบพี่เลี้ยงโดยใช้กระบวนการพัฒนาบทเรียนร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในกระบวนการนิเทศภายในห้องเรียน

2) ผู้บริหารสถานศึกษาใช้กระบวนการ สอนงานแบบพี่เลี้ยงร่วมกับวงจรคุณภาพของเดมมิ่งผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการนิเทศภายในสถานศึกษา

3) ผู้บริหารสถานศึกษานิเทศด้วยความเป็นกัลยาณมิตร สนับสนุนจนครูทำได้ และไม่ทิ้งครูไว้ข้างหลังแม้สักคนเดียว (No teacher left behind)

4) ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ศึกษานิเทศก์มาร่วมนิเทศกับคณะครูผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ตัวอย่างคำให้มัมภาษณ์

4.2.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1) ผู้บริหารสถานศึกษารับฟัง เคารพความคุณค่าความเป็นมนุษย์ของครู มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนเป็นสำคัญ บนความมุ่งมั่นและชัดเจนและเป็นต้นแบบการปฏิบัติให้กับคุณครู

2) ผู้บริหารสถานศึกษาทำความเข้าใจการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพกับคุณครู และเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอเพื่อทำให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพดำเนินไปตามที่วางไว้อย่างราบรื่นและต่อเนื่อง

3) ผู้บริหารสถานศึกษาและคุณครูร่วมกันแบ่งปันบทเรียนที่ทำได้ดีในงานประชุมหรือสัมมนา (Symposium) ของสถานศึกษา เพื่อให้สมาชิกในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกันสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนและสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

4) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นต้นแบบจัดให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นกัลยาณมิตร มีวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน ไม่สั่งการ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพสถานศึกษา

5) การบริหารงานวิชาการแต่ละด้าน มีสมาชิกแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเข้าไปร่วม โดยอาจจะมีผู้เชี่ยวชาญไปร่วมพัฒนาด้วยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและปัญหาของสถานศึกษา เช่น ศึกษานิเทศก์ นักจิตวิทยา ปราชญ์ชุมชน หรือ ครูที่มีความชำนาญในโรงเรียน เป็นต้น

6) การบริหารงานด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นต้น สามารถนำแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไปใช้พัฒนาในด้านนั้นๆได้ด้วยวงจรคุณภาพ

7) การให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนเป็น ถือว่าเป็นกลไกสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และสถานศึกษาต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู่ วิสัยทัศน์ เป้าหมายของสถานศึกษา รวมถึงปัญหาด้านต่างๆ ของสถานศึกษาให้กับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่องเพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพสถานศึกษา

8) เปิดชั้นเรียนปีการศึกษาละ 3 วงรอบ มากหรือน้อยกว่านี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและตามบริบทของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครอง และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเข้ามาร่วมกันสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพสถานศึกษา

ตัวอย่างคำให้มัมภาษณ์

4.3 แนวทางการบริหารงานวิชาชีพตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ มีภาพรวมระดับความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.98) ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$=4.87) ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.89) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.46)

5. บทสรุป

5.1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน โดยรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และต่ำที่สุดคือ ด้านการจัดการเรียนรู้

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ประกอบด้วย ระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 4 ด้าน โดยรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ด้านการนิเทศการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และต่ำที่สุดคือ ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

5.1.2ความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นที่มากกว่า 0.200 ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 3) ด้านการนิเทศการศึกษา

5.1.3 แนวทางการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ได้แนวทาง 1) ด้านจัดการเรียนรู้ 5 แนวทาง 2) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3 แนวทาง 3) ด้านนิเทศการศึกษา 4 แนววทาง และ 4) ข้อเสนอแนะอื่นๆ 8 แนวทาง รวมทั้งหมด 20 แนวทาง มีภาพรวมระดับความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). รายงานพันธกิจปฏิรูปการศึกษาไทย. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2563, จากhttp://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1734-file.pdf

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข (2563). การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลัง PLC เพื่อการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). ประเด็นหลักและนัยทางการศึกษาจาก PISA 2015: บทสรุปสาหรับผู้บริหาร. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2563, จาก ttps://drive.google.com/file/d/0BwqFSkq5b7zSR21DbUJlUENTeXc/view

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). ครูในระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างไร.สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2563, จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2018-35/

สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา. (2562). ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาการศึกษา ใน รัตนา ดวง แก้ว (บรรณาธิการ), นวัตกรรมการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ (พิมพ์ครั้งที่ 2), (6-1-2-48).นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2563). สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562 การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล. (2562). การวิจัยทางการศึกษาแนวติดและการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน

Phenomenon of Beliefs of Thai People in the Present Era

พระชลญาณมุนี, Phrachonyanmuni[1]

E-mail: watutoknum@gmail.com

Received: *March 3, 2022* **Revised:** *March 25, 2022*

Accepted: *March 25, 2022*

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน” พบว่าปรากฏการณ์ทางความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาของคนไทยที่มีรากฐานมาจากเชื่อผี เชื่อบรรพบุรุษ เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อโดยขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของความเชื่อทำให้ความเชื่อต่อศาสนาเคลื่อนออกห่างจากหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ส่งผลให้เกิดความงมงายเชื่อทุกอย่างที่พึ่งพาหาประโยชน์ได้ บางครั้งก็ตกเป็นเครื่องมือของความเชื่อ เพราะเป็นความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ส่วนกระบวนการเกิดความเชื่อในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้ 3 ระดับ เรียงโดยลำดับได้ดังนี้ (1) ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้นโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการชี้วัดข้อเท็จจริงมีปรากฏในพระพุทธศาสนา (2) ระดับการใช้เหตุผลโดยใช้หลักตรรกะชี้วัดข้อเท็จจริงมีปรากฏในอริยสัจจ์ 4 และ (3) ระดับปัญญาโดยใช้หลักไตรสิกขาฝึกอบรมพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องมีปรากฏในความเชื่อ 4 ดังนั้นปรากฏการณ์ความเชื่อของคนไทยจำแนกตามความเชื่อได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ ความเชื่อในการรักษาโรค ความเชื่อในความสุข ความเชื่อในด้านความรัก และความเชื่อเรื่องของกรรม สามารถนำมาวิเคราะห์ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้ ด้านการรักษาโรคใช้หลักอริยสัจจ์ 4 ด้านความสุขใช้หลักสุขของคฤหัสถ์ สุขของบรรพชิต ด้านความรักใช้หลักสมชีวิธรรม 4 ฆราวาสธรรม 4 พรหมวิหารธรรม 4 กรรมใช้หลักความเชื่อ 4 ที่ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบันนั้นเอง

คำสำคัญ: (ปรากฏการณ์), (ความเชื่อ), (พระพุทธศาสนา)

---

[1] อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Abstract

This article aims to study " Phenomenon of the beliefs of Thai people in the present era." Belief phenomenon related to the religion in Thai culture has been rooted in believing in spirits, dead ancestors, in sacred things, gods, and also believing in distinctive superstitious rituals. These blending beliefs with a lack of knowledge and understanding of the right belief has moved the belief in religion away from the authentic Theravada Buddhist confidence, resulting the credibility of everything that can be relied on and exploited. Sometimes they become victims of wrong faith due to its lack of right wisdom association. According to early Buddhism, belief or confidence can be classified into 3 levels respectively: (1) the initial level of belief entering by using the *Yonisomanasikara* principle as seen in early Buddhism; (2) the level of reasoning by using logical principles indicating facts appearing in the teaching of Four Noble Truths and (3) the level of intelligence by using the Three Trainings principle to develop the mind with correct knowledge seen in 4 beliefs. By this fact, Thai people' beliefs are classified into 4 groups: beliefs in disease treatment, belief in happiness, belief in love and belief in Kamma or actions. It can be analyzed according to the principles of Buddhism as follows: the disease treatment uses the 4 Noble Truths, and the happiness belief performs the teaching of householders' happiness and homeless one's solitude. In term of love, one should follow the teaching of four *Samajivitadhamma*, four *Gharavāsadhamma*, four *Brahmaviharadhamma*, those who believe in Kamma should exercise the teaching four beliefs seen in current of beliefs of Thai people in the present.

Keywords: (Phenomenon), (Belief), (Buddhism)

1. บทนำ

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบันที่มีต่อคนไทยที่มีต่อศาสนาที่เป็นเรื่องของการผสมผสานระหว่างลัทธิวิญญาณกับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ โดยคนไทยส่วนใหญ่รับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็รับเอาความเชื่อหลายประการของศาสนาพราหมณ์เข้ามาด้วยในเรื่องของเทพเจ้า วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมต่าง ๆ พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นพุทธแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า หินยานหรือเถรวาท จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า คนไทยส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบท ได้ผสมผสานพุทธศาสนา เข้ากับลัทธิวิญญาณและบางส่วนของศาสนาพราหมณ์ได้เป็นอย่างดี พฤติกรรมทางศาสนาที่แสดงออก จึงมีทั้งการไหว้พระและนับถือผี มีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือมายาศาสตร์และโหรศาสตร์อีกด้วย การปะปนและผสมผสานความเชื่อและศาสนาต่างๆในสังคมไทย ทำให้คนไทยเคลื่อนออกห่างจากพุทธศาสนาโดยไม่รู้ตัว ในปัจจุบันเรามักจะพบเห็นปรากฏการณ์ความความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย มีการประพฤติปฏิบัติที่ต่างกันตามทัศนคติ ความพึงพอใจของแต่ละบุคคล แต่มีเป้าประสงค์อย่างเดียวกัน คือ การร้องขอความช่วยเหลือ อ้อนวอนต่อสิ่งภายนอก เพราะเชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ ศักดิ์สิทธิ์ ลี้ลับ สูงส่ง สามารถตอบสนองสิ่งที่ต้องการได้ทันใจ ณ จุดนี้ มีข้อพิสูจน์ยืนยันเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทยได้ เช่น วัดบางแห่งนับถือเทพเจ้าแห่งโชคลาภ วัดบางแห่งทำพิธีกรรมไหว้พระราหู วัดบางแห่งโฆษณาเชิญประชาชนนอนโลงสะเดาะเคราะห์ คนบางกลุ่มนับถือพญานาค นับถือผี นับถือบรรพบุรุษ นับถือเทพเจ้า เป็นต้น พฤติกรรมที่แสดงออกได้ผสมกลมกลืนอยู่ในพระพุทธศาสนาเกิดเป็นความเคยชินและยอมรับในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนบางคนจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของความเชื่อที่มืดบอด จึงมีคำถามตามมาว่า เหตุใดคนไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแต่ไม่สามารถเข้าถึงหลักความเชื่อของศาสนาได้ เนื่องจากคนไทยนับถือศาสนาพุทธตามบรรพบุรุษ ครอบครัว จึงเป็นพุทธศาสนิกชนโดยกำเนิด แต่ไม่ได้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ไม่เคยศึกษาธรรมอย่างลึกซึ้ง อาจจะเข้าวัดไปหาสมภารเพื่อ ขอพร รดน้ำมนต์ เช่าวัตถุมงคล มากกว่าการฟังธรรม เรียนรู้ธรรม แล้วนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง[2] ดังเช่นที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับชาวกาลามะว่า เมื่อฟังสิ่งใดแล้วไม่ควรปลงใจเชื่อ เพราะเหตุผล 10 ประการ เหตุที่พระองค์ตรัสว่าไม่ควรเชื่อเหตุผลทั้ง 10 ประการนี้ ไม่ได้หมายความว่า เรื่องฟังต่อ ๆ กันมา ประเพณีสืบ ๆ กันมา ตลอดจนครูอาจารย์ของตน เราไม่ควรเชื่อถือ แต่พระองค์ต้องการแสดงให้เห็นว่าเหตุผลทั้ง 10 ประการนั้นไม่ได้เป็นหลักประกันว่าต้องจริง

---

[2] วินัย ไชยทอง และกิตติเชษฐ สมใจ, **มรดกไทย,** (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาระบบการพิมพ์, 2547), หน้า 29.

เสมอไป เช่น เมื่อเป็นประเพณีแล้วต้องเป็นจริง ข่าวเล่าลือต้องเป็นจริง คำพูดครูอาจารย์ต้องเป็นจริง ซึ่งความจริงประเพณีที่ไม่มีประโยชน์ก็มี ข่าวลือไม่เป็นจริงก็มี ครูอาจารย์สามารถพูดได้ทั้งจริงและไม่จริงก็มี เมื่อเหตุผลทั้ง 10 ประการ มีทั้งจริงและไม่จริงเช่นนี้ การรับฟังอะไรแล้วต้องพิจารณาเสียก่อน เพราะนี่คือความมุ่งหมายของพระองค์ที่ตรัสพระสูตรนี้ ฉะนั้น ความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของปัญญาย่อมเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้องย่อมนำพาผู้เชื่อให้ทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง อันก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น[3] นั้นเอง

2. ความเป็นมาของปรากฏการณ์ทางความเชื่อ

คำว่า “ปรากฏการณ์” มาจากคำในภาษากรีก 2 คำ คือ (1) คำว่า Phenomenon และ (2) Logos กล่าวคือ คำว่า Phenomenon หมายถึง การปรากฏตัวขึ้น (To show one self) การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ หรือการแสดงตนในวิถีทางที่บุคคลแสดงเพื่อแสวงหาความจริงตามที่ปรากฏและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของความรู้ความจริงที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนคำว่า“Logos” หมายถึง การคิด (Thinking) แนวคิด (Concept) เป็นการคิดพิจารณาแบบมีเหตุ มีผล เพื่อให้ปรากฏภาพความเป็นจริงขึ้น ความหมายในเชิงปรัชญาของปรากฏการณ์วิทยานั้น Merleau-Ponty กล่าวไว้ว่าเป็นการศึกษาถึงแก่นแท้ (essences) ของการรับรู้ (perception) หรือแก่นแท้ของการตระหนักรู้ (consciousness) เกี่ยวกับอัตถิภาวะ (existence) โดยเป็นการศึกษาจากบุคคลที่รับรู้ประสบการณ์นั้นตามที่เป็นอยู่และไม่สามารถจะศึกษาโดยแยกบุคคลออกจากโลกที่บุคคลอยู่หรือสิ่งแวดล้อมได้[4]

นอกจากนี้ คำว่า ปรากฏการณ์” นั้นยังเป็นทฤษฎีว่าด้วยความรู้ถูกจำกัดอยู่ในปรากฏการณ์ ได้แก่ (1) ปรากฏการณ์ทางกายภาพหรือผลรวมของที่หมายของสิ่งจริงและการรับรู้ที่เป็นไปได้ (2) ปรากฏการณ์ทางจิตหรือผลรวมของที่หมายของการพินิจภายในหรืออันตรวินิจ ปรากฏการณ์นิยมยอมรับรูปแบบอยู่สองรูปแบบที่สอดคล้องกัน คือ ปฏิเสธความจริงทั้งปวงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ และยืนยันความเป็นจริงของสรรพสิ่งในตัวเองอย่างชัดแจ้ง แต่ก็ปฏิเสธว่าไม่อาจรู้หรือเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นได้ แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ยังเป็นสิ่งเกิดขึ้นที่สามารถสังเกตได้ มักเข้าใจว่าเป็น“สภาพปรากฏ”หรือ“ประสบการณ์” คำนี้ถูกใช้ในปรัชญาสมัยใหม่ผ่าน อิมมานูเอิล ค้านท์ ที่ถือเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับนูเมนอนหรือสิ่งในตัวเอง ตรงกันข้ามกับปรากฏการณ์นูเมนอนไม่

---

[3] ทวี ผลสมภพ, **ปรัชญาศาสนา,** พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555), หน้า 150.

[4] กัญญ์ฐิตา ศรีภา, “การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความในวิชาชีพพยาบาล”, **พยาบาลตำรวจ, ปีที่ 4 ฉบับที่ 2** (กรกฎาคม–ธันวาคม 2555) : 6–7.

สามารถเข้าถึง การสังเกตได้โดยตรง ค้านท์ ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจาก ไลบ์นิซ ในปรัชญาของเขาส่วนนี้ ซึ่งปรากฏการณ์กับนูเมนอนถูกใช้ในคำเฉพาะที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน[5]

กล่าวสรุปได้ว่า คำว่า “ปรากฏการณ์” เป็นทฤษฎีว่าด้วยการรับรู้ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของประสบการณ์และเหตุผล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ปรากฏการณ์ทางกายภาพอาศัยประสาทสัมผัสเป็นการรับรู้โดยตรงและรับรู้ขั้นต้นไม่ผ่านกระบวนการคิด กับปรากฏการณ์ทางจิตโดยอาศัยการคิดหาเหตุผลที่เกิดจากการรับรู้เป็นจุดเริ่มต้น เข้าสู่ความตระหนัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นทฤษฎีที่นำเอาความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์หรือปรากฏการณ์มาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลเพื่อทำให้เกิดความสมดุลกันของประสบการณ์กับเหตุผล ซึ่งเป็นแนวคิดแบบทวินิยมในทางญาณวิทยาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ตรงตามความจริงมากที่สุด

3. ลักษณะแนวคิดเชิงปรากฏการณ์

ในศตวรรษที่ 18 เป็นทฤษฎีการรับรู้ที่ประสานจิตนิยมเข้าด้วยกัน โดยอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นผู้เสนอทฤษฎีนี้เพื่อต้องการให้แนวคิดแบบจิตนิยมที่ถูกลดบทบาทและความสำคัญลง ในช่วงที่วิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีอิทธิพลให้กลับมามีความสำคัญอีกครั้งและได้พยายามผสมผสานประสบการณ์กับความคิดในทฤษฎีการรับรู้ของเขา โดยแบ่งความจริงออกเป็น 2 อย่างคือ ปรากฏการณ์ (phenomenon) เป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏสามารถรับรู้ได้กับความเป็นจริงที่อยู่เหนือประสบการณ์ และปรากฏการณ์เหตุผลสามัญที่เรารู้แต่ไม่สามารถอธิบายได้เรียกว่า noumenon[6] เมื่อพิจารณาจากจุดยืนแล้วสามารถแบ่งแนวคิดนี้ได้ 3 ประการ ได้แก่

3.1 ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอัตถิภาวะ

ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอัตถิภาวะ กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับจิตของผู้รับรู้ เชื่อว่าการดำรงอยู่ในโลกของบุคคลมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้น ๆ มุ่งวิเคราะห์ภาวะที่มีที่เป็น (Existence) ของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ โดยเชื่อว่าการรับรู้ของบุคคล ส่งผลต่อการดำรงอยู่ในโลกด้วยการใช้ชีวิตในปัจจุบัน เป็นผลมาจากภูมิหลังและประสบการณ์เดิมของแต่ละคน

3.2 ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอุตรวิสัย

ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอุตรวิสัย กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการรับรู้ของประสบการณ์หรือให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว ผู้ศึกษาตามแนวคิดนี้ต้องไม่มีอคติ และไม่มีความเอนเอียง โดยขจัดความคิดเห็นของตนออกจากสิ่งที่ตนกำลังศึกษา แต่

---

[5] เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา,** (กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2557), หน้า 668-669.

[6] ลักษณวัต ปาละรัตน์, **ญาณวิทยา,** พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558), หน้า 15-16

เน้นที่จุดมุ่งหมาย และสาระสำคัญในการรับรู้ของประสบการณ์มีความเชื่อว่ามนุษย์จะเข้าใจในสิ่งที่ประสบได้ด้วยการรับรู้จากประสบการณ์

3.3 ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอรรถปริวรรต

ปรากฏการณ์ตามแนวคิดเชิงอรรถปริวรรต กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่พัฒนาการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความเน้นการตีความหมายของประสบการณ์ของบุคคล เป็นหลัก โดยมีมุมมองขัดแย้งกับฮุสเซิร์ล ในเรื่องของการแยกตัวเองออกจากเรื่องที่ศึกษา โดยเชื่อว่าสิ่งที่เป็นอยู่เวลา มีความหมายในตนเอง ซึ่งสามารถตีความหมายได้ และภาษามีความสำคัญมาก ในการตีความของผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ[7]

กล่าวสรุปได้ว่า ปรากฏการณ์นิยมได้มีการแสดงแนวคิดหรือทฤษฎีตามทัศนคติของนักปรัชญาทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานั้น พอสรุปได้ดังนี้ คือ (1) ปรากฏการณ์ตามแนวอัตถิภาวะ เป็นทัศนะที่ให้ความสำคัญกับการรับรู้ของบุคคล เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำนึก สามารถกำหนดคุณค่าให้แก่ทุกสิ่งเพื่อประโยชน์ของตน กำหนดความหมายให้กับวัตถุประสงค์ได้มีลักษณะเด่น คือ มุ่งเน้นการให้ความหมายและความสำคัญกับการรับรู้ของบุคคลและสนับสนุนส่งเสริมให้มนุษย์มีเสรีภาพทางความคิด (2) ปรากฏการณ์ตามแนวอุตรวิสัย เป็นทัศนะที่ให้ความสำคัญกับวัตถุภายนอกหรือสิ่งภายนอกตรงตามสภาพที่มันเป็น ยืนยันตัวตนระหว่างสิ่งที่ประสาทสัมผัสรับรู้กับสิ่งที่เข้าใจในจิตมีลักษณะเด่นคือ มุ่งเน้นสาระสำคัญการเข้าถึงความหมายของประสบการณ์หรือเหตุการณ์เพื่อนำไปสู่การค้นหาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ โดยปราศจากอคติ แต่มีสติและตระหนักในตนเอง และ (3) ปรากฏการณ์ตามแนวอรรถปริวรรต เป็นทัศนะที่เน้นการตีความและให้ความหมายของการรับรู้ เพื่อเปิดกว้างทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ความคิดและเป็นไปเพื่อให้เกิด การเคารพยอมรับสิ่งอื่น เนื่องจากทุกสิ่งที่ปรากฏแก่เราล้วนแต่ถูกกำหนดด้วยภาษา เพื่อนำมาใช้ตามสภาพแวดล้อมของสังคม เช่น ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ภาษาจึงเป็นความเป็นจริงแห่งสภาพสิ่งทั้งหลาย

4. วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ได้มีนักวิชาการจำนวนมากยอมรับว่า ความคิดเก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับศาสนา คือ คติถือผีสางเทวดา หรือ animism ซึ่งหมายถึงหลักลัทธิ หรือคำสั่งสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีชีวิตและมีความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกับมนุษย์ เช่น ความปรารถนา เจตนารมณ์ จุดประสงค์ ความโกรธ ความรัก เป็นต้น ความคิดนี้เป็นผลจากการที่มนุษย์

[7] อัญญา ปลดเปลื้อง, “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา”, **Nursing journal of the Ministry of Public Health, ปีที่ 2 เล่มที่ 23** (พฤษภาคม–สิงหาคม 2556): 3.

ถ่ายทอดจิตใจของตนเองเข้าไปสู่สิ่งต่าง ๆ และสภาวะต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยที่มนุษย์เองก็ไม่รู้ตัว[8] วิวัฒนาการของความเชื่อ และการยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อของคนไทย จนกลายเป็นความเชื่อทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการนับถือธรรมชาติ นับถือผีสางเทวดา นับถือบรรพบุรุษ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นับถือเทพเจ้ามาก่อน ดังนั้น คนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันแม้จะนับถือพุทธศาสนา แต่ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมก็ยังฝังรากลึกส่งผลมาถึงความเชื่อของคนไทยในปัจจุบันดังปรากฏอยู่ ซึ่งเราจะพบเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามจะต้องมีการเช่น การบวงสรวง มีการบูชา มีการเชิญผีสาง มีการเชิญเทวดามาร่วมด้วยเสมอ เป็นต้น

4.1 ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผี กล่าวคือ เชื่อว่ามนุษย์มีวิญญาณ และวิญญาณนี้สามารถอำนวยประโยชน์หรือให้โทษได้ ผีคือสิ่งลึกลับซึ่งมีสภาพเกินคน ฉะนั้นผีจึงมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำคน ให้ดี หรือให้ร้ายก็ได้ ในสังคมไทยมีความเชื่อว่า ผีเรือนช่วยคุ้มครองคนในบ้าน ก่อนตัดต้นไม้ใหญ่จะต้องบอกกล่าวให้ผีประจำต้นไม้นั้นให้ทราบเสียก่อน แสดงถึงอำนาจของผีที่จะบันดาลสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอยู่เหนือธรรมชาติ มนุษย์จึงมีการนับถือผี แสดงความเคารพบูชา สังเวย อ้อนวอน เพื่อขอให้ผีสางเทวดาเหล่านั้นช่วยคุ้มครองให้ตนอยู่อย่างปลอดภัย และมีอุปเท่ห์ต่าง ๆ สำหรับป้องกันภัยจากผีร้าย อุปเท่ห์ต่าง ๆ นี้ มักมีคาถาอาคม หรือเวทมนต์เป็นส่วนประกอบสำคัญ ฉะนั้นความเชื่อว่า ผีสางเทวดาและวิญญาณสามารถช่วยเหลือหรือทำร้ายมนุษย์ได้ จึงก่อให้เกิดการกระทำทางไสยศาสตร์ คือ มีการอ้อนวอนบวงสรวง บูชา หรือใช้เวทมนต์บังคับผีให้กระทำตามที่ตนประสงค์[9] ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Nation TV Online ประจำวันที่ 18 มิถุนายน 2561 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ชาวไทยเชื้อสายเขมรทำพิธี “รำแม่มดถวายผีสางเทวดา” เชื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เจ็บป่วย เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2561 ครอบครัวนางสำรวย ปาโนรัมย์ อายุ 65 ปี ชาวบ้าน บ้านโคกเจริญ ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ทำพิธีรำแม่มด หรือ ทรงแม่มด ซึ่งเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่มีเชื้อสายเขมร โดยภาษาเขมรพื้นบ้านจะเรียกว่า“เรือมมะม๊วด”ซึ่งมีลักษณะคล้ายการทรงเจ้า เพื่อเป็นการถวายดวงวิญญาณผีสางเทวดา หรือ บรรพบุรุษที่ล่วงลับตามความเชื่อ ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อไม่ให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย อีกทั้งยังเป็นการปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข โดยการทำพิธีรำแม่มดจะมีการจัดอาหารคาวหวาน อาทิ หัวหมู ไก่ ผลไม้ เป็นเครื่องเซ่นไหว้ดวงวิญญาณผีสางเทวดา และบรรพบุรุษ

---

[8] เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ และสุภัทรา บุญปัญญาโรจน์, **คติชนกับศาสนา,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558), หน้า 160.

[9] เดือน คำดี, **ศาสนศาสตร์,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531), หน้า 202.

ทั้งมีการจ้างดนตรี ทั้งแคน ซอ ฆ้องและกลอง มาเล่นขณะทำพิธีด้วย โดยระหว่างทำพิธีผู้เข้าทรงจะทำการร่ายรำตามจังหวะดนตรี และจะเปลี่ยนชุด ซึ่งมีทั้งผ้าสะโหร่ง ผ้าขาวม้า ผ้า 7 สี และแต่งหน้าทาปาก ตามความต้องการของดวงวิญญาณที่มาประทับร่าง นายเกษม ปาโนรัมย์ ผู้เป็นสามีบอกว่า การทำพิธีกรรมรำแม่มด หรือทรงแม่มด เป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อเป็นการปัดเป่าสิ่งไม่ดี ให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และขอขมา ดวงวิญญาณผีสาง เทวดา และบรรพบุรุษที่เคยลบหลู่ ล่วงเกิน ซึ่งครอบครัวจะทำเป็นประจำทุกปี ขณะชาวบ้านที่มีเชื้อสายเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์หลายครอบครัว ที่มีความเชื่อก็มีการทำพิธีกรรมรำแม่มดเช่นกัน บางคนก็ทำเพื่อรักษาคนในครอบครัวที่มีอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ[10]

4.2 ความเชื่อตามบรรพบุรุษ

ความเชื่อตามบรรพบุรุษ กล่าวคือ มนุษย์เราเชื่อว่า วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่ได้หายไปไหน แต่ยังคงล่องลอยดูแล ปกปักรักษาชีวิตของลูกหลานอยู่เสมอ บางครั้งมนุษย์ประสบวิญญาณของบรรพบุรุษในความฝันหรือ จากการเข้าทรงทางใน เมื่อมีความเชื่อเช่นนี้ จึงสร้างสถานที่อยู่อาศัย สำหรับวิญญาณเหล่านี้ ในรูปแบบของฮวงซุ้ยอันสวยงามและในสถานที่ฝังศพต่างๆ อันวิจิตรตระกาลตาแต่ละปีจะมีเทศกาล กราบไหว้ บูชาบรรพบุรุษในรูปต่างๆ มากมายทั้งนี้เพราะความเชื่อว่าถ้าไม่กราบไหว้บูชาวิญญาณบรรพบุรุษ จะมาทำอันตราย เมื่อบูชาแล้วลูกหลานจะได้รับการพิทักษ์คุ้มครอง[11] ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว MGR Online ประจำวันที่ 29 กันยายน 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อตามบรรพบุรุษ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ วัดดังจัดโต๊ะจีนเลี้ยงผี เซ่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวบ้านแห่ ส่องหาเลขเด็ดไปเสี่ยงดวงคึกคัก เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2562 ที่บริเวณหน้าศาลาการเปรียญ วัดบ้านแก ตำบลศรีพราน อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ได้มีการจัดพิธีเลี้ยงโต๊ะจีนผี ซึ่งเป็นประเพณี ความเชื่อของชาวบ้านที่จัดขึ้นกันเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เนื่องจากชาวบ้าน มีความเชื่อกันว่า ภายในบริเวณใต้ถุนศาลาการเปรียญแห่งนี้มีสิ่งลี้ลับ และมีวิญญาณของสัมภเวสี มาอาศัยอยู่ จึงได้มีการร่วมกันเลี้ยงโต๊ะจีนผีขึ้น เพื่ออุทิศส่วนกุศล ที่จัดกันเป็นประจำทุกปี โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมพิธีจำนวนมาก และมีร่างทรงจำนวน 5 ร่างทรงเข้าร่วมในพิธี หลังจากพระครูสุตานุยุต เจ้าอาวาสวัดบ้านแก ทำน้ำมนต์ในพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านต่างเข้าดูส่องขันน้ำมนต์เพื่อหาตัวเลขไปเสี่ยงดวงกันอย่างคึกคัก พระครูสุตานุยุต เจ้าอาวาสวัดบ้านแก กล่าวว่า พิธีเลี้ยงโต๊ะจีนผี เกิดขึ้นจากความเชื่อของชาวบ้านในหมู่บ้าน ตำบลวัดบ้านแก ที่ร่ำลือเกี่ยวกับความเฮี้ยนของศาลาผีเฮี้ยน บริเวณศาลาการเปรียญ ซึ่งอยู่ในบริเวณวัด ซึ่งมีประชาชนพบเห็นวิญญาณอยู่

---

[10] Nation tv, **ชาวไทยเชื้อสายเขมรทำพิธี "รำแม่มดถวายผีสางเทวดา" เชื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เจ็บป่วย,** 22 พฤศจิกายน 2562, https://www.nationtv.tv/main/content/378633842.

[11] เดือน คำดี, **ศาสนศาสตร์,** หน้า 202.

บนศาลาเป็นประจำ ซึ่งสร้างความหวาดกลัวเป็นอย่างมาก ชาวบ้านและผู้มีจิตความเชื่อ จึงร่วมกันสร้างความเชื่อมั่นด้วยการจัดโต๊ะจีนเพื่อทำบุญ รวมถึงอุทิศส่วนกุศลให้กับวิญญาณสัมภเวสี ผีเร่ร่อนทั้งหลายที่เชื่อกันว่า สถิตอยู่ที่ศาลาการเปรียญแห่งนี้ พร้อมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผีและบรรพบุรุษที่สิงสถิต อยู่บริเวณศาลาการเปรียญหลังดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านได้ร่วมทำกันมาหลายปีแล้ว จนกระทั้งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้กระทำสืบสานกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน[12]

4.3 ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับคนไทยมาแต่อดีต ส่วนมากจะพบเห็นได้จากพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง พระเครื่อง ผ้ายันต์ รูปเหมือนพระสงฆ์ที่เคารพเลื่อมใส เป็นพระเกจิอาจารย์ รวมไปถึงศาลปู่ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อ ศาลเจ้าแม่ หรือเชื่อในวัตถุมงคลเครื่องรางของขลังสิ่งที่มีปาฏิหาริย์ต่างๆตามคติของชาวพุทธโดยสรุปเชื่อว่าอำนาจจากพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สามารถป้องกัน ผีร้ายได้ ความเชื่อเหล่านี้ยังมีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยปัจจุบัน[13] ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 24 มกราคม 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ อัศจรรย์พระเกจิดังเมืองไทยมรณภาพ สรีระร่าง ไม่เน่า เผาไม่ไหม้ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2555 ขณะลูกศิษย์หลายพันคนร่วมพิธีฌาปนกิจ สรีระสังขารหลวงพ่อประสิทธิ์ อุฏฐายี อดีตเจ้าคณะตำบลวังสำโรง และอดีตเจ้าอาวาส วัดทับรูปพัฒนาราม ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ซึ่งมรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2552 สิริรวมอายุ 80 ปี โดยระหว่างพิธีประชุมเพลิง มีการจุดไฟถึง 3 ครั้ง แต่ไฟไม่ลุกไหม้โลงไหม้เพียงดอกไม้จันทร์เท่านั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงมีความเห็นให้ย้ายโลง ขึ้นไปที่ศาลาการเปรียญ และนำสรีระสังขารหลวงพ่อประสิทธิ์ ไปบรรจุที่โลงแก้วใส เพื่อให้ลูกศิษย์กราบนมัสการ นอกจากนี้ยังมีเหตุอัศจรรย์ ในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระครูสมุห์ธรรมสุนทร หรือหลวงพ่อสุด อดีตเจ้าอาวาสวัดกาหลง เกจิชื่อดังในจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2545 โดยร่างหลวงพ่อสุดโดนไฟเผาไหม้ไม่หมดทั้งๆ ที่ใช้เวลานานกว่า 2 ชั่วโมง พบว่ากระดูกหรืออัฐิยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์มาก ไม่บิ่นหรือแตกเป็นชิ้น ๆ สำหรับหลวงพ่อสุด เป็นเจ้าตำรับยันต์ตะกร้อและเสือเผ่น เคยเป็นอาจารย์ “ตี๋ใหญ่” ขุนโจรชื่อดังในอดีต ซึ่งร่ำลือกันว่ามีวิชาล่องหนหายตัว และหนังเหนียว เพราะมี ผ้ายันต์และตะกรุดของหลวงพ่อสุด ส่วนที่วัดพระขาว อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงมีลูกศิษย์ผู้ความเชื่อ เดินทางมากราบไหว้สักการะสรีระสังขารหลวงปู่ทิมอดีตเจ้าอาวาสวัดพระ

---

[12] MGR, **วัดดังจัดโต๊ะจีน เลี้ยงผี เซ่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวบ้านแห่ส่องหาเลขเด็ดไปเสี่ยงดวงคึกคัก,** 22 พฤศจิกายน 2562, https://mgronline.com/local/detail/9620000093705.

[13] สนิท สมัครการ, **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม–มานุษยวิทยา,** (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2539), หน้า 55.

ขาว มหาเถราจารย์แห่งกรุงอโยธยา ซึ่งไม่เปื่อย ไม่เน่า บรรจุในโลงแก้วประดับลวดลายมุขสวยงาม พร้อมอาสนะรองพื้นโลงแก้วเป็นผ้าไหมสีขาว ทอลวดลายดอกพิกุลถักดิ้นทอง ตามที่หลวงปู่ทิม เคยสร้างเตรียมไว้ ครั้งเมื่อยังมีชีวิตและได้ละสังขาร สิริอายุรวม 96 ปี เมื่อเวลา 10.55 น. วันอาทิตย์ที่ 22 มีนาคม 2552 หรือกว่า 10 ปีมาแล้ว[14]

4.4 ความเชื่อในเทพเจ้า

ความเชื่อในเทพเจ้า กล่าวคือ ซึ่งเป็นความเชื่อในเทพเจ้า ซึ่งเกิดจากความคิดเรื่องวิญญาณหรือเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีประจำอยู่ในแต่ละปรากฏการณ์ของธรรมชาติต่าง ๆ มีเทพเจ้าหลายองค์ในศาสนาพราหมณ์ที่กลายมาเป็นที่เคารพนับถือของชาวไทย เช่น พระพรหม พระอิศวร พระพิฆเนศวร บางกลุ่มเชื่อว่าพระอาทิตย์เป็นเทพสูงสุด พระจันทร์ พระวายุ และพระอัคคีเป็นรองลงมา แล้วกำหนดรูปร่าง ลักษณะของเทพเจ้าแต่ละองค์ให้มีลักษณะแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากคุณลักษณะเฉพาะของเทพแต่ละองค์ ตามตำนานกำเนิดแล้ว ก็จะพบว่าอุปนิสัยของเทพเหล่านี้ได้สะท้อนภาวะหมุนเวียนของโลก[15] ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Posttoday Online ประจำวันที่ 11 เมษายน 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อในเทพเจ้า มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ไทยนับถือพระคเณศมากสุดในสุวรรณภูมิ หนังสือ 108 ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากรที่ นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ เป็นบรรณาธิการ เล่าเรื่อง พระคเณศ พร้อมภาพประกอบอีกหลายรูปแบบ รวมทั้งปกก็เป็นรูปพระคเณศด้วย ส่วนบทความหลักในเล่ม เล่าเรื่องพระคเณศตั้งแต่ ประติมานุษยวิทยา ว่าด้วยลักษณะของพระคเณศ เช่นมีร่างกายเป็นมนุษย์ สัณฐานต่ำเตี้ย อกกว้าง ท้องพลุ้ย ศีรษะใหญ่และเป็นช้าง หูใหญ่เหมือนกระด้ง ปาก และตา มีขนาดเล็ก มีงวงคดโค้ง (จะโค้งไปทางซ้ายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนโค้งไปทางขวานั้น พบที่ไหนให้รีบเก็บรักษา เพราะหายากมาก) ใบหน้าสีแดง โดยมีหนูเป็นพาหนะ และมีธงประจำองค์ ก็เป็นรูปหนู เช่นกัน อาจารย์สมชาย ณ นครพนม เล่าเรื่องพระคเณศ กับหนู ทำนองไม่เชื่ออย่าลบหลู่ว่า เพื่อนคนหนึ่งบูชาพระคเณศ สม่ำเสมอ วันหนึ่งบ่นให้ อาจารย์สมชาย ฟังว่าทำไมบ้านเขาจึงมีหนูมากเหลือเกิน อาจารย์สมชายถามว่าบูชาพระคเณศหรือเปล่า เขาบอกว่าบูชา ต่อมาอาจารย์สมชายไปจังหวัดเชียงใหม่ ซื้อหนูที่ทำด้วยเซรามิกให้เพื่อนเอาไปถวายพระคเณศ เมื่อพบกันอีกครั้ง เพื่อนบอกด้วยความดีใจว่าหนูในบ้านหายไปหมดแล้ว จะเห็นได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระคเณศ เข้าสู่เมืองไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งมีลักษณะของศิลปะอินเดียและศิลปะอื่นๆ ที่เจริญและแพร่หลายอยู่ในดินแดนนี้ก่อนสมัยสุโขทัย เช่น ศิลปะทาวารวดี และศิลปะเขมร เป็นต้น แต่มารุ่งเรืองในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ทรงให้ความสนใจศึกษา

---

[14] Thairath, **อัศจรรย์พระเกจิดังเมืองไทยมรณภาพ สรีระร่างไม่เน่า เผาไม่ไหม้,** 22 พฤศจิกายน 2562, https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1478865.

[15] เดือน คำดี, **ศาสนศาสตร์,** หน้า 41.

ภารตวิทยาแนวตะวันตก และทรงพระราชนิพนธ์เนื่องด้วยเทววิทยาหลายเรื่อง จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “เทวลัยพระคเณศ” ในฐานะเทพแห่ง ศิลปศาสตร์ ณ พระราชวังสนามจันทร์ สำหรับบวงสรวงบูชาเป็นสิริมงคล นับแต่นั้นบทบาทของพระคเณศ ในฐานะ เทพเจ้าแห่งศิลปะวิทยาการจึงได้รับการฟื้นฟูและเผยแพร่กว้างขวางในสังคมไทย ตราสัญลักษณ์ ปัจจุบันพระคเณศ เป็นตราสัญลักษณ์ของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับงานด้านอักษรศาสตร์และวรรณคดี เช่น ตราเครื่องหมายวรรณคดีสโมสร ต่อมาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของหน่วยงานและสถาบันการศึกษาด้านศิลปกรรม นาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ ได้แก่ ตราประจำกรมศิลปากร มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยช่างศิลป วิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จากบทบาทฐานะในแวดวงศิลปกรรม พระคเณศจึงเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันพระคเณศได้รับความนับถือทั่วไปในฐานะเทพผู้ขจัดอุปสรรคและบันดาล[16]

4.5 ความเชื่อตามคำเล่าลือ

ความเชื่อตามคำเล่าลือ กล่าวคือ การเชื่อตามคำเล่าลือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเชื่อจากคำบอกเล่าจากปากต่อปากแล้ว แผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว ส่วนมากมักจะหาต้นตอแหล่งกำเนิดของข่าวไม่ชัดเจน เนื่องจากเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่ไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลเป็นพื้นฐาน เช่น เชื่อว่าบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์รักษาโรคได้ เชื่อว่ายาผีบอกรักษาได้สารพัดโรค เชื่อว่าดื่มน้ำปัสสาวะรักษาโรคได้ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้เกิดจากการพยายามพึ่งพาสิ่งภายนอกมาเยียวยารักษาโรคภัยไข้เจ็บที่มาเบียดเบียน ฉะนั้นจึงเกิดความเชื่อ เพราะการบอกเล่าปากต่อปากหรือคำเล่าลือ ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 11 มิถุนายน 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความความเชื่อตามคำเล่าลือมีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ชาวบ้านแห่บูชาน้ำผุดใต้ต้นลำใย เชื่อป่วยไข้ ดื่มกิน ทารักษาโรคหายขาด เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2562 ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 17 บ้านดงเจริญ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นบ้านของ นายบุตร–นางแสงหล้า ทิศอุ่น พ่ออุ้ย แม่อุ้ย วัย 70 ปี บรรยากาศคึกคักเกือบจะตลอดทั้งวัน หลังบริเวณใต้ต้นลำไย มีน้ำผุดออกมาลักษณะคล้ายตาน้ำ แล้วมีเสียงร่ำลือบอกต่อๆ กันว่า เมื่อไปกราบไหว้บูชาตักมาดื่ม หรือทาตามจุดที่เจ็บปวดคัดยอก จะหายหรืออาการดีขึ้น ซึ่งเจ้าของบ้าน ต้องเอาไม้ไผ่มาล้อมไว้ และใช้ปูนก่อเป็นบ่อ แล้วต่อท่อให้น้ำไหลออกมาลงในภาชนะต่างๆ ที่มีคนนำมารองรับน้ำเอาไว้ เพื่อให้ตักเอาไปใช้ได้สะดวก พร้อมตั้งกองผ้าป่าเปิดให้คนที่มาขอรับน้ำ ร่วมทำบุญยกซ่อฟ้าวัดใกล้บ้าน ซึ่งก็มีคนร่วมทำบุญกันมากน้อยตามความเชื่อ โดย นายบุตร เล่าว่า พบมีน้ำผุดออกมาตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน ที่ผ่านมา จึงชวนเพื่อนบ้านมาดู แล้วเห็นตรงกันว่าน่าจะเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์หรือบ่อน้ำทิพย์ จึงนำดอกไม้ ธูปเทียนมากราบไหว้อธิษฐานว่า หากเป็น

---

[16] Posttoday, **ไทยนับถือพระเคณศมากที่สุดในสุวรรณภูมิ,** 22 พฤศจิกายน 2562, https://www. Posttoday.com/dhamma/586153.

น้ำศักดิ์สิทธิ์จริง เมื่อนำมาทา ก็ขอให้อาการปวดขาที่เป็นอยู่หายหรือดีขึ้น ซึ่งหลังจากที่เอาน้ำมาทา ปรากฏว่า อาการดีขึ้นจริง ส่วนเหตุผลที่ว่าทำไมถึงเชื่อว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้น ก็เนื่องมาจากตนอยู่มากว่า 50 ปี ไม่เคยเกิดเหตุการณ์แบบนี้มาก่อน เลยคิดกันเอาเองว่าเกิดขึ้นเพราะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยเหลือชาวบ้าน หลังจากที่เกิดน้ำผุดขึ้นมา มีคนมาขอน้ำไป ตนและครอบครัวไม่ได้เก็บเงิน แต่คนที่มากราบไหว้และมาขอน้ำ อยากให้เงินเป็นค่าครู ตนจึงตั้งใจและอธิษฐานว่า จะทำเป็นกองผ้าป่านำไปถวายวัดใกล้หมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีวัด ในวันที่ 16 ที่จะถึงนี้จะมีงานยก ช่อฟ้า ส่วนจะให้เท่าไรก็แล้วแต่จะทำบุญทำทาน เพราะเงินทุกบาท ทุกสตางค์ที่ได้มาก็จะถวายวัด นายบุตร ระบุ ด้านเพื่อนบ้านนายบุตร ซึ่งมาตักเอาน้ำไปดื่มกินเป็นประจำ บอกว่า อยู่บ้านใกล้กันเลยได้รู้ได้เห็นตั้งแต่ต้น ปกติตนไม่ค่อยสบายมีอาการตาพร่าตามัวตาเปียกตาแฉะ เมื่ออธิษฐานแล้วลองเอาล้างหน้าดูปรากฏว่าอาการดีขึ้น นอกจากนั้นยังมีอาการชาตามแขนตามขาจึงลองกินน้ำที่ ผุดออกมาพร้อมกับอธิษฐานขอให้หายหรืออาการดีขึ้น หลังดื่มกินเข้าไปอาการก็ดีขึ้น ส่วนใครจะเชื่อหรือไม่นั้น คงบังคับใครไม่ได้ แต่ตนเชื่อ คนที่มาเอาน้ำบ่อย ๆ คือ คนที่เชื่อแล้วดีขึ้นจากการอธิษฐาน อย่างไรก็ตามเรื่องนี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคล จึงต้องใช้วิจารณญาณ[17]

4.6 ความเชื่อตามคำโฆษณา

ความเชื่อตามคำโฆษณา คือ การเชื่อตามคำโฆษณาเรียกว่า เชื่อด้วยแรงประชาสัมพันธ์ คือ การเชิญชวน ชักชวน โน้มน้าวให้คล้อยตามต่อปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชน เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ งานบั้งไฟพญานาค 15 ค่ำ เดือน 11 มหัศจรรย์แห่งลุ่มน้ำโขงจังหวัดหนองคาย ถือเป็นการประชาสัมพันธ์ระดับภูมิภาคสนับสนุนโดยกระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงส่งผลให้คนไทยบางส่วนที่ชื่นชอบความอัศจรรย์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความลี้ลับ ซึ่งถูกสนับสนุนให้เชื่อด้วยกระแสของสื่อ และสื่อก็เป็นตัวชี้นำสังคม ฉะนั้นจึงเกิดความเชื่อ เพราะการถือปฏิบัติถือเป็นประเพณีสืบๆ กันมา ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Siamrath Online ประจำวันที่ 14 ตุลาคม 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อตามคำโฆษณา มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ทั้งหมด 450 ลูก มากสุดที่ อ.รัตนวาปี บันทึกผลการเกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ปี 2562 ขึ้นทั้งหมด 450 ลูก มากสุดที่ อ. รัตนวาปี ผู้สื่อข่าวรายงานว่า บรรยากาศการชมบั้งไฟพญานาค เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2562 ที่ผ่านมาว่า มีนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศเดินทางมาชมปรากฏการณ์“บั้งไฟพญานาค”เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะชมอยู่ในพื้นที่ 2 อำเภอที่เคยมีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคเกิดขึ้นทุกปี คือ อำเภอโพนพิสัย และ อำเภอรัตนวาปี โดยเข้าไปจับจองพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จุดที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาชมเป็น

[17] Thairath, **แห่บูชาน้ำผุดใต้ต้นลำไย เชื่อป่วยไข้ดื่มกินทารักษาโรคหายขาด,** 17 พฤษภาคม 2562, https://www.thairath.co.th/news/local/north/159o576.

จำนวนมาก คือ ที่บ้านน้ำเป บ้านท่าม่วง และบ้านตาลชุม อำเภอรัตนวาปี บ้านหนองกุ้ง บ้านหนองแก้ว อำเภอโพนพิสัย ที่เกิดบั้งไฟพญานาคมากกว่าทุกจุด ในปีนี้นักท่องเที่ยวไม่ผิดหวัง บั้งไฟพญานาคขึ้นให้นักท่องเที่ยวได้ชมมากกว่าปีที่ผ่านมา จากข้อมูลของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดหนองคาย วัดโพธิ์ชัย พระอารามหลวง FM 97.75 Mhz ได้บันทึกผลการเกิดปรากฏการณ์ “บั้งไฟพญานาค”ในวันออกพรรษา รายงานโดย สมาคมวิทยุสมัครเล่นจังหวัดหนองคาย ที่ประจำจุดในแต่ละพื้นที่ ที่มีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ดังนี้ ในพื้นที่ อำเภอโพนพิสัย หนองกุ้งเหนือ 49 ลูก องค์การบริหารส่วนตำบลจุมพล 17 ลูก วัดหลวง 9 ลูก วัดจอมนาง 9 ลูก ในพื้นที่อำเภอรัตนวาปี ท่าม่วง 76 ลูก ตาลชุม 76 ลูก โพนแพง 12 ลูก น้ำเป 77 ลูก หนองแก้ว 86 ลูก ส่วนที่ ลานพญานาค อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ 22 ลูก และที่ แก่งอาฮง 1 ลูก บ้านท่าสีโค อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ 16 ลูก รวมทั้งหมด 450 ลูกสำหรับปีนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในพื้นที่ จังหวัดหนองคาย และ จังหวัดบึงกาฬ มีมากกว่าปีที่แล้ว ทำให้การจราจรติดขัดอย่างหนัก เนื่องจากที่ผ่านมามีการกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวโดยดึงเอาความเป็นท้องถิ่น ความเชื่อ มาให้นักท่องเที่ยวทั่วประเทศได้รู้จักโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา[18]

4.7 ความเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ การเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อส่วนบุคคลไม่สามารถพิสูจน์ได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องการสักยันต์ ลงอักขระยันต์บนผืนผ้า ความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุมงคล ด้วยเชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แก่ผู้ใช้ ทำให้เกิดเมตตามหานิยม แคล้วคลาดอันตรายหรืออยู่ยงคงกระพัน ฉะนั้นจึงเกิดความเชื่อ เพราะเป็นบุคคลน่าเชื่อถือ หรือครูอาจารย์ของตน ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 4 พฤษภาคม 2556 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อเพราะความศักดิ์สิทธิ์ มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ ลูกศิษย์นับหมื่นแห่ร่วมงานครอบครู“อาจารย์หนู กันภัย”เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2556 ที่สำนักสักยันต์เลขที่ 95/5 หมู่ 1 หมู่บ้านพูลศรี ถนนปทุมธานีสายใน ตำบลบางแขยง อำเภอเมืองจังหวัดปทุมธานี ได้มีบรรดาลูกศิษย์และประชาชนจำนวนมาก ที่ตกหล่นเดินทางมาไม่ทันร่วมงาน วันไหว้ครู ครอบครูหนุนดวง ประจำปี 2556 ของนายสมพงษ์ กันภัย หรือที่รู้จักกันดีในชื่อ “อาจารย์หนู กันภัย” ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกวันที่ 30 เมษายน และ 1 พฤษภาคม โดยอาจารย์หนูเปิดเผยว่า สืบเนื่องจากทุกปีที่ผ่านมาได้มีการจัดพิธี ครอบครู ไหว้ครู หนุนดวง เป็นประจำทุกปี โดยมีบรรดา ข้าราชการ พ่อค้าประชาชน รวมถึงเหล่าศิลปิน ดาราตลก และนักกีฬา ต่างเดินทางมาร่วมงานนับหมื่นคน แต่ยังมีลูก

[18]Siamrath, **ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทั้งหมด 450 ลูก มากที่สุด ที่ อ. รัตนวาปี,** 22 พฤศจิกายน 2562, https://www.siamrath.co.th/news/108793.

ศิษย์อีกหลายคนที่เดินทางมาไม่ทันงาน ตนจึงได้ขยายเวลาเพิ่มอีก 2 วัน และหลังจากเสร็จงานประมาณ 1 สัปดาห์ ตนจะเดินทางไปสักยันต์ต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้สำหรับงานไหว้ครูครอบครู หนุนดวง ประจำปี อาจารย์หนูได้ทำพิธีปลุกเสก หนุนดวง ปลุกเสกคน และงานพิธีพระพุทธเจ้าเปิดโลก หนุนดวงชะตา สิ่งร้ายกลับกลายเป็นดี โดยงานพิธีครั้งนี้นับเป็นพิธียิ่งใหญ่ มีประชาชนและศิษยานุศิษย์เดินทางมาร่วมงานมากกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมา[19]

4.8 ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค

ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค กล่าวคือ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ความปลอดภัยในชีวิตมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ใช้วิธีการรักษาด้วยเวทมนตร์คาถา การอาบน้ำมนต์[20] ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว Matichon Online ประจำวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อการรักษาโรค มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ คณะหมอไสยศาสตร์ จากอำเภอทุ่งฝนอาสารักษาสาวอุดรธานีถูกล่ามโซ่นานนับ 10 ปี เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2557 ผู้สื่อข่าวเดินทางไปที่บ้านหลังหนึ่งใน ตำบลพังงู อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นบ้านพักของ นางสาวกัลยา (สงวนนามสกุล) อายุ 27 ปีที่มีอาการป่วยทางจิตถูกล่าม โซ่ไว้กับเสาบ้านมานานนับ 10 ปี โดยญาติเชื่อว่าถูกคุณไสย ทำให้ไม่สามารถควบคุมสติตัวเองได้ โดยเฉพาะช่วงก่อนวันพระ คนป่วยจะมีอาการ คลุ้มคลั่งอย่างรุนแรงถึงขนาดไม่สวมเสื้อผ้าเดินไปรอบ ๆ หมู่บ้านบางครั้งทำลายข้าวของได้รับความเสียหาย ซึ่งญาติได้พาไปรักษาอาการป่วยทางจิตที่โรงพยาบาลขอนแก่นแต่อาการก็ไม่ดีขึ้นจึงต้องล่ามโซ่เอาไว้ ด้านพี่ชายกล่าว่า ได้มีหมอที่รักษาทางไสยศาสตร์เดินทางมาจากอำเภอทุ่งฝนบอกว่าพวกตนทราบข่าวเรื่องของน้อง จึงอาสารักษาให้เพราะสงสาร โดยหมอบอกว่าไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร หลังจากนั้นคณะหมอรักษาทางไสยศาสตร์ ก็ได้จัดทำพิธีอยู่ในห้องไม่ให้ญาติเข้าไปดู ใช้เวลานาน 2 ชั่วโมง จึงออกมาแล้วอาบน้ำมนต์ให้กับคนป่วยนอกบ้าน พร้อมกับมอบของขลังให้คนป่วยคล้องคอก่อนเดินทางกลับ บอกว่าน้องสาวของตนถูกเพื่อนชายในวัยเดียวกันสมัยเรียนหนังสือที่รักกันเล่น คุณไสยจึงมีอาการเช่นนี้ ซึ่งหลังจากหมอทางคุณไสยศาสตร์รักษาเพียง 1 วันน้องสาวของตนมีอาการดีขึ้นพูดคุย รู้เรื่อง ยิ้มแย้มแจ่มใสตนรู้สึกดีใจมากและหมอไสยศาสตร์บอกว่าจะทำการรักษาให้ทั้งหมด 3 วันติดต่อกันน้องของตนก็จะหายมีชีวิตตามปกติเหมือนคนอื่นทั่ว ๆ ไป[21]

---

[19] Thairath, **ลูกศิษย์นับหมื่นแห่งานครอบครู อาจารย์หนู กันภัย,** 17 พฤษภาคม 2562, https://www.thairath.co.th/content/342702.

[20] เรื่องเดียวกัน.

[21] Matichon, **คณะหมอไสยศาสตร์ จากอำเภอทุ่งฝน อาสารักษาสาวอุดรธานีถูกล่ามโซ่นานนับ 10 ปี,** 17 พฤษภาคม 2562, https://www.matichon.co.th/region/news_1371974.

4.9 ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความสุข

ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความสุข กล่าวคือ ความสุข คือ ความร่มเย็นปราศจากศัตรูภัยอันตรายเบียดเบียน ใช้วิธีการรักษาด้วย การสะเดาะเคราะห์ การบวงสรวง การให้พร[22] ตามที่ปรากฏในข่าวเช่น สำนักข่าว 77 Kaoded ประจำวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2562 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อความสุข มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ บูชาพระแม่โพสพ งานบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม เสี่ยงทายคางไก่ ปีนี้ไร่นาอุดมสมบูรณ์ มหาสารคาม-พ่อเมืองตักศิลานำพี่น้องประชาชนจัดพิธีบูชาพระแม่โพสพในงานบุญเบิกฟ้าและกาชาดมหาสารคาม พราหมณ์เสี่ยงทายคางไก่ปีนี้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ที่บริเวณหน้าพระประธานกันทรวิชัย ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม นายเกียรติศักดิ์ จันทรา ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วย นางวริฐา จันทรา นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม หัวหน้าส่วนราชการ หน่วยงานเอกชนและประชาชนทั่วไป ร่วมกันจัดพิธีบูชาพระแม่โพสพ ถือเป็นงานสำคัญในงานประเพณีบุญเบิกฟ้ามหาสารคามและกาชาดจังหวัดมหาสารคาม ตามความเชื่อที่ว่า เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปีฟ้าจะเริ่มไขประตูฝน จะมีเสียงฟ้าร้อง และทิศที่ฟ้าร้องเป็นสัญญาณบ่งบอกปริมาณน้ำฝน และถือเป็นการเตรียมตัวเริ่มต้นฤดูกาลทำนา ชาวนาก็จะนำปุ๋ยคอกไปใส่ผืนดินให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นการตอบแทนผืนแผ่นดิน ที่ทำกินและเตรียมพร้อมเพาะปลูกข้าวซึ่งฝนแรกของปีกำลังจะมาถึง ซึ่งปีนี้ได้ฤกษ์บูชาตรงกับ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2562 สำหรับพิธีบูชาพระแม่โพสพ เริ่มจากพระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล จากนั้นคณะนางรำซึ่งเป็นนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามออกมาฟ้อนบวงสรวง แล้วจึงประกอบพิธีกรรมเสี่ยงทายคางไก่ โดยพราหมณ์ได้ประกอบพิธีบูชาเทพยดาและบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมือง แล้วจึงนำคางไก่ต้มที่เตรียมไว้มาดูลักษณะประกอบการทำนาย ซึ่งปรากฏว่าคางไก่วันนี้โค้งสวยงามเสมอกันทั้งสองข้าง ทำนายได้ว่าบ้านเมืองและพี่น้องประชาชนจะเจริญยิ่งขึ้น ฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม น้ำท่าในไร่นาจะดี ข้าวกล้าในนาจะอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้พราหมณ์ได้ทำนายเสียงฟ้าร้องครั้งแรกของปี ดังขึ้นทางทิศหรดี มีเสือเป็นสัตว์ประจำทิศเป็นทิศประตูตะกั่ว ทำนายว่าปีนี้ฝนจะดี น้ำพอเหมาะ ผลหมากรากไม้อุดมสมบูรณ์ ปูปลามีมาก ข้าวกล้าบริบูรณ์ ผู้คนมีความสุข จากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมด้วยนายกเหล่ากาชาด และหัวหน้าส่วนราชการ นำขบวนกลองยาว พร้อมด้วยคู่หาบเงินคู่หาบทอง ขนปุ๋ยคอกไปใส่ในแปลงนาสาธิต ที่บริเวณลานด้านข้างหอประธานกันทรวิชัย เพื่อถือเป็นการบำรุงปรับปรุงดิน และถือเป็นการเริ่มต้นฤดูกาลทำนา เพื่อเป็นอาหารของข้าว ให้ข้าวอุดมสมบูรณ์ ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ชาวนาปฏิบัติสืบทอด

[22] อารี ถาวรเศรษฐ์, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ก็อปปี้ แอนด์ พริ้นท์, 2546), หน้า 96.

กันมาอย่างยาวนาน บรรยากาศเป็นไปด้วยความสนุกสนาน แต่แฝงไปด้วยคติและความเชื่อของท้องถิ่น[23]

4.10 ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความรัก

ปรากฏการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับความรัก กล่าวคือ การสร้างความรัก ความอบอุ่น ความสุขในครอบครัว โดยการทำเสน่ห์ยาแฝด ปลุกเสกน้ำมันพราย เพื่อทำให้คนรักกันเกลียดกัน ทำให้คนเกลียดกันกลับมารักกัน[24] ตามที่ปรากฏในข่าว เช่น สำนักข่าว Thairath Online ประจำวันที่ 15 สิงหาคม 2558 ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับความความเชื่อความรัก มีรายละเอียดปรากฏดังนี้ จับเณรแอ หื่น–ทำเสน่ห์ รวบเณรแอ อดีตจอมขมังเวทย์ หื่นกามหลังติดคุกหลายปีไม่เข็ดหลาบ พ้นโทษออกมายังใช้สันดานเดิมหากิน ตุ๋นสาวไทยที่หลงคารม มาทำเสน่ห์ยาแฝดหวังให้ผัวฝรั่งกลับมาอยู่กินกันตามเดิม หลอกฟาดเงินสด ๆ ไปครึ่งแสนแถมล่อลวงข่มขืนเหยื่อซ้ำด้วย พอรู้ว่าโดนต้มจนเปื่อยผู้เสียหายวิ่งโร่แจ้งตำรวจ ตะครุบตัวได้ที่สำนักสงฆ์ในจังหวัดลพบุรี เจ้าตัวยอมรับหน้าด้าน ๆ ไม่มีเวทมนตร์หรืออิทธิฤทธิ์ใด ๆ เป็นเรื่องหลอกลวงทั้งเพ การจับกุมครั้งนี้สืบเนื่องจาก เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2558 นางสาวหนึ่ง (นามสมมติ) อายุ 40 ปี เดินทางไปยังบ้านเลขที่ 96/40 หมู่ 10 ตำบลบางกร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี เพื่อปรึกษาปัญหาชีวิตกับ นายหาญ รักษาจิตร์ หรือเณรแอ ในเรื่องที่สามีชาวอเมริกันขอเลิก แล้วเดินทางกลับประเทศบ้านเกิด ตนอยากให้สามีฝรั่งกลับมาอยู่กินกันตามเดิม และได้รับคำบอกเล่าจากคนที่รู้จักว่า เณรแอ มีคาถาอาคมทำเสน่ห์ยาแฝดให้คนรักกลับมาคืนดีได้ โดย นายหาญหรือเณรแอได้ทำพิธีลงน้ำมันพรายให้ตนตามร่างกายพร้อมกับบอกว่า ถ้าหากจะให้ได้ผลเร็วต้องมีเพศสัมพันธ์กับตน ครั้งแรกผู้เสียหายบอกปัดไม่สะดวก ก่อนจะมอบเงินในการทำพิธีให้ 50,000 บาท ตามที่เณรแอเรียกร้อง หลังจากนั้นตนได้นัดให้ นายหาญหรือเณรแอมาทำพิธีอีกครั้งที่คอนโดมิเนียม ย่านท่าน้ำนนท์ แต่ครั้งนี้นายหาญ ขู่ว่าจะต้องยอมร่วมหลับนอนกับตน มิเช่นนั้นวิชาอาคมจะไม่ได้ผล ตนหลงเชื่อยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วยหลังเสร็จพิธีแล้วนายหาญบอกว่าภายใน 7 วัน สามีชาวต่างชาติจะกลับมาคืนดีอย่างแน่นอน หลังครบกำหนดและผ่านไปหลายวัน สามีชาวต่างชาติยังไม่กลับมา ตนได้ติดต่อไปหานายหาญ ว่าทำไมไม่ได้ผล แต่นายหาญพยายามบ่ายเบี่ยงเรื่อยมา กระทั่งเดือนมิถุนายนผู้เสียหายเห็นว่าทิ้งระยะเนิ่นนานพอสมควรแล้วยังไม่มีผลใด ๆ เกิดขึ้น ทำให้มั่นใจว่าถูกหลอกแน่นอน จึงเข้าแจ้งความกับพนักงานสอบสวน[25]

---

[23] 77 Kaoded, **บูชาพระแม่โพสพ งานบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม เสี่ยงทายคางไก่ปีนี้ไร่นาอุดมสมบูรณ์,** 22 พฤศจิกายน 2562, https://www.77kaoded.com/contet/312072.

[24] อารี ถาวรเศรษฐ์, **คติชนวิทยา,** หน้า 96.

[25] Thairath, **จับเณรแอ หื่น–ทำเสน่ห์,** 22 มกราคม 2563,https://www.thairath.co.th/news/Local/ 518363.

5. บทสรุป

จากการวิเคราะห์เรื่องของ “ปรากฏการณ์ทางความเชื่อของคนไทยในยุคปัจจุบัน” พบว่า ปรากฏการณ์ ทางความเชื่อของคนไทย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นการรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวเนื่องกันระหว่างมนุษย์ผู้รับรู้กับเหตุการณ์เป็นสิ่งที่ถูกรู้ โดยจิตทำหน้าที่รับรู้ผ่านอายตนะสัมผัส เป็นการรับรู้ข้อมูลจากภายนอกเข้าสู่ภายใน คือ จิตทำหน้าที่สร้างกระบวนการคัดกรองข้อมูลเพื่อค้นหาคำตอบให้ตรงตามความ เป็นจริงมากที่สุด เนื่องจากบุคคลย่อมรับรู้ปรากฏการณ์เดียวกันได้ไม่ตรงกัน อันมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ความบกพร่องอวัยวะรับสัมผัส สติปัญญา ทัศนคติส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมของสังคมวัฒนธรรมทางความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาของคนไทย เมื่อได้สืบค้นในเชิงลึกที่มีรากฐานความเชื่อมาจากเชื่อผี เชื่อบรรพบุรุษ เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อไสยศาสตร์ การผสมผสานความเชื่อเข้าด้วยกันในสังคมไทย ทำให้ความเชื่อต่อศาสนาเคลื่อนออกห่างจากหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทโดยไม่รู้ตัว เราจึงพบเห็นปรากฏการณ์ความเชื่อในสังคมปัจจุบันออกนอกเขตพุทธศาสนา ผสมกลมกลืนจนเกิดเป็นความเคยชินและยอมรับได้ เนื่องจากคนไทยมีรากฐานความเชื่อดั้งเดิมแบบผสมผสานมาก่อน อีกประการหนึ่งคนไทยส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ นับถือพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจตามหลักคำสอนที่ถูกต้อง แต่นับถือตามบรรพบุรุษ ธรรมเนียม ประเพณี ฉะนั้นจึงขาดความรู้ ความเข้าใจตามหลักคำสอนของศาสนา เพราะไม่เคยศึกษาเล่าเรียนธรรมอย่างลึกซึ้ง ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนบางคนจึงไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่มีหลักความเชื่อที่ถูกต้อง อารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกต่อความเชื่อก็เคลื่อนออกห่างศาสนา ทำให้เกิดความงมงาย เชื่อทุกอย่างที่พึ่งพาหาประโยชน์ได้บางครั้งก็ตกเป็นเครื่องมือของความเชื่อ เพราะเป็นความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนา จำแนกตามกระบวนการเกิดความเชื่อได้ 3 หลักธรรมใหญ่ ๆ เรียงตามลำดับได้ดังนี้ ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้น ระดับการใช้เหตุผล ระดับการใช้ปัญญา (1) ระดับการเข้าสู่ความเชื่อในเบื้องต้นจะใช้กระบวนการโยนิโสมนสิการ 10 ด้านชี้วัดข้อเท็จจริง 2 ลักษณะ คือ “อย่าปลงใจเชื่อบุคคลหรือวัตถุกับอย่าปลงใจเชื่อการใช้ความคิดหรือเหตุผล” เพราะข้อมูล 2 ลักษณะนี้ เป็นการรับข้อมูลจากแหล่งภายนอก กับ ข้อมูลจากภายในที่เกิดจากการคิดของตน แหล่งข้อมูลทั้ง 10 แห่งนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าควรสงสัยไว้ก่อนไม่ควรปลงใจเชื่อ แต่ควรใช้ปัญญาของตนพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนจึงค่อยเชื่อ (2) ระดับการใช้เหตุผลจะใช้หลักการของตรรกะชี้วัดข้อเท็จจริงโดยสืบค้นจากผลที่ปรากฏไปสู่สาเหตุตามความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผล 4 ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มีปรากฏใน อริยสัจจ์ 4 (3) ระดับการใช้ปัญญาจะ

ใช้หลักของไตรสิกขา ฝึกอบรมพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง โดยศีลจะทำหน้าที่ฝึกอบรมความประพฤติเพื่อให้ดำเนินชีวิตในแนวทางที่สะอาด สมาธิ จะทำหน้าที่ฝึกอบรมจิตให้มีคุณภาพและเกิดคุณธรรม ปัญญา จะทำหน้าที่ฝึกอบรมจิตให้มีความเห็นที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องตามลำดับดังนี้ กัมมสัทธา เชื่อกรรมวิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าบุคคลมีกรรมเป็นของของตน ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกประการ มีปรากฏในความเชื่อ 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาจำแนกได้ 3 ระดับ ตามลักษณะกระบวนการเกิดความเชื่อ เช่น อริยสัจจ์ 4 และความเชื่อ 4 ดังนั้น ปรากฏการณ์ความความเชื่อของคนไทยในปัจจุบัน จำแนกตามความเชื่อได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ การรักษาโรค ความสุข ความรัก กรรม เมื่อนำมาศึกษา วิเคราะห์ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้ (1) การรักษาโรคมีแนวทางการรักษา 3 วิธี คือ รักษาด้วยยา รักษาด้วยหลักธรรม รักษาด้วยการป้องกันการเกิดโรค การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคตามหลักของเหตุและผล ได้แก่ อริยสัจจ์ 4 (2) ความสุข จำแนกได้ 3 ระดับ คือ กามสุข ฌานสุข นิพพานสุข การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการสร้างความสุขที่ไม่เกิดโทษ ได้แก่ สุขของคฤหัสถ์ สุขของบรรพชิต โลกุตรสุข (3) ความรัก จำแนกได้ 2 ประเภท คือ กามฉันทะกับเมตตา การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการสร้างความรักที่ไม่เกิดโทษ ได้แก่ สมชีวิธรรม ฆราวาสธรรม พรหมวิหารธรรม (4) กรรม จำแนกได้ 2 ประเภท คือ อกุศลกรรมกับกุศลกรรม การรักษาด้วยหลักธรรม คือใช้หลักธรรมเกี่ยวกับการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ได้แก่ ความเชื่อ 4 สรุปว่า การนำปรากฏการณ์ความความเชื่อ 4 กลุ่ม มาศึกษา วิเคราะห์ด้วยหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นการปรับแก้พิจารณาปัญหาตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้นโดยสืบค้นไปที่ต้นตอรากเหง้าของปัญหาแล้วแก้ไขบนหลักการของเหตุและผลที่ประกอบด้วยปัญญาตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

กัญญ์ฐิตา ศรีภา. “การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความในวิชาชีพพยาบาล”. **พยาบาลตำรวจ. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2** กรกฎาคม–ธันวาคม 2555 : 6–7.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. **พจนานุกรมอังกฤษ–ไทย ปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2557.

เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.

ทวี ผลสมภพ. **ปรัชญาศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

ลักษณวัต ปาละรัตน์. **ญาณวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558.

วินัย ไชยทอง และกิตติเชษฐ สมใจ. **มรดกไทย.** กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาระบบการพิมพ์, 2547

สนิท สมัครการ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม–มานุษยวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2539.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ และสุภัทรา บุญปัญญาโรจน์. **คติชนกับศาสนา.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558.

อัญญา ปลดเปลื้อง. “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา”. **Nursing journal of the Ministry of Public Health. ปีที่ 2 เล่มที่ 23** พฤษภาคม–สิงหาคม 2556 : 3.

อารี ถาวรเศรษฐ์. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: ก็อปปี้ แอนด์ พริ้นท์, 2546

77 Kaoded. **บูชาพระแม่โพสพ งานบุญเบิกฟ้ามหาสารคาม เสี่ยงทายคางไก่ปีนี้ไร่นาอุดมสมบูรณ์.** 22 พฤศจิกายน 2562. https://www.77kaoded.com/content/312072.

Matichon. **คณะหมอไสยศาสตร์ จากอำเภอทุ่งฝน อาสารักษาสาวอุดรธานีถูกล่ามโซ่นานนับ 10 ปี.** 17 พฤษภาคม 2562. https://www.matichon.co.th/region/news_1371974.

MGR. **วัดดังจัดโต๊ะจีน เลี้ยงผี เซ่นไหว้บรรพบุรุษ ชาวบ้านแห่ส่องหาเลขเด็ดไปเสี่ยงดวงคึกคัก.** 22 พฤศจิกายน 2562. https://mgronline.com/local/detail/9620000093705.

Nation tv. **ชาวไทยเชื้อสายเขมรทำพิธี “รำแม่มดถวายผีสางเทวดา” เชื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เจ็บป่วย.** 22 พฤศจิกายน 2562. https://www.nationtv.tv/main/content/378633842.

Posttoday. **ไทยนับถือพระเคณศมากที่สุดในสุวรรณภูมิ.** 22 พฤศจิกายน 2562. https://www.Posttoday.com/dhamma/586153.

Siamrath. **ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทั้งหมด 450 ลูกมากที่สุดที่ อ.รัตนวาปี.** 22 พฤศจิกายน 2562. https://www.siamrath.co.th/news/108793.

Thairath. **จับเณรแอร์ หื่น–ทำเสน่ห์.** 22 มกราคม 2563. https://www.thairath.co.th/news/

_____. **ลูกศิษย์นับหมื่นแห่งานครอบครู อาจารย์หนู กันภัย.** 17 พฤษภาคม 2562. https://www.thairath.co.th/content/342702.

_____. **แห่บูชาน้ำผุดใต้ต้นลำไย เชื่อป่วยไข้ดื่มกินทารักษาโรคหายขาด.** 17 พฤษภาคม 2562. https://www.thairath.co.th/news/local/north/159o576.

_____. **อัศจรรย์พระเกจิดังเมืองไทยมรณภาพ สรีระร่างไม่เน่า เผาไม่ไหม้.** 22 พฤศจิกายน 2562. https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1478865.

การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยใช้หลักพรหมวิหาร 4

Management of the Provincial Administrative Organization Using the Principle of Four Brahmavihara

ปุณณภา ปริเมธาชัย, Miss.Punnapa Parimethacha[1]

พระครูสมุห์จิรชาติ พุทฺธรกฺขิโต, PhrakhrusamuJirachat Bhuddharakkito[2]

ดาวเหนือ ทองน้อย, Dawnua Thongnoi[3]

E-mail: watutoknum@gmail.com

Received: *April 15, 2021* **Revised:** *March 7, 2022*

Accepted: *March 7, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาการบริหารจัดการที่มีความสำคัญต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จะขับเคลื่อนองค์การไปข้างหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดกาตามหลักพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อดับทุกข์และสร้างความเจริญ โดยเฉพาะความทุกข์ทางใจ ที่บุคคลากรในองค์การต่างประสบอยู่ ดังนั้น การที่จะบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดเพื่อให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยควรนำหลักพรหมวิหาร 4 มาปฏิบัติ ประกอบด้วย 4 ข้อคือ 1) เมตตา คือ การจะบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดที่ดีควรยึดหลักความเมตตาเป็นหลักเพราะการที่ผู้บริหารจัดการมีความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขทั้งที่เป็นสุขทางกายและทางใจจะทำให้ผู้บริหารและบุคคลากรจะช่วยกันทำงานได้ดี 2) กรุณา คือ การจะบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดต้องมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและความไม่สบายใจ การมีความกรุณาของผู้บริหารจะทำให้บุคคลากรในองค์การส่วนจังหวัดมีความรู้สึกสบายในการทำงานแล้วในการบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดจะเป็นไปในทางที่ดี 3) มุทิตา คือ ผู้บริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดมีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หรือเห็นบุคคลากรในองค์การมี

---

[1] ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[2] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[3] ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า การที่มีความมุทิตาหรือรู้จักความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดจะช่วยให้บุคคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารที่ดีและมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น 4) อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย การบริหารจัดการบางครั้งผู้บริหารควรวางใจเป็นกลางในคณะบุคคลากรไม่มีส่วนร่วมหรือสามัคคีกันต้องพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดีตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ

คำสำคัญ: (การบริหารจัดการ), (องค์การบริหารส่วนจังหวัด), (พรหมวิหาร 4)

Abstract

This academic article titled ‘Management of Provincial Administrative Organization Using the Principle of Four *Brahmavihara*’ in which the provincial administrative organization will drive the organization forward with efficiency. Management in teachings in Buddhism aims of ending the suffering and encouraging prosperity especially the mental difficulties overwhelmed by everyone in the organization. Therefore, in order to manage the provincial organization for the best performance, the four *Brahmavihara* principle should be implied for functioning. This teaching consists of 4 items; 1) *Mettā* or loving–kindness in which the administration of the provincial organization should perform because the administrators with loving–kindness who wished others to be happy in both body and mentality will encourage the executives and other authorities working together with the best, 2) *Karuṇā* or compassion in which the administration of the provincial organization must wish others to be painless or free from suffering which forces man a hard time in physical and mental part, the compassionate administrators will surely comfort other workers to feel happy in their work and the administration will be in a good way, 3) *Muditā* or sympathy referring to the sincere rejoice of administrators when seeing others doing well or seeing the staffs happy or prosperous. The management of provincial organizations with sympathy will drive workers to the accomplish the task together for successful administration with happiness and progress, and 4) *Upekkhā* or equanimity referring to the being neutral mind of administrator in some occasion, such as non–participation or no unity of staff, holding that whoever did good things will gain good depending on their deed, whatever has been done will surely reciprocate to that person.

Keywords: (Management), (Provincial Administrative Organization), (Brahmavihara)

1. บทนำ

การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด คือ มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้จำเป็นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรมนุษย์ในสังคมชุมชนที่จะต้องเข้ามาเป็นส่วนประกอบในการขับเคลื่อน ประเด็นทั้งหลายเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้สิ่งหนึ่งที่จะเป็นปัจจัยสำคัญนั้น คือ การบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนหลักการของความถูกต้องและเป็นธรรม โดยเฉพาะการนำหลักของทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิธีคิดวิธีการบริหารจัดการนั้นจะทำให้คนทั้งหลายเหล่านั้นเป็นบุคลากรที่ทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม จะก่อให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน[4]

การบริหารจัดการ เป็นการบริหารให้ทุกคนได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมีงานที่ทำตามความถนัด หลักการจัดงานให้เหมาะสมกับคนเป็นเรื่องยากเพราะงานบางที่มีแผนกจำกัดคนมีจำนวนมากกว่างานจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการให้เหมาะสมและลงตัว[5] ซึ่งให้ความเห็นว่าการบริหารนั้นมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างไร การบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดที่เกิดปัญหาเป็นส่วนมาก คือ การให้ความสำคัญกับบุคคลากรหรือพนักงาน น้อยเกิดไป และการที่ใช้บุคลากรไม่ตรงกับความทะนัดของการทำงานจึงทำให้เกิดปัญหาได้ง่าย

ดังนั้น การบริหารจัดการจึงมีส่วนสำคัญที่จะเป็นกระบวนการทำให้การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์กับการบริหารจัดการจึงจะทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีความพัฒนาที่ยั่งยืนได้

2. แนวความคิดการบริหารจัดการ

การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้มีความสำเร็จบรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่นหรือเป็นการะบวนการทั้งหมดของการใช้บุคคลากรที่เตรียมไว้อย่างเหมาะสม คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ หรือว่าการบริหารเป็นการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ภายในองค์กรให้ผู้ปฏิบัติงานทำด้วยความพึงพอใจ หรือเรียกอีกอย่างก็คือเทคนิคการทำงาน คือ การตัดสินใจของกลุ่มโดยมีความมุ่งหมายและจุดประสงค์ดังนี้[6]

การจัดการ คือ การดำเนินการในการวางแผนตัดสินใจ การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรพื้นฐานขององค์การ อันได้แก่ ทรัพยากร การเงิน สินทรัพย์ถาวร ข้อมูลและทรัพยากร

---

[4] พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทฤษฎีหรือแนวคิดทางด้านการบริหารและการจัดการองค์กร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย.(2552).

[5] พระครูนิวิฐธุราทร.พรหมวิหารธรรม. https://www.gotoknow.org/posts/252165. ค้นหา วันที่ 11 มีนาคม 2564.

[6] สัมพันธ์ ภู่ไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร. (2552).

มนุษย์ เพื่อจะช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล[7] โดยการจัดการนั้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุก ๆ ประเภท ไม่ว่าจะเป็นการจัดการวัด การจัดการบ้าน การจัดการสังคมที่อยู่อาศัย เป็นต้น แต่สำหรับคำว่า “การจัดการ” นั้นเป็นการให้คำนิยามที่ว่าเป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อทำให้เกิดความรวดเร็วขึ้น มีความเป็นเอกเทศ ไม่ทำให้เกิดความสลับซับซ้อนมาก จึงมักมีการใช้คำว่า “การจัดการ” ในองค์กรเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มักแสวงหาผลกำไร เพราะเชื่อว่า “การจัดการ” จะมีความรวดเร็ว ไม่สลับซับซ้อน มีประสิทธิภาพ แต่ในปัจจุบันนี้ “การจัดการ” นั้นได้นำมาใช้ในระบบงานของรัฐเพื่อเป็นการลดขั้นตอน หรือความซับซ้อน ซึ่งก็เป็นหน่วยงานที่เรียกว่า “รัฐวิสาหกิจ” แต่ก็ยังมีการนำคำว่า “การจัดการ” นั้นไปใช้อย่างแพร่หลายรวมถึง “องค์กรพระพุทธศาสนา” ด้วยเช่นกัน จึงเป็นที่นิยมมากขึ้น และสำหรับหลักการจัดการนั้นจะประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี POLC[8] มีรายละเอียดดังนี้ คือ

การวางแผน เป็นการกำหนดเป้าหมายที่องค์การต้องการบรรลุในอนาคตพร้อมกับวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น ซึ่ง ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน การคาดการณ์ในอนาคต การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุ วิธีการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายและยังรวมถึงการกำหนดกลยุทธ์ที่จะใช้ จะเห็นว่าการตัดสินใจเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน หน้าที่ในการวางแผนนี้ช่วยให้องค์การเตรียมตัวรับมือถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การจัดการองค์การ เป็นการประสานทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรด้านการเงิน สินทรัพย์ถาวร ข้อมูล และมนุษย์ รวมทั้งทรัพยากรอื่นๆ ให้ทำงานประสานกันอันจะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การจัดองค์การครอบคลุมถึงการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดกลุ่มงานเป็นหน่วยงานต่างๆ การจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งการจัดระบบการทำงานที่จะช่วยให้คนทำงานร่วมกันอย่างประสบความสำเร็จ[9]

การนำ เป็นการกระตุ้นการทำงานของสมาชิกในองค์การเพื่อทำงานได้อย่างเต็มความสามารถเป็นประโยชน์แก่ตนเองและองค์การ โดยการนำนั้นรวมถึงการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ช่วยแนะนำแนวทางและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในองค์การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

การควบคุม สำหรับติดตามตรวจสอบผลการทำงานและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นหากปราศจากหน้าที่นี้แล้ว องค์การจะไม่สามารถรู้ได้เลยว่าการดำเนินการนั้นเป็นไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่ และการควบคุมช่วยให้ทราบว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนอะไร อย่างไรบ้างเพื่อช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การควบคุมมีความสำคัญกับองค์การขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ โดยที่เครื่องมือที่

---

[7] สมภพ สุกช่วง. **การบริหารการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2541).

[8] ดาวรุ่ง สวัสดิรักษา. ผู้บริหารกับการจัดการทรัพยากรบุคคลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2556).

[9] เทพพนม เมืองแมนและสวิง สุวรรณ. **พฤติกรรมองค์กร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.(2549).

ใช้ในการควบคุมอาจแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม องค์การขนาดเล็กอาจมีเพียงการจัดการทำงบการเงิน เพื่อตรวจสอบดูผลการดำเนินงาน ในขณะที่องค์กรขนาดใหญ่อาจมีการตั้งหน่วยขึ้นมาเฉพาะสำหรับการควบคุม

ดังนั้น แนวความคิดการบริหารจัดการนั้น เป็นการใช้ความรู้ที่เป็นศาสตร์และทักษะที่เป็นศิลป์ในการนำหลักความคิดทางตะวันตกมาใช้กับการบริหารจัดการ โดยใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ มาใช้อย่างเป็นกระบวนการ มีระบบระเบียบแบบแผน เพื่อสามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. การบริหารจัดการองค์การ

การบริหารจัดการองค์การ หมายถึงศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองต่อความคาดหวังในการบริหารงานเป็นการทำงานที่ให้บุคลากรประสบความสำเร็จในเป้าหมายนั้น ๆ[10]

ผู้บริหารควรยึดหลักดังนี้

1) สร้างคนเก่ง ให้คนเก่งมีเวทีแสดงความสามารถ ได้เป็นที่ยอมรับ องค์กรควรมีนโยบายพัฒนาคนเก่ง สร้างคนที่เก่งกว่าตนเองขึ้นมา และเลือกใช้คนให้ถูก ใช้คนให้เป็น

2) มีกลยุทธ์ในการบริหารงาน ใช้เครื่องมือมาประยุกต์ให้ถูก ศึกษาวิจัยหาความต้องการขององค์กร

3) มีกลยุทธ์ในการบริหารคน สร้างค่านิยมและวัฒนธรรมการสร้างคนเก่ง พัฒนาผู้นำในทุกระดับชั้น

4) เป็นผู้ที่มีทักษะกระบวนการในการสร้างให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่จากคนรอบตัวซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ

5) ต้องมีการบริหารความเสี่ยง โดยประเมินความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากโอกาศและผลกระทบที่อาจจะเกิด และหาวิธีจัดการความเสี่ยงเหล่านั้นเท่าที่ทำได้

6) จะต้องมีการศึกษาคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อลดค่าใช้จ่าย ลดเวลา เพิ่มความพึงพอใจต่อองค์กร

7) ต้องมีการบริหารผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติงานที่ตอบสนองต่อเป้าหมาย และทิศทางขององค์การ

องค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์การ เรียกตัวย่อ คือ POSDC มีรายละเอียดดังนี้ 1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดทิศทางของการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อวางวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กร 2. การจัดการองค์การ (Organizing) เป็นการจัดโครงสร้าง

---

[10] สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร. (2552).

ให้ดำเนินการตามเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. งานบุคลากร (Staffing) เป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และเหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย 4. การอำนวยการ (Directing) เป็นการบริหารจัดการ ติดต่อสื่อสารในการปฏิบัติงานภายในองค์กรให้เป็นไปตามแผนงาน 5. การกำกับดูแล (Controlling) เป็นการกำกับดูแลการทำงานในองค์กร และแก้ปัญหาภายในองค์กร

ดังนั้น การบริหารจัดการองค์การ จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการองค์การได้นั้น จึงจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคนถึงจะให้งานสำเร็งลุล่วง เป้าหมายผู้บริหารจัดการนั้นจึงจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) เป้าหมายต้องสูงสุดแล้วสามารถทำให้สำเร็จ 2) การที่จะไปให้ถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานและแผนงานที่ดี 3) จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย

การบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัด

การบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้พร้อมกับการก้าวเข้าสู่ความเป็นองค์การ มีดังนี้

1. ผู้บริหารจะต้องเรียนรู้ที่จะบริหารท่ามกลางความแตกต่างและใช้ประโยชน์จากความแตกต่างเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และนำไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผู้บริหารต้องบริหารจัดการและพัฒนาทักษะและวิธีการคิดและมองเห็นแนวโน้มกับการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้และอยู่ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

3. การทำงานภายในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดในสมัยใหม่ การบริหารงานในลักษณะของการสั่งการและควบคุมแบบเดิม ๆ บุคลากรในองค์การเทศบาลในสมัยใหม่จะต้องมีอิสระมากขึ้นในการบริหารจัดการ

4. สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในการทำงานให้มากขึ้น

5. ผู้บริหารจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น[11]

องค์การบริหารจัดการส่วนจังหวัด ใดที่จะบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือบุคลากรในองค์การบริหารส่วนจังหวัด และเป็นที่ยอมรับกันว่ามนุษย์หรือคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและสำคัญที่สุดตามหลักการบริหารจัดการ

---

[11] สุริยา รักษาเมือง. การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างลุ่มลึกในการศึกษาระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.(2560).

การเสริมสร้างความต้องการในการปฏิบัติงานให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด สิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารที่จะทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่องนั้นต้องคำนึงถึงบุคลากรหรือผู้ใต้บังคับบัญชาภายในองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการหรือสิ่งจูงใจของผู้ปฏิบัติงาน โดยมุ่งอธิบายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งที่ทำให้บุคลากรเกิดความพอใจในการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติงานนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ด้วยส่งผลต่อปฏิบัติงานทั้งต่อบุคคลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุ่งหวังให้บุคลากรมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ด้วยจะส่งให้องค์กรมีประสิทธิภาพด้วย

การปฏิบัติงานของแต่ละคน (Individual performance equation) ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล (Individual Attributes) ความพยายามในการทำงาน (Work Effort) การสนับสนุนจากองค์กร (Organization Support) รูปแบบแสดง ได้ดังนี้

Performance = Individual Attributes X Work Effect X Organizational Support
ส่วนประกอบแต่ละส่วนเขียนโดย ดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะบุคคล (Individual Attributes) ได้แก่

1.1 ลักษณะทางประชากร (Demographic Characteristics) เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ

1.2 ศักยภาพของบุคคล (Competency Characteristics) เช่น ความรู้ ความสามารถ ความถนัดและความชำนาญของแต่ละบุคคล คุณลักษณะนี้ได้จากการศึกษา ฝึกอบรมตลอดจนการสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ และเป็นคุณลักษณะที่มีผลกระทบโดยตรงต่อระดับความสามารถในการปฏิบัติงาน

1.3 คุณลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological Characteristics) ได้แก่ ทัศนคติ ค่านิยมการรับรู้ บุคลิกภาพของแต่ละคน

2. ระดับแรงจูงใจระดับความพยายาม (Work Effort) ถือเป็นเรื่องเดียวกันเพราะระดับแรงจูงใจเป็นตัวกำหนดระดับความพยายามในการพัฒนางานและการที่บุคคลจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องใช้ความพยายามทั้งสิ้น ซึ่งแรงจูงใจที่กำหนดแรงพยายามนี้จะไปสัมพันธ์กับปัจจัยคุณลักษณะส่วนบุคคล แรงสนับสนุนจากองค์กรและทั้งหมดจะกำหนดระดับผลการปฏิบัติงาน

3. แรงสนับสนุนจากองค์กร (Organization Support) เป็นปัจจัยที่สำคัญตัวหนึ่งเพราะถึงแม้บุคคลจะมีคุณสมบัติครบถ้วนตามความต้องการของงาน มีแรงจูงใจมากที่จะทำงาน[12] บุคคลเหล่านั้นก็ไม่น่าที่จะปฏิบัติงานได้ดี ถ้าขาดการสนับสนุนจากองค์กร แรงสนับสนุนจากองค์กรรวมถึง

[12] Schermerhorn, J.R. et al, (2002). Managing organization Behavior. USA : John Wiley and Sons.

ปัจจัยต่าง ๆ ที่มาจากองค์กร เช่น การประเมินค่าตอบแทน ระบบการจ่ายค่าตอบแทน ความยุติธรรม ความใจกว้างของผู้บริหารระบบการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ[13]

วิธีการในการมอบหมายงานเป็นต้น ล้วนแต่เป็นเรื่องที่สำคัญและมีผลต่อกำลังใจของผู้ทำงานทั้งสิ้น อีกทั้งการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรเป็นผลมาจากองค์การประกอบหลายประการทั้งองค์ประกอบภายนอกตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ สิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สิ่งของ เหตุการณ์ต่าง ๆ และองค์ประกอบภายในตัวบุคคลได้แก่ กระบวนการทางจิตวิทยา ประกอบด้วย ความรู้ ทัศนคติ ค่านิยมและแรงจูงใจ การปฏิบัติงานของแต่ละคนย่อมขึ้นอยู่กับมูลเหตุจูงใจที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลแต่ละบุคคลทำงาน ผลงานจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่อไปนี้

1. สิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงาน เช่น สถานที่ แสงสว่าง ระเบียบกฎเกณฑ์ของสถานที่ทำงาน บรรยากาศในการทำงาน เป็นต้น

2. เศรษฐกิจ เป็นผลตอบแทนจากการปฏิบัติงาน ได้แก่ ค่าจ้าง ค่าแรงงาน เงินเดือน โบนัส ค่าสมนาคุณ ค่าตอบแทน รวมทั้งฐานะทางครอบครัว รายจ่ายของครอบครัวมีผลต่อการงาน

3. ฐานะทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของงานและสังคม ตำแหน่งงาน หน้าที่การงานของแต่ละคนได้รับการยอมรับจากสังคม ก็จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความภูมิใจ มีความรับผิดชอบมากขึ้น

4. เจตคติต่องาน ความรู้สึกว่างานนั้นเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นการรับผิดชอบต่อสังคมจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมบุคคลนั้นย่อมจะรักงาน

5. ความอิสระในการปฏิบัติงาน สามารถใช้ความรู้ความสามารถได้เต็มที่ โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับบัญชา มีอิสระในการปฏิบัติงานเป็นมูลเหตุให้คนตั้งใจปฏิบัติงานและมีความสุขในการปฏิบัติงาน[14]

ดังนั้น การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดใดก็ตาม ถ้าจะให้งานดำเนินงานไปด้วยความเหมาะสมและได้ผล บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานนั้น ทุกคนต้องมีความเห็นสอดคล้องตรงกันในการกำหนดบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งดำรงตำแหน่งแต่ละตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น ๆ รับไปปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่งก็ คือ การปฏิบัติงานจะดำเนินไปด้วยดีก็ต่อเมื่อไม่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายใดก็ตามมีความคิด

---

[13] ดาวรุ่ง สวัสดิรักษา. ผู้บริหารกับการจัดการทรัพยากรบุคคลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2556).

[14] สมภพ สุกช่วง. ***การบริหารการพัฒนา.*** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2541).

4. พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร คือ ผู้ประเสริฐ เข้าใจกันส่วนใหญ่ พรหมวิหารนั้นมีวิมานอยู่ส่วนหนึ่งต่างหากจากเทพ ไม่มีคู่ครองเหมือนพวกเทพ อยู่เดียว พวกพราหมณ์ถือว่าเป็นตันวงศ์ของพวกเขา แต่ทางพระพุทธศาสนาก็มีเกี่ยวกับเรื่องพรหมวิหารอยู่ ผู้บำเพ็ญตนเองได้ฌานสมาบัติก็ว่าตายไปเป็นพรหมวิหาร ส่วนใหญ่พระพุทธเจ้ามุ่งให้ทุกคนประพฤติธรรมที่จะทำให้เป็นพรหมมากกว่า[15]

คำว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม[16] คือผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกุล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้นได้เห็นเขามีสุขไม่ทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือมุทิตา ซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขา คือดูอยู่เฉยๆ) สำหรับหลักพรหมวิหาร 4 นั้นสามารถใช้กับใครบ้าง คือ ใช้กับ ผู้น้อย เช่น พรหมวิหารว่าเป็นหลักใจ ได้แก่ ผู้ใหญ่ที่ดีย่อมดำรงตนมั่นคงอยู่ในพรหมวิหาร ประการเป็นประจำในผู้น้อยเป็นนิจ[17]

ดังนั้น หลักพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ 4 ประการ คือ 1. เมตตาจักทำให้ผู้บริหารจัดการรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงาน และจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับงานกับลักษณะที่ดีของเขา 2. กรุณาจะทำให้ผู้บริหารจัดการเปิดใจให้กว้างรับฟังปัญหาของคนอื่นได้ดี 3. มุทิตาทำให้ผู้บริหารจัดการส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และ 4. อุเบกขา จะทำให้ผู้บริหารจัดการมีความยุติธรรมในการให้ของรางวัลและโทษโดยมีสติเท่าทันคนร่วมงานทุกคน และหลักพรหมวิหารสามารถนำไปใช้กับคนอื่นทั่วไปได้

5. การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4

หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด สามารถได้น้อมนำเอาคำสอนที่เรียกว่าหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ดี และจะส่งผลให้มีการบริหารจัดการงานอย่างมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น การที่จะบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดเพื่อให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยควรเอาหลักพรหมวิหาร 4 มาปฏิบัติตามประกอบด้วย 4 ข้อด้วยกันดังนี้

---

[15] มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539).

[16] สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (เจริญ สุวฑฺฒโน).. รวมธรรมะ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งมหาชน.(2543)

[17] ปัญญาภิกขุ (ปั่น ปญฺญานนฺโท). หน้าที่ของคน ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. (2541).

1. การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในด้านเมตตา คือ การจะบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดนั้นควรยึดหลักความเมตตาเป็นหลักเพราะการที่ผู้บริหารจัดการมีความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและทางใจแล้วผู้บริหารและบุคคลากรจะช่วยกันทำงานได้ดี

2. การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในด้านกรุณา คือ การจะบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดต้องมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและความไม่สบายใจ การมีความกรุณาของผู้บริหารจะทำให้บุคคลากรในองค์การส่วนจังหวัดมีความรู้สึกสบายในการทำงานแล้วในการบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดจะเป็นไปในทางที่ดี

3. การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในด้านมุทิตา คือ ผู้บริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดมีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หรือเห็นบุคคลากรในองค์การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ผู้บริหารจัดการควรมีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การที่มีความมุทิตาหรือรู้จัดความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การบริหารจัดการขององค์การส่วนจังหวัดจะช่วยให้บุคคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารที่ดีและมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น

4. การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในด้านอุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย การบริหารจัดการบ้างครั้งผู้บริหารควรวางใจเป็นกลางในคณะบุคคลากรไม่มีส่วนร่วมหรือสามัคคีกันต้องพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดีตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ

6. บทสรุป

การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตากับกรุณา เช่น มีจิตใจที่มีเมตตาและกรุณาต่อบุคลากรภายในองค์กร มีความปรารถนาให้บุคลากรในองค์กรมีความสุขและพ้นจากความทุกข์ คือ ปรารถนาให้บุคลากรภายในองค์กรได้ทำงานในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายต่อชีวิต จะให้ความสำคัญกับการนำระบบการจัดการด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้ในองค์กรอย่างจริงจัง โดยไม่เห็นว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นภาระของการประกอบกิจการ หลักมุทิตา คือ มีมุทิตาจิตก็ย่อมยินดีกับชีวิตความเป็นอยู่ในสถานประกอบการที่ดีขึ้นของบุคลากรในองค์กร โดยไม่มีความรู้สึกที่ไม่ยินดีกับสิ่งดี ๆ ที่บุคลากรในองค์กรจะได้รับ หรือไม่มีความรู้สึกที่ไม่ต้องการที่จะทำให้บุคลากรในองค์กรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือไม่มีอกุศลจิตเมื่อพบบุคลากรในองค์กรมีเวลาว่างจากการทำงานคือการไม่ทำงาน หลักอุเบกขา คือ หากพบว่าบุคลากรในองค์กรไม่ปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัยก็จะพิจารณาได้ว่าบุคลากรในองค์กรจะต้องได้รับอันตราจากการฝ่าฝืนมาตรการความปลอดภัย แต่ก็ไม่ปล่อยให้ได้รับอันตรายจากการกระทำนั้น ยังมีความปรารถนาดี คือ พยายามที่จะทำทุกวิถีทางให้บุคลากรใน

องค์กรพ้นจากโอกาสของการได้รับอันตรานั้น และหาวิธีให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัยให้ได้ในที่สุดไม่ใช่ไม่ใส่ใจโดยเห็นว่ามีมาตรการความปลอดภัยแล้วแต่ไม่ปฏิบัติตามเองจึงเป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้

เอกสารอ้างอิง

ดาวรุ่ง สวัสดิ**รักษา. ผู้บริหารกับการจัดการทรัพยากรบุคคลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 5.** วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2556).

เทพพนม เมืองแมนและสวิง สุวรรณ. **พฤติกรรมองค์กร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. (2549).

ปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปญฺญานนฺโท). **หน้าที่ของคน ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.(2541).

พระครูนิวิฐธุราทร.พรหมวิหารธรรม. https://www.gotoknow.org/posts/252165. ค้นหา วันที่ 11 มีนาคม 2564.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม.** กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง.(2540).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), **ทฤษฎีหรือแนวคิดทางด้านการบริหารและการจัดการองค์กร.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย.(2552).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539).

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (เจริญ สุวฑฺฒโน). **รวมธรรมะ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งมหาชน.(2543).

สมภพ สุกช่วง. **การบริหารการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(2541).

สัมพันธ์ ภู่ไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร. (2552).

สุริยา รักษาเมือง. (2560). **การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างลุ่มลึกในการศึกษาระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช**

วิทยาลัย เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.

Chapman, E.N. (1995). **Supervisor Suviva Kit** (2 nd ed.). California : Science Research Associates Inc.

Schermerhorn, J.R. et al, (2002). **Managing organization Behavior.** USA : John Wiley and Sons.

การบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

THE INTEGRATION OF COMMUNICATION FOR BUDDHISM PROPAGATION OF MONKS THROUGH SOCIAL MEDIA IN THAI SOCIETY

พระมหาชูชาติ จิรสุทฺโธ, Phramaha Choochat Chirasuddho [1]

E-mail: choochatchirasuddho@gmail.com

Received: *October 26, 2021* **Revised:** *March 7, 2022*

Accepted: *March 7, 2022*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารและสื่อออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน เพื่อศึกษากระบวนการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน และเพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-interview) ผลการวิจัยพบว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันอย่างสะดวกรวดเร็วและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีหลักการและวิธีการที่ใช้ในการเผยแผ่ประกอบไปด้วย 1) การสอนแบบสากัจฉาหรือการสนทนา 2) การสอนแบบบรรยาย 3) การสอนแบบตอบปัญหา และ 4) การสอนแบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลวิธีหรือเทคนิคในการสื่อสารไม่ว่าจะผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันมีวิธีการหลายวิธีในการสื่อสารทั้งวิธีการพูด วิธีการเขียน เป็นต้น จะต้องมีพุทธวิธีในการสื่อสารโดยเริ่มจากปรัชญาขั้นพื้นฐานสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางในโลกออนไลน์ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำให้เข้าใจกระบวนการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น Facebook, Youtube เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่จำเป็นต้องมีการยกย่อง ส่งเสริม หรือถ่ายทอดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมถือเป็นการส่งต่อการสืบสานด้านพระพุทธศาสนาที่จะช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบไปคู่สังคมไทยตลอดกาลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: (การเผยแผ่พระพุทธศาสนา), (สื่อสังคมออนไลน์)

---

[1] นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The article consists of the following objectives: 1) to study concepts and theories of communication and social media for Buddhism propagation in the Buddha's lifetime and present, 2) to study the process and method for Buddhism propagating of Thai monks at present, and 3) to present a model of Buddhism propagating through social online of monks in Thai society based on Buddhist integration. This was qualitative research through a field study by an in–depth interview. From the study, it was found that social media using for propagating Buddhism has become seen in daily life due to its convenience and fast pace. It has also resulted in the changing of Buddhism propagation. The principles and methods for propagating are as follows: 1) teaching through conversation or discussion (S*ākacchā*); 2) teaching through lecture, 3) teaching through answering questions, and 4) teaching through laying down regulations. All of which are the strategies or techniques of communication through various media such as speech, writing and so on. The Buddhist methods of communicating must begin with the fundamental teaching as a key to access and propagate Buddhism widely in online world. A model of Buddhism propagating through social media must be possibly made to understand the process of communicating through various social media such as Facebook, YouTube, etc. A clear guideline for practicing must also be praised, supported, and passed on in a concrete manner as a way to propagate Buddhism in order to maintain and preserve Buddhism in Thai society for long lasting.

Keywords: (The Propagation of Buddhism), (Social Media)

1. บทนำ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ที่อุรุเวลาเสนานิคม รัฐวิหาร ประเทศอินเดียในปัจจุบันทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่ภายในบริเวณพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา 49 วันทรงเริ่มวางแผนในการประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนชมพูทวีป ในสมัยพุทธกาลดินแดนในแถบนั้นยังมีแนวคิดและลัทธิดั้งเดิมที่มีการฝังรกรากอยู่ด้วยอายุที่ยาวนาน ได้แก่ ลัทธิพราหมณ์ โดยมีพวกพราหมณ์เป็นผู้กำหนด ความเชื่อถือของพวกพราหมณ์ได้ฝังรากลึกในดินแดนนี้เป็นเวลาหลายพันปี [2]การที่พระพุทธเจ้าจะเผยแผ่หลักศาสนาหรือหลักธรรมใหม่ ๆ ได้มีการทบทวนหลักธรรมและตรวจดูอัธยาศัยของเวไนยสัตว์เปรียบเหมือนดอกบัว 3 เหล่า บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำจมอยู่ในน้ำ [3]โดยทรงใช้เวลาตลอดฤดูฝนแรกทรงรวบรวมพุทธสาวก ได้ 60 รูปแล้วทรงอบรมคุณธรรมแก่พระสาวกเหล่านั้นอย่างเพียงพอที่จะแยกย้ายกันออกไปประกาศพระพุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ

ในสมัยพุทธกาลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระภิกษุหรือผู้เผยแผ่ต้องเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ บางสถานที่ต้องใช้เวลาในการเดินทางเป็นระยะเวลายาวนานเป็นแรมเดือน เช่น ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา การเสด็จไปยังประเทศศรีลังกาของพระพุทธเจ้าในการไปแสดงพระปฐมเทศนา [4] และการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมหินเถระ[5] การแสดงหลักธรรมในสมัยก่อนเป็นการสื่อสารธรรมะจะบรรลุธรรมได้โดยการพบหน้าเท่านั้น ซึ่งมีจำนวนไม่มาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการอบรมพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดีประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในศีลธรรม ถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง [6]บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อสังคม คือ 1. บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นเพศบรรพชิตในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอนและสืบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง 2. บทบาทผู้ทรงไว้ซึ่งคุณวิเศษ เป็นบทบาทของพระสงฆ์โดยการปลูกฝังศรัทธา เพื่อความเชื่อและศรัทธาทางด้านจิตใจได้บำเพ็ญพุทธานุสสติ ได้ระลึกถึงพระธรรมได้บำเพ็ญธัมมานุสสติ และได้ระลึก

---

[2]จำนงค์ ทองประเสริฐ, **แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2537), หน้า 61–62.

[3]ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) 4/9/14.

[4]ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร รศ.,**พระพุทธศาสนาในศรีลังกา,** พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร : หจก. เชน ปริ้นติ้ง, 2551), หน้า 3.

[5]เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

[6]พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต),**ขอบฟ้าแห่งความรู้**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง , 2548)หน้า 114.

ถึงคุณพระสงฆ์ได้บำเพ็ญสังฆานุสสติ 3. บทบาทนักบริหารศรัทธา เป็นการสร้างความเชื่อถือในตัวบุคคลนั้นเช่นเรื่องความสามารถของตัวบุคคล ในการสร้างศรัทธาของพระสงฆ์ในปัจจุบันแต่ละรูปแตกต่างกันตามบริบทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4. บทบาทแห่งผู้นำแห่งจิตวิญญาณ พระสงฆ์จะใช้วิธีแสดงธรรมในการสั่งสอนพุทธบริษัทโดยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือหยิบยกประวัติในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยให้พุทธบริษัททั่วไปนำไปใช้[7] บทบาทนี้มีความสำคัญในการดำรงอยู่และความเจริญรุ่งเรืองในการสืบต่อของพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นเพียงการสื่อสารระดับบุคคล กลุ่มคนหรือในที่สาธารณะก็ยังเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในวงแคบๆ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในสมัยนั้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวิธีการหลายวิธี ทั้งวิธีการพูด วิธีการทำตัวอย่างให้ดู วิธีการเขียน แต่ไม่ว่าจะเผยแผ่ด้วยวิธีการใดๆ การเผยแพร่หลักคำสอนทางพุทธศาสนาจะเป็นพระภิกษุสงฆ์ หรือ อุบาสก อุบาสิกา นักเผยแผ่ต้องมีพุทธวิธีในการสอนโดยเริ่มจากปรัชญาขั้นพื้นฐานอันได้แก่ กัลยาณมิตรและมีสติปัญญา ที่ประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือ ผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ สื่อสังคมออนไลน์บนโลกอินเตอร์เน็ต เช่น Facebook, You tube, คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่เข้ามามีอิทธิพลในการใช้ชีวิตประจำวันกับคนและสังคมโลก เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ ดังนั้นความสำคัญของเรื่องการเผยแผ่หลักคำสอนพุทธศาสนาผ่านสื่อสารออนไลน์ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

ดังนั้นเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปประกอบไปด้วยปัญหาต่างๆความเจริญทางเทคโนโลยีการ สื่อสารสมัยใหม่ คือ สังคมออนไลน์ เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งรูปแบบและวิธีการ ตลอดทั้งการประยุกต์เนื้อหาสาระให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันพระสงฆ์ไทยทำหน้าที่การเผยแผ่พุทธธรรมะเพื่อประโยชน์แก่สังคมในยุคปัจจุบันมีรูปแบบและวิธีการและพฤติกรรมการนำเสนอที่แตกต่างกัน เช่น การโพสต์รูปภาพ การอัพโหลดวีดีโอ การแชร์ และ การแสดงความคิดเห็น ผ่านสื่อต่างๆ เช่น

---

[7] พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ, สัญญาเคณาภูมิและวิทยาเจริญศิริ,"**บทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์**", วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, มกราคม–เมษายน 2559, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2559) : หน้า 275–287.

Facebook, You tube, จะพบในรูปแบบสื่อทัศน์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ บทความ และภาพนิ่ง รูปแบบสื่อโสตทั้งฟังและมองเห็นตลอดจนถึง หลักพุทธธรรมของคนที่สนใจและต้องการศึกษาสารธรรมแบบกะทัดรัดรวดเร็วทันใจ ต้องเข้าไปศึกษาในเฟซบุ๊ค ถ้าต้องการสารธรรมแบบยาววิชาการ เนื้อหาครบถ้วน มีแหล่งที่มีมาอ้างอิง ต้องเข้าไปศึกษาในเวปไซต์ ถ้าต้องการดูคลิปวีดีโอ ทั้งภาพและเสียง ต้องเข้าไป ศึกษาในยูทูป เป็นต้น

จากการกล่าวมาข้างต้นจะพบประเด็นปัญหาที่จะได้รับการแก้ไขด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย”เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้การสื่อสารในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมช่วยในการแก้ปัญหาสังคมได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งและรณรงค์ให้พุทธศาสนิกชนตระหนักถึงการประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ได้ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบันต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารและสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน

2.2 เพื่อศึกษากระบวนการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน

2.3 เพื่อบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

3. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านเนื้อหาเอกสารและสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับด้านการใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อสำคัญจำนวน 16 คนในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Key Ibformant) และภาพสนาม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยได้เลือกจากพระสงฆ์ที่มีบทบาทในเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยได้จัดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสายธรรมะอารมณ์ดี กลุ่มสายนักวิชาการสายคัมภีร์ และกลุ่มสายปฏิบัติการ ที่มียอดติดตามตามสื่อต่างๆ ที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับของผู้รับฟังหรือรับชม และผู้ชำนาญการด้านการควบคุมการใช้การสื่อสารออนไลน์ และผู้รับสาร โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

(In–Depth interview) ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของบุคคลที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญในด้านการใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Key Informants) ในการขอสัมภาษณ์เก็บข้อมูลดังนี้ คือ

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มธรรมะอารมณ์ดีด้านการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มียอดติดตามที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน จำนวน 3 รูป ได้แก่

1.พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต

2.พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ

3.พระครูปลัดบัณฑิต อินฺทเมธี

2. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มสายนักวิชาการสายดัมภีร์ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มียอดติดตามที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน จำนวน 3 รูป ได้แก่

1. พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ท่าน ว. วชิรเมธี)

2. พระไพศาล วิสาโล

3. พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ

3. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มสายปฏิบัติการในด้านการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มียอดติดตามที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน จำนวน 2 รูป ได้แก่

1. พระมหาชาครินทร์ กิตฺติเมธี

2. พระมหาอดุลย์ เขมปญฺโญ

4. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ชำนาญการด้านการควบคุมการใช้การสื่อสารสังคมออนไลน์ จำนวน 5 คน

1. นายศุภฤกษ์ วิเชียรปัญญาตำแหน่ง ผู้ช่วยบรรณาธิการเว็บไซต์เดลินิวส์ออนไลน์

2. นายฐิติชัย อัฏฏะวัชระ ตำแหน่ง ที่ปรึกษาชมรมนักข่าวสายเทคโนโลยีสารสนเทศ (ITPC)

3. นายเอกสุภา วงษ์แก้วจันทร์ ตำแหน่ง บรรณาธิการเว็บไซต์ไทยรัฐออนไลน์

4. รศ.ดร. น้ำทิพย์ วิภาวิน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานห้องสมุดระบบบริการสารสนเทศมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

5.กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้รับสารผู้ที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรับข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 คน

1) นายมานะชัย บุญเอก

2) นายจิรชัย มูลทองโร่ย

3) นางสาวพัฒน์นรี ฉัตรพิสุทธิ์

4) นางสุมารัตน์ วิประกษิต

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและงานวิจัยเกี่ยวกับผ่านการสื่อสังคมออนไลน์ สร้างขึ้นตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงทัศนะที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จากนั้นกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

2.สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดเพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากนั้นนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะ

3.ปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

4. นำเครื่องมือที่ผ่านการแนะนำและผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

5.นำแบบสัมภาษณ์ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียงและปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

6.นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ขอนัดหมาย และเข้าพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกำหนด จากนั้นจึงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ และเริ่มสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ และเนื่องจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้น มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด จึงสามารถที่จะตั้งคำถามที่มีลักษณะเจาะลึกลงไปในรายละเอียดต่าง ๆ ได้อีก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย

2. ขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้บริหารระดับสูงในองค์กรการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงใช้เทปวิธีอัดเสียงและสมุดโน้ตในการจดแต่ละประเด็น เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและอยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 16 รูป/คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นการสื่อสารออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยและ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสังเคราะห์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและภาคสนาม คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาเป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม

4. ผลการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์คือ การชี้นำแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่มวลประชากร เพื่อความสุขสงบแก่ชีวิตและสังคม แม้ว่าจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม พระองค์ใช้เวลาที่มีอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษาในการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนจนพุทธศาสนาแพร่หลายในแคว้นต่างๆ มีประชาชนศรัทธาเลื่อมใสและอุทิศตนเป็นพุทธสาวกนับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก พระพุทธองค์มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอนว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับไม่จำกัดขอบเขตหากมีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ ก็ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทรและจัณฑาล พุทธธรรมได้แทรกซึมอยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ถูกเปิดออกโดยหลักการของพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นการเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโลกโดยแท้รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งในด้านที่เป็นเครื่องมือในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสื่อสารสนทนาสั่งสอนธรรมะกับบุคคลต่างๆ เนื่องจากมีความสะดวกสบาย และประหยัดรวดเร็ว โดยใช้เว็บไซต์ เฟซบุ๊ค (Facebook) ยูทูป (Youtube) เป็นต้น พบว่ามีพระสงฆ์ที่ใช้เฟซบุ๊ค ในการสื่อสารอยู่เป็นจำนวนมากแสดงให้เห็นว่า เฟซบุ๊ค หรือ ยูทูป มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์มากเพื่อใช้ในทางที่เหมาะสมต่อสมณะสารูป เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาใช้ระบบสื่อสังคมออนไลน์ (Online Social Media) เช่น อีเมล์ เฟซบุ๊ค แชท ฯลฯ จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีรายละเอียดสรุปผลวิจัยได้ดังนี้

4.1 แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารและสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน

การสื่อสารออนไลน์ คือการแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปซึ่งจะเกิดขึ้นหรือเป็นผลสำเร็จมีความเข้าใจตรงกันเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการและทัศนคติอย่างเดียวกันกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจระหว่างคนสองคนหรือกลุ่มคมการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีข่าวสารข้อมูลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญข่าวสารข้อมูลจะอยู่ในรูปต่างๆเช่นคำพูดข้อเขียนภาพสัญลักษณ์ ฯลฯ นอกจากนี้การสื่อสารยังต้องประกอบไปด้วยความเข้าใจในความหมายของข่าวสารข้อมูลและประสบผลสำเร็จประกอบด้วย

1) ผู้ส่งสาร (Source) คือ กลุ่มบุคคลผู้เริ่มต้นส่งสารไปให้อีกบุคคลหนึ่งหรือเป็นผู้ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสารดังนั้นพฤติกรรมการสื่อสารจากภายในเพื่อจะให้ผู้รับสารด้วยรูปแบบใดก็ตามมีผลเป็นอย่างไรและผู้ส่งสารนั้นมีความสำคัญในการนำไปเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของตน

2) สาร (Message) คือ เรื่องราวที่แสดงออกโดยใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ใดๆก็ตามที่สามารถทำให้เกิดความรู้ร่วมกันได้หรือเป็นสาระเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้นั้นไปสู่การรับของผู้อื่น (ผู้รับสาร) หรือสารนี้อาจจะเป็นทั้งคำพูดรูปภาพตัวหนังสือเครื่องหมายและกิริยาท่าทางต่างๆ

3) สื่อ คือ สิ่งที่ทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารอาจจะเป็นวัจนภาษาหรืออวัจนภาษาก็ได้ซึ่งสื่อนี้มีบทบาทในการเป็นตัวกลางให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารติดต่อกันได้โดยสื่อที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร

4) ผู้รับสาร คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้รับข้อมูลความคิดความรู้สึกฯลฯ

ที่ผู้ส่งสารส่งมาโดยสามารถกำหนดรู้และเข้าใจความหมายเนื้อหาของสารไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษาหรืออวัจนภาษานอกจากนี้ผู้รับสารยังสามารถเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ส่งสารได้ในกรณีที่ผู้รับสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับไปสู่ผู้ส่งสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการเปิดเผยหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ให้ปรากฏแก่ชาวโลกวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่โดยตรงของพุทธศาสนิกชน ภายใต้หลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงให้แนะแนวทางไว้ในหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า 1) การสอนแบบสากัจฉาหรือการสนทนา 2) การสอนแบบบรรยาย 3) การสอนแบบตอบปัญหา 4) การสอนแบบวางกฎข้อบังคับสิ่งเหล่านี้เป็นกลวิธีหรือเทคนิคการสอนเป็นอย่างยิ่งประกอบด้วย เช่น การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาการใช้อุปกรณ์การสอนการทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดูการเล่นภาษาเล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ เป็นต้น ส่วนคุณสมบัติของผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนพึงมีคุณสมบัติที่ปรากฏภายนอกและคุณสมบัติภายในได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตาและคุณสมบัติภายใน มีความกรุณาอดทน มีความยุติธรรม มีความประพฤติที่น่าเคารพ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติและเพื่อให้

เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม ต้องรู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง เพื่อจะได้สอนให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎีดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ดีเพื่อยังศรัทธาความเลื่อมใสและให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพสูงสุดในกระบวนการสื่อสารออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังจากตรัสรู้ธรรมแล้วพระพุทธองค์ทรงมีพระทัยที่จะสั่งสอนหลักธรรมนั้นแก่สัตว์ทั้งหลาย ดังนี้ 1) เป็นการเปิดเผยพระสัทธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลก 2) เป็นการชี้แนะแนวทางปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้น 3) เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ 4) เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 5) เป็นการรักษาและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

4.2 กระบวนการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน

กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมในโลกออนไลน์ องค์ประกอบการสื่อสารธรรมจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หากว่าองค์ประกอบไม่สมบูรณ์ ผู้ที่รับสารไปยังผู้ส่งสารจะเกิดความไม่เข้าใจกัน ดังนั้นแล้วองค์ประกอบควรประกอบไปด้วย ดังนี้ การเผยแพร่หลักคำสอนพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไปการสื่อสารของผู้คนในโลกใบนี้เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน คือ การรับข่าวสาร เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทันใจ และทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และเฟซบุ๊ค (Facebook) ยูทูป (Youtube) เสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้อย่างต่อเนื่องในปัจจุบันในการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันทำให้ทราบข้อมูลข่าวสารของกันและกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับพหุบุคลเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วและยังสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายต่างๆในการสื่อสารต่างๆ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุดไม่จำกัดเวลาและสถานที่ผู้ใช้อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นที่ทำงานที่บ้านหรืออยู่ในต่างประเทศผู้สร้างสื่อควรตระหนักถึงความสำคัญของการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องไม่บิดเบือนจากความเป็นจริงและไม่ส่งผลกระทบด้านพุทธศาสนาโดยตรงคือตัวบุคคลที่นับถือหลักคำสอนพระพุทธศาสนาโดยไม่มีเวลาที่จะเรียนรู้ตนเองเพราะสนใจต่อสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดอกุศลที่มาทางประตูทั้ง 6 คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางร่างกาย และทางจิตใจ

4.3 รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบและแนวทางในการสื่อสารถือว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพระสงฆ์และการดำเนินกิจกรรมต่างๆต้องมีการอาศัยการสื่อสารเป็นปัจจัยหลักจึงทำให้มีการสื่อสารมีความสำคัญต่อหน้าที่สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่วนการสื่อสาร หมายถึงกระบวนการส่งข่าวสารข้อมูลต่างๆซึ่งมีผลทำให้เข้าใจและมีความรู้สึกร่วมกันในกระบวนการสื่อสาร การเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ จำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่ดีหมายถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร มีกี่ท่านที่ใช้แล้ว

มีการตอบมาที่พอใจในสิ่งนั้น มีคนชอบหรือเอาไปทำต่อผู้ส่งสารต้องมีความน่าเชื่อถือในสิ่งนั้นในการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ (เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ดาวเทียม และ สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

ดังนั้นรูปแบบและแนวทางในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของผู้ส่งสารหรือนักเผยแผ่ต้องมีคุณสมบัติตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หัวข้อธรรมให้ถูกต้องซึ่งผู้ส่งสารต้องมีคุณสมบัติคือรู้จริงรู้จักกาลเทศะหรือบริบทในแต่ละพื้นที่ในการที่จะสื่อสารออกไปหาผู้รับสารและยังมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่เป็นในทางก่อประโยชน์แก่ผู้รับสารในสังคมนั้นด้วยและต้องมีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตน ดั้งนั้นแนวทางการปฏิบัติของผู้ส่งสารจึงต้องนำเสนอเนื้อหาสารที่ดีและทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุขนำไปสู่การแก้ปัญหาและเป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษต่างๆส่วนแนวทางผู้ปฏิบัติในการส่งสารคือทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสารผู้ส่งสารจึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติชอบฝึกฝนตนเองตามแนวหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ และปัญญา

กล่าวโดยสรุปได้ว่ารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ต้องประกอบด้วย ดังนี้

1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลเฟสบุ๊ค (Facebook) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่งหรือเป็นสื่อวิดีโอสั้นไลท์สด (Live) และยูทูป (Youtube) เป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปีโดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้นๆ และขยายใจความในห้องข้อธรรมให้เข้าใจง่ายโดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบรวมสมัยและเปิดช่องทางให้มีการถามตอบทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้กับความต้องการของผู้รับสาร

2) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลในไลน์แอด (Line @) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่งหรือเป็นสื่อวิดีโอสั้นเป็นกิจกรรมที่วัดนั้นๆได้จัดงานเช่นงานบรรพชาสามเณรงานอุปสมบทงานวันมาฆบูชางานวันวิสาขบูชางานสวดมนต์ข้ามปีโดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้นๆและขยายใจความในห้องข้อธรรมให้เข้าใจง่ายโดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบร่วมสมัย

3) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลในเว็ปไซด์ (www.) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่งหรือเป็นสื่อวิดีโอสั้นเป็นกิจกรรมที่วัดนั้นๆได้จัดงาน เช่น งานสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้นๆและขยายใจความในห้องข้อธรรมให้เข้าใจง่ายโดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบร่วมสมัย

4) ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกอย่างจริงจังและต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดพระพุทธศาสนาโลกให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

5) การฝึกอบรมแก่พระสงฆ์สามเณรและผู้ที่สนใจโดยทั่วไปเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเพื่อการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนารวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้

คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมถูกต้องตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์สามเณรในปัจจุบัน

6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดสำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ไอทีชุมชนและเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย

7) พัฒนา Course Ware หรือแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะสำหรับแท็บเล็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษาและประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ

8) สนับสนุนให้วัดต่างๆทั่วประเทศมีเว็บไซต์ของวัดเพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับประชาชนซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้นทั้งนี้โดยภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนชื่อเว็บไซต์และการเช่าพื้นที่จัดเก็บข้อมูลของเว็บไซต์

9) ควรมีองค์กรและผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะที่เผยแพร่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะทางเว็บไซต์ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเนื้อหานั้นมีความถูกต้องตามพระไตรปิฎก

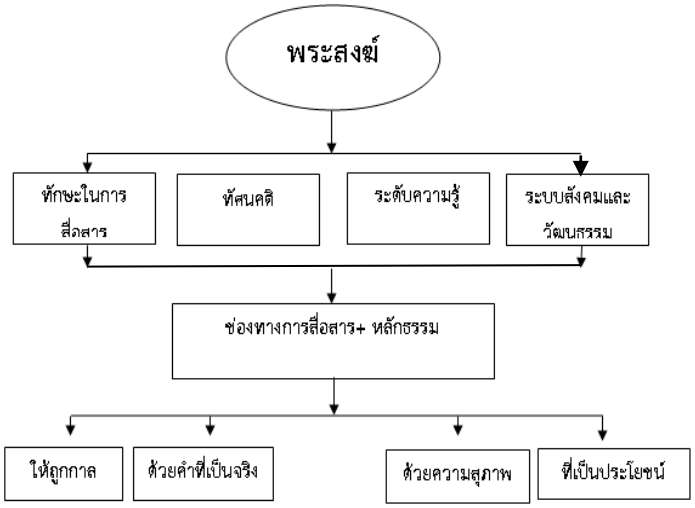
10) สนับสนุนให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษแล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์หรือในรูปแบบ E-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจโดยเฉพาะชาวต่างประเทศสามารถเข้ามาศึกษาได้ด้วยตนเอง

รูปแบบการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วย รูปแบบสื่อทัศน์ รูปแบบโสต รูปแบบโสตทัศน์ ที่สำคัญต้องมีองค์ประกอบของรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรม คือ เนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ สม สมัยและได้ประโยชน์สำหรับผู้รับสาร มีการนำเสนอที่ตรงเป้าหมาย เข้าใจง่าย ตัวผู้สื่อสาระธรรมจำต้องเป็นผู้รู้ดี มีความชำนาญในการเผยแผ่และรูปแบบต้องมีความเชื่อมโยง และสัมพันธ์และดำเนินตามกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม คือ รูปแบบต้องมีเจตนาการสื่อสารพุทธธรรม ต้องเด่นชัด รูปแบบต้องมีการสื่อสารพุทธธรรมต้องโดนใจ ตลอดจนถึงรูปแบบต้องเนื้อหา การสื่อสารพุทธธรรมต้องโดดเด่น และ รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมต้องมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมอีกประการหนึ่งองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม นั้นสำคัญอย่างยิ่ง เพราะรูปแบบจะสมบูรณ์หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และ ผู้รับสาร และท้ายที่สุดต้องมีการประเมินตรวจสอบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ด้วยการตรวจสอบจากความมั่นคง และ ความคงอยู่ของ เฟซบุ๊ค ยูทูป ที่เป็นสื่อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์

5. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ว่าธรรมะใน

พระพุทธศาสนามีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ยังความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธแต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งยวด เป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information Age) เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัด คือ การไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายพระสงฆ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้สื่อเป็นช่องทางในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มากขึ้นรูปแบบและแนวทางต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วโลก ซึ่งสิ่งที่จำเป็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องประกอบไปด้วย ยกย่อง,ส่งเสริม,พัฒนา,ผลิต,ลดช่องว่าง, ปลูกฝัง,และรณรงค์ ดังนี้

ดังนั้นหลักการทั้ง 7 อย่างที่กล่าวมาแล้วจึงจำเป็นต้องมีการยกย่อง ส่งเสริม หรือถ่ายทอดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมที่เพื่อคนรุ่นใหม่จะได้เจริญรอยตามถือเป็นการส่งต่อการสืบสานด้านพุทธศาสนาที่จะช่วยทำนุบำรุงพุทธศาสนาสืบไปคู่สังคมไทยตลอดกาลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ.** พิมพ์ครั้งที่ 5.กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2537.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร รศ..**พระพุทธศาสนาในศรีลังกา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : หจก. เชนปริ้นติ้ง, 2551.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต).**ขอบฟ้าแห่งความรู้**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2548.

พระครูวินัยธรจักรีศรีจารุเมธีญาณ. สัญญาเคณาภูมิและวิทยาเจริญศิริ.“**บทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์**”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, มกราคม–เมษายน 2559. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจิตต์ วันจันทร์), **พุทธปรัชญา,** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

ดาณุภา ไชพรธรรม.**เทคโนโลยีดาบสองคม.** กรุงเทพมหานคร: มายิกสำนักพิมพ์,2556.

แนวทางการรักษาศีลของเยาวชนไทยยุค 4.0

A GUIDELINE FOR OBSERVING PRECEPTS OF THAI YOUTH IN THE 4.0 ERA

มนตรี เมฆะวิภาต, Montree Meghavibhata[1]

E-mail: Pimnara.megh@hotmail.com

Received: *August 30, 2021* **Revised:** *April 4, 2022*

Accepted: *April 4, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เพื่อศึกษา “แนวทางการรักษาศีลของเยาวชนไทยยุค 4.0” โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ข้อ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการรักษาศีลของเยาวชนในสังคมไทย (3) เพื่อเสนอแนวทางการรักษาศีลสำหรับเยาวชนในยุค 4.0 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-interview) ผลการวิจัยพบว่า ศีลเป็นหลักพื้นฐานการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งเป็นหลักของการหักห้ามจิตใจไม่ให้ปฏิบัติในสิ่งที่คิดว่าทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและเป็นหลักการปฏิบัติที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความพอใจหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มีสภาพปัญหาของการละเมิดศีลสำหรับเยาวชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางอาชญากรรมการปล้นชิงทรัพย์สินการทำความผิดทางเพศการโกหกหลอกลวงเยาวชนติดเกมส์ และการเสพสิ่งเสพติดให้โทษ และขาดระเบียบวินัย ขาดความเข้มแข็งและความมั่นคง ทางกายและใจ ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนในชุมชน คือ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวบุคคลย่อมสามารถป้องกันหรือแก้ปัญหาส่วนบุคคลและสังคมได้ เพื่อลดปัญหาต่างๆ แต่ในการรักษาศีล 5 ต้องมีความพร้อมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวช่วยในการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติตามหลักศีล 5 อย่างถูกต้องและไม่ประพฤติผิดในศีลด้วยวิธีการต้องมีสติและความกลัวต่อบาปต่อไป

คำสำคัญ: (แนวทางการรักษาศีล), (ยุค 4.0)

---

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Research article of 'A Guideline for Observing Precepts of Thai Youth in the 4.0 era' contains objectives: (1) to study the concept of precepts in Theravada Buddhist scriptures, (2) to study the problem condition of precepts observing of the youth in Thai society, (3) to present a guideline of precept observing for youth in the 4.0 era. This qualitative research was conducted by field study with in–depth–interview. The research results were found that precepts are the basic living principles of man which are the main tenets to prevent people from wrong deeds which trouble others but the practical codes giving happiness to others which are the basic norms of living to a human being. The problem condition of precepts observation infringement of youth such as crime, robbery, sexual assault, deception, gaming addiction and narcotics, lack of disciplines, weakness and no confidence. Guideline for the said solution of the youth was that various problems should be solved at personal level which is the best prevention and solution of personal or social problem. However, for observing the Buddhist five precepts, there must be preparation on the body, mind, society and the environment supported the youth in a community to learn and correctly follow the five precepts and would not violate the given precepts by living with mindfulness, awareness and shame of sins.

Keywords: (guideline precept), (the 4.0 Era)

1. บทนำ

เมื่อพูดถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมในอดีตที่ผ่านมาหลายคนมักจะนึกถึงการมีปัจจัยสี่ที่ครบบริบูรณ์ ตลอดถึงการการพัฒนาประเทศชาติและพัฒนาคนในสังคมให้อยู่ดีมีความสุข แต่ปัจจุบันนี้ การจะพูดว่าแค่มีปัจจัยสี่ครบย่อมเป็นการเพียงพอต่อการมีชีวิตที่ดีได้แล้วเริ่มเป็นคำถามหรือเป็นโจทย์ของคนยุคนี้แล้ว ฉะนั้น การจะตัดสินว่าสังคมไหนหรือคนไหนมีความเจริญรุ่งเรืองจึงไม่ใช่ที่จะตอบได้ง่าย สืบเนื่องจากว่าการตัดสินว่าอะไรดีหรือไม่ดีอะไรก้าวหน้าหรือไม่ก้าวหน้าในยุคนี้ไม่สามารถตอบได้อย่างรวดเร็วทันใจเหมือนในอดีตแล้วเพราะสังคมในยุค 4.0 นี้ มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วจนทำให้คนในสังคมไทยต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับ

เหตุการณ์ปัจจุบันให้ได้เพื่อความรู้รอดเพราะเหตุปัจจัยหลายประการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่ด้วยกันเป็นหมู่มากก็ย่อมต้องมีการแข่งขันกันเกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดาเพราะการแข่งขันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมต้องยังมีกิเลศที่คอยเป็นตัวปรับเปลี่ยนนิสัยของคนในสังคมที่มีผลมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนไปจากอดีต

ดังนั้นเรื่องศีลเป็นเรื่องสำคัญที่เยาวชนต้องรักษาและนอกจากเป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจการต่างๆเพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายที่ดีงามโดยลำดับแล้วยังทำให้สมาชิกของสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุขช่วยฝึกหัดขัดเกลาตนเองทำให้กิเลสเบาบางด้วยการควบคุมยับยั้งปรับความสำรวมปรับการแสดงออกทางกายวาจาให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่อย่างสันติสุขโดยมีเจตนาไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับไม่ประพฤติตนโดยประมาท[2]กล่าวอีกนัยหนึ่งศีล5ถือว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการควบคุมสังคมให้เกิดสันติสุขหลักการและเจตนารมณ์ของการรักษาศีล5ในพระพุทธศาสนาเถรวาทก็คือเจตนารมณ์ที่มุ่งให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขไม่เบียดเบียนกันรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรานอกจากนั้นยังครอบคลุมถึงการจัดระบบโครงสร้างทางสังคมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและสภาพแวดล้อมอีกทั้งยังมีเจตนารมณ์ที่จะครอบคลุมให้สามารถแก้ไขปัญหาสังคมยุคใหม่ได้ทั้งหมด[3]ศีล 5 จึงมีความสัมพันธ์กับการสร้างคุณธรรมในสังคมไม่ใช่ในฐานะกฎหมายแต่เป็นกฎแห่งธรรมเพื่อฝึกฝนตนเองที่นำไปสู่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นรากฐานของสังคมในการดำเนินชีวิตที่ต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอื่นๆนอกเหนือจากการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันดังนั้นหากพฤติกรรมของคนในสังคมอ่อนแอในการรักษาศีล 5 แสดงให้เห็นทิศทางของสังคมและประเทศที่จะเข้าสู่สถานการณ์ความไม่มีสันติภาพ

ดังนั้นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยสำหรับเยาวชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางอาชญากรรมการปล้นชิงทรัพย์สินการทำความผิดทางเพศการโกหกหลอกลวงเยาวชนติดเกมส์และการเสพสิ่งเสพติดให้โทษดังเช่นที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อสารมวลชนอยู่บ่อยๆตลอดถึงปัญหาทางการทะเลาวิวาทของเยาวชนเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วล้วนแต่เป็นการประพฤติผิดในเรื่องการละเมิดศีล 5 ทั้งสิ้นเพราะคนยึดเอาประโยชน์ตนและพวกพ้องเป็นใหญ่ไม่ใส่ใจผลกระทบต่อส่วนรวมขาดความรับผิดชอบเห็นผิดเป็นชอบในขณะที่สังคมเปลี่ยนไปประกอบกับขาดความเข้าใจหลักศีลธรรมและไม่เห็นความสำคัญของศีลธรรมเพราะความโลภโกรธหลงเข้าครอบงำจิตใจ

---

[2] PhravaranonthaThitanontho. *The relationship between the five precepts (PancaSila) and social : An analyical study*. Master of Arts. Graduate School:Mahamakut Buddhist University,2550.

[3] Sergeant (Sgt.) SuchaiThasuwan.*The Study of Factors Influencing to the Behaviorof the impact of the Violation of the Fifth Precept : a case study of theTransportation Regiment of King Guard*. Master of Arts. Graduate School :Mahachulalongkornrajavidyalaya University.2011.

ความคิดอ่านและความประพฤติหลายๆอย่างซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความชั่วความผิดได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับแล้วพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกสะดุ้งสะเทือนจนทำให้เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตมืดมนลงไปพวกเราชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจังต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำสิ่งใดๆความประพฤติดีปฏิบัติชอบบังเกิดเพิ่มพูนขึ้นและค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมทรุดหากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นได้เป็นลำดับที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อให้ผลปัญหาที่จะเกิดตามมากับเยาวชนในยุค 4.0 นั้นคือมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ เยาวชนในสังคมไทยเพราะว่าเยาวชนคือ อนาคตของชาติ การที่เราจะให้ประเทศชาติเดินหน้าไปทิศทางใดก็อยู่ที่การกำหนดเป้าหมาย เป้าหมายในที่นี้ก็คือเยาวชนของชาติ การพัฒนาเยาวชนในปัจจุบันนี้เรามุ่งเน้นแต่ด้านสังคมแต่อ่อนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และขาด ศีล 5 ในการดำเนินชีวิตเพราะว่าคนในสังคมไทยปัจจุบันส่วนมากนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก จึงเกิดปัญหาขึ้นมากมายกับเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับผิดชอบต่อตัวเอง และสังคมส่วนรวม การใช้ความรุนแรง ปัญหายาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร จนถึงปัญหาด้านอาชญากรรม ซึ่งจะเห็นได้จากปัจจุบันนี้ ปัญหาข้างต้นเหล่านั้นนับวันผู้ก่อเหตุจะเป็นกลุ่มเยาวชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความอ่อนแอที่มีอยู่ในชุมชนความไม่มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยปัจจัยภายนอก ได้แก่ หน่วยสัมพันธ์ทางครอบครัว สถาบันครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ในการให้ความรักความเข้าใจแก่สมาชิกได้เต็มที่ ไม่สามารถปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม ความอดทนอดกลั้น ความรักสามัคคีได้จึงได้โยนภาระการอบรมบ่มนิสัยของลูกหลานให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนของครูไปโดยปริยาย[4]ซึ่งจะทำสังคมไทยปัจจุบันได้พบปัญหาทางสังคมที่มีมากมาย ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่คนไทยทุกคนต้องหาแนวทางในป้องกันแก้ไขมาตลอดไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน องค์กร บ้าน วัด สถานศึกษา เป็นต้น[5]ก็ต้องช่วยกันหาวิธีการต่างๆ ตามนโยบายของรัฐบาลทั้งภาครัฐและเอกชน ให้หมดไปในสังคมไทย ที่เป็นปัญหาอยู่ทุกวันนี้ก็เนื่องมาจากสังคมไทยขาดคุณธรรม จริยธรรม และขาด สติ สมาธิและปัญญา เมื่อขาดสิ่งเหล่านี้ไปแล้วคนต้องหาทางออกโดยการสร้างปัญหาให้กับตัวเองบ้างสังคมบ้าง ซึ่งผู้วิจัยได้มองเห็นปัญหาสังคมเกี่ยวกับปัญหาเยาวชนขาดคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งในปัจจุบันมีอยู่

---

[4] พระมหาประเสริฐ อคฺคเตโช,แนวทางการประยุกต์หลักสันติธรรมเพื่อเสริมสร้างความสันติสุขของเยาวชนในโรงเรียน:กรณีศึกษาโรงเรียนราชมนตรี (ปลื้ม–เชื่อมนุกูล),**วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2560.

[5] นางสาวอำพร โปสจา, บทความ เรื่อง**ยิ้มสู้ภัย ยาเสพติด**“สุขภาพจิตกับยาเสพติด” ปี 2546. หน้า 124.

มากมายหลากหลายรูปแบบ มีทั้งติดทางกายติดทางใจ และติดทางสังคม เทคโนโลยี และการสร้างความเคยชินให้กับตนเองจนกลายเป็นติดไปจากสิ่งที่เราบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยนั่นเอง[6]

กล่าวโดยสรุปได้ว่าศีล 5 เป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นของชาวพุทธเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ใกล้ตัวที่สุดถ้ามีการรักษาศีลอย่างจริงจังและเป็นกิจประจำในชีวิตจะเป็นสิ่งที่นำพาสังคมสู่ความสงบสุขการไม่เบียดเบียนกับการรักษากายใจต้องรักษาไว้ตลอดชีวิตและต้องนำมาปฏิบัติด้วยผลของการรักษาศีลก็จะได้ผลหลายประการที่สำคัญ เช่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นและได้รับการยอมรับนับถือจากสังคมได้ฝึกหัดการเจริญภาวนาไปในตัว

จากหลักการและเหตุผลข้างต้นซึ่งกล่าวถึงปัญหาและโทษภัยที่จะตามมาในประเทศไทย 4.0 นั้น และที่จะเกิดขึ้นกับเยาวชนในสังคมไทยซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมและปัญหาอื่นๆอีกจะตามมาที่จะเกิดกับเยาวชนไทยซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นที่จะบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อมาประยุกต์ใช้ในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวให้กับเยาวชนที่อาศัยอยู่ในสังคมได้มีแนวทางในการรักษาศีลและส่งเสริมในการประกอบอาชีพที่มีความสุจริตและสามารถสร้างความรัก ความสามัคคีในสังคมได้หรือมีความประพฤติชอบทางกายวาจาและทางจิตโดยต้องอาศัยหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนียวจิตใจให้กับเยาวชนไม่หลงผิดเพื่อเป็นการหาทางออกสำคัญที่จะนำสังคมไทยไปสู่ความสงบสุขยั่งยืนและมั่นคงได้ตามหลักพุทธธรรมด้วยเหตุนี้ จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของแนวทางการรักษาศีลของเยาวชนในยุค 4.0 เพื่อเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการรักษาศีลของเยาวชนในสังคมไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการรักษาศีลสำหรับเยาวชนในยุค 4.0

---

[6] พระครูโสภณวีรานุวัตร,**บทบาทของพระสังฆาธิการ** : การขับเคลื่อน ไทยแลนด์ 4.0, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะปีที่ 11ฉบับที่ 2เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2561 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร จังหวัดสุพรรณบุรี.

3. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เขตธนบุรีมีประชากรทั้งหมดจำนวน 100 คน ที่อาศัยในเขตธนบุรี

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ เยาวชนและประชาชนที่อาศัยอยู่ชุมชนโรงเรียนวัดบุคคโล เขตธนบุรี กรุงเทพมหานครจำนวน 25 คน ที่มีผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยแบ่งกลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการรักษาศีลของเยาวชนและสภาพปัญหาของเยาวชนในชุมชน จำนวน 25 รูป /คน ประกอบไปด้วย

1.กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน ได้แก่

1.พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, รศ.ดร.

2.พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.

3.พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม,ผศ.ดร.

4.รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

5.ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น

2.กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 15 คน ได้แก่

1. นางสาวมณัชญา สิทธิศักดิ์สมพร

2.นางสาวอารยา วุฒิภาคภักดี

3.นายณัฐกิจ ชูศรีรัตน์

4.นางจำนงค์ กรัดกะยาง

5.นางสาวกันนิกา หงสาหิน

6.นางสาวบุษบา ศิริมีชัย

7.นายพงษ์พันธ์ ศรีสุชาติ

8.นางสาวอัญชลี นอบน้อม

9.นางสาวศิริวรรณ ทองเอี่ยม

11.นายชินรัตน์ มีชูเวท

12.นายแก้วกล้า มีธรรม

13.นางณัฏพร ศิริเกียรติยศ

14.นายวัฒนพงษ์ พิกุลทอง

15.นางสาววรณิฐา พุทธิดิลก

16.นางสาวจินตนา พุกชาวนา

3.กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มนักเรียน จำนวน 5 คน ได้แก่

1. ด.ญ. พัฒน์สรณ์ เนียมหอม

2. ด.ญ. นุชนาฏ เจริญสุข

3. ด.ช.นนท์ปวิธ นาวาพานิช

4. ด.ช.นาวิน ทองสะอาด

5. ด.ญ. ภูริชยา ชินประดิษฐ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการรักษาศีลของเยาวชนไทยยุค 4.0 และงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาของเยาวชนไทยยุค 4.0 ซึ่งสร้างขึ้นตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงทัศนะที่เกี่ยวกับการแนวทางการรักษาศีลของเยาวชนซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จากนั้นกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

2.สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดเพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากนั้นนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะ

3.ปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

4. นำเครื่องมือที่ผ่านการแนะนำและผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

5.นำแบบสัมภาษณ์ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียงและปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

6.แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ขอนัดหมายและเข้าพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามกำหนด จากนั้นจึงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ และเริ่มสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแบบสัมภาษณ์ที่

เตรียมไว้ และเนื่องจากแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้น มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด จึงสามารถที่จะตั้งคำถามที่มีลักษณะเจาะลึกลงไปในรายละเอียดต่าง ๆ ได้อีก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการดำเนินการวิจัย

2. ขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้บริหารระดับสูงในองค์กรการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงใช้เทปวิธีอัดเสียงและสมุดโน้ตในการจดแต่ละประเด็น เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและอยู่ในกรอบของวัตถุประสงในการวิจัย

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 25 รูป/คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการรักษาศีลของเยาวชนไทยยุค 4.0

4. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสังเคราะห์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและภาคสนาม คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาเป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม

4. ผลการวิจัย

การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนานั้น ต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายนอกเป็นแรงจูงใจภายนอกที่ได้รับจากผู้อื่น และปัจจัยภายใน คือ เกิดแรงจูงใจภายในตนเอง ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีงาม เป็นกุศล และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น กล่าวได้ว่า คำสอนในทางพระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเป็นกรอบแห่งความประพฤติในการอยู่ร่วมกันในสังคม จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีรายละเอียดสรุปผลวิจัยได้ดังนี้

4.1.1 แนวคิดเรื่องศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ศีลเป็นหลักพื้นฐานการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งเป็นหลักของการหักห้ามจิตใจไม่ให้ปฏิบัติในสิ่งที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นไม่พอใจและเป็นหลักการปฏิบัติที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความพอใจ หลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีคู่กับโลกมนุษย์มาตลอดดังนั้นผู้ศึกษาจึงมุ่งศึกษาถึงความหมายและประโยชน์ศีล 5 จึงเกิดขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมและใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานต่างๆที่จะพัฒนาขึ้นไปเป็นปัญหาในระดับสังคมต่อไป เพราะศีลธรรมนั้นเป็นเครื่องมือในการกำจัดกิเลสขั้นหยาบของมนุษย์ได้ในบางส่วนที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปรกติสุขแต่ไม่ทำให้กิเลสตัณหาของมนุษย์หมดสิ้นไปได้ศีลจึงเป็นเพียงเครื่องมือขั้นพื้นฐานที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้อันเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยที่สำคัญเพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตมนุษย์เนื่องจากเป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรงและโดยสภาพทั่วไปวัยรุ่นมักจะละเลยต่อศาสนาเพราะชีวิตของเขากำลังสนุกสนานโลดโผนการพาตัวเข้าศึกษาธรรมหรือปฏิบัติทางศาสนาจึงเป็นการฝืนจากความต้องการของเขาการที่เราจะใช้ศาสนาเป็นเครื่องช่วยในการแก้ปัญหาของวัยรุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักของศีลซึ่งถือเป็นขั้นแรกในการขัดเกลาจิตใจและเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของวัยรุ่นให้เป็นไปตามทางที่ถูกที่ควรตรงกับความเปลี่ยนแปลงของการปลูกฝังหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

สรุป ศีล 5 คือ สิ่งที่ทาให้เกิดความเป็นปกติ ข้องดเว้นจากบาปทั้งหลายทั้งปวงสำรวม อดทน อดกลั้น ต่อโลภะ โทสะ โมหะ ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยกาย หรือด้วยวาจา เพื่อให้เกิดความปกติ เรียบร้อย สงบสุขในสังคม ระงับความเดือดเนื้อร้อนใจทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นข้อฝึกข้อปฏิบัติเบื้องต้นในชีวิตประจำวันสำหรับเยาวชนในยุค 4.0 เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม สงบ และเป็นฐานปฏิบัติธรรมในขั้นสูงต่อไป

4.1.2 *สภาพปัญหาการรักษาศีลของเยาวชนในสังคมไทย*

สภาพปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันนี้มีปัญหามากมายหลายประการซึ่งสำหรับเยาวชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางอาชญากรรมการปล้นชิงทรัพย์สินการทำความผิดทางเพศการโกหกหลอกลวงเยาวชนติดเกมส์ และการเสพสิ่งเสพติดให้โทษดัง เช่น ที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อสารมวลชนอยู่บ่อยๆตลอดถึงปัญหาทางการทะเลาวิวาทของเยาวชนเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วล้วนแต่เป็นการประพฤติผิดในเรื่องการละเมิดศีล 5 ทั้งสิ้นเพราะคนยึดเอาประโยชน์ตนและพวกพ้องเป็นใหญ่ไม่ใส่ใจผลกระทบต่อส่วนรวมขาดความรับผิดชอบเห็นผิดเป็นชอบในขณะที่สังคมเปลี่ยนไปประกอบกับขาดความเข้าใจหลักศีลธรรมและไม่เห็นความสำคัญของศีลธรรมเพราะความโลภโกรธหลงเข้าครอบงำจิตใจความคิดอ่านและความประพฤติหลายๆอย่างซึ่งแต่ก่อนถือ

ว่าเป็นความชั่วความผิดได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับแล้วพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกสะดุ้งสะเทือนจนทำให้เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตมืดมนลงไปพวกเราชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจังต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำสิ่งใดๆความประพฤติดีปฏิบัติชอบบังเกิดเพิ่มพูนขึ้นและค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมทรุดหากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นได้เป็นลำดับที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรมเพื่อให้ผลปัญหาที่จะเกิดตามมากับเยาวชนในยุค 4.0 จึงเกิดปัญหาขึ้นมากมายกับเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับผิดชอบต่อตัวเอง และสังคมส่วนรวม การใช้ความรุนแรง ปัญหายาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรจนถึงปัญหาด้านอาชญากรรม ซึ่งจะเห็นได้จากปัจจุบันนี้ ปัญหาข้างต้นเหล่านั้นนับวันผู้ก่อเหตุจะเป็นกลุ่มเยาวชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความอ่อนแอที่มีอยู่ในชุมชนความไม่มีศีล สมาธิ ปัญญา โดยปัจจัยภายนอก

4.1.3 แนวทางการรักษาศีลสำหรับเยาวชนในยุค 4.0

แนวทางการแก้ปัญหาให้กับเยาวชนในชุมชน คือ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวบุคคลย่อมสามารถ ป้องกันหรือแก้ปัญหาส่วนบุคคลและสังคมได้ บุคคลจะเห็นความสำคัญของการรักษาศีลและการล่วงละเมิดศีลก็จะลดลงด้วยอย่างแน่นอนและที่ขาดเสียมิได้ คือศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาในเรื่องการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ในการเอาชนะต่อสิ่งเย้ายวนให้ทำชั่วได้ ควรเริ่มจากการสร้างศรัทธาให้เข้มแข็งเสียก่อน เพราะศรัทธาเป็นปัจจัยหนึ่งให้เกิดสัมมาทิฏฐิ เป็นหลักในการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อชุมชน

แนวทางการแก้ปัญหาศีลข้อ 1 คือ ในการพัฒนาตน ชุมชน เพื่อนำไปสู่รูปแบบสังคมที่มีการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี จัดให้มีการฟังธรรมมะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ในโรงเรียนควรให้หยุดเรียนในวันพระและให้เด็กๆเข้าวัดฟังธรรมการปฏิญาณตนจะไม่ล่วงละเมิด, งดเว้นเมื่อประสบเหตุการณ์เฉพาะหน้า, และงดเว้นเป็นปกติ และมีการส่งเสริมให้กินเจ หรือมังสวิรัติเพื่อสุขภาพ ต้องอดทนอดกลั้น รู้จักยับยั้งชั่งใจแนวทางที่จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนไม่ทำลายชีวิตสัตว์ คือ บอกให้รู้ถึงโทษของการทำร้ายสัตว์ควรปลูกฝังให้เด็กรู้จักรักสัตว์ตั้งแต่เด็ก ควรรณรงค์ให้งดการทานเนื้อสัตว์ควรมีบทลงโทษแก่ผู้ที่ฆ่าสัตว์อย่างจริงจัง

1) ด้านกายต้องรู้จักการงดเว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนทางกาย

2) ด้านจิตใจต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเยาวชนนั้นต้องเป็นผู้มีจิตใจไม่พยาบาทอาฆาตแค้นคิดทำร้ายผู้อื่นและสัตว์ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสติ มีเมตตา

3) ด้านสังคมเป็นหลักการหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสุข ความเจริญในชีวิตของเยาวชนในสังคม ศีลจึงเป็นการสร้างความสุขให้เยาวชนในสังคมได้ดีกว่าโดยการสร้างสังคมให้มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริงใจต่อกัน

4) ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องมีสภาพแวดล้อมไม่เบียดเบียนกันและไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน มีเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อ เป็นกัลยาณมิตร อยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย

แนวทางการแก้ปัญหาศีลข้อ 2 คือ ครอบครัวต้องดูแลเอาใจใส่ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตตั้งแต่ยังเด็กๆ ใช้ธรรมมะขัดเกลาจิตใจความคาดหวังในสังคมหรือชุมชนต่อการสืบต่อพระพุทธศาสนา และการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจาวัน ต้องให้สังคมไทยให้ความสำคัญทางศาสนามากขึ้น ต้องการให้คนรุ่นใหม่นำพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ปลูกจิตสำนึกให้รู้จักพอเพียง ให้มีวิชาการศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรม ให้เด็กไทยเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไทยจะต้องเป็นหลักในการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมต้องกระทำได้ด้วยการบริโภคสิ่งของที่รู้จักพอเพียงและเพียงพอรู้ประมาณและ รู้จักแบ่งบันสิ่งของต่างๆ ให้กับคนอื่นๆ ควรปลูกฝังตั้งแต่เด็กให้เป็นคนดีไม่ลักทรัพย์ และควรมีบทลงโทษที่จริงจังสำหรับคนที่ลักทรัพย์

1) ด้านกาย ต้องรู้จักการงดเว้นจากการลักขโมยของคนอื่นที่ไม่ได้ให้ไม่ว่าจะเป็นการลักขโมย หรือปล้นทรัพย์ ให้ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริย ดำเนินชีวิตด้วยหลักสัมมาอาชีวะ

2) ด้านจิตใจ ต้องมีสติ มีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ สร้างความสันติสุข ความปรองดองสมานฉันท์กับทุกคน

3) ด้านสังคม ต้องมีจริยธรรมอันดีงามต่อสังคม ศีลจึงเป็นการสร้างความสุขให้เยาวชนในสังคมได้ดีกว่าโดยการสร้างสังคมให้มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริงใจต่อกัน

4) ด้านสิ่งแวดล้อม ให้เยาวชนดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทในการครองตน ครองคน ครองงาน จัดเป็นหลักประกันสุขภาพทางด้านสิ่งแวดล้อมสามารถเข้าถึงบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

แนวทางการแก้ปัญหาศีลข้อที่ 3 คือ ปลูกจิตสำนึกให้นึกถึงปัญหาที่จะตามมา และรณรงค์เรื่องการแต่งกายสุภาพแบบไทย รักนวลสงวนจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในวันหยุดหรือวันสำคัญ ให้กับสมาชิกในชุมชน ประชาชนจะได้เรียนรู้ธรรมะและรู้บาปบุญคุณโทษ จัดให้มีพระไปสอนในชั่วโมงเรียนของนักเรียนและต้องมีการประเมินผลตามสมควร เพื่อให้ศาสนาอยู่ในจิตใจของคนไทย และควรปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็กการเสริมสายใยใส่ใจครอบครัว เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัวและกิจกรรมป้องกันความรุนแรงในเด็กและสตรี เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กในพื้นที่และกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวันเรียน ควรบอกถึงข้อดีของการรักเดียวใจเดียว ควรปลูกฝั่งตั้งแต่ยังเด็กให้รู้จักรักเดียวใจเดียว ควรมีบทลงโทษกับคนที่ประพฤติผิดในกาม ควรปลูกฝังทางสื่อโทรทัศน์ ไม่ควรให้มีสถานบริการและควรจำกัดสถานบันเทิงและคิดเห็นว่าควรแต่งกายให้เรียบร้อยจะทำให้ไม่เกิดปัญหาเรื่องนี้

1) ด้านกายต้องรู้จักการงดเว้นจากการผิดต่อลูกเมียของคนอื่น

2) ด้านจิตใจ สร้างความสันติสุขความปรองดองสมานฉันท์กับทุกคน มองโลกในแง่ดี มีจิตใจโปร่งผ่อนคลายไม่เศร้าหมอง มีสมาธิแน่วแน่ในการทำงาน มีสิตในการดำเนินชีวิต

3) ด้านสังคม ในชีวิตย่อมรุ่งเรืองเพราะไม่ขัดต่อศีลธรรม จริยธรรมอันดีงามของสังคม ศีลจึงเป็นการสร้างความสุขให้เยาวชนในสังคมได้ดีกว่าโดยการสร้างสังคมให้มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริงใจต่อกัน

4) ด้านสิ่งแวดล้อม มีสภาพแวดล้อมดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

แนวทางการแก้ปัญหาศีลข้อ 4 คือ เข้มงวด เรื่องวัฒนธรรมภาษา จัดกิจกรรมเข้าวัดฟังธรรม และต้องปลูกฝังให้เป็นคนซื่อสัตย์ มีความละอาย ซึ่งต้องปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็ก เป็นต้นฝึกพูดความจริงสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนในการปฏิบัติโดยเคร่งครัดเพื่อฝึกให้คนมีสติ และมีความคิด เป็นการฝึกจิตใจให้สามารถต้านทางอบายมุขประชาชนจะได้รู้จักการปฏิบัติและฝึกใจให้อยู่ในความสงบ ชุมชนจะได้มีธรรมะมากขึ้น และควรรณรงค์ให้พูดแต่ความจริงไม่โกหกควรปลูกฝังตั้งแต่เด็กให้พูดแต่ความจริงไม่โกหกหลอกลวง ควรมีบทลงโทษกับคนที่พูดปด

1) ด้านกายต้องรู้จักการงดเว้นจากการพูดในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ที่มีผลร้ายต่อผู้อื่น ต้องพูดด้วยความไพเราะ ทำให้ผู้ฟังแล้วเกิดความสุข

2) ด้านจิตใจ ต้องมองโลกในแง่ดี คิดเป็นกุศลกับบุคคลอื่นโดยการวางใจเป็นกลาง

3) ด้านสังคม ต้องมีใจเป็นกลางในการติดต่อประสานงานกับผู้อื่นต้องมีคำพูดที่ดีต่อสาธารณชน

4) ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องมีการวางแผนในการส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมอยู่อย่างมีสุข

แนวทางการแก้ปัญหาศีลข้อ 5 คือ รณรงค์ให้ความรู้เรื่องพิษภัยของการดื่มสุรา ปิดโรงงานสุรา และลงโทษอย่างหนัก ควบคุมสังคม ทาบุญไม่มีเหล้า ไม่ควรดื่มสุราขณะขับรถ การปฏิบัติโดยเคร่งครัดตามกฎหมายบ้านเมืองอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นรณรงค์ในเรื่องของการดื่มสุราบอกโทษของการดื่มสุราแก่เยาวชนและไม่ให้มีการขายสุราในชุมชน ร่วมทั้งการดื่มสุราในงานต่างๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานบวช เป็นต้น ต้องมีการงด ละ เลิก การดื่มสุรา ควรรณรงค์ให้พูดแต่ความจริงไม่โกหก และควรปลูกฝังตั้งแต่เด็กในการบอกข้อเสียที่ดื่มสุราและมีบทลงโทษกับคนที่ดื่มสุรา

1) ด้านกาย ต้องรู้จักการงดเว้นจากการเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในงานบุญพิธีต่างๆ รู้จักหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด

2) ด้านจิตใจ มีสติ ในการดำเนินชีวิตที่ไม่ต้องอาศัยสุราหรือของมึนเมา

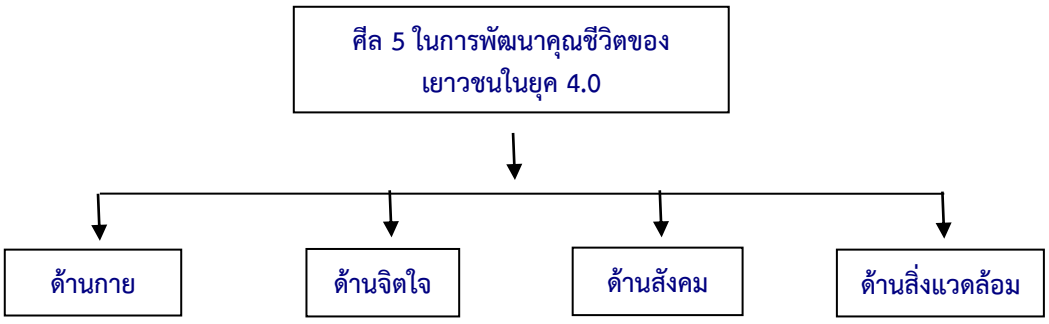
3) ด้านสังคม ต้องส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมงด ละ เลิก การดื่มสุราในงานต่างๆ

4) ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องรู้จักการคบเพื่อนที่ดีมีคุณธรรมและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีกับชุมชนและสังคม

แนวทางการแก้ไขในการรักษาศีลต้องมองไปที่ผู้ปกครองควรดูแลบุตรของตนให้ดีและควรอบรมสั่งสอนและใส่ใจในการดำเนินชีวิตให้มากเพื่อลดปัญหาต่างๆ และควรให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีอย่างชัดเจนว่าใช้เพื่อประโยชน์อะไรไม่ใช่ปล่อยให้เทคโนโลยีเป็นค่านิยมในสังคมโดยคนใช้ไม่ได้ซื้อเพื่อประโยชน์แต่ซื้อไว้เพื่อโชว์ แต่ในการรักษาศีล 5 ต้องมีความพร้อมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวช่วยในการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติตามหลักศีล 5 อย่างถูกต้องและไม่ประพฤติผิดในศีลด้วยวิธีการต้องมีสติและความกลัวต่อบาปต่อไป

5. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมจากการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการรักษาศีลของเยาวชนไทยยุค 4.0 ทำให้ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ว่าธรรมะในพระพุทธศาสนามีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลาช้าการวิจัยครั้งนี้จะได้นำองค์ความรู้ว่าใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปนำไปเป็นแบบอย่างในสังคมต่อไป

ในการดำเนินชีวิตของเยาวชนไทยยุค 4.0 ที่จะต้องปฏิบัติตามหลักศีล 5 เพื่อเป็นการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีและส่งเสริมให้เยาวชนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมไทย และควรส่งเสริมให้เกิดความเมตตากรุณาในจิตใจและส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดปฏิบัติธรรมเพื่อความสุขอย่างยั่งยืน รู้จักให้ทานหรือให้รู้จักความสงสารเพื่อสร้างทัศนคติในด้านต่างๆ สร้างมาตรการแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและทะเลาวิวาทอันจะเป็นเหตุทางการเบียดเบียนทำร้ายกันและกันควรสร้างจิตสำนึกให้เกิดความเสียสละปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจ ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายแต่ละด้านเพื่อจะได้เข้าในการปฏิบัติต่อไป และนอกจากนั้นในการดำเนินชีวิตของเยาวชนในชุมชนควรสร้างความ

เข้าใจที่ดีต่อกันควรแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จัดกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ ฝึกความเป็นผู้มีจิตอาสาเพื่อสังคม ต่อไป

1.ด้านกาย ในการรักษาศีล 5 ต้องรู้จักการงดเว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนทางกาย คือต้องไม่ทำร้ายร่างกายไม่ว่าจะเป็นการทำให้พิการ เสียโฉม หรือเจ็บปวดก็ตามต้องไม่ดำเนินชีวิตแบบโจร ไม่ว่าจะเป็นการลักขโมย หรือปล้นทรัพย์ ให้ทำงานด้วยความซื้อสัตย์ สุจริย ดำเนินชีวิตด้วยหลักสัมมาอาชีวะ รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับสถานภาพซื้อสัตย์ต่อครอบครัวทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยคำพูดที่ไพเราะ อ่อนโยน รับฟังความเห็นของผู้อื่น และที่สำคัญในด้านกายคือไม่มีการเสี่ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในงานบุญพิธีต่างๆ รู้จักหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด ครองตนด้วยความไม่ประมาท อดทนต่อสิ่งเย้ายวน ร่วมกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติดในสังคม

2.ด้านจิตใจ ในการรักษาศีล 5 การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเยาวชนนั้นต้องเป็นผู้มีจิตใจไม่พยาบาทอาฆาตแค้นคิดทำร้ายผู้อื่นและสัตว์ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีสติ มีเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ สร้างความสันติสุขความปรองดองสมานฉันท์กับทุกคน เป็นหลักประกันชีวิตทางจิตใจและเป็นผู้มีจิตใจหนักแน่น มั่นคง ในการละเว้นในสิ่งต่างๆ ต้องมีการเสริมสร้างความสุขต้องเป็นผู้มีอารมณ์แจ่มใส จิตใจเบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีจิตใจโปร่งผ่อนคลายไม่เศร้าหมอง มีสมาธิแน่วแน่ในการทำงาน มีสิตในการดำเนินชีวิต

3.ด้านสังคม ในการรักษาศีล 5 การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเยาวชนซึ่งเป็นหลักการหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสุข ความเจริญในชีวิตของเยาวชนในสังคม หากเยาวชนมีศีลเป็นพื้นฐานการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตย่อมรุ่งเรืองเพราะไม่ขัดต่อศีลธรรม จริยธรรมอันดีงามของสังคม ศีลจึงเป็นการสร้างความสุขให้เยาวชนในสังคมได้ดีกว่าโดยการสร้างสังคมให้มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง จริงใจต่อกัน

4.ด้านสิ่งแวดล้อม ในการรักษาศีล 5 การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเยาวชนต้องมีสภาพแวดล้อมไม่เบียดเบียนกันและไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน มีเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อ เป็นกัลยาณมิตร อยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย ให้เยาวชนดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทในการครองตน ครองคน ครองงาน จัดเป็นหลักประกันสุขภาพทางด้านสิ่งแวดล้อมสามารถเข้าถึงบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม มีสภาพแวดล้อมดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ดังนั้นการดำเนินชีวิตของเยาวชนในการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ทั้ง 4 ด้านสามารถเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดความมีเมตตากรุณาในจิตใจสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนเป็นคนดีในชุมชนและสังคมได้และควรพัฒนาให้เยาวชนมีความคิดเชิงบวกในการรักษาศีลในการดำเนินชีวิตโดยการปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีชุมชนและสังคม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระมหาประเสริฐ อคฺคเตโช.แนวทางการประยุกต์หลักสันติธรรมเพื่อเสริมสร้างความสันติสุขของเยาวชนในโรงเรียน:กรณีศึกษาโรงเรียนราชมนตรี (ปลื้ม–เชื่อมนุกูล).**วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 5 ฉบับพิเศษ**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

พระครูโสภณวีรานุวัตร.**บทบาทของพระสังฆาธิการ** : การขับเคลื่อน ไทยแลนด์ 4.0, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะปีที่ 11 ฉบับที่ 2เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2561 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร จังหวัดสุพรรณบุรี.

อำพร โปสจา. บทความ **เรื่องยิ้มสู้ภัย ยาเสพติด** “สุขภาพจิตกับยาเสพติด” ปี 2546.

PhravaranonthaThitanontho. *The relationship between the five precepts (PancaSila) and social : An analyical study*. Master of Arts. Graduate School:Mahamakut Buddhist University,2550.

Sergeant (Sgt.) SuchaiThasuwan.*The Study of Factors Influencing to the Behaviorof the impact of the Violation of the Fifth Precept : a case study of theTransportation Regiment of King Guard*. Master of Arts. Graduate School :Mahachulalongkornrajavidyalaya University.2011.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

Model of sustainable leadership development for the school administrator under the secondary educational service area office.

สุนทรีพร อำพลพร, Soontareeporn Ampolporn[1]

อรสา จรูญธรรม, Orasa Charoontham[2]

ชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์, Chanchai Wongsirasawat[3]

E-mail: rongnongsom@gmail.com

Received: *April 4, 2022* **Revised:** *April 11, 2022*

Accepted: *April 11, 2022*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 3) พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 4) ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามีองค์ประกอบจำนวน 10 องค์ประกอบ ได้แก่ ความลุ่มลึก ความยืนยาว การกระจายอำนาจ ความยุติธรรม ความหลากหลาย ความพร้อมด้านทรัพยากร ความกล้าหาญและเด็ดขาด ความอดทน การมีวิสัยทัศน์ และการสร้างความไว้วางใจ 2) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และมีความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาทุกด้าน เรียง

---

[1] สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

[2] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

[3] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างความไว้วางใจ ความกล้าหาญและเด็ดขาด ความยุติธรรม ความหลากหลาย การมีวิสัยทัศน์ ความอดทน ความพร้อมด้านทรัพยากร ความยืนยาว ความลุ่มลึก และการกระจายอำนาจ 3) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างและสาระสำคัญ กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน การนำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไขความสำเร็จ 4) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามีความถูกต้องอยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: (รูปแบบการพัฒนา), (ภาวะผู้นำที่ยั่งยืน), (ผู้บริหารสถานศึกษา)

Abstract

This research was a research and development containing the following purposes; 1) to study components of sustainable leadership of school administrators, 2) to study condition and the need of sustainable leadership of school administrators, 3) to draft and develop a model of sustainable leadership development for the school administrator under The Secondary Educational Service Area Office. The results of the study were found that 1) Sustainable leadership of school administrators consists of profundity, longevity, decentralization, justice, diversity, resource availability, courage and decisiveness, patience, vision, and trust building. 2) Sustainable leadership of school administrators' condition was overall rated at a high level, and the need of sustainable leadership of school administrators was rated at a high level in all aspects as well ordered from the highest level to lowest level as follows; trust, courage and decisiveness, justice, diversity, vision, patience, resource availability, longevity, profundity, and decentralization, respectively. 3) Model of sustainable leadership development for the school administrator under The Secondary Educational Service Area Office consists of principle, objectives, structure and essence, sustainable leadership development process, application of the pattern, and the condition of success. 4) Model of sustainable leadership development for the school administrator under The Secondary

Educational Service Area Office has its accuracy at a high level, suitability at the highest level, possibility at a high level, and helpfulness at a high level.

Keywords: (Model of development), (Sustainable Leadership), (School Administrator)

1. บทนำ

การจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่าง ๆ จะบรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใดนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษานับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของรัฐกระทรวงศึกษาธิการจึงได้3หารเข้าสู่ตำแหน่ง และเพื่อเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น การฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา การฝึกอบรมเฉพาะสาขาวิชา และการสัมมนาระดมความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาจะเน้นในเรื่องคุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาที่พึงประสงค์ ภาวะผู้นำทางวิชาการ และการบริหารและการจัดการในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ทักษะ เจตคติ เทคนิคใหม่ ๆ ทางการบริหาร และเพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ[4]

ทั้งนี้ประสิทธิผลของการบริหารการศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือไม่ เพียงใดนั้น ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญก็คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษานั่นเอง ดังคำกล่าวของ ยุคล์ (Yukl, 1989) ที่กล่าวไว้ว่า หากต้องการทราบว่าผู้บริหารคนใดมีความเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำเหมาะสมหรือไม่นั้น ก็สามารถวัดได้จากประสิทธิผลของภาวะผู้นำ โดยพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานขององค์การ การบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ความอยู่รอดขององค์การ ความเจริญเติบโตขององค์การ ความสามารถเผชิญวิกฤติขององค์การ ความพึงพอใจของผู้ตามที่มีต่อผู้นำ การอุทิศงานหรือความผูกพันของกลุ่มที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีสภาพทางจิตวิทยาที่ดีของสมาชิกและความมีเสถียรภาพของสถานภาพของผู้นำในองค์การ แนวคิดภาวะผู้นำที่ยั่งยืน (Sustainable Leadership) นั้นเกิดขึ้นเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่าโดยทั่วไปเมื่อภาวะผู้นำถูกมอบหมายให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ภาวะผู้นำนั้นจะคงอยู่ตราบเพียงแค่ผู้นำคนดังกล่าวอยู่ในตำแหน่งเท่านั้น และภาวะผู้นำดังกล่าวจะหายไปทันทีที่เขาหรือเธอผู้นั้นได้หยุดการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะของผู้นำในองค์การนั้นๆ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในยุคของความเป็นโลกาภิวัตน์และความเป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่นใน

[4] วิเชียร ชิวพิมาย. (2539). **องคกรแหงการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

ปัจจุบัน ในขณะที่ภาวะผู้นำสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้นขึ้นภายในสถานศึกษาได้ โดยการเพิ่มระดับคะแนนหรือทำให้สถานศึกษาไม่ตกไปอยู่ในจุดที่ล้มเหลว แต่ภาวะผู้นำในปัจจุบันแทบจะไม่สามารถตอบโจทย์ความสามารถในการดำรงไว้ซึ่งการพัฒนาที่ยาวนานอันจะทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อสถานศึกษาในระยาวได้ ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญไม่ใช่เพียงแค่การมองหาผู้นำที่ถูกต้องหรือการฝึกอบรมให้พวกเขาเหล่านั้นมีสมรรถนะ แต่เป็นการสร้างระบบและสภาพแวดล้อมของความเป็นภาวะผู้นำที่ยั่งยืนซึ่งจะทำให้ผู้นำสามารถนำสถานศึกษาไปสู่การพัฒนาและการประสบความสำเร็จในวงกว้างอย่างยาวนานซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทุกคนในโรงเรียน (Hargreaves, 2005) ภาวะผู้นำทางการศึกษาที่ยั่งยืน เป็นภาวะผู้นำที่รักษาและพัฒนาการเรียนรู้ในเชิงลึกที่แผ่ขยายและยั่งยืนสำหรับทุกคน ในวิถีทางที่มีสร้างผลประโยชน์หรือไม่สร้างผลเสียให้กับผู้อื่นไม่ว่าจะในขณะนี้หรือในอนาคตก็ตาม[5]

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีภาวะผู้นำสูงมีวิสัยทัศน์ด้วยข้อผูกพันต่อการให้บริการสาธารณะ และมีความสามารถในการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์การได้ใช้ศักยภาพที่ดี ทำงานให้เกิดผลสูงสุด สร้างพันธมิตรทั้งภายในและภายนอกองค์การสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน ตลอดจนเป็นผู้มีทักษะทางการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานสูงสุด[6]

การบริหารนั้นเป็นการทำงานกับบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดภาวะผู้นำที่ยั่งยืนมีค่าต่ำกว่าสภาพที่พึงประสงค์ ได้แก่ การกระตือรือร้น การเฝ้าระวังสภาพแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากร การอดทนเพื่อผลสำเร็จที่แท้จริง และการกระจายภาวะผู้นำ[7] โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบยั่งยืน ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กล่าวคือผู้บริหารควรมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และเครือข่ายที่สร้างขึ้นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน ด้านการมี

---

[5] Hargreaves, A. (2005). Sustainable leadership. In B. Davies (Ed.), The Essentials of http://dx.doi.org/10.5539/jel.v3n1p122

[6] เทื้อน ทองแก้ว. (2545). ภาวะผู้นำ : สมรรถนะหลักของผู้บริหารในยุคปฏิรูป. **วิชาการ,** 5 (9), 35-43.

[7] ปภาวี พิพัฒนลักษณ์. (2557). **กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนเรียนร่วมตามแนวคิดภาวะผู้นาที่ยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวัตกรรม ผู้บริหารควรพัฒนานวัตกรรมทั้งเชิงกระบวนการและโครงสร้าง เพื่อปรับปรุงระบบการให้บริการในสถานศึกษาให้มีความสะดวกรวดเร็วขึ้น เป็นต้น[8]

นอกจากนี้องค์ประกอบของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนที่ควรนำมาพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ก็คือ การมีจริยธรรม ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อื่น ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญอย่างมีศีลธรรม มีความยุติธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น[9] ซึ่งการพัฒนาผู้บริหารถือว่า เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการบริหารบุคลากร เพราะเมื่อเวลาผ่านไปวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น เทคนิควิธีการทำงานเปลี่ยนแปลงไป แต่ความรู้ต่าง ๆ ลดน้อยลงจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีความรู้ ความสามารถที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลและความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้ส่งผลทำให้สภาพภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในด้านการบริหารและจัดการศึกษา ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจการบริหารทั้งเรื่องบุคลากร การเงิน วิชาการ และการบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมได้นั้น จึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานในสถานศึกษา อันเป็นนวัตกรรมใหม่ของการศึกษาไทยที่รองรับการกระจายอำนาจ ทั้งนี้ต้องอาศัยภาวะผู้นำสูง เหมาะสมและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนให้กับผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้สามารถดำเนินกิจกรรมสนองนโยบายและบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

---

[8] ทิวากานต์ ศรีสวัสดิ์ (2558). ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 38(4), 57-64.

[9] วาราดา ปวีณวัชร์. (2561). **ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา: การพัฒนาและทดสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.3 เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

2.4 เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยใช้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factors Analysis) จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 1,340 คน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยสอบถามสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 384 คน

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยยกร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา แล้วพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน และ

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จากการสอบถามความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 331 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย แบบศึกษาเอกสาร แบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในโมเดลภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพ

ปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เอกสารการยกร่างรูปแบบ ประเด็นการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบสอบถามเพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence) การหาความเชื่อมั่น (reliability) ความสัมพันธ์ (Multiple Correlation) ค่า KMO (Kaiser–Meyer–Olkin Measure of Sampling Adequacy) สถิติทดสอบ Bartlett' s Test การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) การวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) โดยวิธี Priority Needs Index (PNI) แบบปรับปรุง ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย

1) ผลการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนักวิชาการ 32 แหล่ง ได้องค์ประกอบ 10 องค์ประกอบหลัก 67 ตัวบ่งชี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) องค์ประกอบที่ 1 ความลุ่มลึก มี 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีความรู้ที่หลากหลาย มีการใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในงานที่ปฏิบัติ มีความคิดที่เป็นระบบ สามารถคิดเพื่อสร้างมุมมองใหม่ ๆ ได้อย่างไม่จำกัด และเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

(2) องค์ประกอบที่ 2 ความยืนยาว มี 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มีการกำหนดนโยบายที่ต่อเนื่อง ส่งเสริมการทำกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน ต้องการให้เกิดความสำเร็จที่ยืนยาว ประพฤติปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนนโยบายให้ตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนและพัฒนาบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

(3) องค์ประกอบที่ 3 การกระจายอำนาจ มี 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการทำงานเป็นทีม มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคน เป็นผู้ที่มีสัจจะ ยึดมั่นในคำ

สัญญา บริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ มีการมอบหมายงานให้บุคลากรได้ปฏิบัติอย่างทั่วถึง สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้กับบุคลากร และเป็นผู้ที่มีเจตคติทางบวก

(4) องค์ประกอบที่ 4 ความยุติธรรม มี 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีเหตุผลตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ตามหลักกฎหมาย ตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ตามหลักศีลธรรม จริยธรรม เคารพการตัดสินใจของผู้อื่น เป็นผู้ที่ปราศจากความลำเอียง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ และประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

(5) องค์ประกอบที่ 5 ความหลากหลาย มี 6 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนหรือยับยั้งอารมณ์ มีความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมได้ เป็นผู้ที่สร้างหรือพัฒนาตนเองให้มีความสามารถมากขึ้น เป็นผู้ที่นำเอาความสามารถของตนเองมาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมได้ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้อื่น

(6) องค์ประกอบที่ 6 ความพร้อมด้านทรัพยากร มี 8 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ พัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ที่ปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรมีประสิทธิภาพด้านความรู้และทักษะ สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรมีความชำนาญในการปฏิบัติงาน ปรับเปลี่ยนเจตคติของบุคลากรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จัดบุคคลที่เหมาะสมกับงานและเอาใจใส่ดูแลบุคลากรอย่างทั่วถึง

(7) องค์ประกอบที่ 7 ความกล้าหาญและเด็ดขาด มี 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เป็นผู้ที่ตัดสินใจได้อย่างเฉียบขาด เป็นผู้ที่สามารถแปรเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส เปิดใจกว้าง เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เอาชนะอุปสรรค ความท้อแท้ เรื่องยาก ๆ จากการเปลี่ยนแนวคิดของตนเอง และมีปณิธานแรงกล้า

(8) องค์ประกอบที่ 8 ความอดทน มี 6 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เป็นผู้ที่รู้จักอารมณ์ตนเอง หรือการตระหนักรู้ในตนเอง สามารถที่จะจัดการ และควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี รู้จักและเข้าใจอารมณ์ของบุคคลอื่น จัดการกับอารมณ์ของผู้อื่นในทางที่เหมาะสมทำให้ตนเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น มีความอดทนต่อสถานการณ์ที่ยากลำบาก และมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ

(9) องค์ประกอบที่ 9 การมีวิสัยทัศน์ มี 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ กำหนดเป้าหมายของการบริหารการศึกษาโดยการวิเคราะห์แนวโน้มอนาคต มีวิสัยทัศน์แน่วแน่ที่จะมุ่งมั่นทำให้สำเร็จ กำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามทิศทางที่วางไว้ กำหนดกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้วิสัยทัศน์กลายเป็นจริง และแสดงวิสัยทัศน์ที่สื่อสารให้ชุมชนหรือสังคมทราบถึงการบริหารการศึกษา

(10) องค์ประกอบที่ 10 การสร้างความไว้วางใจ มี 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยปราศจากอคติ ไม่ใช้การบังคับ หรือใช้อิทธิพลกับบุคลากรโดยไม่มีเหตุผล ใช้หลักการทางจิตวิทยาเพื่อสร้างแรงจูงใจในเรื่องต่าง ๆ กับบุคลากร เชื่อใจ ไว้วางใจผู้อื่น และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันกับผู้อื่น

2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ด้วยการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างเชิงเส้นด้วยโปรแกรมลิสเรล ได้ค่าสถิติ คือ Chi-Square = 26.70, Df = 18, P-value = 0.08485, GFI = 1.00, AGFI = 0.99 และ RMSEA = 0.019 พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นบวกทั้งหมด มีขนาดตั้งแต่ 0.73 ถึง 0.87 และแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกองค์ประกอบย่อย

4.2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และมาก 9 ด้าน และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การสร้างความไว้วางใจ ความกล้าหาญและเด็ดขาด

ความยุติธรรม ความหลากหลาย การมีวิสัยทัศน์ ความอดทน ความพร้อมด้านทรัพยากร ความยืนยาว ความลุ่มลึก และการกระจายอำนาจ

2) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความลุ่มลึกโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความลุ่มลึกโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ และมาก 6 ข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความลุ่มลึก พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดที่เป็นระบบ สามารถคิดเพื่อสร้างมุมมองใหม่ ๆ ได้อย่างไม่จำกัด มีความเชี่ยวชาญในงานที่ปฏิบัติ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีความรู้ที่หลากหลาย ปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ และเป็นผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้

3) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความยืนยาวโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความยืนยาวโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ และมาก 5 ข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความยืนยาว พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ส่งเสริมการทำกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน มีการกำหนดนโยบายที่ต่อเนื่อง ปรับเปลี่ยนนโยบายให้ตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลง ประพฤติปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ต้องการให้เกิดความสำเร็จที่ยืนยาว ปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนและพัฒนาบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

4) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการกระจายอำนาจโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุก สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการกระจายอำนาจโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการกระจายอำนาจ พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้กับบุคลากร มีการมอบหมายงานให้บุคลากรได้ปฏิบัติอย่างทั่วถึง เป็นผู้ที่มีสัจจะยึดมั่นในคำสัญญา เป็นผู้ที่มีเจตคติทางบวก สนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ บริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคน และส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการทำงานเป็นทีม

5) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความยุติธรรมโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความยุติธรรมโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่าคาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ และมาก 5 ข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความยุติธรรม พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เป็นผู้ที่ปราศจากความลำเอียง เคารพการตัดสินใจของผู้อื่น เป็นผู้ที่มีเหตุผล เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ ตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ตามหลักศีลธรรม จริยธรรม เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี และตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ตามหลักกฎหมาย

6) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความหลากหลายโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้าน

ความหลากหลายโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่าคาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ และมาก 3 ข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความหลากหลาย พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้อื่น มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนหรือยับยั้งอารมณ์ มีความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมได้ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ เป็นผู้ที่สร้างหรือพัฒนาตนเองให้มีความสามารถมากขึ้น และเป็นผู้ที่นำเอาความสามารถของตนเองมาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมได้

7) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความพร้อมด้านทรัพยากรโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความพร้อมด้านทรัพยากรโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ และมาก 4 ข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความพร้อมด้านทรัพยากร พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ

8) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความกล้าหาญเด็ดขาดโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความกล้าหาญเด็ดขาดโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่าคาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความกล้าหาญเด็ดขาด พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ

9) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความอดทนโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำ

ที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความอดทน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ และมาก 4 ข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านความอดทน พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ

10) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการมีวิสัยทัศน์โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการมีวิสัยทัศน์โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

11) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการสร้างความไว้วางใจโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ สภาพที่คาดหวัง พบว่า คาดหวังให้ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการสร้างความไว้วางใจโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า คาดหวังให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาด้านการสร้างความไว้วางใจ พบว่า มีความต้องการจำเป็นทุกข้อ

4.3 ผลการการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสรุปได้ดังนี้

จากการดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และหนังสือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็น การยกร่างและการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ออกแบบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 6

ส่วน คือ 1. หลักการ 2. วัตถุประสงค์ 3. โครงสร้างและสาระสำคัญ 4. กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน 5. การนำรูปแบบไปใช้ และ 6. เงื่อนไขความสำเร็จ ดังภาพ

1. หลักการ

1) ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้
2) สืบสานความสำเร็จ
3) กระจายภาวะผู้นำ
4) คำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม
5) มีความสามารถในการพัฒนาทรัพยากร
6) ส่งเสริมความหลากหลาย
7) กระตือรือร้นในการทำงานร่วมกับสิ่งแวดล้อมภายนอกในเชิงรุก
8) เฝ้าระวังสภาพแวดล้อม
9) ให้ความสำคัญต่อประสบการณ์ในอดีต

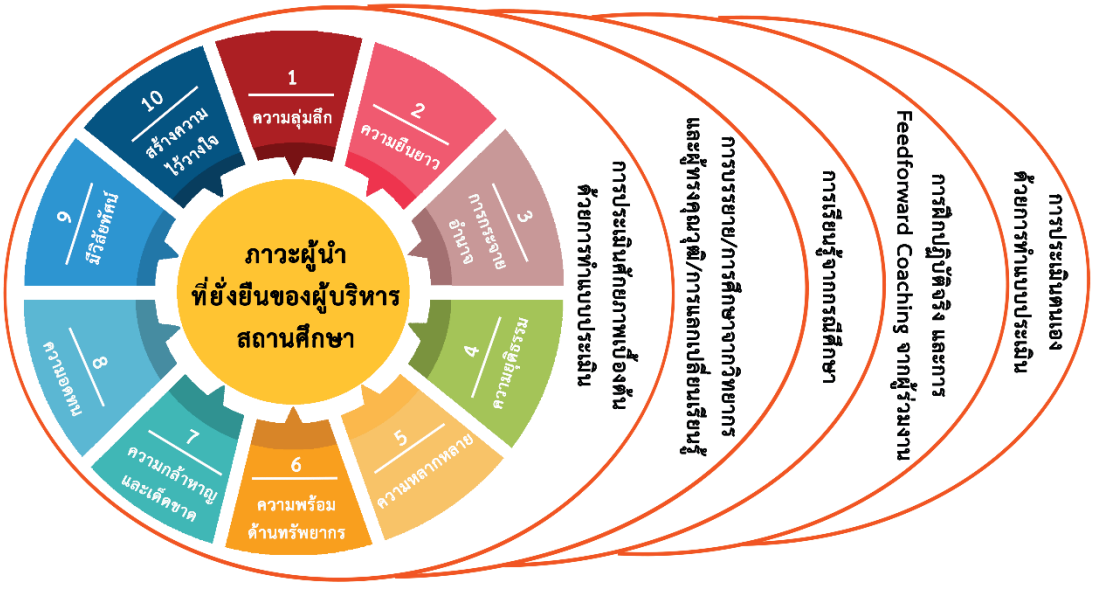
2. วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำอย่างยั่งยืน สร้างการเรียนรูปและรักษาอย่างยั่งยืน
2) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน เมื่อเวลาผ่านไป
3) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำอย่างยั่งยืนค้ำจุนความเป็นผู้นำของผู้อื่น
4) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำอย่างยั่งยืนที่อยู่ในประเด็นของความยุติธรรมทางสังคม
5) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำอย่างยั่งยืนพัฒนามากกว่าบั่นทอนความเป็นมนุษย์ วัสดุและทรัพยากร
6) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำอย่างยั่งยืนพัฒนาความหลากหลายทางด้านสิ่งแวดล้อม และศักยภาพ
7) เพื่อให้ผู้บริหารเป็นผู้นำอย่างยั่งยืนดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับสภาพแวดล้อม

3. โครงสร้างและสาระสำคัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความลุ่มลึก
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ความยืนยาว
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การกระจายอำนาจ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 ความยุติธรรม
หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ความหลากหลาย
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ความพร้อมด้านทรัพยากร
หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 ความกล้าหาญและเด็ดขาด
หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ความอดทน
หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 มีวิสัยทัศน์
หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 สร้างความ

4. กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน

ภาพแสดงรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

5. การนำรูปแบบไปใช้

1) การเตรียมการ
2) การดำเนินงาน
3) การประเมินผล

6. เงื่อนไขความสำเร็จ

1) การปรับใช้ตามบริบทของสถานศึกษา
2) ความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน

4.4 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สรุปได้ว่า

1) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามีความถูกต้องอยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

เอกสารอ้างอิง

กิติมา ปรีดีดิลก. (2532). **การบริหารและนิเทศการศึกษาเบื้องตน.** กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน.

ทิวากานต์ ศรีสวัสดิ์ (2558). ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 38(4), 57–64.

เทื้อน ทองแก้ว. (2545). ภาวะผู้นำ : สมรรถนะหลักของผู้บริหารในยุคปฏิรูป. **วิชาการ,** 5(9), 35–43.

ปภาวี พิพัฒนลักษณ์. (2557). **กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนเรียนร่วมตามแนวคิดภาวะผู้นาที่ยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพลินใจ พฤกษชาติรัตน์. (2549). **การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วาราดา ปวีณวัชร์. (2561). **ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา: การพัฒนาและทดสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

วิเชียร ชิวพิมาย. (2539). **องคกรแหงการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

ศิลป์ชัย สุวรรณมณี. (2555). องค์ประกอบสำคัญสู่การเป็นผู้นำแบบยั่งยืน. **วารสารปาริชาต** 25(4), 77–85.

สุภมาส อังศุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณา และรัชนีกูล ภิญโญภานุวัฒน์. (2551). **สถิติการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL**. กรุงเทพฯ : มิสชั่น มีเดีย.

Hargreaves, A. (2005). **Sustainable leadership.** In B. Davies (Ed.), The Essentials of http://dx.doi.org/10.5539/jel.v3n1p122

Yukl, Gary A. (1989). **Leadership in organizations.** New Jersey: Prentice–Hall.

การออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดร่วมกันโดยนักศึกษาครู

PRE-SERVICE TEACHERS' COLLABORATIVELY DESIGN OPEN-ENDED PROBLEM SITUATION

ศาสตรา หล้าอ่อน, Saastra Laah-On[1]
ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, Maitree Inprasitha[2]
เกียรติ แสงอรุณ, Kiat Sangaroon[3]
นฤมล ช่างศรี, Narumon Changsri[4]
E-mail: saastralaahon@gmail.com

Received: *April 4, 2022* **Revised:** *April 11, 2022*
Accepted: *April 11, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การร่วมกันออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดของนักศึกษาครูภายใต้กระบวนการศึกษาชั้นเรียน ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือเป็นนักศึกษาครูชั้นปีที่ 4 และชั้นปีที่ 5 สาขาวิชาคณิตศาสตร์ (หลักสูตรภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 10 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบฟอร์มแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับย่อ การบันทึกวีดิทัศน์ การบันทึกเสียงระหว่างการทำงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์โพรโทคอลด้วยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบโจทย์ปัญหาหรือสถานการณ์ปัญหาที่ประกอบด้วยบริบทและเงื่อนไข ผลการวิจัย พบว่า การออกแบบบริบท นักศึกษาครูประสบกับความยุ่งยาก ดังนี้ 1) ความยุ่งยากในออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหา โดยไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าสถานการณ์ปัญหาที่นั้นสอดคล้องกับประสบการณ์ของนักเรียนหรือไม่ 2) ความยุ่งยากในการออกแบบบริบทให้สอดคล้องกับการนำเสนอสื่อหลักสำหรับการแก้ปัญหา และ 3) ความยุ่งยากในการออกแบบลำดับกิจกรรมการสอนในสถานการณ์ปัญหาที่มีหลายขั้นให้มีความ

---

[1] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น/ Faculty of Education Khon Kaen University
[2] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น/ Faculty of Education Khon Kaen University
[3] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น/ Faculty of Education Khon Kaen University
[4] คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น/ Faculty of Education Khon Kaen University

เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ส่วนการออกแบบเงื่อนไข นักศึกษาครูประสบกับความยุ่งยาก ดังนี้ 1) ความยุ่งยากในการออกแบบคำสั่งที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติตามโดยตรง ไม่ได้เปิดโอกาสให้คิดวิธีการและแก้ปัญหาด้วยตนเอง และ 2) ความยุ่งยากในการคาดการณ์แนวคิดของนักเรียน ที่เป็นการคาดการณ์ในระดับพฤติกรรมของนักเรียน ไม่ได้คาดการณ์ถึงระดับแนวคิดทางคณิตศาสตร์

คำสำคัญ: (การออกแบบสถานการณ์ปัญหา), (สถานการณ์ปัญหาปลายเปิด), (การศึกษาชั้นเรียน), (วิธีการแบบเปิด)

Abstract

This paper was aimed to explore pre-service teachers' open – ended problem situations designing collaboratively in lesson study. This study was a qualitative research. The target group is 10 pre-service teachers in the early stages of learning and practice with lesson study and open approach as innovations. The data was collected from compact lesson plan form, videotaping and voice recording while participants were collaborative working, mathematics lesson on weight, circle and graph, and interviewing. Analysis methods were protocol analysis and descriptive analysis was used to describe the information. The research results were found that in context design, participants faced difficulties as follows: (1) difficulty on designing the context of a problem situation, participants were unable to decide whether the problem situations were consistent with the student's experience. (2) difficulty on design the context in line with the key materials which students had to deal with in solving problem. (3) difficulty on context design of multi-sequence activities, participants were unable to link the contexts of each sequence to be continuity. For condition design, participants faced difficulties as follows: (1) difficulty on directions design that only emphasized on ordering students to act on what teacher expected directly not give students opportunities to think and solve problem by themselves. (2) difficulty on conjecturing students' mathematical ideas, they anticipated at the level of students' behavior, but do not anticipate a wide range of mathematical ideas and possible reasoning that could lead to effectively discussing in classroom.

Keywords: (Lesson Plan), (Open-Ended Problem Situation), (Lesson Study), (Open Approach)

1. บทนำ

การปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นสิ่งที่จำเป็น ครูต้องจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของนักเรียนเป็นสำคัญหรือเป็นจุดตั้งต้น เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการรับมือกับโลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้ปัจจัยที่หลากหลายและสลับซับซ้อน[5] ชั้นเรียนรูปแบบใหม่จะต้องช่วยส่งเสริมให้นักเรียนสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ ทักษะการคิด การให้เหตุผล และการสื่อสารที่มีความซับซ้อน นอกจากนี้การเปิดโอกาสนักเรียนได้แก้ปัญหาด้วยตนเองซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพการคิดและการแก้ปัญหาของตนเอง[6] หากต้องการยึดจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาการคิดของผู้เรียน ครูต้องคำนึงถึงการแก้ปัญหาที่มีความท้าทายต่อการตอบสนองที่หลากหลายของนักเรียน และนำแนวคิดของนักเรียนมาเป็นหลักในคาดการณ์และออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้[7]

ชั้นเรียนที่ใช้แนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาจะเริ่มต้นด้วยครูเป็นผู้นำเสนอสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดที่สามารถรองรับการสร้างปัญหาของนักเรียนตามประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย[8] สถานการณ์ปัญหาปลายเปิดจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในฐานะสถานการณ์ปัญหาตั้งต้นที่จะกลายเป็นปัญหาที่แท้จริงของนักเรียนต่อไป[9] ในการสร้างชั้นเรียนรูปแบบใหม่บทบาทหน้าที่ของครูได้เปลี่ยนไป ครูต้องทำหน้าที่สำคัญในการออกแบบปัญหาตั้งต้นเพื่อที่จะนำเสนอต่อชั้นเรียน[10]

การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการทำงานที่สำคัญที่จะช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนการรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง[11] แผนการจัดการเรียนรู้ เปรียบเสมือน

---

[5] ประเวศ วะสี. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา ลาดพร้าว.

[6] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2557). **กระบวนการแก้ปัญหาในคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียน (Processes of Problem Solving in School Mathematics).** ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยคณิตศาสตรศึกษา.

[7] Schoenfeld, A. S. (2010). **How we think: A theory of goal–oriented decision making and its educational applications**. New York: Routledge.

[8] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2557). **กระบวนการแก้ปัญหาในคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียน (Processes of Problem Solving in School Mathematics).** ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยคณิตศาสตรศึกษา.

[9] Cai, J., Hwang, S., Jiang, C., & Silber, S. (2015). Problem posing research in mathematics: Some answered and unanswered questions. In F. M. Singer, N. Ellerton, & J. Cai (Eds.), Mathematical problem posing: From research to effective practice (pp. 3–34). New York, NY: Springer

[10] Smith, M. S., Bill, V., & Hughes, E. K. (2008). T**hinking through a lesson: Successfully implementing high–level tasks.** Mathematics Teaching in the Middle School, 14(3), 132–138.

[11] Lampert, M., Beasley, H., Ghousseini, H., Kazemi, E., & Franke, M. L. (2010). Using designed instructional activities to enable novices to manage ambitious mathematics teaching. In M. K.

แนวทางกลยุทธ์ที่จะช่วยครูผู้สอนมองเห็นโครงสร้างของบทเรียน การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยความรอบคอบและมีการลงรายละเอียดจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพของบทเรียนได้อย่างมาก[12] แต่โดยทั่วไปแล้วครูส่วนใหญ่มองว่าแผนการ จัดการเรียนรู้เป็นบท (Script) ของการสอนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจระดับเนื้อหาสาระของรายวิชาที่ครูต้องการจะสอนเท่านั้น ไม่ได้สนับสนุนให้เกิดกระบวนการคิดและการแก้ปัญหาด้วยตัวนักเรียนเอง (Smith & Stein, 2011) ครูออกแบบแผนการจัดการเรียนโดยยึดหนังสือเรียน เอกสารหลักสูตร และตำราเป็นแหล่งข้อมูลหลักในการใช้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ สะท้อนถึงการยึดเนื้อสาระวิชา โดยไม่ได้คำนึงการเรียนรู้และแนวคิดของนักเรียน บ่งบอกได้ว่าครูไม่ได้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ[13]

ได้เสนอแนวคิดในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ของชั้นเรียนแบบใหม่ที่เน้นการออกแบบสถานการณ์ปัญหาที่คำนึงให้สอดคล้องกับประสบการณ์จริง และธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน หลักในการออกแบบสถานการณ์ปัญหานี้คือชั้นเรียนจะเริ่มโดยอาศัยโลกความจริงของนักเรียนผ่านสถานการณ์ปัญหาที่มีบริบท (Context) ที่นักเรียนสามารถเข้าใจและสร้างปัญหาของตนเองได้ และใช้เงื่อนไข (Condition) ในรูปคำสั่งหรือคำถามเพื่อเป็นทิศทางสำหรับการแก้ปัญหาของนักเรียน และเนื่องจากเป็นภาระงานเชิงวิชาชีพรูปแบบใหม่ ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2549) ได้นำเสนอนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนเข้ามาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของครูในการออกแบบสถานการณ์ปัญหาร่วมกัน นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยมีกลุ่มครูร่วมสังเกต และนำผลการจัดการเรียนจริงมาสะท้อนผล เพื่อพัฒนาการออกแบบสถานการณ์ปัญหาผ่านชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ

สาขาวิชาคณิตศาสตร์ (หลักสูตรภาษาอังกฤษ) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เห็นความสำคัญของปัญหาที่จะเกิดจากสภาพสังคมในอนาคต และความจำเป็นในการปฏิรูปการเรียนรู้จึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้นักศึกษาครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ในการปรับปรุงครั้งนี้ทางสาขาวิชาได้มีการนำนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนที่เป็นการสร้างชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพในการทำงานและเรียนรู้ร่วมกัน และนำนวัตกรรมวิธีการแบบเปิดที่เป็นแนว

Stein & L. Kucan (Eds.), Instructional explanations in the disciplines (pp. 129–141). New York, NY: Springer.

[12] Brahier, D. (2013).**Teaching secondary and middle school mathematics** (5th ed.). Boston: Pearson–Allyn & Bacon Publishers.

[13] Edgington, Cyndi. (2014). Teachers' Uses of a Learning Trajectory as a Tool for Mathematics Lesson Planning. 10.1007/978–3–319–02562–9_14.

ทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเองของนักเรียนมาเป็นหลักในการปฏิบัติในชั้นเรียน แต่เนื่องจากเป็นระยะเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่จะใช้นวัตกรรม นักศึกษาครูยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดในด้านการออกแบบและการนำไปใช้ในห้องเรียนจริง

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดเพื่อนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหายังเป็นเรื่องที่ไม่คุ้นเคยและเป็นความท้าทายสำหรับนักศึกษาครูกลุ่มที่เป็นมือใหม่ในการเริ่มต้นเข้าสู่วิชาชีพ ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนจึงได้ดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหาปัญหาในการออกแบบสถานการณ์ปัญหาของนักศึกษาครู เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงการสอนของตนเองและพัฒนาศักยภาพในการออกแบบสถานการณ์ปัญหาของนักศึกษาครูต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การร่วมกันออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดของนักศึกษาครูภายใต้กระบวนการศึกษาชั้นเรียน

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์โพรโทคอล (Protocol Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation)

2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนี้ ได้แก่ นักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 และ ชั้นปีที่ 5 หลักสูตรผลิตครู 5 ปี จำนวน 10 คน จากสาขาวิชาคณิตศาสตร์ (หลักสูตรภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นนักศึกษาที่ได้รับการฝึกประสบการณ์ในการฝึกเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ปฏิบัติการสอนในชั้นเรียนเป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา คือกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และ 1 ปีการศึกษาคือกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 5 กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้อยู่ในระยะเริ่มต้นในการใช้นวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนสำหรับเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันในการพัฒนาวิชาชีพครู และนวัตกรรมวิธีการแบบเปิดสำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยนี้มีการใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตามเนื้อหาในหนังสือเรียนของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับการแปลและนำมาใช้ในการเผยแพร่นวัตกรรมการศึกษา

ชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด โดยรองศาสตราจารย์ ดร. ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ และนักวิจัยประจำศูนย์วิจัยคณิตศาสตรศึกษา เนื้อหาสาระในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย (1) สาระการเรียนรู้การวัด ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่องน้ำหนัก (2) สาระการเรียนรู้เรขาคณิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องวงกลม และ (3) สาระการเรียนรู้สถิติและความน่าจะเป็น ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องแผนภูมิเส้น

ภาพที่ 1 หนังสือเรียนหนังสือเรียนของประเทศญี่ปุ่นที่การแปลและเรียบเรียงโดยรองศาสตราจารย์ ดร. ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ และนักวิจัยประจำศูนย์วิจัยคณิตศาสตรศึกษา[14]

3.2 แบบฟอร์มแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับย่อ ที่เน้นการออกแบบลำดับกิจกรรมการสอน (Flow of Lesson) (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2559) เป็นแบบบันทึกแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างและพัฒนาโดย รองศาสตราจารย์ ดร. ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด ภายใต้แนวคิดในการอำนวยความสะดวกในการทำงานกับกลุ่มครูที่เริ่มต้นใช้นวัตกรรมเพื่อไม่ให้รู้สึกยุ่งยากและเป็นการเพิ่มภาระงานเกินความจำเป็น โดยการลดรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหลือเพียงประเด็นที่สำคัญ ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจบทเรียนและการออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิด

3.3 แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) สำหรับผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสำหรับจดบันทึกพฤติกรรมในการร่วมอภิปรายในการออกแบบสถานการณ์ปัญหาของนักศึกษาครูที่แสดงออกถึงการคิด เพื่อใช้เป็นข้อมูลเสริมในการถอดเทปเสียง และการวิเคราะห์โพรโทคอล

3.4 เครื่องบันทึกวีดิทัศน์พร้อมอุปกรณ์ ใช้สำหรับบันทึกการออกแบบสถานการณ์ปัญหา เพื่อใช้ประกอบข้อมูลในการถอดเทปเสียง กลุ่มเป้าหมายได้รับการชี้แจงอย่างชัดเจนว่าสามารถใช้ถ้อยคำภาษา และแสดงกิริยาดังเช่นการทำงานกลุ่มตามปกติ

[14] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2549). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาด้วยยุทธวิธีปัญหาปลายเปิด.** ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

3.5 เครื่องบันทึกเสียงพร้อมอุปกรณ์ ใช้สำหรับบันทึกเสียงนักศึกษาครูขณะที่ร่วมกันออกแบบสถานการณ์ปัญหา และในการสัมภาษณ์หลังจากร่วมกันออกแบบสถานการณ์ปัญหาเรียบร้อย

3.6 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักศึกษาครู สำหรับผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย สำหรับจดบันทึกผลการสัมภาษณ์นักศึกษาครู ขณะที่ทำการสัมภาษณ์

4. ผลการวิจัย

การออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหา

การออกแบบบริบทสถานการณ์ปัญหาต้องคำนึงถึงการสร้างสถานการณ์ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของนักเรียนในบริบทประเทศไทย เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจหรือเข้าไปมีประสบการณ์ซ้อนทับกับสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดจนกระทั่งสามารถนำไปสู่การสร้างปัญหาของนักเรียนได้ด้วยตนเอง (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2560) และจากการร่วมกันออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหาพบผลการปฏิบัติงานดังนี้

นักศึกษาครูมีความยุ่งยากในออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหา เนื่องจากไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าสถานการณ์ปัญหาที่กลุ่มของตนเองออกแบบนั้นสอดคล้องกับประสบการณ์ของนักเรียนหรือไม่

ตารางที่ 1 โพรโทคอลบทสนทนาในการออกแบบสถานการณ์ปัญหา เรื่องวงกลม

ผู้พูด	ข้อความ
มิว	ครูแจกห่วงให้นักเรียนทุกคน เราต้องให้เด็กอิน (มีอารมณ์ร่วม) ก่อน
โน้ต	ครูถามนักเรียนว่าเคยไปงานวัดไหม แล้วถามว่างานวัด นักเรียนเคยโยนห่วงกันไหม เคยโยนที่ไหนบ้าง วันนี้ครูจะพาไปโยนห่วง
มิว	แต่เด็กสมัยนี้จะรู้จักงานวัดมั้ย แล้วถ้ารู้จักงานวัดแล้วจะรู้จักเกมโยนห่วงมั้ย อันนี้เราก็ตอบไม่ได้

จากโพรโตคอลนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายยังขาดความเข้าใจในประสบการณ์ของนักเรียนแม้จะพยายามจะออกแบบสถานการณ์ปัญหาโดยคาดการณ์ถึงประสบการณ์ของนักเรียนแต่ก็ยังไม่มั่นใจและสามารถตัดสินได้ในทันทีว่าสถานการณ์ที่กลุ่มของตนกำลังออกแบบนั้นนักเรียนจะสามารถเข้าใจและรับเอาไปเป็นปัญหาได้

นักศึกษาครูมีความยุ่งยากในการออกแบบบริบทให้สอดคล้องกับการนำเสนอสื่อหลักที่นักเรียนต้องลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหา

ภาพที่ 2 สื่อที่ใช้ในเรื่อง น้ำหนัก จากหนังสือเรียนประเทศญี่ปุ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 3[15]

จากหนังสือเรียนญี่ปุ่น เรื่องน้ำหนัก ที่ในสถานการณ์มีสื่อที่ใช้ในการให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมดังภาพที่ 2 ซึ่งสื่อเหล่านี้ได้รับวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบ นำไปใช้สอนจริงและมีการปรับแก้อย่างดีแล้ว สื่อเหล่านี้สอดคล้องกับการสร้างความหมายของน้ำหนัก จากสื่อจะเห็นว่าสิ่งที่สามารถมีผลกับน้ำหนัก ได้แก่ ขนาด เช่น สิ่งของขนาดใหญ่น่าจะมีน้ำหนักมากว่าขนาดเล็ก วัสดุ เช่น สิ่งของทำจากเหล็กน่าจะหนักที่สุด สิ่งของที่ทำจากไม้น่าจะหนักกว่ากระดาษหรือฟองน้ำ ซึ่งสิ่งของในภาพมีผลต่อการให้เหตุผลนักเรียนอย่างชัดเจน

ตารางที่ 2 โพรโทคอลบทสนทนาในการออกแบบสถานการณ์ปัญหา เรื่องน้ำหนัก

ผู้พูด	ข้อความ
ครีม	เธอดูสถานการณ์ฟองน้ำเนี่ย เธอจะคิดสถานการณ์ยังไง คิดอย่างนี้เหรอ
โน้ต	สำหรับเรานะ เราว่า ไม่จำเป็นต้องเอาของอันนี้หรอก แต่ว่าเอาเป็นของในห้องเรียนก็ได้
ครีม	อืม นั่นแหละ อ่า นักเรียนเห็นอะไร เอ่อ มีสิ่งของอะไรในห้องเรียนเราบ้าง
โน้ต	เอ่อ ครู แล้วทีนี้ให้มันตอบโดนใจเรา

จากโพรโตคอลนี้แสดงให้เห็นว่าการอภิปรายกลุ่มเป้าหมายร่วมกันอภิปรายถึงบริบทที่นักเรียนจะเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งการพูดถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวนั้นเป็นเรื่องง่ายต่อการเข้าถึงปัญหา แต่ในกรณีนี้การออกแบบสถานการณ์ปัญหาไม่ได้สอดคล้องกับเนื้อหาทางคณิตศาสตร์ที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำกับสื่อการเรียนรู้

นักศึกษาครูมีความยุ่งยากในการออกแบบลำดับกิจกรรมการสอนในสถานการณ์ปัญหาที่มีหลายขั้นให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้ หนังสือเรียนของประเทศญี่ปุ่นเป็นหนังสือเรียนที่อยู่

---

[15] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2549). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาด้วยยุทธวิธีปัญหาปลายเปิด.** ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บนฐานที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหา ในหน้าหนังสือเรียนจึงมีการจำลองแนวคิดของนักเรียนที่อาจเกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอน

ภาพที่ 3 ภาพแนวคิดนักเรียน เรื่องวงกลม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4[16]

จากภาพที่ 3 เนื้อหา เรื่องวงกลม ที่นักเรียนต้องหาตำแหน่งการยืนในการโยนห่วงที่จะส่งผลให้ทุกคนมีโอกาสในการโยนลงห่วงได้เท่าเทียมกัน มีการนำเสนอแนวคิดเป็นแนวทางอยู่ 4 แนวคิด คือการยืนตามใจชอบ การยืนเป็นเส้นตรง การยืนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และการยืนเป็นรูปวงกลม ซึ่งทุกคนจะมีระยะห่างจากเสาเท่าๆ กัน เมื่อยืนเป็นวงกลม และลำดับกิจกรรมการสอนต่อไปนักเรียนต้องหาวิธีการพิสูจน์ว่าทุกคนมีระยะห่างเท่ากันด้วยตนเอง หมายความว่านักเรียนต้องเป็นผู้เห็นความจำเป็นว่าจะต้องใช้เครื่องมือต่างๆ ด้วยตนเอง ในการออกแบบตำแหน่งนี้ กลุ่มเป้าหมายมีการอภิปรายดังนี้

ตารางที่ 3 โพรโทคอลบทสนทนาในการออกแบบสถานการณ์ปัญหา เรื่องวงกลม

ผู้พูด	ข้อความ
ครีม	คือ จาก (ภาพแนวคิด) 1 2 3 มาแล้ว อันที่ 4 เด็กรู้แล้วว่ามันจะต้องมีระยะห่างแล้ว
มิว	ก็ดีแล้วไง
ครีม	ก็คือเอาไม้ละ เริ่มมีไม้เข้ามา
มิว	คิดออกละ เริ่มคิดออกละ
ครีม	เอาให้เลย
โน้ต	เอาให้ตอนไหน ให้ตอนแรก
ครีม	ไม่เอาให้ตั้งแต่ตอนที่ 3 เนี่ย ก็บอกให้ ในสถานการณ์ถ้าเกิดมีไม้ละ ยื่น

[16] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2549). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาด้วยยุทธวิธีปัญหาปลายเปิด.** ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

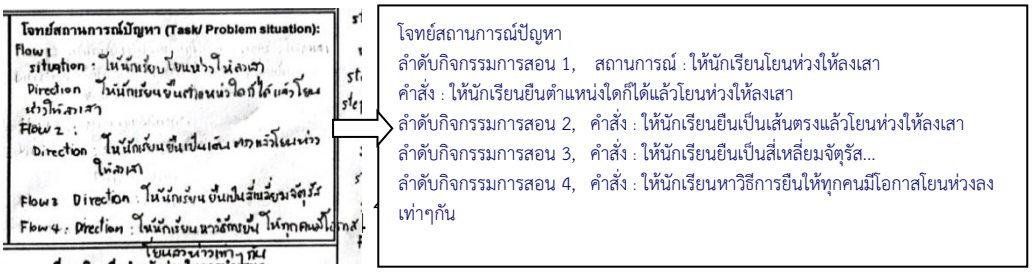
	ข้อเสนอไป
โน้ต	อ้อ นี่ไง (ชี้ไปที่หน้าหนังสือเรียน) คำถาม ใครยืนห่างจากเสาไม่เท่ากัน แล้วทีนี้รู้ได้ยังไงว่าไม่เท่ากัน ก็คนนี้มันยืนไกลกว่า รู้ได้ยังไง
มิว	เราต้องหาอะไรมาทำ หาอะไรมาวัดให้มันเท่ากัน
โน้ต	อ่า เราต้องมีที่วัดใช่มั้ยทีนี้ ครูมีอันนี้ จะใช้มั้ย
ครีม	เราต้องมีข้อเสนอให้ หรือมันไปเฉยๆอ่ะ
มิว	เอาให้ไปเลย

จากโพรโตคอลนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายออกแบบสถานการณ์โดยครูเป็นผู้เสนอเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งไม่สอดคล้องแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการแบบเปิดที่ให้โอกาสนักเรียนได้คิดและหาวิธีการด้วยตนเอง โดยส่วนที่เป็นอุปกรณ์เสริมควรอยู่ในสถานะของสื่อที่ครูเตรียมไว้และให้นักเรียนใช้เมื่อนักเรียนร้องขอหรือสอบถามหาอุปกรณ์เพิ่มเติม

การออกแบบเงื่อนไขของสถานการณ์ปัญหา

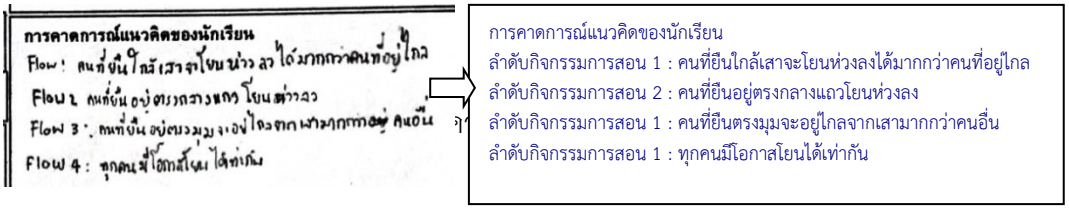
การออกแบบเงื่อนไขเป็นการออกแบบคำสั่งหรือคำชี้แจง หรือกติกาในการทำกิจกรรมของนักเรียน การออกแบบเงื่อนไขจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องและมีความต่อเนื่องจากบริบทของสถานการณ์ปัญหา การออกแบบเงื่อนไขของนักศึกษาครูจึงมีการพิจารณาเรื่องคำศัพท์และภาษาที่นักเรียนแต่ละระดับชั้นจะสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามได้ เพื่อนำนักเรียนไปสู่จะการสร้างแนวคิดทางคณิตศาสตร์ การออกแบบเงื่อนไขมีผลการปฏิบัติงานดังนี้

นักศึกษาครูมีความยุ่งยากในการออกแบบคำสั่งที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติตามโดยตรง ไม่ได้เปิดโอกาสให้คิดวิธีการและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

จากตัวอย่างภาพที่ 4 จะเห็นว่าคำสั่งเป็นการให้นักเรียนปฏิบัติตามเท่านั้น ในเรื่องวงกลมนี้นักเรียนต้องค้นหาวิธีการยืนที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสในการโยนห่วงลงเท่าๆ กัน แต่จากการร่วมกันอภิปราย กลุ่มเป้าหมายได้เห็นตรงกันว่าจะให้นักเรียนทำการโดยห่วงโดยต้องยืนทุกแบบตามที่ปรากฏในหนังสือเรียน ซึ่งเป็นคำสั่งที่เน้นเชิงพฤติกรรมมากกว่าเน้นให้นักเรียนได้ออกแบบวิธีการแก้ปัญหาในที่นี้คือวิธีการยืนด้วยตัวของนักเรียนเอง

นักศึกษาครูมีความยุ่งยากในการคาดการณ์แนวคิดของนักเรียน ชั้นเรียนที่ใช้วิธีการแบบเปิดเป็นชั้นเรียนที่ขับเคลื่อนด้วยแนวคิดของนักเรียน ครูผู้สอนต้องคาดการณ์แนวคิดที่จะเกิดขึ้นและนำมาคิดย้อนกลับเพื่อออกแบบคำสั่ง

จากภาพที่ 5 หลังจากที่ร่วมกันออกแบบคำสั่งแล้วนักศึกษาครูต้องคาดการณ์การตอบสนองแต่ละคำสั่งจากในภาพที่ 4 จะเห็นว่านักศึกษาคาดการณ์ได้เฉพาะระดับพฤติกรรมที่นักเรียนตอบสนองเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถคาดการณ์ในระดับแนวคิดหรือเหตุผลทางคณิตศาสตร์ที่ทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมต่างๆ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหา นักศึกษาครูประสบกับความยุ่งยาก ดังนี้

1. ความยุ่งยากในออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหา กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจในเรื่องการสร้างบริบทของปัญหาที่ต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ของนักเรียน สะท้อนจากการพยายามออกแบบสถานการณ์ปัญหาให้ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน งานวัด หรือกิจกรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิดของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ (2560) ที่กล่าวถึงบริบทของสถานการณ์ปัญหาต้องมีความสอดคล้องประสบการณ์ของนักเรียนเพื่อให้พวกเขาสามารถเข้าถึงปัญหาตั้งต้น จนกระทั่งสามารถสร้างปัญหาของตนเองได้ แต่จากการปฏิบัติงานของกลุ่มเป้าหมายพบว่ามีอุปสรรคคือการไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าสถานการณ์ปัญหาที่ออกแบบนั้นสอดคล้องกับประสบการณ์ของนักเรียนหรือไม่ เกิดจากการขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติการสอนเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นมือใหม่ในเชิงวิชาชีพ ทำให้ขาดประสบการณ์ในภาคปฏิบัติที่จะใช้เชื่อมความรู้เชิงทฤษฎี สอดคล้องที่กล่าวว่านักศึกษาครูเป็นผู้ที่อยู่ในช่วงที่เป็นรอยต่อระหว่างการนำความรู้ที่ได้เรียนรู้จากรายวิชาต่างๆ ที่หลักสูตรจัดเตรียมไว้ไปสู่การทำงานในภาคปฏิบัติ พวกเขาอาจมีความเข้าใจต่อสิ่งที่ได้เรียนจากในชั้นเรียนได้ในระดับหนึ่ง แต่หลักสูตรจำเป็นต้องจัดเตรียมประสบการณ์เชิงวิชาชีพซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเชื่อมองค์ความรู้ทั้งสองส่วนนี้[17]

[17] Lampert, M., Beasley, H., Ghousseini, H., Kazemi, E., & Franke, M. L. (2010). Using designed instructional activities to enable novices to manage ambitious mathematics teaching. In M. K.

2. ความยุ่งยากในการออกแบบบริบทให้สอดคล้องกับการนำเสนอสื่อที่นักเรียนต้องลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหา การสอนด้วยแนวทางวิธีการแบบเปิดครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนเผชิญกับปัญหาและแก้ปัญหานั้นด้วยตนเอง ตามแนวคิดของ Cai, Hwang, Jiang, & Silber (2015) ครูต้องไม่แทรกแซงหรือชี้นำในระหว่างแก้ปัญหา ซึ่งการชี้นำจนเกินไปนำไปสู่การยับยั้งกระบวนการคิดของนักเรียน ครูทำได้เพียงเตรียมการสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกในการแก้ปัญหาเท่านั้น จากการออกแบบสถานการณ์ปัญหากลุ่มเป้าหมายมีการวางแผนจะให้เครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหากับนักเรียน ดังเช่นในเนื้อหา เรื่องวงกลม ที่กลุ่มเป้าหมายจะให้แท่งไม้กับนักเรียน โดยไม่ได้ตระหนักว่าเป็นการหยุดกระบวนการคิดของนักเรียน เพราะเมื่อนักเรียนได้แท่งไม้แล้ว แม้จะไม่ได้บอกว่าให้ทำอะไรนักเรียนก็มีแนวโน้มที่จะสามารถรู้วิธีการใช้ได้ได้ ซึ่งการทำเช่นนี้เป็นชี้นำเกินไปนี้เป็นการรบกวนการคิดหรืออาจเป็นการยับยั้งการแก้ปัญหา

3. ความยุ่งยากในการออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหาที่มีลำดับการสอนหลายขั้นให้สามารถเชื่อมโยงบริบทให้มีความต่อเนื่องกัน การสอนโดยทั่วไปครูต้องแบบลำดับขั้นตอนของการสอนเพื่อค่อยๆ นำนักเรียนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ ในการสอนด้วยแนวทางวิธีการแบบเปิดก็เช่นกัน แต่ด้วยการขาดความเข้าใจในหนังสือเรียนของประเทศญี่ปุ่นที่มีการนำเสนอแนวคิดของนักเรียนในการแก้ปัญหาประกอบกับความคุ้นเคยในการใช้หนังสือเรียนในการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบทั่วไป ตามแนวคิดของ Edgington ที่กล่าวถึงการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ของครูโดยทั่วไปได้ยึดเอาหนังสือเรียน หรือตำรา หรือเอกสารหลักสูตรเป็นหลักในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และไม่ได้การคำนึงถึงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้ ดังเช่น เนื้อหา เรื่องวงกลม กลุ่มเป้าหมายตีความแนวคิดในหนังสือเรียนเป็นเพียงสิ่งที่ครูต้องทำให้เกิดในชั้นเรียนเท่านั้น

การออกแบบเงื่อนไขของสถานการณ์ปัญหา นักศึกษาครูประสบกับความยุ่งยาก ดังนี้

1. ความยุ่งยากในการออกแบบคำสั่งที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติตามโดยตรง กลุ่มเป้าหมายออกแบบคำสั่งที่ใช้ในสถานการณ์ปัญหาอยู่ในรูปแบบของคำสั่งในระดับพฤติกรรมให้ลงมือปฏิบัติตามได้ในทันที ในความหมายหนึ่งการสั่งเช่นนี้ก็เป็นคำสั่งที่ชัดเจนและสมบูรณ์เกินไป ซึ่งความสมบูรณ์เกินไปนี้ส่งผลให้ไม่ได้เปิดโอกาสให้คิดวิธีการและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตามแนวคิดของไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ กล่าวถึงลักษณะสำคัญของสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดคือสามารถตอบสนองต่อปัญหานั้นตามความเข้าใจของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งการออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดก็นับเป็นความสามารถทางวิชาชีพอย่างหนึ่งที่ครูต้องได้รับการฝึก ผ่านกระบวนการ

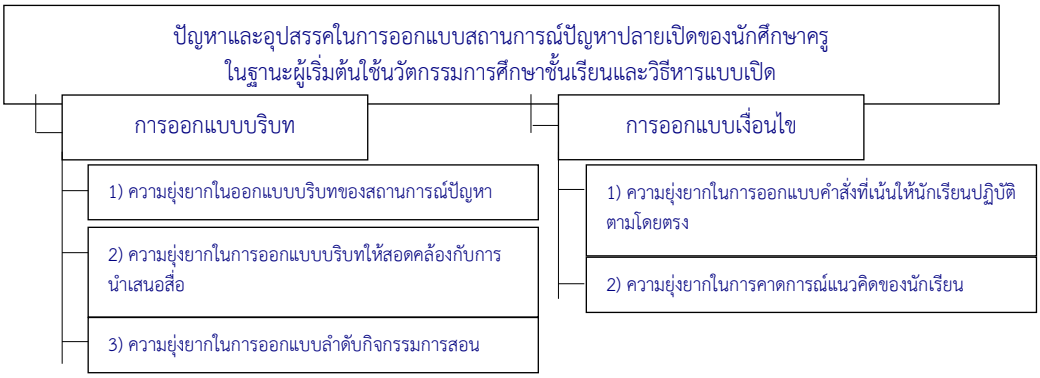
Stein & L. Kucan (Eds.), Instructional explanations in the disciplines (pp. 129–141). New York, NY: Springer.

ทำงานร่วมกันภายใต้การศึกษาชั้นเรียน และเป็นเรื่องปกติที่นักศึกษาครูซึ่งเป็นมือใหม่จะพบกับความยุ่งยาก[18]

2. ความยุ่งยากในการคาดการณ์แนวคิดของนักเรียนต่อเงื่อนไขยังเป็นการคาดการณ์ในระดับพฤติกรรมของนักเรียน จากที่กล่าวมาแล้วว่าชั้นเรียนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาเป็นชั้นเรียนที่ขับเคลื่อนด้วยแนวคิดของนักเรียน แนวคิดของนักเรียนต้องถูกคาดการณ์ไว้ก่อนและนำมาใช้เป็นหลักในการออกแบบคำสั่งหรือเงื่อนไข (Schoenfeld, 2010) แต่ในการคาดการณ์แนวคิดของนักเรียนของกลุ่มเป้าหมายไม่ได้คาดการณ์ถึงระดับแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลายเพื่อรองรับความแตกต่างและความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชั้นเรียน เป็นเพียงการคิดการณ์ในระดับพฤติกรรมที่นักเรียนตอบสนองต่อคำสั่งโดยไม่เกี่ยวข้องกับเหตุผลที่อยู่ภายใต้การกระทำเหล่านั้น

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยเป็นการวิเคราะห์การออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดร่วมกันโดยนักศึกษาครู ประกอบด้วยการออกแบบบริบทของสถานการณ์ปัญหาและการออกแบบเงื่อนไขของสถานการณ์ปัญหา

ภาพที่ 6 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สถานบันหรือหลักสูตรผลิตครูควรมีการใช้วิธีการหรือเครื่องมือที่จะช่วยให้นักศึกษาครูซึ่ง

[18] ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2560). คู่**มือการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากรในโครงการการใช้นวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach),** ขอนแก่น: โครงการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขและการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เป็นมือใหม่ในการใช้นวัตกรรม ทางได้มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น เช่น การสอนแบบจุลภาค (Micro-teaching) หรือการใช้วีดิทัศน์ชั้นเรียนเพื่อเป็นตัวอย่างในภาคปฏิบัติ

2.ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเป็นการวิจัยเพื่อค้นหาวิธีการในการพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบสถานการณ์ปัญหาปลายเปิดให้กับนักศึกษาครู เพื่อจะได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2543). **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพฯ : คุรุสภา ลาดพร้าว.

ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2549). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาด้วยยุทธวิธีปัญหาปลายเปิด.** ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. (2557). **กระบวนการแก้ปัญหาในคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียน (Processes of Problem Solving in School Mathematics).** ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยคณิตศาสตรศึกษา.

_____. (2560). **คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากรในโครงการการใช้นวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach),** ขอนแก่น: โครงการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขและการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Brahier, D. (2013).**Teaching secondary and middle school mathematics** (5th ed.). Boston: Pearson–Allyn & Bacon Publishers.

Cai, J., Hwang, S., Jiang, C., & Silber, S. (2015). Problem posing research in mathematics: Some answered and unanswered questions. In F. M. Singer, N. Ellerton, & J. Cai (Eds.), **Mathematical problem posing: From research to effective practice** (pp. 3–34). New York, NY: Springer

Edgington, Cyndi. (2014). **Teachers' Uses of a Learning Trajectory as a Tool for Mathematics Lesson Planning.** 10.1007/978–3–319–02562–9_14.

Lampert, M., Beasley, H., Ghousseini, H., Kazemi, E., & Franke, M. L. (2010). Using designed instructional activities to enable novices to manage ambitious mathematics teaching.

In M. K. Stein & L. Kucan (Eds.), **Instructional explanations in the disciplines** (pp. 129–141). New York, NY: Springer.

Schoenfeld, A. S. (2010). **How we think: A theory of goal–oriented decision making and its educational applications.** New York: Routledge.

Smith, M. S., Bill, V., & Hughes, E. K. (2008). **Thinking through a lesson: Successfully implementing high–level tasks. Mathematics Teaching in the Middle School,** 14(3), 132–138.

Smith, M. S., & Stein, M. K. (2011). **5 practices for orchestrating productive mathematics discussions.** Virginia, United States: National Council of Teachers of Mathematics Inc.

แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด

EMOTIONAL ASPECT OF STUDENTS' MATHEMATICAL REASONING HABITS IN MATHEMATICS CLASSROOM IMPLEMENTING LESSON STUDY AND OPEN APPROACH

ทองอุ่น มั่นหมาย, Thong-oon Manmai[1]
ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, Maitree Inprasitha[2]
นฤมล ช่างศรี, Narumon Changsri[3]
E-mail: thongoon_m@kkumail.com

Received: *April 4, 2022* **Revised:** *April 11, 2022*
Accepted: *April 11, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 8 คน โรงเรียนบ้านโนนแสนคำหนองศาลาศรีสะอาด อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพและวีดิทัศน์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า ตามแนวคิดของ Inprasitha (2011) มีการใช้การศึกษาชั้นเรียนที่ส่งเสริมแง่มุมดังกล่าวโดยการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครูผู้สอน และการใช้วิธีการแบบเปิดทำให้เห็นนิสัยการให้เหตุผลทั้ง 4 แง่มุม ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การนำยุทธวิธีไปใช้ การใช้การเชื่อมโยง และการสะท้อนคิดของวิธีการแก้ปัญหา โดยมีแง่มุมเชิงอารมณ์ที่เกิดขึ้นดังนี้ 1. การนำเสนอปัญหาปลายเปิด นักเรียนมีปัญหาเป็นของตนเองโดยมีอารมณ์ตื่นเต้นที่ได้วิเคราะห์ปัญหา 2. การเรียนรู้ด้วยตัวเองของนักเรียน นักเรียนครุ่นคิดจากการวิเคราะห์ปัญหา ตื่นเต้นที่ได้แนวคิดจากยุทธวิธี ดีใจเมื่อ

---

[1] มหาวิทยาลัยขอนแก่น / Khon Kaen University
[2] มหาวิทยาลัยขอนแก่น / Khon Kaen University
[3] มหาวิทยาลัยขอนแก่น / Khon Kaen University

เชื่อมโยงแนวคิดได้ และมั่นใจที่สะท้อนคิดวิธีการแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง 3. การอภิปรายของนักเรียนทั้งชั้น นักเรียนเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแนวคิดที่สร้างโอกาสการเรียนรู้ด้วยตัวเองกับเพื่อนๆ มีการครุ่นคิดเมื่อวิเคราะห์ปัญหาหน้าชั้น ตื่นเต้นในยุทธวิธีการแก้ปัญหาทั้งชั้น และดีใจที่สามารถเชื่อมโยงแนวคิดจากเพื่อนได้ และ 4. การสรุปเชื่อมโยงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน นักเรียนดีใจที่สามารถสรุปเชื่อมโยงแนวคิดทั้งชั้นเพื่อเป็นวิธีการเรียนรู้ในคาบถัดไป

คำสำคัญ: (แง่มุมเชิงอารมณ์), (นิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์), (การศึกษาชั้นเรียน), (วิธีการแบบเปิด)

Abstract

Objective of this research is to analyze the emotional aspect of students' mathematical reasoning habits in a mathematics classroom using Lesson Study and Open Approach. The target groups were grade 3rd students from Ban NonsankhamNongsalaSisa-at School, Amphoe Kantharalak, Sisaket Province, about 8 students, who were in the second semester of 2018 and they were selected by purposive sampling and collected data by In-depth interview, Observation, Recording images and videos, and then analyzed qualitative data by using the triangulation method. The research's results found that as the Inprasitha's concept (2011): Lesson Study supported those aspects by the collaboration of researcher, research assistants, and teacher, and Open Approach showed 4 mathematical reasoning habits that are Analyzing the problem, Implementing the strategy, Using connection and Reflecting the solution. There are emotional aspects that occurred in the classroom, as the following; 1. Posing open-ended problem, students had their own problems and were excited to analyze those problems. 2. Students' self learning, students were pondered when analyzed those problems, they were excited to get ideas from strategy implementation, they were pleased when connected some idea, and they were confident when reflected how to solve the problem on their own, 3. Whole class discussion, students compared similar and contrast ideas during the discussion with their friends in the whole class, they were pondered when analyzing the problems in front of the class, were excited about the strategy to solve the problems all whole class, and they were pleased when connected their ideas with students. And 4. Summarize through connecting students'

mathematical ideas emergent in the classroom, students were pleased when they connected mathematical ideas in their whole class to be the how to learn in the next period.

Keywords: (Emotional Aspect), (Mathematical Reasoning Habits), (Lesson Study), (Open Approach)

1. บทนำ

ศตวรรษที่ 21 นักวิชาการหลากหลายสาขามีการประชุมร่วมกันโดยต้องการให้ประชากรมีคุณภาพและศักยภาพในสังคมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (The partnership for 21st century skills, 2011) โดยเฉพาะความท้าทายในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียนให้ความสำคัญกับการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการเข้าใจแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน[4] การมุ่งเน้นในคณิตศาสตร์ระดับโรงเรียนจึงควรส่งเสริมนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Reasoning Habit) ของนักเรียนและจำเป็นต้องพัฒนาแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาอื่นๆ ได้[5] และเป็นพื้นฐานของสมรรถนะทางคณิตศาสตร์ ถึงแม้นิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์จะมีความสำคัญจากที่กล่าวมาข้างต้น แต่ยังพบว่านักเรียนไม่ได้รับการปลูกฝังนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์จึงทำให้นักเรียนยังเผชิญอยู่กับอุปสรรคที่ขัดขวางการเรียนรู้คณิตศาสตร์[6] สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียนก็คือการสอนของครูที่เน้นให้นักเรียนท่องจำโดยที่ไม่ได้เรียนรู้ด้วยตัวเองซึ่งไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของทักษะในศตวรรษที่ 21[7] สอดคล้องกับ ได้กล่าวถึงปัญหาของการศึกษาคือ

---

[4] Stigler, J. W., & Hiebert, J. (1999). **The Teaching Gap: Best Ideas from the world's Teachers for Improving Education in the Classroom.** New York: The Free Press.

[5] Cuoco, Al, E. Paul Goldenberg, and June Mark. (1996). **"Habits of Mind: An Organizing Principle for Mathematics Curriculum."** Journal of Mathematical Behavior: 402–375.

[6] Foster, F. L. (2012). **Using Reasoning Tasks to Develop Skills Necessary to Learn Independently** (Doctoral dissertation, Minot State University).

[7] Erwin, J. C. (2004). **The classroom of choice: Giving students what they need and getting what you want. Alexandria**, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

ครูผู้สอนเน้นการถ่ายทอดเนื้อหา เน้นการสอนสูตร กฎ ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดจำนวนมากเพื่อท่องจำเนื้อหาเหล่านั้น

วิกฤตการณ์ด้านคุณภาพการศึกษาในประเทศไทยมีการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก สะท้อนถึงความพยายามของการปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แต่ชั้นเรียนคณิตศาสตร์ส่วนใหญ่ของไทยก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลง[8] ดังที่ กล่าวว่าปัญหาหลัก 3 เรื่องในการปฏิบัติการสอนของครูที่กำลังเผชิญอยู่ คือ 1) การวางแผนการสอน เช่น การออกแบบสื่อที่ยังไม่เหมาะกับปัญหา การสร้างสถานการณ์ปัญหา การคาดการณ์แนวคิดของนักเรียน 2) การสอนในชั้นเรียน เช่น การสอนโดยเน้นการบรรยาย อธิบาย ถามตอบที่เน้นการถูกผิดสั้นๆ การไม่ให้เวลากับนักเรียน ไม่ได้ดึงแนวคิดของนักเรียน ไม่ได้สังเกตการคิดของนักเรียนขณะที่แก้ปัญหา ฯลฯ 3) การสะท้อนผลการสอนซึ่งแต่เดิมนั้นครูไม่เคยมีการสะท้อนผลเพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติการสอน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ครูคณิตศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ากระบวนการทางคณิตศาสตร์คืออะไรและไม่ได้รับการมุ่งเน้นโดยเฉพาะกระบวนการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์เป็นกระบวนการหนึ่งในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ แต่การสอนที่กล่าวเบื้องต้นเป็นสาเหตุที่ทำลายความกระตือรือร้นและไม่ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมบางอย่างที่จะช่วยปรับเปลี่ยนวิธีการสอนแบบเดิม[9]

วิธีการแบบเปิด (Open Approach) ถูกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นวิธีการสอนแบบใหม่ (Teaching Approach) ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เข้ามามีบทบาทในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ โดยมีความแตกต่างจากวิธีการโดยทั่วไป คือ ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการบรรยายหรือให้ความรู้มาเป็นผู้ที่คอยสังเกตและบันทึกแนวคิดของนักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ซึ่งเปรียบได้กับครูนักวิจัย แต่การที่ครูจะทำอย่างนี้ได้ ครูต้องวางแผนร่วมกับทีมงานเพื่อคาดการณ์หรือทำนายแนวคิดที่จะเกิดขึ้นของนักเรียน และด้วยวัฒนธรรมเดิมๆ ครูคุ้นเคยกับการสอนแบบนำเสนอเนื้อหาใหม่ให้นักเรียนทำโดยใช้ตัวอย่างและแบบฝึกหัดนั้นเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นเรื่องยุ่งยากที่จะบริหารจัดการเกี่ยวกับความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์[10] ต่อมา จึงได้ผนวกวิธีการแบบเปิดเข้า

---

[8] Inprasitha, M. (2006). **Open-ended Approach and Teacher Education.** Tsukuba Journal of Educational Study in Mathematics, (25), 169-177.

[9] Inprasitha, M. et al. (2003). **School Mathematics Learning Reform Emphasized on Mathematical Processes**. Khonkaen: Khonkaen Karnpim. (In Thai)

[10] Inprasitha, (2010). **One Feature of Adaptive Lesson Study in Thailand: Designing a Learning Unit.** Journal of Science and Mathematics Education in Southeast Asia, 34(1), 47-66.

กับการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่มีกระบวนการในชั้นเรียนคณิตศาสตร์เป็นสำคัญ สำหรับกิจกรรมการศึกษาชั้นเรียนนี้ มีจุดเริ่มต้นมาจากประเทศญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 1870 และมีการเผยแพร่ในอเมริกาเหนือในปี 1997 ปัจจุบันระบบการศึกษาชั้นเรียนได้เผยแพร่ไปหลายประเทศทั่วโลก สำหรับประเทศไทย กลุ่มของ ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ ได้นำมาใช้ตั้งแต่ปี 2002 โดยการเตรียมบริบทที่จำเป็นเช่นโปรแกรมการฝึกหัดครู นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์สอน และโปรแกรมการพัฒนาครูมืออาชีพในระยะยาว[11]

แต่ชั้นเรียนคณิตศาสตร์ในบริบทประเทศไทยในปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนของครูยังขาดการนำแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์มาใช้ในกระบวนการทางคณิตศาสตร์เพื่อที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นโอกาสที่สำคัญมากในการนำนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดมาส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนเพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสอนและการปรับปรุงการสอนของครูอย่างมีคุณค่า

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสามเส้า ซึ่งทำการศึกษาเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 8 คน โรงเรียนบ้านโนนแสนคำหนองศาลาศรีสะอาด อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นชั้นเรียนที่อยู่ในโรงเรียนโครงการพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ด้วยนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดของศูนย์วิจัยคณิตศาสตรศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่ปี 2557 โดยใช้การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูล คือ นักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการพิจารณาแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน และผู้เชี่ยวชาญของโรงเรียนเป็นทีมการศึกษาชั้นเรียนได้ร่วมกันออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ร่วมกันสอนและสังเกตชั้นเรียน และร่วมกันสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ ตามกรอบแนวคิด

[11] Inprasitha, M., Isoda, M., Wang-Iverson, P., & Yeap, B. H. (Eds.). (2015). **Lesson study: challenges in mathematics education.** World Scientific.

ของ Inprasitha (2011) ดำเนินการสอนโดยใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2557–2561

เครื่องมือที่ใช้ในและการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้นจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย การสังเกตเพื่อใช้สำหรับบันทึกพฤติกรรมการแก้ปัญหาและแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ทั้งหมดในขณะที่นักเรียนทำการแก้ปัญหาที่ใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด ผลงานนักเรียนเพื่อเป็นงานเขียนที่นักเรียนแต่ละกลุ่มได้ทำในระหว่างการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางคณิตศาสตร์เพื่อนำมาใช้ในการหาคำตอบและการแสดงเหตุผลประกอบการอธิบาย สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการการวิเคราะห์แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดโดยอาศัยกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) การบันทึกภาพและวีดิโอเพื่อเป็นข้อมูลในการถอดคำพูดและพฤติกรรมออกมาในรูปของข้อความและจัดทำเป็นโพรโทคอลเพื่อแสดงคำพูดและพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินงานตามขั้นตอนของการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดตามกรอบแนวคิดของ Inprasitha (2011) ดังรายละเอียดต่อไปนี้ การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) เป็นวงจรรายสัปดาห์ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครูผู้สอน ถือว่าเป็นวิธีการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ประกอบด้วย 1) การออกแบบชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively design a research lesson) 2) การสังเกตชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively observe the research lesson) ในขั้นนี้มีการผนวกวิธีการแบบเปิด (Open Approach) เพื่อเป็นแนวทางในการสอน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การนำเสนอปัญหาปลายเปิด (Posing open–ended problem) (2) การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน (Students' self learning) (3) การอภิปรายของนักเรียนทั้งชั้น (Whole class discussion) และ (4) การสรุปโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน (Summarize through connecting students' mathematical ideas emergent in the classroom) ขั้นตอนสุดท้ายของการศึกษาชั้นเรียน คือ 3) การอภิปรายและสะท้อนผลชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively discuss and reflect on the research lesson) กรอบแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ตามกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ปัญหา (Analyzing the problem) 2) การนำยุทธวิธีไปใช้ (Implementing the Strategy) 3) การใช้การเชื่อมโยง (Using connection) และ 4) การสะท้อนคิดของวิธีการแก้ปัญหา (Reflecting a solution) ผู้วิจัยตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยใช้ข้อมูลจากวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการบันทึกภาพและวีดิทัศน์ชั้นเรียนมาประกอบกัน

4. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้การศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิด เรื่อง การหารเหลือเศษ (ดังภาพที่ 1) โดยมีสถานการณ์ปัญหา คือ มีแอปเปิล 20 ผล และมีส้ม 23 ผล เราจะจัดผลไม้แต่ละชนิดใส่ถุงละ 4 ผล จะจัดได้กี่ถุง จากการตรวจสอบแบบสามเส้า ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพและวีดิทัศน์ชั้นเรียน ดังนี้

ภาพที่ 1 สถานการณ์ปัญหาในหนังสือเรียนคณิตศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง การหารเหลือเศษ[12]

การวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานตามขั้นตอนของนวัตกรรม “การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach)”

1. การออกแบบชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively design a research lesson)

การร่วมสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญมากของการศึกษาชั้นเรียน ที่ผู้วิจัยได้ร่วมกันทำงานเป็นทีมกับผู้ช่วยวิจัย ครูผู้สอน และครูผู้สังเกต เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นออกแบบสถานการณ์ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้ปัญหาปลายเปิด ออกแบบสื่อการสอน วิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ กำหนดวัตถุประสงค์

[12] Inprasitha, M. (2010). **Open-ended Approach and Teacher Education.** Tsukuba Journal of Educational Study in Mathematics, (25), 45

คาดการณ์แนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน และออกแบบขั้นการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การสร้างชั้นเรียนร่วมกันของทีมการศึกษาชั้นเรียน

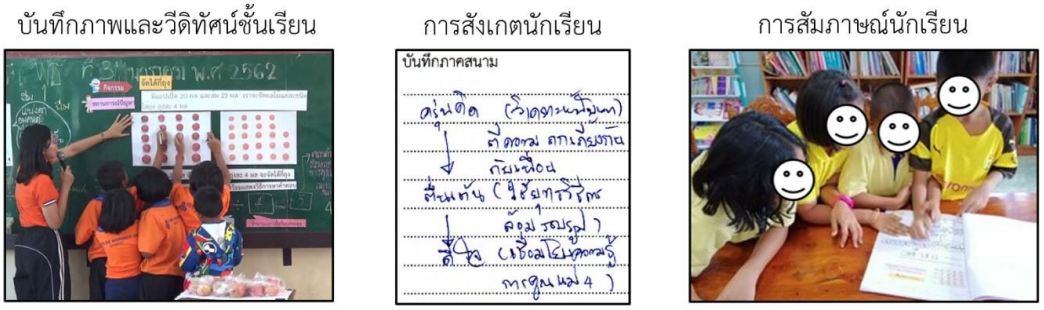
2. การสังเกตชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively observe the research lesson)

ขั้นตอนนี้ทีมการศึกษาชั้นเรียนร่วมกันสังเกตชั้นเรียนชั้นเรียน เรื่อง จัดได้กี่ถุง โดยมีครูผู้สอนหนึ่งคนทำหน้าที่สอน และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนจะถูกสังเกตโดยผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครูผู้สังเกต เป้าหมายของการสังเกตเน้นไปที่แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการแบบเปิด (Open Approach) ดังต่อไปนี้

1) การนำเสนอปัญหาปลายเปิด (Posing open–ended problem)

ครูนำเสนอสถานการณ์ปัญหา คำสั่งบนกระดาน และให้นักเรียนอ่านพร้อมกัน ทำให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นและมีปัญหาเป็นของตนเองโดยแสดงอารมณ์ตื่นเต้น (Excitement) ที่ได้วิเคราะห์ปัญหา (Analyzing the problem) เมื่อตรวจสอบสามเส้าในแง่มุมเชิงอารมณ์ของการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) ดังนี้ 1) การบันทึกภาพและวีดิทัศน์ชั้นเรียน พบว่า นักเรียนแสดงอาการตื่นเต้นอยากแก้ปัญหาจากสถานการณ์ปัญหาที่ครูกำหนด 2) การสังเกต พบว่า นักเรียนตื่นเต้นเมื่อเห็นปัญหาปลายเปิดของครูทำให้อยากออกไปแก้ปัญหาหน้าชั้นเรียน และ 3) การสัมภาษณ์ พบว่า นักเรียนวิเคราะห์

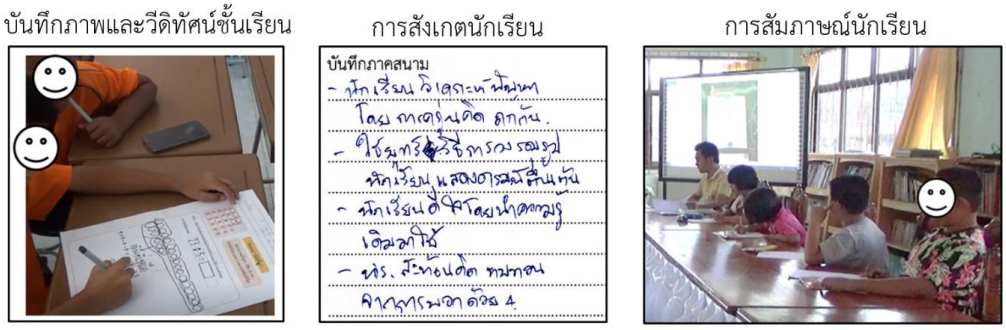
สถานการณ์ปัญหาจากที่ครูกำหนด ทำให้ขณะนั้นมีความตื่นเต้นมากและอยากออกไปแก้ปัญหา[13] ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การตรวจสอบสามเส้าในขั้นการนำเสนอปัญหาปลายเปิด

2) การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน (Students' self learning)

ขั้นนี้ครูแจกใบกิจกรรมและอุปกรณ์ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแก้ปัญหาร่วมกัน เมื่อตรวจสอบสามเส้าด้วยบันทึกภาพและวีดิทัศน์ชั้นเรียน การสังเกต และการสัมภาษณ์ ในแง่มุมเชิงอารมณ์ของการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ตามกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) พบว่า นักเรียนครุ่นคิด (Pondering) และปรึกษาหารือกันในการวิเคราะห์ปัญหา (Analyzing the problem) จากใบกิจกรรม หลังจากวิเคราะห์ปัญหาจนเข้าใจถึงความชัดเจนของปัญหาปลายเปิดทำให้ได้ยุทธวิธีไปใช้ (Implementing the Strategy) ในการแก้ปัญหาที่แสดงถึงแนวคิดของนักเรียนเองซึ่งในเหตุการณ์นี้นักเรียนมีอารมณ์ตื่นเต้น (Excitement) รวมถึงแสดงอารมณ์ดีใจ (Pleasure) เมื่อเชื่อมโยง (Using connection) แนวคิดได้ด้วยตัวเอง ต่อมานักเรียนสะท้อนคิดถึงวิธีการแก้ปัญหา (Reflecting on the solution) ทำให้เกิดความมั่นใจ (Confidently) ในวิธีคิดของตนเองมากยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 4

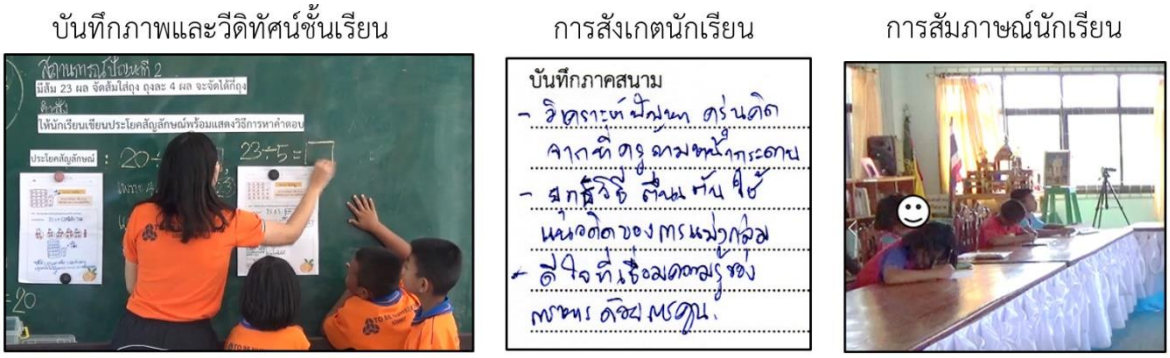

ภาพที่ 4 การตรวจสอบสามเส้าในขั้นการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน

[13] National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]. (2009). **Focus in high school mathematics: reasoning and sense making.** Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.

3) การอภิปรายของนักเรียนทั้งชั้น (Whole class discussion)

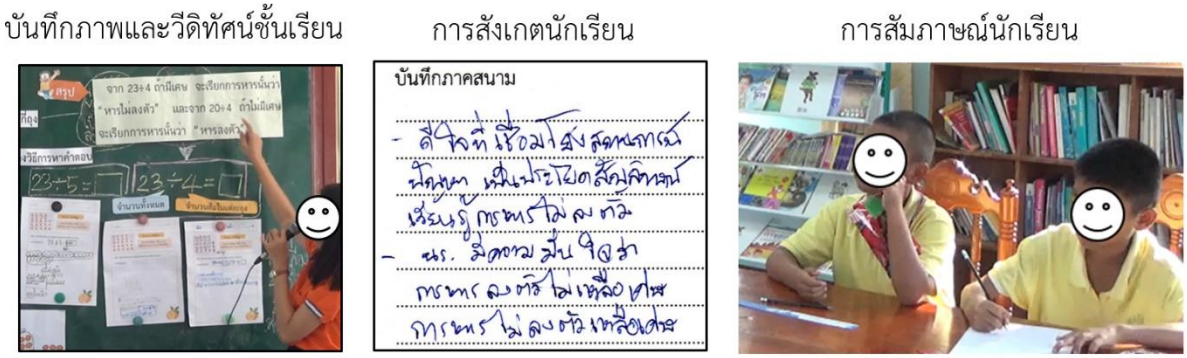
หลังจากที่นักเรียนแก้ปัญหาเสร็จสิ้นแล้ว ครูเลือกกลุ่มที่มีแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปนำเสนอแนวคิดหน้าชั้นเรียนเกี่ยวกับวิธีการที่ตนเองทำ โดยมีครูเปิดโอกาสให้นักเรียนคนอื่นได้ตั้งข้อสังเกตและเปรียบเทียบร่วมกันทั้งชั้นเรียน เมื่อตรวจสอบสามเส้าด้วยบันทึกภาพและวีดิทัศน์ชั้นเรียน การสังเกต และการสัมภาษณ์ ในแง่มุมเชิงอารมณ์ของการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ตามกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) พบว่า นักเรียนเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของแนวคิดที่สร้างโอกาสการเรียนรู้ด้วยตัวเองกับเพื่อนๆ มีอารมณ์ของการครุ่นคิด (Pondering) และช่วยกันคิดในการวิเคราะห์ปัญหา (Analyzing the problem) จากที่ครูตั้งคำถามหน้าชั้นเรียน เมื่อนักเรียนเข้าใจถึงปัญหาส่งผลให้นักเรียนแสดงอาการตื่นเต้น (Excitement) ที่สามารถคิดยุทธวิธีมาใช้ (Implementing the Strategy) ในการแก้ปัญหาหน้าชั้นได้ซึ่งทำให้เกิดอาการดีใจมาก (Pleasure) ที่สามารถเชื่อมโยง (Using connection) แนวคิดที่เหมือนกันและแตกต่างกันจากเพื่อนกลุ่มอื่นๆ ได้ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การตรวจสอบสามเส้าในขั้นการอภิปรายของนักเรียนทั้งชั้น

4) การสรุปโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน (Summarize through connecting students' mathematical ideas emergent in the classroom)

หลังจากที่นักเรียนได้ร่วมกันอภิปรายหน้าชั้นเรียนจนครบทุกกลุ่มที่ครูเลือกมาแล้ว จากนั้นครูนำแนวคิดของนักเรียนที่แตกต่างกันที่ครูเลือกให้มานำเสนอหน้าชั้นเรียนมาเชื่อมโยงกันให้เข้าสู่เป้าหมายของชั้นเรียน เมื่อตรวจสอบสามเส้าด้วยบันทึกภาพและวีดิทัศน์ชั้นเรียน การสังเกต และการสัมภาษณ์ ในแง่มุมเชิงอารมณ์ของการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ตามกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) พบว่า นักเรียนดีใจมาก (Pleasure) มีรอยยิ้มเมื่อได้เรียนรู้ในการเชื่อมโยง (Using connection) สถานการณ์ปัญหาจากแนวคิดทั้งชั้นเพื่อเป็นวิธีการเรียนรู้ในคาบถัดไป

ภาพที่ 6 การตรวจสอบสามเส้าในขั้นการสรุปโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

3. การอภิปรายและสะท้อนผลชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively discuss and reflect on the research lesson)

ในขั้นนี้เป็นการสะท้อนผลและอภิปรายร่วมกันของทีมการศึกษาชั้นเรียน สมาชิกของทีมการศึกษาชั้นเรียน ได้แก่ นักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในฐานะเป็นครูผู้สอน ครูผู้สังเกตผู้ช่วยวิจัย และนักวิจัย ประเด็นการสะท้อนผล คือ การบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้เกี่ยวกับแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนหรือไม่ พบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขอย่างไร แสดงดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7 กิจกรรมการอภิปรายและสะท้อนผลชั้นเรียนร่วมกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า ชั้นเรียนที่ใช้การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach) ตามกรอบแนวคิดของ Inprasitha (2011) สามารถส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน (Mathematical Reasoning Habits) ตามกรอบแนวคิดของ NCTM (2009) ครบทั้ง 4 แง่มุม ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ปัญหา 2) การนำยุทธวิธีไปใช้ 3) การใช้การเชื่อมโยง และ 4) การสะท้อนคิดของวิธีการแก้ปัญหาและสนับสนุนกระบวนการ

เรียนรู้ให้กับนักเรียน จากผลการวิจัยนี้บ่งชี้ว่านวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนมีบทบาทที่สำคัญมากในการทำงานร่วมกันของทีมเพื่อส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน และมีอีกนวัตกรรมหนึ่งคือวิธีการแบบเปิดมีบทบาทที่สำคัญมากเช่นเดียวกันในฐานะเป็นแนวทางการสอนเพื่อส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับ Inprasitha (2012) ได้บุกเบิกการนำนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดไปใช้ในประเทศไทยจึงส่งผลให้นวัตกรรมดังกล่าวส่งเสริมนิสัยการคิดและการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในชั้นเรียนคณิตศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น[14] อย่างไรก็ตามในมุมมองของประเทศไทย เมื่อสืบค้นข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ในปัจจุบันพบว่ายังไม่ปรากฏทั้งที่เป็นงานวิจัยและบทความที่ได้รับการตีพิมพ์อย่างเป็นทางการเกี่ยวกับแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนซึ่งอาจจะเกิดจากสาเหตุที่ไม่มีการทำวิจัยเกี่ยวกับแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน แต่เมื่อมาพิจารณางานวิจัยจากต่างประเทศมีความสอดคล้องที่ใกล้เคียงกับผลการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนเป็นหลักที่ปรากฏว่าการจัดการเรียนการสอนจะส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์ ดังที่ กล่าวถึงนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์มีความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมทักษะ การพัฒนาความเข้าใจ ความสามารถในการคิดเชิงตรรกะ การสะท้อนคิด การอธิบายและการให้เหตุผลสนับสนุนการเรียนรู้คณิตศาสตร์[15] และในทำนองเดียวกันบทความของ Lesh & Zawojewski (2007) ได้ทำการศึกษานิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ซึ่งในชั้นเรียนคณิตศาสตร์โดยปกติพบว่านักเรียนได้แสดงนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ที่หลากหลายแง่มุมเชิงอารมณ์จากแนวคิดในกระบวนการสืบเสาะหาความรู้เกี่ยวกับยุทธวิธีในการทำความเข้าใจคณิตศาสตร์ ในขณะที่ Foster (2012) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้ชิ้นงานของการให้เหตุผลมาพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง พบว่า นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น มีการพัฒนาความสามารถอย่างมากที่จะวิเคราะห์ปัญหา ใช้ยุทธวิธี ใช้การเชื่อมโยงและสะท้อนคิดวิธีการแก้ปัญหา รวมทั้งความสามารถโดยรวมของนักเรียนในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงนวัตกรรมการสอนจะเห็นว่าในมุมมองของต่างประเทศยัง

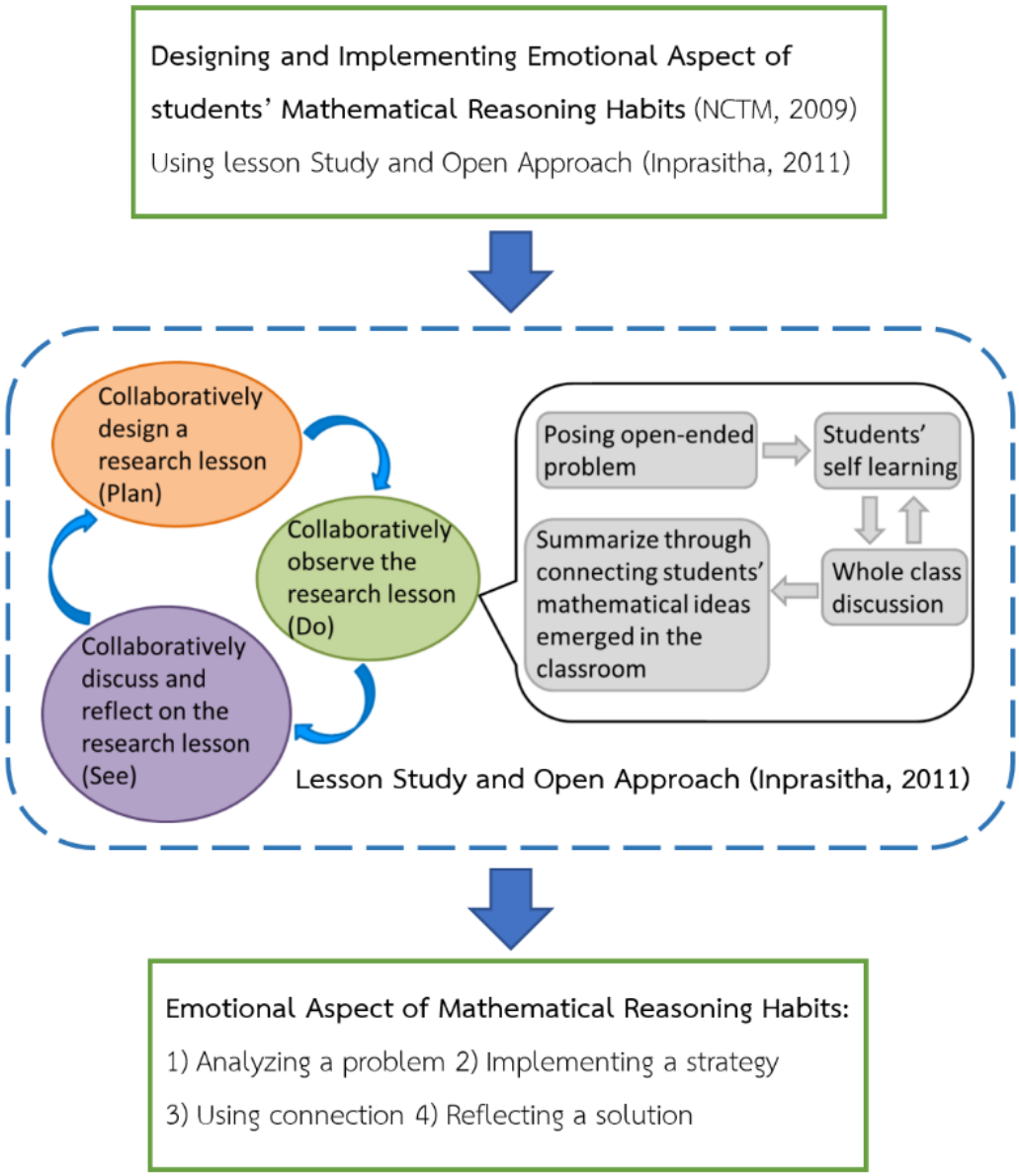
---

[14] Manmai, T. O., Inprasitha, M., Changsri, N., & Pattanajak, A. (2020). **Development of reasoning habits through lesson study and open approach teaching practices.** International Educational Research, 3(2), p29–p29.

[15] Kilpatrick, J., Swafford, J., & Findell, B. (2001). **Adding It Up: Helping Children Learn Mathematics.** Washington, D.C.: National Academy Press.

ไม่มีใครนำการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดไปใช้ในการส่งเสริมแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนซึ่งอาจจะมีเหตุผลมาจากการนำนวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียนและวิธีการแบบเปิดมาปรับใช้ในประเทศไทยนั้นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้นการนำแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมาใช้ร่วมด้วยแล้วทำให้ยังไม่แพร่หลายจึงส่งผลให้ไม่มีปรากฏในต่างประเทศ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 8 องค์ความรู้จากการวิจัย

ที่มา : ปรับใช้จากกรอบแนวคิดของ Inprasitha (2011) และ NCTM (2009)

จากภาพที่ 8 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถอธิบายได้ว่า “การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach)” เป็นนวัตกรรมเชิงวิชาชีพทางการศึกษาที่ส่งเสริม “แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน (students’ Mathematical Reasoning Habits)” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาด้วยตัวของนักเรียนเอง แสดงรายละเอียดที่ผู้วิจัยเสนอไว้ดังนี้

1. การออกแบบชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively design a research lesson)

การร่วมสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญมากของการศึกษาชั้นเรียน ที่ผู้วิจัยได้ร่วมกันทำงานเป็นทีมกับผู้ช่วยวิจัย ครูผู้สอน และครูผู้สังเกต เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นออกแบบสถานการณ์ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้ปัญหาปลายเปิด ออกแบบสื่อการสอน วิเคราะห์เนื้อหาที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ กำหนดวัตถุประสงค์ คาดการณ์แนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน และออกแบบขั้นการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์

2. การสังเกตชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively observe the research lesson)

ขั้นตอนนี้ทีมการศึกษาชั้นเรียนร่วมกันสังเกตชั้นเรียน เรื่อง จัดได้กี่ถุง โดยมีครูผู้สอนหนึ่งคนทำหน้าที่สอน และการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนจะถูกสังเกตโดยผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัย และครูผู้สังเกต เป้าหมายของการสังเกตเน้นไปที่แง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการแบบเปิด (Open Approach) โดยมี 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การนำเสนอปัญหาปลายเปิด (Posing open–ended problem)

ในช่วงแรกก่อนจะดำเนินกิจกรรม ครูทำการทบทวนความรู้ที่นักเรียนได้เรียนมาแล้ว ต่อมาครูติดป้ายสถานการณ์ปัญหาและคำสั่งบนกระดาน และให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ปัญหาและคำสั่งพร้อมกัน หลังจากนั้นครูได้สอบถามเกี่ยวกับความเข้าใจปัญหาของนักเรียนทั้งห้อง

2) การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน (Students’ self learning)

หลังจากที่นักเรียนได้อ่านสถานการณ์ปัญหาและคำสั่งบนกระดานดำแล้ว นักเรียนทำความเข้าใจปัญหาร่วมกัน จากนั้นครูแจกใบกิจกรรมและอุปกรณ์ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแก้ปัญหาร่วมกัน

3) การอภิปรายของนักเรียนทั้งชั้น (Whole class discussion)

หลังจากที่นักเรียนแก้ปัญหาเสร็จสิ้นแล้ว ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งใบกิจกรรม จากนั้นครูได้เลือกกลุ่มที่มีแนวคิดที่แตกต่างกันออกมานำเสนอแนวคิดหน้าชั้นเรียนเกี่ยวกับวิธีการ

ที่ตนเองทำ โดยมีครูคอยตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนภายในชั้นเรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน และเปิดโอกาสให้นักเรียนคนอื่นได้ตั้งข้อสังเกต ขั้นการอภิปราย และเปรียบเทียบร่วมกันทั้งชั้นเรียน

4) การสรุปโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน (Summarize through connecting students' mathematical ideas emergent in the classroom)

หลังจากที่นักเรียนได้ร่วมกันอภิปรายหน้าชั้นเรียนจนครบกลุ่มที่ครูเลือกมาแล้ว จากนั้นครูนำแนวคิดของนักเรียนที่แตกต่างกันที่ครูเลือกให้มานำเสนอหน้าชั้นเรียนมาเชื่อมโยงกันให้เข้าสู่เป้าหมายของชั้นเรียน

3. การอภิปรายและสะท้อนผลชั้นเรียนร่วมกัน (Collaboratively discuss and reflect on the research lesson)

ในขั้นนี้เป็นการสะท้อนผลและอภิปรายร่วมกันของทีมการศึกษาชั้นเรียน สมาชิกของทีมการศึกษาชั้นเรียน ได้แก่ นักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในฐานะเป็นครูผู้สอน ครูผู้สังเกตผู้ช่วยวิจัย และนักวิจัย ประเด็นการสะท้อนผล คือ การบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้เกี่ยวกับแง่มุมเชิงอารมณ์ของนิสัยการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนหรือไม่ พบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

Changsri, N. (2012). **Teacher's Perceived Beliefs about Teaching Practices in Teacher Professional Development Based on Lesson Study and Open Approach Context.** Doctor of Philosophy Thesis in Mathematics Education, Graduate School, Khon Kaen: Khon Kaen University.

Cuoco, Al, E. Paul Goldenberg, and June Mark. (1996). **" Habits of Mind: An Organizing Principle for Mathematics Curriculum. "** *Journal of Mathematical Behavior:* 402–375.

Erwin, J. C. (2004). **The classroom of choice: Giving students what they need and getting what you want.** Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Foster, F. L. (2012). **Using Reasoning Tasks to Develop Skills Necessary to Learn Independently** (Doctoral dissertation, Minot State University).

Inprasitha, M. (2006). Open-ended Approach and Teacher Education. **Tsukuba Journal of Educational Study in Mathematics,** (25), 169-177.

_____. (2010). One Feature of Adaptive Lesson Study in Thailand: Designing a Learning Unit. **Journal of Science and Mathematics Education in Southeast Asia,** *34*(1), 47-66.

_____. (2012). **Synthesis Report Format for Academically in School Management by Using Lesson Study and Open Approach.** Khon Kaen: Clungnanavitaya LDT.

_____. (2014). **Processes of Problem Solving in School Mathematics.** Center for Research in Mathematics Education (CRME), Faculty of Education, Khon Kaen University: Pen printing. (In Thai).

_____. (2016). Research and Development of Modern Mathematics Instruction. **KKU Research Journal,** *2*, 2-9.

Inprasitha, N. (2009). **Lesson Study: Innovation for Developing Teacher and Students.** Thesis for Doctor of Education, Graduate School, Khon Kaen University.

Inprasitha, M. et al. (2003). **School Mathematics Learning Reform Emphasized on Mathematical Processes.** Khonkaen: Khonkaen Karnpim. (In Thai)

Inprasitha, M., Isoda, M., Wang-Iverson, P., & Yeap, B. H. (Eds.). (2015). **Lesson study: challenges in mathematics education.** World Scientific.

Kilpatrick, J., Swafford, J., & Findell, B. (2001). **Adding It Up: Helping Children Learn Mathematics.** Washington, D.C.: National Academy Press.

Lesh, R., & Zawojewski, J. (2007). Problem solving and modeling. In Lester, F. K. (Ed.). **Second handbook of research on mathematics teaching and learning,** *2,* 763-804.

Loipha, S., & Inprasitha, M. (2004). Development of new teaching profession for enhancing mathematical learning. *KKU Journal of Mathematics Education, 1* (January-June), 18-28.

Manmai, T. O., Inprasitha, M., Changsri, N., & Pattanajak, A. (2020). Development of reasoning habits through lesson study and open approach teaching practices. *International Educational Research, 3*(2), p29-p29.

National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]. (2009). Focus in high school mathematics: reasoning and sense making. Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.

Stigler, J. W., & Hiebert, J. (1999). The Teaching Gap: Best Ideas from the world's Teachers for Improving Education in the Classroom. New York: The Free Press.

Tapsanit, R. (2017). *Students' Analogical Reasoning in Mathematics Classroom Using Lesson Study and Open Approach.* Master of Education Thesis in Science and Technology Education, Graduate School, Khon Kaen University.

Wagner, T. (2008). *The global achievement gap: Why even our best schools don't teach the new survival skills our children need – and what we can do about it.* New York, Basic Books.

Zhao, Y. (2009). *Catching up or leading the way: American education in the age of globalization.* Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง : เปลี่ยนเจ้ากรรมนายเวรให้เป็นมิตร

ผู้เขียน : ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

ผู้วิจารณ์ : นางสาวรังษิยา อุ่นใจ

หนังสือเรื่อง เปลี่ยนเจ้ากรรมนายเวรให้เป็นมิตร พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ๒๕๕๘ จำนวน ๑๒๐ หน้า โดยเป็นงานเขียนของ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ภาคีสมาชิกราชบัณฑิตสาขาพระพุทธศาสนา , ผู้อำนวยการสถาบันจิตตภาวนา มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก , เจ้าของบ้านบรรณรุจิ เปิดสอนหลักสูตรครูสมาธิของหลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร , บรรยายธรรมทางสถานีวิทยุยานเกราะของ อสมท

ผู้ขียนได้เสนอเนื้อหาด้วยการปูพื้นฐานความรู้ให้ผู้อ่านได้เข้าใจเกี่ยวกับ เจ้ากรรม นายเวร หมายถึงอะไร คือใคร มีเจ้ากรรมนายเวรมาจากที่ไหนบ้าง เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นโอปปาติกะ ที่เป็นกายหยาบ ที่เป็นไปตามกรรม เรื่องเล่าด้วยเรื่องกรรมนายเวร และทำอย่างไรให้เจ้ากรรมนายเวรเปลี่ยนเป็นมิตร ผู้เขียนได้ค้นคว้าเรื่องราวจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ที่บันทึกเรื่องราวในอดีตผสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งมาจากประสบการณ์โดยตรงของผู้เขียนเอง เรื่องมาจากผู้คนที่ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับเจ้ากรรมนายเวรมาเล่าให้ฟัง

บทนำ

เมื่อกลางเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดประชุมวิชาการพัฒนาจริยธรรม ครั้งที่ ๔ ขึ้น ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ไปร่วมอภิปราย ในหัวข้อเรื่อง “ครอบครัวสู่สังคม อุดมคุณธรรม” กับผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วยหม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล ทันตแพทย์หญิงสิใบตอง บุญประดับ และครอบครัวบัวทรัพย์ คุณทรงชัย ผู้เป็นพ่อกับคุณภูริดาผู้เป็นลูกสาว โดยหลักของการอภิปรายน่าจะอยู่ที่สองพ่อลูก ซึ่งจัดว่าเป็นครอบครัวคุณธรรม การอภิปรายบนเวทีในวันนั้นจะจุดประกายให้ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ กรรมนายเวรครอบครัวบัวทรัพย์สมาชิก ๓ คน คือ พ่อ แม่ และลูกสาว ทั้งสามคนดำเนินชีวิตมาอย่างราบรื่น เต็ม

เปี่ยมไปด้วยความสุขและความอบอุ่น โดยเฉพาะลูกสาวคนเดียว ภูริดา บัวทรัพย์ เธอสวย ใจบุญ เรียนเก่ง และเมื่อเรียนจบจากคณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว เธอก็ได้เริ่มต้นชีวิตการทำงานที่มีอนาคตสวยหรูตามที่เธอใฝ่ฝัน และ จู่ๆ เหตุการณ์ไม่คาดฝันก็บังเกิดขึ้น

ภูริดาเป็นโรคที่ไม่ค่อยมีใครเป็น เส้นเลือดดำกับเส้นเลือดแดงไม่ต่อกัน จึงเกิดอาการเลือดไหลในสมองไปทับเส้นประสาทส่วนที่ทำให้เกิดความทรงจำ และทำให้ร่างกายซีกขวาเคลื่อนไหวไม่ได้ การรักษามีวิธีเดียวคือต้องผ่าตัด ภูริดาต้องผ่าตัดหลายครั้ง ทำให้ทางครอบครัวทุกข์ใจกับอาการป่วยของลูกสาวมาก จึงดิ้นรนหายาและวิธีการรักษาเพิ่มเติมจากการรักษาในโรงพยาบาล ใครว่ามีหมอดียาดีที่ไหนก็ไปหมด ทั้งแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ รวมทั้งการบนบานศาลกล่าว

วันหนึ่งคุณพ่อของภูริดาไปทำธุระแถวโรงแรมเอราวัณ เห็นคนไปไหว้ท้าวมหาพรหมกันมาก เพราะความสงสารลูกจึงตัดสินใจเข้าไปไหว้ขอพรบ้าง ทั้งๆที่เมื่อก่อนก็ไม่เคยคิดจะไปไหว้เพื่อขออะไรเลย ขณะไหว้คุณพ่อก็ตั้งจิตอธิฐานว่า “ขอให้ท่านท้าวมหาพรหมได้กรุณาแจ้งกับเจ้ากรรมนายเวรลูกสาวผมหรือของผม ให้ช่วยบรรเทาทุกข์บรรเทาโทษให้ด้วย ลูกสาวมีอาการดีขึ้น ผมจะขอบวชถวาย”

“แล้วปาฏิหาริย์ก็เป็นจริง” จากนั้นลูกสาวก็มีอาการดีขึ้นตามลำดับ จากที่คิดว่าจะต้องหนักกว่านี้ ก็ค่อยๆ ทุเลา จนสามารถลุกขึ้นช่วยตัวเองได้ และสามารถทำกายภาพบำบัดได้ เมื่อลูกสาวดีขึ้น ท่านก็เลยไปบวชที่วัดบวรนิเวศวิหารตามที่ตั้งจิตอธิษฐานไว้

คำอธิฐานขอพรจากท้าวมหาพรหมให้ช่วยติดต่อกับเจ้ากรรมนายเวรของลูกสาวหรือของคุณพ่อเอง เพื่อช่วยบรรเทาทุกข์บรรเทาโทษให้ และเป็นไปตามคำอธิษฐานนั้น นับเป็นปาฏิหาริย์ที่ คุณพ่อเองรู้สึกได้ว่า “เจ้ากรรมนายเวรมีจริงและสามารถขอลดหย่อนผ่อนโทษกันได้”

เรื่องราวของบุคคลในครอบครัวบัวทรัพย์ ผู้มีความเข้าใจยอมรับ และข้ามผ่านเหตุการณ์เลวร้ายที่ยากจะหาคำอธิบายมาได้ โดยนำความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องกรรมและเจ้ากรรมนายเวรมาใช้ประคับประคองชีวิตให้ดำเนินต่อไปได้

เจ้ากรรมนายเวรคือใคร

“เจ้ากรรมนายเวรนั้นคือ ผู้ที่ถูกทำร้ายก่อนและผูกอาฆาตจองเวร หากไม่มีอาการอาฆาต จองเวรก็ไม่ถือว่าเป็นเจ้ากรรมนายเวร เขาย่อมเป็นผู้ไม่คิดร้าย ไม่ติดตามทำร้ายให้เป็นการตอบสนองหรือที่เรียกกันว่าแก้แค้น เหตุที่เรามีเจ้ากรรมนายเวรก็เพราะเราต่างก็มีภพ

ชาติมานับไม่ถ้วนในอดีต ต่างก็ทำกรรมดีและไม่ดีเอาไว้นับไม่ถ้วนในภพชาติทั้งหลายนั้น เจ้ากรรมนายเวรที่ได้ไปก้ำเกินเบียดเบียนทำร้ายไว้ ก็ย่อมมีไม่น้อยเช่นกัน”

เจ้ากรรมนายเวรมาจากไหน

“เจ้ากรรมนายเวรคือผลของกรรมไม่ดีที่แสดงตัวออกมาในรูปต่างๆ บางครั้งมาในรูปของโอปปาติกะที่คอยตามล้างตามผลาญ บางครั้งมาในรูปของคนและสัตว์ที่ทำความเดือดร้อนให้ เช่น ญาติพี่น้อง สามีภรรยา ลูกหลาน หรือเพื่อนฝูง บางครั้งเจ้ากรรมนายเวรปรากฏในรูปของผลกรรม คอยซ้ำเติมความทุกข์ใจให้เลวร้ายลงไปอีก หรือตัดรอนไม่ให้กรรมดีส่งผล เป็นต้น”

เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นโอปปาติกะ

พระพุทธเจ้าเองก็ทรงมีเจ้ากรรมนายเวรในรูปโอปปาติกะ ซึ่งต่างมิติกับมนุษย์ คือ มาร ที่มาคอยขัดขวางการสร้างพระบารมี พญามารตนนี้เป็นเจ้าแห่งสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ชั้นสูงสุดของสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ด้วยความที่มีมานะถือตัวว่าตนเองมีอำนาจเหนือเทวดา มนุษย์ และ สัตว์ทั้งหลายในฉกามาพจรภูมิด้วยกัน เมื่อมีผู้ใดทำความดีได้ยิ่งใหญ่กว่า มารจึงเกิดความริษยาและหาทางขัดขวางอย่างสุดกำลัง เมื่อเจ้าชายสัทธัตถะตัดสินพระทัยเสด็จออกบวช พญามารร้อนใจต้องมาพูดจาหว่านล้อมให้เจ้าชายสิทธัตถะยินดีในการครองราชย์ครองเรือนต่อไป เพราะเกรงว่าหากพระองค์ตรัสรู้ก็จะหลุดพ้นไปจากอำนาจของตน

แม้ไม่ปรากฏว่าพญามารตามจองเวรพระพุทธเจ้ามาแต่ชาติใดแต่กระนั้น เรื่องราวของพญาปรมินมิตวสวัตดีมารก็สะท้อนให้เห็นว่า แม้พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์มาหลายภพหลายชาติ แต่ยังทรงถูกพญามารตามรังควาน แรงผลักดันแม้นับเป็นกิเลสสายโทสะ (ความไม่พอใจ) ที่เกี่ยวพันกับกิเลสสายโลภะ (ความอยากได้ใคร่ดี) ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้ว ย่อมกัดกร่อนจิตใจของมนุษย์และเทวดาให้หลงผิดได้ไม่ต่างกัน

เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นกายหยาบ

เจ้ากรรมนายเวรหมายถึง ผู้ล่วงลับที่ยังมีความอาฆาตพยาบาท แต่ความจริงแล้วคนหรือสัตว์เดรัจฉานที่อยู่ในมิติเดียวกับมนุษย์ ก็เป็นเจ้ากรรมนายเวรที่เบียดเบียนให้ชีวิตคนเราต้องประสบปัญหาทั้งหนักทั้งเบา บางคราวอาจถึงขั้นเลือดตกยางออกหรือถึงแก่ชีวิตได้เช่นกัน

เจ้ากรรมนายเวรเป็นไปตามกฎแห่งกรรม

ชีวิตคนและสัตว์ที่เป็นไปต่างๆนั้น มีทุกข์ สุข มีดี ชั่ว พื้นฐานมิได้เกิดจากผู้อื่นหรือสิ่งอื่น แต่เกิดจากกรรมที่ตนได้ทำแล้วทั้งสิ้น คือเป็นเรื่องที่ตัวเองทำตัวเองได้ เพราะแต่ละชีวิต

ล้วนมีกรรมคือการกระทำของตัวเองเป็นสมบัติติดตัวข้ามภพข้ามชาติ เนื่องจากกรรมให้ผลเหวี่ยงซัดแต่ละชีวิตให้ไปเกิดในภพภูมิต่างๆ นอกจากให้ผลทางจิตใจ (ซึ่งเป็นผลชั้นใน) เช่น ทำกรรมดีแล้วสุขใจ ทำกรรมชั่ว แล้วไม่สบายใจ ซึ่งเป็นผลกรรมที่เกิดขึ้นทันทีทันใดแล้ว สำหรับเกณฑ์ชี้ตัดสินความแตกต่างระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่ว พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“บุคคลทำกรรมใดแล้วไม่เดือดร้อนภายหลัง กรรมนั้นจัดเป็นกรรมดี”

“บุคคลทำกรรมใดแล้วเดือดร้อนภายหลัง กรรมนั้นจัดเป็นกรรมชั่ว”

เจตนาในการทำความดี

ความดีบางอย่าง ผู้ทำมีความสุขใจทั้งก่อนทำ ขณะทำ หลังทำใหม่ๆ และหลังทำนานก็ยังสุขใจอยู่

ความดีบางอย่าง ผู้ทำมีความสุจใจก่อนทำ แต่ทุกข์ใจขณะทำและหลังทำใหม่ๆ แต่นานไปก็สุขใจ

ความดีบางอย่าง ผู้ทำมีความทุกข์ใจทั้งก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำใหม่ๆ แต่พอนานไปก็สุขใจ

ความดีบางอย่าง ผู้ทำมีความทุกข์ใจก่อนทำ แต่สุขใจขณะทำและหลังทำใหม่ๆ แล้วนานไปก็สุขใจ

เจตนาในการทำความชั่ว

ความชั่วบางอย่าง ผู้ทำมีความทุกข์ใจทั้งก่อนทำ ขณะทำหลังทำใหม่ๆ และหลังทำไปแล้วเป็นเวลานาน

ความชั่วบางอย่าง ผู้ทำมีความทุกข์ใจก่อนทำ แต่สุขใจขณะทำ และหลังทำใหม่ๆ แต่นานไปกลับทุกข์ใจ

ความชั่วบางอย่าง ผู้ทำมีความสุขใจทั้งก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำใหม่ๆ แต่นานไปก็ทุกข์ใจ

ความชั่วบางอย่าง ผู้ทำมีความสุขใจก่อนทำ แต่ทุกข์ใจทั้งขณะทำ หลังทำใหม่ๆ นานไปยิ่งทุกข์ใจหนัก

เรื่องเล่าว่าด้วยเจ้ากรรมนายเวร

เจ้าป่าเจ้าเขากับหลวงปู่มั่น ในสมัยที่หลวงปู่มั่นออกธุดงค์ทำความเพียรใหม่ๆ หลวงปู่ลัดเลาะไปถึงจังหวัดนครนายกและปรารภให้ชาวบ้านพาท่านไปจำพรรษา ณ ถ้ำสาริกา ซึ่งมีบรรยากาศเงียบสงัด เหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนา ถ้ำสาริกาเป็นที่อยู่ของเจ้าป่าเจ้าเขาที่มีฤทธิ์มากและดุร้าย พระธุดงค์หรือชาวบ้านที่เข้าไปในถ้ำต่างเคยถูกทำร้าย เจ้าป่าเจ้าเขามักทำร้ายคนด้วยการทำให้เจ็บป่วยกะทันหัน หากหาทางรักษาไม่ทันการณ์ก็ถึงแก่ชีวิต หลังจากนั่งสมาธิตามปกติได้เพียงไม่กี่คืน อาการปวดท้องที่ท่านเคยเป็นและหายไปพักใหญ่ก็กำเริบขึ้นมาอย่างไม่มีปี่ไม่มีขลุ่ย อาการ ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ บางครั้งถึงขนาดถ่ายออกมาเป็นเลือดสดๆ อาหารที่ฉันเข้าไปก็ไม่ย่อยเลย หลวงปู่ตัดสินใจระงับด้วยธรรมโอสถ

หลวงปู่มั่นเจริญสติ พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม พิจารณาสังขารที่ปรุงแต่งจิตตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ท่านใช้เวลาตั้งแต่พลบค่ำถึงเที่ยงคืนจึงเกิดผล จึงเริ่มมีกำลัง โรคเริ่มสงบแล้วจิตก็ดิ่งลง สู่สมาธิ ขณะนั้นบุรุษผู้หนึ่ง มีร่างกายสูงใหญ่ตัวดำ สูงราว ๑๐ เมตร ได้ปรากฏกายขึ้นหรือถือตะบองเหล็กใหญ่เท่าต้นขายาวราว ๒ เมตร เดินปรี่เข้ามาหมายจะทุบตีหลวงปู่ให้จมดิน โดยอ้างว่าตนมีอำนาจรักษาเขาลูกนี้มานาน และจะไม่ยอมให้ใครมามีอำนาจเหนือกว่า

ทุกชีวิตบนโลกนี้ต่างเคยเกิดและเคยตายมาแล้วหลายภพหลายชาติ เป็นไปได้ว่าหลวงปู่มั่นกับเจ้าป่าเจ้าเขาอาจเคยประกอบกรรมต่อกันมาแต่หนหลัง จึงได้มาพบพานข้องเกี่ยวกันในชาตินี้ นับเป็นโชคดีของโอปปาติกะเทวดาเจ้าป่าเจ้าเขา ที่ท่านก่ออกุศลกรรมต่อหลวงปู่มั่นไม่สำเร็จ ไม่ผูกกรรมผูกเวรให้ยืดยาวต่อไปแถมยังได้สัมพัสถึงพลังของศีล สมาธิ และปัญญาจากพระสาวกสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำให้จิตอ่อนโยนลงและคงได้พบความสงบไปตามลำดับ

ทำอย่างไรให้เจ้ากรรมนายเวรเป็นมิตร

การแก้กรรมตัดกรรมไม่เหมือนกับการซื้อขายแลกเปลี่ยน การขอขมาหรืออโหสิกรรมเพื่อสิ้นสุด ยุติการจองเวรซึ่งกันและกัน ล้วนขึ้นอยู่กับเจ้ากรรมนายเวรทั้งสิ้น เจ้ากรรมนายเวรอยู่ในฐานะเจ้าหนี้ที่จะทวงคืนจากเราเมื่อไหร่ก็ได้ หรืออาจเมตตายกหนี้ให้เราเมื่อไหร่ก็ได้เช่นกัน การขอโทษหรือขออภัยแก่เจ้ากรรมนายเวรจึงต้องทำด้วยเจตนาที่จริงใจ มิใช่ทำเพื่อให้พ้นตัวเท่านั้น วิธีทำให้เจ้ากรรมนายเวรเป็นมิตรตามแนวทางพุทธศาสนา ดังนี้

แผ่เมตตาอย่างมีเมตตา

พระพุทธเจ้าทรงเอาชนะมารด้วยการแผ่เมตตา พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำอย่างมาก คัมภีร์ วิสุทธิมรรคได้บันทึกวิธีปฏิบัติเพื่อลดการจองเวรไว้ว่า

“ เริ่มต้นให้ฝึกวางจิตเป็นกลางเท่าๆ กันในคน ๔ จำพวก คือ ในตัวเอง ในคนที่ตัวเองรัก ในคนที่ตัวเองรู้สึกกลาง (ไม่รักไม่เกลียด) และในคนที่มีเวร (โกรธแค้น) ต่อกัน จนเกิดความรู้สึกว่าตัวเองกับคนเหล่านั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

การแผ่เมตตาให้เจ้ากรรมนายเวรจะได้ผลก็ต่อเมื่อผู้แผ่เมตตาต้องมีเมตตาในจิตใจเสียก่อน วิธิปฏิบัติคือ ในกรณีที่เรารู้ชัดว่าเจ้ากรรมนายเวรเป็นใคร ให้ตั้งจิตเป็นสมาธินึกถึงบุคคลนั้นจนเห็นภาพของเขาชัดเจนแล้วแผ่เมตตาไปให้

สำหรับในกรณีที่ไม่รู้ว่าเจ้ากรรมนายเวรเป็นใคร ให้พยายามทำจิตเป็นสมาธิแล้วแผ่เมตตาไปทีละทิศ เริ่มจากทิศไหนก่อนก็ได้ทำไปให้สม่ำเสมอ เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นคน สัตว์และโอปปาติกะ ในแต่ละทิศจะได้รับพลังเมตตาของเราอย่างทั่วถึง

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว สามารถแยกประเด็นต่าง ๆ ได้ซึ่งผู้วิจารณ์มีประเด็นแสดงความคิดเห็น ๒ ประเด็น ได้แก่ประเด็นที่เห็นด้วย และประเด็นที่ตั้งข้อสังเกต

ประเด็นที่เห็นด้วย

ประเด็นที่ ๑ กรรมใดที่ทำแล้วไม่ทำให้เดือดร้อนใจภายหลัง กรรมนั้นจัดเป็นกรรมดี กรรมใดที่ทำแล้วทำให้เดือดร้อนใจภายหลัง กรรมนั้นจัดเป็นกรรมชั่ว

ผู้วิจารณ์คิดว่าการทำกรรมเริ่มจากใจ จิตหรือวิญญาณ คนเราคิดด้วยใจแล้วจึงทำกรรมทางกายและทางวาจาเมื่อทำกรรมแล้วผลของกรรมก็ตกค้างอยู่ในใจนั่นเอง การทำให้เกิดความสุขใจหากเป็นกรรมดี และทำให้เกิดความทุกข์ใจหากเป็นกรรมไม่ดี

อาจมีบางคนแย้งว่า แน่หรือที่กรรมดีทำให้เกิดความสุขใจ แน่หรือที่กรรมไม่ดีทำให้เกิดความทุกข์ใจ เพราะจากประสบการณ์ของพวกเขา การทำความดีไม่ได้ทำให้เกิดความสุขใจทุกครั้งไป บางครั้งกลับทุกข์ใจเพราะไม่อยากทำ หรือไม่มีศรัทธาแต่ต้องฝืนใจทำ การทำความชั่วก็ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ใจทุกครั้งเช่นกัน วิธีคลี่คลายข้อโต้แย้งนี้คือต้องกลับไปดูเจตนา ทั้งเจตนาก่อนทำ เจตนาขณะทำและเจตนาหลังทำ

ในทางพุทธศาสนา เจตนาก่อนทำ เรียกว่า ปุพพเจตนา จะเกิดนานหรือไม่นานก็แล้วแต่ ถือว่าเป็นเจตนาก่อนทำทั้งหมด เจตนาขณะทำ เรียกว่า มุญจนเจตนา เน้นไปที่ขนาดลงมือทำ เช่น ขณะตักข้าวใส่บาตร ขณะยื่นของให้คนอื่น ส่วน อปราปรเจตนา (อะ ปะ รา ปะ ระ เจตนา) แปลว่า เจตนาหลังและหลัง หมายถึงหลังลงมือทำแล้ว ครอบคลุมทั้งหลังทำใหม่ๆ และหลังทำไปแล้วเป็นเวลานาน

การให้ผลของกรรมแบ่งเป็น ๒ ชั้นด้วยกันคือผลชั้นในกับขนชั้นนอก

ผลชั้นในคือ ผลทางใจที่เกิดขึ้นทันทีที่ทำกรรม อาจให้ผลเป็นบาปหรือคุณธรรม ผลกรรมชั้นในนี้ ทำเมื่อไรให้ผลเมื่อนั้นทำที่ไหนให้ผลที่นั่น ทำที่บ้านให้ผลที่บ้าน ทำที่วัดให้ผลที่วัด ทำที่โรงพยาบาลให้ผลที่โรงพยาบาล

นอกจากนี้ผู้ทำกรรมสามารถสร้างผลกรรมให้แก่ตัวเองได้ เพราะเกิดผลทางใจแก่ตนเอง คนไหนทำความดี คนนั้นก็มีความสุข

ผลชั้นนอกคือ ผลกรรมขั้น ๒ ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น ได้ลาภ ได้ยศ ได้รับคำสรรเสริญ หรือในทางกลับกันอาจให้ผลเป็นความเสียหาย เสื่อมลาภ เสื่อมยศ มีคนติฉินนินทา ผลกรรมชั้นนอกนี้ เมื่อทำกรรมแล้วไม่รู้เวลากรรมส่งผลที่แน่นอน ทำเช้าอาจให้ผลเย็น ทำวันนี้อาจให้ผลวันหน้า เดือนหน้า ปีหน้า ชาติหน้า หรือชาติต่อๆ ไปก็เป็นได้ทั้งนั้น อีกทั้งไม่รู้ว่ากรรมจะให้ผลที่ไหนขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่หรือสถานะ ร่างกายบุคลิกภาพ และการทำต่อเนื่อง องค์ประกอบเหล่านี้สามารถมาสนับสนุนหรือขัดขวางการส่งผลของกรรมชั้นนอก

ผู้วิจารณ์คิดว่า **เวลา เ**กี่ยวข้องกับการให้ผลของกรรมชั้นนอก เปรียบเหมือนชาวสวนปลูกพืชผัก เมื่อปลูกแล้วต้องรอเวลาให้พืชผักเติบโตหรือสุกงอมไปตามธรรมชาติ พืชผักแต่ละชนิดมีเวลาสุกงอมแตกต่างกัน บางชนิดสุกเร็ว บางชนิดสุกช้า เวลาที่กำจะให้ผลก็เช่นกัน กรรมแต่ละชนิดย่อมมีเวลาให้ผลแตกต่างกัน บ้างเร็วบ้างช้า บางจังหวะเวลาก็สนับสนุนการให้ผลของกรรมบางอย่าง แต่ทั้งนี้การส่งผลของกรรม มิได้ขึ้นอยู่กับเวลาแต่อย่างเดียว

สถานที่และสถานะ ปัจจัยเกี่ยวข้องกับการให้ผลของกรรมด้วยเช่นกัน เปรียบเหมือนที่ดิน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการปลูกพืชผัก พืชผักบางชนิดปลูกในดินได้ทุกพื้นที่ แต่บางชนิด

เหมาะกับดินบางแห่งเท่านั้น เช่นเดียวกับกรรมแต่ละชนิดย่อมมีสถานที่หรือสถานะรองรับการให้ผลของกรรม ซึ่งเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง บางสถานที่หรือบางสถานะก็สนับสนุนให้กรรมบางอย่างส่งผล แต่บางสถานที่หรือบางสถานะก็ขัดขวางการให้ผลของกรรมบางอย่าง

ร่างกายและบุคลิกภาพ ของผู้ทำกรรมเกี่ยวข้องกับการให้ผลของกรรมทั้งดีและไม่ดีด้วยเช่นกัน ร่างกายและบุคลิกภาพบางอย่างสนับสนุนการให้ผลของกรรมบางอย่าง บางอย่างก็ขัดขวางการให้ผลของกรรมบางอย่าง

การทำต่อเนื่อง ความต่อเนื่องของการทำกรรมถือเป็นองค์ประกอบสำคัญมากทีเดียว การทำกรรมดีอย่างต่อเนื่องจะช่วยปรับเวลา สถานที่ หรือสถานะ ตลอดจนบุคลิกภาพให้พร้อมรองรับผลของกรรมดี แต่หากทำกรรมชั่วอยู่ไม่เคยเว้น ความต่อเนื่องจะเป็นตัวเร่งให้กรรมชั่วให้ผลเร็วขึ้น

ผู้วิจารณ์คิดว่า องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการนี้ หาก เกื้อกูลให้กรรมดีส่งผลเรียกว่า สมบัติ หมายความว่าถึงพร้อมด้วยกาลสมบัติ เวลา คติสมบัติ (สถานที่และสถานะ) อุปธิสมบัติ (ร่างกายและบุคลิกภาพ) และปโยคสมบัติ (การกระทำต่อเนื่อง) กรรมดีจึงให้ผล แต่หากไปเกื้อกูลให้กรรมชั่วส่งผลจะเรียกว่า วิบัติ ประกอบด้วยกาลวิบัติ คติวิบัติ อุปธิวิบัติ และปโยควิบัติ หมายความว่ามีปัจจัยเกื้อหนุนให้เลวร้ายไปหมด จึงส่งผลอย่างรุนแรงจนเจ้าของกรรมพบกับความวินาศเดือดร้อน

ประเด็นที่ ๒ ความผลัดพลาดที่เกิดจากกรรมและกรรมที่ทำให้ประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก

จากเรื่องราวของคนรู้จักคนหนึ่งของดร.บรรณจบ บรรณรุจิ เรื่องที่ ๑ เขาเป็นคนขยันทำมาหากินทำการค้าหลายอย่างจนฐานะมั่นคงขึ้นเรื่อยๆ และยึดอาชีพเพาะพันธุ์ปลาขายเป็นหลัก เมื่อผสมพันธุ์แม่ปลาจนได้ลูกปลาแล้วเขาจะแย่งลูกปลามาเลี้ยงไว้ต่างหากเพื่อเตรียมขาย กิจการเพาะพันธุ์ปลาเฟื่องฟูขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาเขาจึงเพิ่มบริการส่งลูกปลาไปตามบ่อเลี้ยงปลาและตามร้านอาหารด้วย

เจ้าของบ่อต่างซื้อลูกปลาไปเลี้ยง ส่วนร้านอาหารก็ซื้อลูกปลาเล็กๆไปปรุงขายให้ลูกค้า วิธีการปรุงค่อนข้างน่าหวาดเสียว เมื่อลูกค้าสั่งแกงส้มผักบุ้ง ทางร้านจะจุดหม้อไฟต้มน้ำแกงจนเดือดพอน้ำแกงเดือดก็จะใส่ลูกปลาเป็นๆ ลงไปพร้อมกับผักบุ้ง เจ้าลูกปลาตัวเล็กจิ๋วเมื่อเจอความแสบร้อนของน้ำแกงที่กำลังเดือดพล่าน พวกมันรีบว่ายเข้าไปหลบอยู่ในโพรงก้านผักบุ้ง ด้วยคิดว่าปลอดภัยแต่หารู้ไม่ว่านั่นคือที่ตาย ลูกปลาเล็กๆ ที่ตายอัดกันอยู่ในก้านผักบุ้งกลายเป็นอาหารมื้อพิเศษสำหรับ นักกินหรือนักชิมทั้งหลาย แต่ไม่มีใครรู้หรอกว่าความทรมานของลูกปลาได้ก่อความอาฆาตพยาบาทไว้เพียงใด

กิจการเพาะลูกปลาขายทำกำไรงามมาก ในที่สุดผู้เป็นเจ้าของกิจการจึงซื้อรถบรรทุกมาให้ ลูกชายขับไปส่งลูกปลาตามร้านต่างๆ เขารักลูกชายคนนี้มาก เพราะขยันทำมาหากิน เชื่อฟังพ่อแม่ ไม่เที่ยวเตร่หรือหมกมุ่นอบายมุข เขาวางแผนอย่างตั้งอกตั้งใจว่าจะให้ลูกชายบวชเพื่อทดแทนคุณพ่อแม่ จากนั้นจะจัดการให้ลูกชายได้แต่งงานกับหญิงสาวที่หมายหมั้นกันไว้ แต่แล้ววันหนึ่งความหวังที่วาดไว้ก็พังทลายขณะขับรถไปส่งลูกปลาที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง ลูกชายของเขาขับรถไปประสานงากับรถสิบล้อที่วิ่งสวนมาและเสียชีวิตในทันที

หลังจากงานศพลูกชายผ่านพ้นไป เขาตัดสินใจเลิกอาชีพเพาะลูกปลาขายอย่างเด็ดขาด เพราะได้รู้ซึ้งแล้วว่า การพลัดพรากจากลูกนั้นทุกข์ทรมานเพียงใด แม่ปลาไม่รู้กี่ร้อยพันตัวที่ต้องทุกข์เพราะพลัดพรากจากลูกอันเนื่องจากการกระทำของตน เขาเชื่ออย่างสุดใจว่าเหตุร้ายครั้งนี้เป็นเรื่องของกรรมให้ผล เจ้ากรรมนายเวรทำให้เขาต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักเพื่อชดใช้กรรมอย่างไม่ต้องสงสัย

เรื่องราวของคนรู้จักคนหนึ่งของดร.บรรณจบ บรรณรุจิ เรื่องที่ ๒ กรรมที่ทำให้ประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก อาชีพที่เป็นการก่อกรรมทางอ้อมแล้วอาจมีเจ้ากรรมนายเวรโดยไม่รู้ตัว คือการค้าขายสุราหรือของมึนเมา เจ้าของร้านเหล้ารายหนึ่ง เขามีครอบครัวที่รักกันมา ทุกคนในครอบครัวต่างเป็นคนดีและเข้าใจกันดี แต่เวลาคิดทำอะไรมักประสบปัญหาตลอด บางครั้งวางแผนอย่างรอบคอบแล้ว แต่ก็มีเหตุให้ผิดแผนอย่างไม่น่าเป็นไปได้

เจ้าของร้านเหล้าคิดว่าปัญหาจิปาถะที่มาจากอาชีพขายเหล้า เพราะลูกค้าที่มากินเหล้ามักจะเมามาย บ้างทะเลาะกันเองในหมู่เพื่อน บ้างกลับบ้านไปอาละวาดกับลูกเมีย บ้าน

รุนแรงถึงขั้นทำร้ายตบตีกัน ทั้งหมดเป็นกรรมที่ตัวเขาเองในฐานะเจ้าของร้านเหล้าก็มีส่วนเพราะทำให้ครอบครัวคนอื่นเดือดร้อน ไม่มีความสุข

การประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ครอบครัวต้องรับมือกับปัญหาต่างๆ นานา นับเป็นการเบียดเบียนของเจ้ากรรมนายเวรในรูปแบบของผลกรรม หลังจากหมดภาระส่งเสียลูกชาย เจ้าของร้านเหล้าจึงตั้งใจจะเลิกกิจการอย่างเด็ดขาด เพราะไม่อยากสร้างเจ้ากรรมนายเวรจากการประกอบอาชีพข้องเกี่ยวกับอบายมุข และเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาในครอบครัว

ผู้วิจารณ์คิดว่าเรื่องราวทั้งสอง สามารถอธิบายได้ ด้วยพระสูตรจูฬกัมมวิภังคสูตร จูฬกัมมวิภังคสูตร เป็นพระสูตรหนึ่งในจำนวนสิบสูตรของวิภังควรรค ในมัชฌิมนิกาย พระสูตรนี้ว่าด้วยคนทำกรรมแล้วได้รับผลต่าง ๆ ที่มา พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่สุภมานพโตเทยบุตร ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี เพื่อทรงตอบปัญหาของสุภมานพ เรื่องเหตุที่ทำให้สัตว์มีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคมาก มีโรคน้อย

รูปแบบของพระสูตร รูปแบบของจูฬกัมมวิภังคสูตรเป็นการสนทนาแบบถาม–ตอบ มีอุปมาอุปไมย ประกอบใจความสำคัญของพระสูตร สุภมานพ โตเทยบุตร ทูลถามถึงเหตุที่ทำให้สัตว์มีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคน้อย เป็นต้นและ กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมจึงจำแนกสัตว์ให้ เลวและดีต่างกันเมื่อมาณพกราบทูลให้อธิบาย จึงตรัสอธิบายเป็น ๗ คู่ คือ

๑. เหตุที่ทำให้อายุสั้น เพราะฆ่าสัตว์ เหตุที่ทำให้อายุยืน เพราะไม่ฆ่าสัตว์
๒. เหตุที่ทำให้มีโรคมาก เพราะเบียดเบียนสัตว์ เหตุที่ทำให้มีโรคน้อย เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์
๓. เหตุที่ทำให้มีผิวพรรณทราม เพราะเป็นผู้มักโกรธ เหตุที่ทำให้ผิวพรรณผ่องใส เพราะเป็นผู้ไม่โกรธ
๔. เหตุที่ทำให้มีอำนาจน้อย เพราะมีใจริษยา เหตุที่ทำให้มีอำนาจมาก เพราะมีใจไม่ริษยา
๕. เหตุที่ทำให้เป็นคนยากจน เพราะเป็นคนตระหนี่ ไม่เคยบริจาค เหตุให้เป็นคนร่ำรวย เพราะเป็นคนมีน้ำใจ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น
๖. เหตุที่ทำให้เกิดในตระกูลต่ำ เพราะเป็นคนไม่มีสัมมาคารวะ เหตุที่ทำให้เกิดในตระกูลสูง เพราะเป็นคนมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตน

๗. เหตุที่ทำให้เกิดเป็นคนโง่เขลา เพราะเป็นคนไม่ใฝ่ศึกษา เหตุที่ทำให้เกิดเป็นคนมีปัญญา เพราะเป็นคนใฝ่หาความรู้ สนใจเรื่องบาปบุญ

ประเด็นที่เห็นต่าง

ประเด็นที่เห็นต่างของหนังสือนี้ ผู้วิจารณ์นั้นแยกออกได้เป็น ๒ ประเด็นดังนี้คือ

ประเด็นที่ ๑ ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือ เรื่องเปลี่ยนเจ้ากรรมนายเวรให้เป็นมิตรมีเนื้อหาที่อ่านสนุก เป็นเรื่องเล่าประสบการณ์เรื่องกรรมของผู้เขียน เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยพระพุทธเจ้าและเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลต่างๆ ในสมัยอดีต ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ไกลจากยุคสมัยปัจจุบันมาก เช่นในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมีเรื่องเล่าว่า ขณะนายพรานคนหนึ่งออกตระเวนล่าสัตว์ เขาเห็นวัวแม่ลูกอ่อนกำลังยืนให้ลูกกินนมนิ่งอยู่ นายพรานหมายจะฆ่าแม่วัด จึงพุ่งหอกเข้าใส่อย่างเต็มกำลัง แต่เขาต้องประหลาดใจกับความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น หอกพุ่งเข้าใส่แม่วัดที่กำลังยืนนิ่งให้นมลูก แต่พอสัมผัสถูกตัวแม่วัว หอกกลับม้วนงอเหมือนใบตาลอ่อนในทันที ซึ่งถ้าเด็กรุ่นใหม่ได้อ่านคงคิดว่าไม่สามารถเกิดขึ้นได้และเหลือเชื่อ ไม่มีเหตุผล ผู้วิจารณ์คิดว่าควรจะเพิ่มเติมเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเพิ่มเรื่องราวเจ้ากรรมนายเวรที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันให้มากขึ้น คนรุ่นใหม่จะได้เข้าใจเรื่องเจ้ากรรมนายเวรที่เกิดขึ้นกับคนในยุคเขา

ประเด็นที่ ๒ รูปแบบของปกหนังสือ ควรออกแบบให้สะดุดตา เพื่อดึงดูดผู้อ่าน เมื่อผู้อ่านเห็นแล้วจะได้อยากซื้อหนังสือมาอ่าน หน้าปกหนังสือยังสื่อถึงเนื้อหาในเรื่องน้อย เห็นแล้วสื่อไปในทางลึกลับ น่ากลัว สีของปกยังไม่สร้างความดึงดูดจากผู้อ่าน เลือกภาพประกอบยังไม่ น่าสนใจ ยังไม่ค่อยดึงดูดใจผู้อ่านที่เป็นเยาวชน คนรุ่นใหม่

ประโยชน์ที่ได้จากการอ่านเรื่องเจ้ากรรมนายเวร

๑. ทำให้ผู้อ่านสามารถหลุดพ้นจากการจองกรรมจองเวรกันชาติแล้วชาติเล่า ด้วยวิธีที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา และพบทางแห่งความสุขความเจริญในชีวิต
๒. ทำให้เข้าใจเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา และเชื่อเรื่องกรรม ทำให้ละเว้นจากการทำความชั่วมาทำความดี
๓. รู้วิธีการปรับเปลี่ยนเจ้ากรรมนายเวรให้มาเป็นมิตร
๔. รู้วิธีการแผ่เมตตาให้เจ้ากรรมนายเวรได้อย่างถูกต้อง
๕. รู้วิธีปฏิบัติต่อเจ้ากรรมนายเวรได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา

สรุปความได้ว่า พระพุทธศาสนาสอนว่า เราทุกคนเป็นเจ้าของการกระทำของตนแต่ละชีวิตต่างเวียนว่ายรับผลแห่งกรรมที่ตนได้กระทำ การเดินทางอันยาวไกลในสังสารวัฏย่อมมีทั้งการรับผลจากกรรมเก่า และสร้างกรรมใหม่เรื่อยไป แม้ผลบุญในภพเก่าเกื้อหนุนให้ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้ แต่ผลกรรมที่เคยทำไม่ดีไว้อาจตามมาให้ผล

เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์นับว่ามีบุญมาก เกิดมาพบพระพุทธศาสนาในชาตินี้ยิ่งนับว่ามีบุญมหาศาล เพราะมีโอกาสได้ศึกษาคำสอนเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม มีโอกาสได้ทำความเข้าใจ “เจ้ากรรมนายเวร” มีต้นสายปลายเหตุมาจากกรรมที่ตัวเราเองเคยกระทำด้วยเจตนาที่ไม่เป็นกุศล จึงตามมาคอยให้โทษ ทั้งกีดกันให้ต้องพลัดพรากจากสิ่งปราถนา ทั้งผลักไสให้ต้องพบพานกับสิ่งที่ไม่ปราถนา ทั้งหมดเกิดจากกรรมแต่หนหลังซึ่งไม่มีทางย้อนกลับไปแก้ไขใดๆ ได้

แต่กระนั้นคำสอนของพระพุทธองค์ก็ไม่ทำให้คนเราสิ้นหวังและปล่อยชีวิตไปตามลิขิตของ “เจ้ากรรมนายเวร” แต่ถ่ายเดียวตรงกันข้าม พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับกรรมในปัจจุบันสอนให้เชื่อมั่นในความเพียรของมนุษย์ ว่าสามารถเจริญสติ สั่งสมสมาธิและปัญญาตลอดจนบ่มเพาะความเมตตาซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีอยู่ในจิตของมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว

คุณธรรมทั้งหลายแม้มีอานุภาพมากและสามารถเกื้อหนุนให้ชีวิตพบความสุขสงบสามารถปรับทุกข์หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ แต่คุณธรรมมิได้เกิดจากฤทธิ์เดชเวทมนต์ หากแต่เกิดจากการฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เขียนขัดเกลากิเลสให้เบาบาง

บุคคลที่ใส่ใจการเจริญสติ หมั่นฝึกสมาธิ เจริญวิปัสสนาจนเกิดปัญญารู้แจ้งในสัจธรรม ขณะเดียวกันก็มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ต่อสัตว์เดรัจฉาน ต่อโอปปาติกะทั้งในภพภูมิที่สูงกว่าและต่ำกว่าย่อมประคับประคองตนอยู่ในมรรคาที่เป็นกุศล รอดพ้นจากความอาฆาตพยาบาทแต่หนหลัง ขณะเดียวกันก็ยุติการก่อกรรมทำเข็ญยุติการสร้างเจ้ากรรมนายเวรใหม่ๆ

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอสอาร์.พริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

บรรจบ บรรณรุจ. **เปลี่ยนเจ้ากรรมนายเวรให้เป็นมิตร,** พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ ธรรมะ อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,๒๕๕๘ ๑๒๐ หน้า

